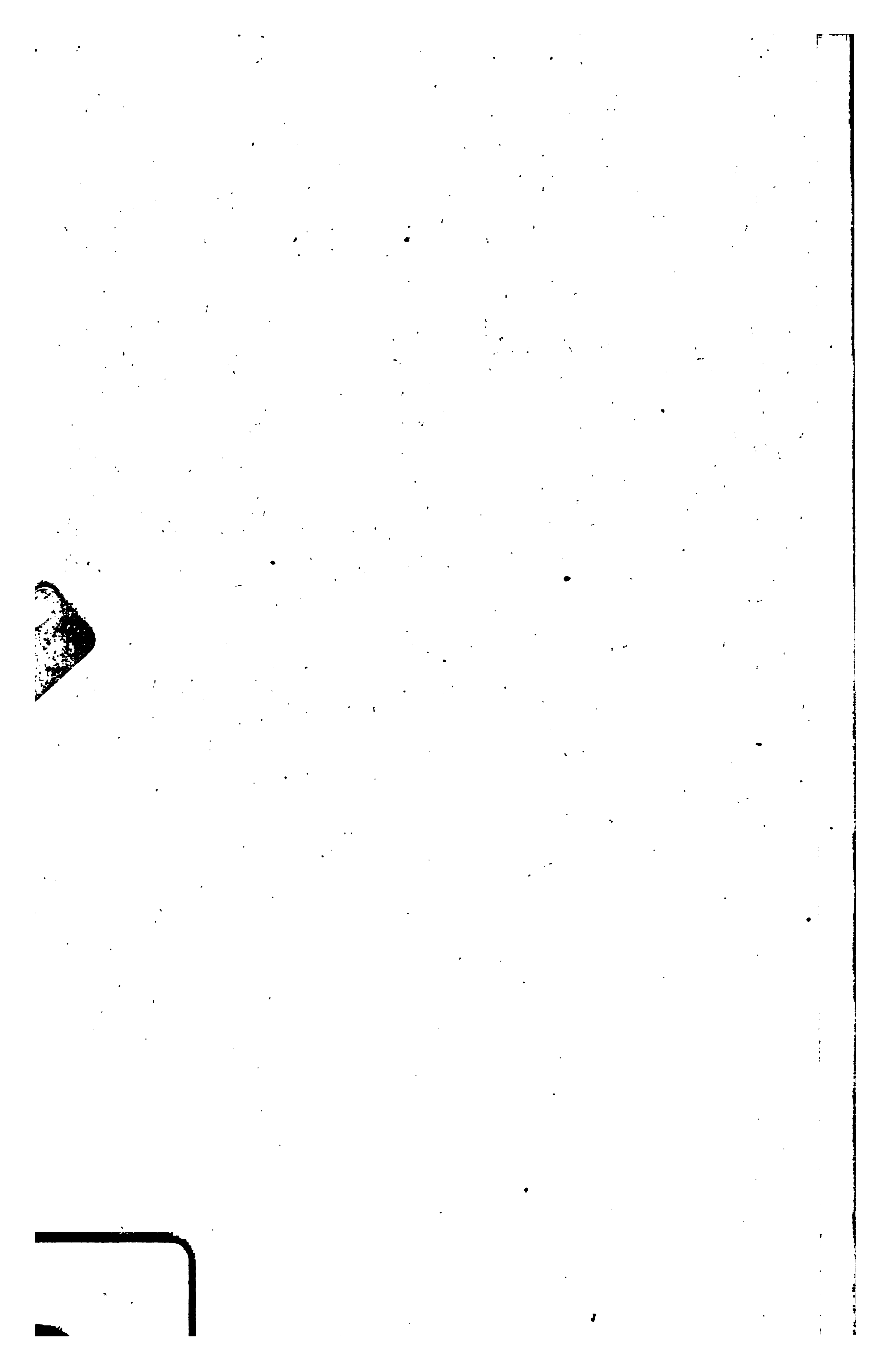
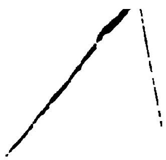

PARLEMENTAIRE GESCHIEDENIS VAN NEDERLAND

1849—1891

REGISTER

SCHETS

EENER

PARLEMENTAIRE GESCHIEDENIS

VAN

NEDERLAND

VAN 1849 TOT 1891

DOOR

Mr. W. J. VAN WELDEREN baron RENGERS

TWEEDE, HERZIENE EN BIJGEWERKTE UITGAVE

REGISTER DOOR J. M. BOUSCHOLTE

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1907

Wil een werk over de staatkundige geschiedenis van ons vaderland aanspraak maken om te kunnen dienen tot een leiddraad van hen, die in dit onderwerp belangstellen, dan is daarbij een nauwkeurig, beredeneerd register, zoowel van de behandelde onderwerpen als van de namen der personen, die aan het politieke leven hebben deelgenomen, onmisbaar. Het was derhalve voor mij eene teleurstelling, dat de bewerking van het register, gevoegd aan het slot der eerste uitgave van mijne parlementaire geschiedenis, niet beantwoordde aan hetgeen ik meende te mogen verwachten en te aangenamer is het mij daarom, dat de uitgever in den Heer Bouscholte een medewerker heeft gevonden, die zich met de samenstelling van het register voor dezen tweeden druk heeft willen belasten en die taak, zooals mij door kennisneming van de drukproeven bleek, op uitnemende wijze heeft volbracht.

Gaarne voldoe ik dus aan het verzoek om dit nieuwe, zeer uitvoerige register, dat als een onmisbaar complement van mijn werk kan worden beschouwd, bij het publiek aan te bevelen, overtuigd daarmede niet slechts den uitgever, maar ook den belangstellenden in onze politieke geschiedenis een dienst te doen.

Leeuwarden, Nov. 1907.

W. J. VAN WELDEREN RENGERS.

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

REGISTER.

Op de Brandstoffen. — 1852. Wetsontwerp v. Bosse tot afschaffing van den accijns op brandstoffen ingetrokken, tengevolge verwerping ontwerp rentebelasting, I 71. 1854. Voorstel van Höevell, Jespers, v. Bosse, Westerhoff en Thorbecke tot afschaffing accijns op brandstoffen; 122. Ontwerp van Minister Betz, (2e Min. Thorbecke) 275; Wet van 31 Dec. 1863, Stbl. 220, tot afschaffing der accijnsen op de turf en op de steenkolen; 275—277, 282.

Op het Gedistilleerd. — 1851—1852. Wetsvoorstel v. Bosse, I 68—69. Wet van 22 April 1852, Stbl. 62, tot wijziging van den vrijdom van accijns op het binnenlandsch gedistilleerd; 71. Voorstel van Minister Vrolik tot verhooging der opcenten; 122. — Voorstel van Minister Betz, 275; Wet van 31 Dec. 1863, Stbl. 221, tot verhooging van den accijns op het gedistilleerd; 282. Wet van 9 April 1869, Stbl. no. 62, tot: als voren (voorstel v. Bosse); II 56. 1884. Zie Grobbée; II 259.

Op het Gemaal. — 1854. Minister Vrolik stelt in uitzicht afschaffing der 23 additioneele opcenten; I 122. 1855. Juni 14. Regeeringsvoorstel aangenomen met 43—22 stemmen. Wet van 13 Juli 1855, Stbl. 103, tot afschaffing van den accijns op het gemaal; 125, 127—129. Houding der gemeentebesturen na de afschaffing, 167.

Op het Geslacht. — 1852. Wetsvoorstel de Fremery en 9 andere Leden Tweede Kamer, tot wijziging der bepalingen nopens den accijns op het geslacht, ingetrokken, na kennisneming van een Regeeringsvoorstel dd. April 2, tot afschaffing van den accijns op het schapen- en varkensvleesch; Wet van 28 April 1852, Stbl. no. 96. I 71—72. 1853. Afschaffing tonnengeld en accijns op het geslacht, enz. (voorstel de Man c. s.) 106, 127, 129; (Zie onder Belastingen: Hervorming). 1857. Afschaffing accijns op het geslacht (voorstel v. Nispen v. Sevenaar c. s.) 169. 1876. Zie Tabak, II 160.

Op de Suiker. — Wet van 26 April 1852, Stbl. no. 94, houdende nadere bepalingen nopens den accijns op de suiker; I 71. Wet van 2 Juni 1865, Stbl. no. 63, houdende bepalingen omtrent den accijns op de suiker; II 219. Wet van 7 Juli 1867, Stbl. no. 69, houdende vaststelling van bepalingen omtrent de heffing en verzekering van den accijns op de binnenlandsche suiker; II 26. Wet van 25 Mei 1880, Stbl. no. 93, houdende nadere bepalingen omtrent den accijns op de suiker; II 219. Wet 20 Juli 1884, Stbl. no. 147, houdende nadere bepalingen omtrent den accijns op de suiker. In de Tweede Kamer waren voorstanders van 3 stelsels: *a.* heffing van een uniformrecht van alle suikers ongeacht het gehalte; *b.* de exercise of het bewerken onder toezicht; *c.* de Sacharimetrie, n.l. de chemische constateering van het gehalte der ruwe suiker, volgens telkens te nemen monsters; het laatste stelsel aanbevolen door de regeering (zie Grobbée) en aangenomen; II 258. Wet van 29 Augustus 1886, Stbl. no. 142,

Eerste Kamer St.-G. Noord-Holland van 1874 Sept.—1888 Maart en daarna van 1888 Mei—1892 Jan. †.

Vraagt of wachtgeld kan worden verleend aan ambtenaren, niet om reden van vereenvoudiging of bezuiniging eervol ontslagen, enz.; I 187. Zie Inkomstenbelasting; II 95—97.

ALBERDA VAN EKENSTEIN. Jhr. Mr. W. C. A. — Lid Eerste Kamer St.-G. voor Groningen, sedert 1888, Mei.

1889. Lid der Commissie van Rapp. over het wetsontwerp Mackay tot wijziging der Schoolwet van 1878, dat hij hevig bestrijdt; II 367.

ALGEMEEN STEMRECHT.

Demonstratie te 's-Gravenhage op 20 Sept. 1885, ten gunste van — II 315.

ALLOCUTIE.

Pauselijke — aan het College van Kardinalen, 1853 Maart 10. Zie Aprilbeweging. I 87.

ALPHEN. J. VAN (A.-R.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Almelo 1884 Oct.—1888 Maart, Ommen van Mei 1888.

Lid der Commissie voor arbeidsenquête van 1886 II 290. Spreekt 8 Mei 1887 bij de Grondwetsherziening over onteigening; II 337.

AMBTENAREN BIJ DEPARTEMENTEN VAN ALGEMEEN BESTUUR.

1874. Voorstellen tot verhooging der jaarwedden; Ministerie Heemskerk—van Lijnden; II 145. Zie Petitierecht van ambtenaren.

AMENDEMENT.

1851. Bij behandeling ontwerp van wet Recht van vereeniging en vergadering, wordt eene serie van amendementen ingediend. Motie van Höevell stelt afdeelingsonderzoek voor; tegen zoodanige toepassing van het recht van amendement ontwikkelen van Dam van Isselt, v. Goltstein, van Hall en Groen v. Prinsterer bezwaren, zich beroepende op Thorbecke's woorden in 1849; I 54. 1852. Volgens oordeel Eerste Kamer kon het recht van amendement leiden tot ongrondwettige pressie; 72. 1858, November 4—18. Discussie over het recht van amendement bij spoorwegdebat; I 198. Over het recht van amendement; II 434.

AMERIKA. Zie Gibson.

AMERIKAANSCHE PAKETVAART.

1871. Eenige Kamerleden wenschten ondersteuning der — (zoogenaamde brug over den oceaan), bestreden door de Regeering als te kostbaar; II 85—90.

AMORTISATIE VAN SCHULD. Zie ook Schuld.

Over het jaar 1850, wet van 2 Mei 1851, Stbl. no. 124; I blz. 61. Over het jaar 1851, wet van 22 April 1852, Stbl. no. 63; I blz. 72. Wet tot amortisatie en aflossing van schuld, 23 Dec. 1853, Stbl. no. 138; I 113. Inkoop en amortisatie van rentegevende nationale schuld; Wet van 20 Januari 1872, Stbl. no. 3, II 90—92, Wet van 6 April 1875, Stbl. no. 59, II 147.

binding gerechtvaardigd door 's lands belang? II 431. Manifesten der Vereeniging tot behartiging van Protestantsche belangen in Nederland; rondschrijven der Synodale Commissie der Nederl. Herv. Kerk, in verband met de verkiezingen; I 98. Standpunt der Eerste Kamer, 99. Adresdebat Tweede Kamer. Juli 1. Indiening van een wetsontwerp op de Kerkgenootschappen; 100. Zending van den Minister voor R. K. Eeredienst Lightenvelt, naar Rome; 100, Juli 27, interpellatie daarover van Dommers v. Poldersvelt, (Tweede Kamer); afkeurend oordeel der pers; 101.

De betwiste verbindbaarheid der Fransche wet van 18 Germinal An X door de Regeering aangenomen; Augustus 12—25, Tweede Kamer, beraadslaging over het ontwerp-wet op de Kerkgenootschappen, aangenomen 41—27 st., 102; de Minister Lightenvelt verklaart in de Eerste Kamer zijne houding ten opzichte van dit ontwerp, 103; Eerste Kamer, aangenomen 22—16 st., 104; Wet van 10 Sept. 1853 tot regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen. Lightenvelt benoemd tot Gezant te Parijs. 104. Van de geweldige beroering door den Aprilstorm teweeggebracht, was 5 jaar later weinig meer te bespeuren. 174.

ARBEID. VRIJHEID VAN

Op aandrang van Mr. S. v. Houten stelt Minister Jolles voor: wijziging der artt. 414—416 W. v. S. (Code Pénal); de daarin vervatte nieuwe begrippen omtrent vrijheid van arbeid en de verhoudingen tusschen patroons en werklieden ondervonden tegenstand, o. a. van Godefroi, Heemskerk Azn., Graaf van Zuylen, Wintgens; het vrijheidsbeginsel verdedigd door van Houten, de Bruyn Kops en Mr. D. Baron Mackay. In de Tweede Kamer aangenomen met kleine meerderheid na staking van stemmen, in de Eerste Kamer met 24—11 stemmen. Wet van 12 April 1872, Stbl. no. 24. II 92, 93. Zie Enquete-voorstel Goeman Borgesius 13 Aug. 1886 in verband met art. 82 Wet L O. 17 Aug. 1878, Stbl. no. 127. II 289.

ARBEID VAN KINDEREN.

Wet van 19 Sept. 1874, Stbl. no. 130, tot het tegengaan van overmatigen arbeid en verwaarloozing van kinderen; zie van Houten; II 123. Zie Goeman Borgesius en Enquete; II 289. Wet van 5 Mei 1889, Stbl. no. 48, houdende bepalingen tot het tegengaan van overmatigen en gevaarlijken arbeid van jeugdige personen en vrouwen; beraadslaging van 19 Maart—12 April, alleen Domela Nieuwenhuis tegen; II 361; aangenomen Tweede Kamer 84—1 st., 12 April; Eerste Kamer alg. st., 3 Mei; II 362.

ARBEIDERSBEWEGING.

Streven en ontwikkeling; II 271. Internationaal arbeiderscongres in 1872 te 's-Gravenhage, Marx. Zie onder strafrecht de wet van 12 April 1872, Stbl. no. 24, daardoor afgeschaft strafbepaling op werkstakingen.

ARRONDISSEMENTS-RECHTBANKEN. Zie ook Kantongerechten. Rechterlijke inrichting.

Wetten van 9 April 1877, Stbl. nos. 74—78, tot vaststelling van het rechtsgebied en de zetels der arr. rechtbanken en kantongerechten binnen het ressort der Gerechtshoven te 's-Hertogenbosch, Arnhem, 's-Gravenhage, Amsterdam en Leeuwarden. Wet van 9 April 1877, Stbl. no. 79, tot vaststelling van de klassen en samenstelling der arr. rechtbanken, van de jaarwedden der leden van en ambtenaren bij die rechtbanken; alsmede van de klassen der kantongerechten en van de jaarwedden der kantonrechters en der ambtenaren bij de kantongerechten. Wet van 9 April 1877, Stbl. no. 80, houdende bepalingen omtrent het personeel der ontbonden arr. rechtbanken en kantongerechten, de daarbij aangestelde procureurs en deurwaarders en de overbrenging der daarbij aanhangige zaken. II 162.

Wet van 28 Aug. 1886, Stbl. no. 132, houdende nadere wijziging van het bij de wet van 7 Oct. 1884, Stbl. no. 212, gewijzigde art. 1 der wet van 9 April 1877, Stbl. no. 79; II 288.

ASSER. T. M. C. Hoogleeraar.

1883. Zie Grondwetsherziening, Staatscommissie; II 306. Voegt bij het verslag afzonderlijke nota; II 309.

ASSURANTIE tegen zeeschade, van gouvernementsproducten.

1858. April 21. Motie van Höevell; I 179—180, 316.

ATCHIN, Atjeh of Atsjin; zie Indië.

AUTEURSRECHT.

Wet van 28 Juni 1881, Stbl. no. 124, tot regeling van het auteursrecht; II 233.

AZIJN. Zie accijns en invoerrecht.

Wetten van 4 Mei 1889, Stbl. no. 44 en 45; II 360, 361.

BAAR. Mr. A. J. H. van (K.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Eindhoven 1873 Sept.—1888 Mrt., 1888 Mei—1889 Jan., †.

1887, Feb. 17. Scherpe woordenwisseling met Schaepman, betreffende diens houding in zake kiesrecht; II 324.

BAHLMAN. Mr. B. M. (K.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Tilburg 1880 Dec.—1888 Maart, 1888 Mei—1898 Mei †.

Lid der Commissie arbeids-enquete van 1886; II 290. 1888. Zie Reglement van orde Tweede Kamer, herzieningsvoorstel Schaepman—Lohman; hij is tegen vaste begrootingscommissie; 359. 1890 stemt tegen wetsontwerp tot goedkeuring der overeenkomsten gesloten met 3 spoorweg-maatschappijen; 374.

BANK (NEDERLANDSCHE).

Wet van 22 Dec. 1863, Stbl. no. 148, houdende voorzieningen omtrent de Ned. Bank. (Zie Besluit van 25 Maart 1814, Stbl. no. 40, houdende het octrooi en reglement voor de Ned. Bank; bij Kon. Besluit 21 Aug. 1838, Stbl. 29, werd het bestaan der Ned. Bank verlengd en bevestigd;

zie ook Besluit van 11 Juni 1814, Stbl. no. 64, Kon. Besluit 7 April 1840, Stbl. no. 8); I 273.

Algemeen was men van oordeel dat het octrooi niet bij Kon. Besluit, doch bij de Wet moest worden verleend; doch velen waren tegen het monopolie, o. a. Blussé, Heemskerk Azn., v. Goltstein, Kappeyne. Bij de beraadslaging Tweede Kamer, 1863, November, werd verklaard dat van Ministerie Thorbecke en van Min. Betz dit voorstel niet was verwacht. Ontwerp aangenomen in de Tweede Kamer met 41—17 st., in de Eerste Kamer met 32—2 st.; I 273—274, 277.

1888. Juli 17—26. Beraadslaging over het Wetsontwerp tot verlenging en wijziging van het bankoctrooi; Min. Bloem's ontwerp tot verlenging van het octrooi en bedingende winstaandeel voor den Staat, bepalingen omtrent reserve, kapitaalsvergrooting, aandeelhouders, kapitaalsbelegging en wisselhandel, was eenigszins gewijzigd, opnieuw ingediend door Min. Godin de Beaufort. Het ontwerp principiëel bestreden door Domela Nieuwenhuis, diens taktiek gegispt o. a. door van Houten; 30 Leden stemden tegen, volgens Lohman uit partijzucht. De Eerste Kamer neemt het ontwerp aan uit vrees voor de gevolgen der verwerping, Wet van 7 Aug. 1888, Stbl. no. 122, tot verlenging en wijziging van het aan de Nederl. Bank verleende octrooi; II 353, 354.

BANKEN VAN LEENING.

1856. Wetsontwerp van Reenen, ingetrokken; I 138.

BARGE. Mr. C. H. A. (K.) — Lid Tweede Kamer St.-G., hoofdkiesdistrict Eindhoven 1877 Sept.—1880 April, benoeming tot lid in het Hof van Justitie te Curaçao.

Stemt voor Tak v. Poortvliet's kanalenwet; II 203.

BASTERT. J. N. (C.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Utrecht 1875 Sept.—1879, daarna van 1880 April—1884 Oct. Min. van Waterstaat, Handel en Nijverheid, 1887, Juli 11—1888, April 21. (Derde Ministerie Heemskerk).

1881. Nov. Zijne opvatting der comptabiliteitswet van 1863 bestreden; II 237.

BAUD. Jhr. G. L. — Min. van Koloniën 1848 Nov. 21—1849 Juni 18. Treedt af wegens meeningsverschil met ambtgenooten over de vraag of de voorgenomen overeenkomst met de Nederl. Handels-Mij. goedkeuring behoefde bij de Wet, zie Handels-Maatschappij; I 19. Deelt de opvatting van Groen van Prinsterer, dat niet moet worden gestreefd naar parlementaire bemoeiing met het bestuur der koloniën (adresdebat 1849); 316.

BAUD. J. C. (C.) — Waarnemend Gouverneur-Generaal van Ned.-Indië 1833 Juli 2—1836 Feb. 29. Minister van Marine en Koloniën (ad interim), 1839 Dec. 25—1842 Jan. 1. Min. van Koloniën 1842 Jan. 1—1848 Maart 25. Lid der Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Rotterdam 1850 Oct.—1854 Sept, hoofdkiesdistrict Amsterdam 1854 Sept.—1858 Sept.

Een der vertrouwensmannen van Willem II, na de gebeurtenissen in Februari en Maart 1848 trad hij af als Minister; I blz. 2. Als Minister meende hij, dat eene volksvertegenwoordiging niet geschikt is voor het maken van wetten voor een land waar de mederegeering des volks onbekend is; 318, 319 1850—1851. Hij was een der woordvoerders der oppositie tegen Thorbecke, 39; beweerde ten onrechte de edelmoedigheid der bestrijders van diens Ministerie; 50. 1854. Stemt tegen wetsontwerp tot afschaffing gemaalaccijns, (Min. van Hall) 129. Men roemt zijne adviezen in koloniale aangelegenheden 82, als: over Pahud's ontwerp-regeerings-reglement voor O.-I., 118; Muntwezen, 318—319. In rede van 17 Juli 1854 noemt hij Pahud's ontwerp aannemelijk, 320—321; het reglement wordt door zijne denkbeelden bezield; 322. Hij staat van 1850—1857 tegenover van Höevell; 318. Voorzitter der Staatscommissie in zake emancipatie van slaven; 252. In 1847 reeds, achtte hij afschaffing der differentiëele rechten voor Indië wenschelijk; II 399. Tijdens zijn bewind maatregelen tegen misbruiken van heerendiensten voorbereid; 402. Als Gouverneur-Generaal een bekwaam en doortastend landvoogd; jaarlijksche vaststelling der Indische begrooting door de Staten-Generaal achtte hij verkeerd; II 415. „Het Leven van J. C. Baud door Mijer"; I 318. Zijn aftreden om gezondheidsredenen in 1858 is een gevoelig verlies voor de conservatieve partij; I 181.

BEAUFORT. Mr. W. H. DE (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Tiel, 1877 April—1883 Sept. Lid Eerste Kamer St.-G. Zuid-Holland, 1884 Jan.—1884 Nov. Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Amsterdam, 1884 Nov.—1888 Maart en van 1888 Mei—1897 Juli, (Minister van Buitenlandsche Zaken Juli 1897).

Vervangen bij periodieke verkiezingen 1883, Juni, door den A.-R. Beelaerts v. Blokland; II 253. Verslaat Tak v. Poortvliet bij algemeene verkiezingen 1884 Oct. te Amsterdam; II 265. — 1886, April. Verworpen met 64—22 st. een amendement de Beaufort c. s. op art. 194 Grw.; 322, 339, 366. Juli. Adresdebat; zegt namens Commissie van redactie Adres van Antwoord, dat aanstonds zou worden uitgesproken eene gevestigde overtuiging omtrent kiesrecht, alvorens den arbeid der Grondwetsherziening te beginnen; II 283. 1887. Met 41—34 st. wordt aangenomen zijn amendement art. 82 Regeerings-ontwerp, Hoofdstuk III Grw., dit deed de beperking der verkiesbaarheid van leden Eerste Kamer tot de hoogst aangeslagenen vervallen; na bedenkingen der regeering komt evenwel de weggenomen beperking eenigszins gewijzigd terug in art. 90; II 334. Sluit zich aan bij het voorstel Schaepman, waaruit volgt schorsing der beraadslaging over Hoofdstuk VI; II 338.

BEAUFORT. Jhr. Mr. W. H. DE (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Wijk bij Duurstede, 1891 Sept.—1897 Sept.

BEAUFORT. Jhr. Mr. K. A. GODIN DE (A.-R.) — Lid Tweede Kamer

St.-G. hoofdkiesdistrict Gouda, 1882 Nov.—1888 Maart; Minister van Financiën in Min. Mackay, 1888 April 21—1890 Aug. 21; lid Eerste Kamer St.-G. Zeeland sedert September 1893.

1887. Dec. 7. Stemt tegen wetsontwerp tot goedkeuring Groninger provinciale progressieve inkomstenbelasting; II 301. 1887 April 26, Grondwetsherziening, met 45—32 st. wordt verworpen zijn voorstel, om de het kiesrecht betreffende additioneele artikelen te verbinden aan Hoofdstuk III; 335.

1888, April 22. Treedt op als Minister van financiën; 350. Ontwerp bankwet, 353, 354. September. Begrootingsrede, 356, zij vermeldde niets omtrent de financiëele plannen der regeering; 357. Zijne protectionistische neigingen kwamen aan het licht bij het wetsontwerp betreffende accijns op bier en azijn, 360, bij partijstemming aangenomen door de Tweede Kamer 1889 Maart 8; 361. Hij doet niet blijken van stappen om een eind te maken aan het zoogenaamd financiëel wanbeheer zijner voorgangers; 1889, Sept. 19, zijne begrootingsrede getuigt niet van een zorgelijken toestand van 's lands financiën; 368. Critiek op zijn beleid, niet alleen van tegenstanders. Motie van wantrouwen Domela Nieuwenhuis, verworpen 1889 Dec. 17; Dec. 18 de liberale leden stemmen tegen zijne begrooting Hoofdstuk VII B.; 369. Hij wil tegemoet komen aan den financieelen druk van tal van gemeenten door aanwending van overschotten diensten 1887—1889; 368—369. Hij is niet genegen over te gaan tot ingrijpende belastinghervorming, initiatief van 5 Kamerleden daartoe; 372. Te elfder ure ingediend belangrijke voordracht betreffende grondbelasting en de plaatselijke belastingen; het nimmer beantwoord afdeelingsverslag luidde niet gunstig. 1891 Augustus 21 treedt het Ministerie af; 380.

BEECK VOLLENHOVEN Dr. H. VAN — Lid der Eerste Kamer St.-G. Noord-Holland 1849 Feb.—1871 Augustus †. I 4.

Uit zijne teleurstelling, dat in de Troonrede van October 1850 (Thorbecke) toezegging van enkele door de Gr.w. geëischte wetten ontbreekt; I 40.

BEELAERTS VAN BLOKLAND. Jhr. M. G. J. Th. (A.-R.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdictrict Tiel 1883 Sept.—1888 Maart, hoofdkiesdistrict Steenwijk 1888 Mei—1894 Maart en hoofdkiesdistrict Delft 1894 Mei—1897 Mrt. †.

1883. Zie Staatscommissie Grondwetsherziening; II 306. Afzonderlijke nota, zie Souvereiniteit, 309; 1885. adhaesie van 22 anti-rev. leden, 310. 1887. Stemt met de linkerzijde vóór i. z. 2 wetsontwerpen tot verandering in de Grondwet (Troonopvolging); 330. Lid der Commissie arbeids-enquete van 1886; II 290. 1887 Dec. 15. Zie Mr. Levy, ondersteunt diens betoog over goedkeuring van internationale overeenkomsten medebrengende geldelijke verplichtingen voor den Staat 301. 1888. Antagonist van Dr. A. Kuyper op het stuk der doleantie, door de Kamer gekozen als 1e candidaat voor het Voorzitterschap; 351.

BEER POORTUGAEL. J. C. DEN — Min. van Oorlog 1879, Februari 1—Aug. 20.

Treedt op als Min. van Oorlog in het Min. Kappeijne, in plaats van de Roo v. Alderwerelt, overleden 30 Dec. 1878; II 193.

BEGRAM VAN JAARSVELD. Mr. W. C. M. (C.) — Lid Tweede Kamer St-G. hoofdkiesdistrict Gorinchem 1859 Feb.—1879 Sept.

1859 Feb. Voor de Tweede Kamer gekozen te Gorinchem tegenover Groen v. Prinsterer, bij de aanvullingsverkiezingen ingevolge de herziening der kiestabel; I 190. Zie Muntwezen; II 122. Bij verkiezing Juni 1879 vervangen door Keuchenius; II 221.

BEGRAVEN.

Wet van 10 April 1869, Stbl. no. 65, betrekkelijk het begraven van lijken, de begraafplaatsen en de begrafenisrechten.

Met inachtneming van gemaakte opmerkingen bij het vroegere onderzoek, het ontwerp opnieuw in behandeling gebracht door den Min. Fock; niet zonder oppositie aangenomen; II 54, 55.

BELASTINGEN. (RIJKS)

Stelsel en wijzigingen. — 1849. Rede Minister v. Bosse, Zie Staatsbegrooting voor 1851; I 45 vlgg. 1851. Adresdebat, amendement Jongstra; 60. 1851. Feb. 24. Indiening van 7 Wetsontwerpen van Bosse; 68. 1852 Maart. Openbare behandeling aangevangen; 70. Wetten van 22, 26 en 28 April 1852, Stbl. nos. 61, 62; 93, 94 en 96. (2e Ministerie Thorbecke); 71, 72. Zie Accijnzen.

1882. Van Lijnden v. Sandenburg; II 245. 1888. Herziening belastingwetgeving, Zie Motiën; 359—360.

1889—1890. Initiatief van 5 leden der Tweede Kamer, Goeman Borgesius, Hartogh, Kerdijk, Schepel, Zaaijer. Zij dienen in 6 ontwerpen van wet betreffende: inkomstenbelasting, colleges van zetters, zoutaccijns, patentrecht, registratierecht, percentage inkomstenbelasting voor 1890 — art. 1 van het wetsontwerp verworpen met 47—45 st., de voorstellen ingetrokken 1890 Maart 27; II 372, 373.

Hervorming. — 1851—52. Plannen tot belastinghervorming van Min. van Bosse, mislukt; I 68—72. Zij werd niet beoogd door den in 1853 opgetreden Min. van Financiën van Doorn (Ministerie v. Hall); vandaar het voorstel 9 leden der Tweede Kamer, w. o. v. Bosse, Thorbecke, Dommer van Poldersveldt, — tot afschaffing van tonnengeld, accijnsen geslacht, invoerrechten slachtvee en versch vleesch; 106. Beraadslaging 15—21 Dec.; Rede Thorbecke, voorstel verworpen 21—24 st.; I blz. 107—110. — 1855. Voornemens Ministerie v. Hall—Donker Curtius; 125. De oppositie tegen Ministerie v. Hall—Donker Curtius streeft naar belastinghervorming, bij behandeling der voorstellen tot wijziging in het stelsel der accijnsen; 128. 1858 April. Rede van den Min. v. Bosse; 180, 186.

artikel met 38—29 st. was verworpen. 1858 Feb. 17; I 167, 171. 1865, Zie hiervóór onder Hervorming: Voorstellen Min. Betz; 291. 1883. Ontwerp v. Lijnden v. Sandenburg; II 245. 1884. Opcenten voorstellen Grobbée; 259. 1885. Opcenten, zie wijziging art. 240 Gemeentewet, Min. Bloem; 270. 1891. Godin de Beaufort. Voorstel opcenten voor de Gemeenten; 380. Tal van ontwerpen tot herziening werden bewerkt, voor dat Sprenger van Eyk herziening tot stand bracht; II 429 noot.

Patenten. Zie I blz. 69, belastingontwerpen. — Wet van 22 April 1852, Stbl. no. 61, tot herziening der wetgeving op het recht van patent; 71.

1882. Volgens ontwerp v. Lijnden v. Sandenburg om te zetten in bedrijfsbelasting. II 245. — 1884. Ontwerp Grobbée afschaffing patentrecht, behalve voor de naamlooze vennootschappen, wordt weder ingetrokken; 260. — 1891. Voorstel opcenten voor de Gemeenten; 380.

Rentebelasting. — 1851/52. Van Bosse's ontwerp van wet tot heffing eener rentebelasting, I 69, II 95; de grondwettigheid betwist, I 70, verworpen; I 71, II 94.

Inkomstenbelasting — 1849. Wetsontwerp v. Bosse. Tijdelijke belasting op bezittingen en inkomsten, I 14. 1857 Mei 9. Min. Vrolik is een tegenstander van inkomstenbelasting 167. 1870. Juli 20 en Sept. 10. Ontwerpen v. Bosse ingediend; 1871—1872. — Ontwerp Blussé, II 93—94, voorloopig verslag door v. Akerlaken, Kappeijne, Luijben, v. Kuyk, van Delden, uitgebracht 1871 Dec. 8, 95; Zie Rede Kappeyne, Dec. 21; 91. Ingrijpende amendementen Gratama, van Delden, Tak; voorstel v. Akerlaken, v. d. Linden, de Bruijn Kops, Viruly en Cremers, tot behandeling in de afdeelingen wordt verworpen; na verwerping der amendementen Tak en van Delden, wordt ook verworpen het regeeringsartikel met 51—27 st., 97; onder de tegenstemmers waren Jonckbloet, Tak, Rutgers, de Bruijn Kops, Westerhoff, Sandberg, van Kerkwijk, Mackay, Godefroi, Kappeijne, Viruly, van Eck, Dumbar; 98.

1882. Ontwerp v. Lijnden v. Sandenburg, $1^1/_2$ % zuiver inkomen roerend kapitaal, aan den fiscus; 245. 1884. Voorstel Gleichman—v. Delden c. s. en voorstel Min. Grobbée klassenbelasting; 259—261.

Collegiën van Zetters voor 's Rijks Dir. Bel. ingesteld bij de Wet van 5 April 1870, Stbl. no. 63; in 1884 wenscht Min. Grobbée die colleges uit te breiden; II 260.

Hooger beroep bij den Raad van State, op uitspraken van Gedep. Staten in zake Rijks directe belastingen; (Wetsontwerp betreffende het) II blz. 61.

(ACCIJNZEN. Zie aldaar).

BELASTINGEN (INDIRECTE).

Zegelrecht. — 1851. v. Bosse, ontwerp van wet tot wijziging bepalingen omtrent zegelrecht; I 69. 1862. Betz als voren; 290. Wet van 9 April 1869, Stbl. no. 60, afschaffing van het zegelrecht op de gedrukte stukken en op de advertentiën in de nieuwspapieren; II 56. 1877. Gleichmann, 174. Wet van 11 Juli 1882, Stbl. no. 93, tot wijziging der wet op het recht van zegel; II 238. 1882. Ontwerp v. Lijnden; 245. — 1884/1885. Voorstellen Grobbée—Bloem, zie op die namen. — 1885. Verworpen door de Eerste Kamer voorstel tot verhooging van het zegelrecht op effecten, wegens onduidelijke redactie; II 270.

Registratierecht. — 1877. Wetsontwerp betreffende registratiebelasting, voorstel v. d. Heim; II 164, 174. Wet 11 Juli 1882, Stbl. no. 92, tot wijziging der bepalingen betreffende de heffing der regten van registratie; II 238.

(Hypotheekrecht. — Wet van 5 Juni 1878, Stbl. no. 90, enz.).

Successierecht. — 1877. Voorstel v. d. Heim, Successie rechte lijn; II 164, 174. 1878. Voorstel Min. Gleichman; beraadslaging 17—24 Mei, bestreden door Wintgens, de katholieken en anti-revol. wegens beweerde immoraliteit; Rutgers v. Rozenburg wilde toepassing ook op schenkingen onder de levenden; de Eerste Kamer nam het ontwerp aan met kleine meerderheid op 4 Juni. Wet van 9 Juni 1878, Stbl. no. 95, tot nadere wijziging der wet van 13 Mei 1859, Stbl. no. 36, op het recht van successie en overgang bij overlijden; II 186—187.

1882. Ontwerp v. Lijnden; II 245. 1884. Ontwerp Grobbée, opcenten; 259. 1885. Bloem's voorstel tot verhooging en uitbreiding recht van overgang, in de Tweede Kamer verworpen wegens strijd met toezegging in 1878 gedaan; II 270.

IN-, UIT- EN DOORVOERRECHTEN.

Wet van 14 Juli 1855, Stbl. no. 105, tot afschaffing van het tonnegeld der zeeschepen en houdende bepalingen omtrent het meten derzelve; I 129. Wetsontwerp tot herziening van het tarief van de rechten van in-, uit- en doorvoer, ingediend in 1857 Juni, door Min. Vrolik, de beginselen daarvan uitgebreid in wetsontwerp v. Bosse, 1858 Sept., 190; 1859. Mei 12, verworpen door de Eerste Kamer; 192, 251. 1861—1862. Ontwerp Min. Betz, in hoofdzaak gegrond op van Hall's ontwerp 1860. Sommige industrieën in het Zuiden zouden daardoor bescherming derven, Guljé bepleit hare belangen; de handelssteden wenschen geene belemmering van het goederenverkeer, het ontwerp in de Tweede Kamer aangenomen met 46—20 st. en nu ook door de Eerste Kamer, door zwenking van 6 leden, die voor 3 jaren tegen v. Bosse's ontwerp stemden. Wet van 15 Aug. 1862,

Stbl. no. 170, houdende vaststelling van het Tarief van regten op den in-, uit- en doorvoer; I 250, 251. 1883. Sept. en Oct. Ontwerpen Grobbée, o. a. tot herstel van invoerrechten; II 259. Wet 25 Dec. 1886, Stbl. no. 248, tot schorsing van het uitvoerrecht op suiker van Java. Zie onder Indië; II 291. Wet van 4 Mei 1889, Stbl. no. 45, tot wijziging van het invoerrecht op azijn (Godin de Beaufort); 360.

(WAARBORG DER GOUDEN EN ZILVEREN WERKEN.)
(Wet van 18 Sept. 1852, Stbl. no. 118, enz.).

BELASTINGEN. (PLAATSELIJKE)
1851. Verworpen een amendement Provó Kluit te doen wegvallen artt. 240—255 ontwerp-gemeentewet en te bepalen dat eene bijzondere wet regelen voor plaatselijke belastingen zal 'geven; I blz. 52. 1864. Min. Betz stelt voor: afschaffing der plaatselijke accijnzen; 286—287. Wet van 7 Juli 1865, Stbl. no. 79, tot wijziging der Gemeentewet; 291. Wet van 28 Juni 1881, Stbl. no. 102; ter visie legging van kohieren plaatselijke directe belastingen. Zie gemeentewet; 233. 1882. Ontwerp van Lijnden beoogde ruimere bevoegdheid aan de gemeenten te verleenen om opcenten te heffen op personeele-, grond-, rente- en bedrijfsbelastingen, tot goedmaking het verlies van $^4/_5$ der personeele belasting II 245. 1884. Zie Grobbée II 259. 1891. Wetsontwerp Godin de Beaufort—de Savornin Lohman, wilde aan de gemeenten toestaan het heffen van 60 opcenten op de grondbelasting, afstaan 28 opcenten op de patentbelasting en 20 opcenten op het personeel; de ontwerpen komen niet in openbare behandeling; II 380.

BELASTINGEN. (PROVINCIALE) Zie Provincie.
Inkomstenbelasting in Groningen; II 301. Voor accijnsen, zie I 190.

BELGIË. — Zie Luxemburg, Maasaftappingen, Tractaten.
1858. Verworpen het wetsontwerp Gevers van Endegeest tot goedkeuring van het handels- en scheepvaart tractaat met België; I 172. 1861. Giften van de Belgische Kamerleden voor de watersnoodlijdenden; 224. De Belgische Ministers Roger, Frère Orban en De Vrière, worden in buitenlandsche organen om hun staatsbeleid gehuldigd, naar aanleiding van het bij de wet van 1863 goedgekeurd tractaat over de Maasaftappingen; 268. Tijdens de verwikkelingen met België (1830—1839 II 420) was ingevoerd, ter bestrijding van de oorlogkosten, eene belasting op de brandstoffen, welke in 1863 werd afgeschaft; I 277. 1866. Conflict over afdamming der Ooster Schelde; II 20. 1867 Mei. België neemt deel aan de inter-nationale conferentie te Londen over de Luxemburgsch—Limburgsche quaestie; 31. 1876. Zie suikerconventie; 155, 160—161.

BERGANSIUS. J. W. (K.) — Minister van Oorlog in Ministerie Mackay, 1888 April 21—1891 Aug. 21.

1888 April 21. Treedt op als Min. van Oorlog; II 350. Juni. Voorzitter der Staatscommissie ter voorbereiding eener wet op den dienstplicht; 352. 1890 Juni 24. Indiening wetsontwerp tot regeling van den krijgsdienst; 376; beraadslaging 1891 April 21—Mei 29; „De Minister gaf bij deze gelegenheid blijk van hoog te waardeeren vastheid van karakter." 29 Mei wordt het voorstel v. d. Feltz tot verdere behandeling van het ontwerp verworpen; 379. (Na aftreden van het Ministerie; 380, het ontwerp ingetrokken door opvolgend Kabinet.)

BERGH. J. G. VAN DEN (Ingenieur.) — Min. van Waterstaat, Handel en Nijverheid in het 3e Ministerie Heemskerk, 1883 April 23—1887 Juli 11. II 250.

1884. Bestrijdt voorstel Rutgers v. Rozenburg tot wijziging der richting van het kanaal Amsterdam—Merwede; II 257.

BERGSMA. Mr. W. A. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Dockum 1871 Sept.—1884 Oct., Lid Eerste Kamer St.-G. Friesland van Sept. 1894.

Zie Kiesrecht; II 130.

BETZ. G. H. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Rotterdam 1859 Feb.—1862 Feb. (Wet 28 Dec. 1858, Stbl. no. 122). Min. van Financiën 1862 Feb. 1—1865. Nov. 27.

1861 Feb. 24. Interpelleert over aftreding Min. v. Hall en de voornemens der overige leden van het kabinet; I 224; zijn voorstel om in afwachting van verdere gebeurtenissen de werkzaamheden der Kamer te sluiten verworpen; 225; bestrijdt Min. Heemstra's opvatting dat weigering der Kamer om met de regeering samen te werken, zou zijn inbreuk op praerogatief der Kroon; 224. December. Met Olivier verklaart hij vertrouwen te ontzeggen aan het Kabinet, wegens wantrouwen in het beleid van den Min. van Heemstra; 242.

1862. Treedt op als Min. van Financiën in 2e Ministerie Thorbecke; 244. Als Kamerlid vervangen door Mr. J. D. Franssen van de Putte; 247. Verdedigt eene tariefsherziening als reeds in 1860 door v. Hall aangeboden, zie In-, uit- en doorvoerrechten; 251. Sept. 20. Millioenenrede, aankondiging hervorming van het belastingstelsel, 257, 290, lettende op de behoeften der gemeenten, omvattende herziening der gebouwde eigendommen, evenredig maken der grondbelasting in verschillende provinciën; 257; 1863, blijkens beraadslagingen over de Staatsbegrooting wordt zijn voorstel onder veel reserves door de meerderheid der Tweede Kamer goedgekeurd; 261; (Zie onder Belastingen: Hervorming). De liberale partij met zijn beleid niet tevreden, zijn voorstel tot verlenging van het monopolie aan de Ned. Bank, strijdig met de economische beginselen van het Kabinet, ontstemt; de anti-rev. partij ondersteunt het voorstel, dat wordt aangenomen (zie Ned. Bank). Van

zijne voorstellen tot belastinghervorming kwam weinig in uitwerking en dat weinige vond geen gunstig onthaal; 274; hij geeft daarover eene verklaring in de begrootingsrede voor 1864; 275; hij wil afschaffing accijns op de brandstoffen, stelt daartegenover verhooging van den accijns op het gedistilleerd, wat geschiedt bij de Wetten van 31 Dec. 1863, Stbl. no. 220 en 221. Bij onderzoek in de afdeelingen, het denkbeeld geopperd, dat de accijns op gedistilleerd uitsluitend door het rijk zou worden geheven en daarvan een deel aan de gemeenten uitgekeerd. Hij ontkent de mogelijkheid niet, mits andere daartegenover staande heffingen van de gemeente worden overgenomen door het rijk; 282. 1863 Nov. 23. Bij begrootingsdebat ontvangt hij de goedkeuring van v. Bosse voor zijn streven naar onafhankelijkheid van de Indische baten, volgens dezen gaat hij echter niet ver genoeg; hij beantwoordt v. Bosse met eene herinnering aan diens verleden als Min. van Fin., ook de Brauw die zijne werkwijze critiseerde; 278; hoewel de begrooting 40 millioen hooger was dan die van 1850, was de tegenstand minder groot dan toen; 279. 1864, Mei. Ontwijkend antwoord op de interpellatie de Keverberg over grondbelasting in Limburg; 284. Zijne telkens gewijzigde voordrachten van belastinghervorming schokten het vertrouwen zijner staatkundige vrienden, vandaar de belangstelling in zijne financieele rede van 1864. Voorstel tot afschaffing der plaatselijke accijnsen; 286—287. Zijne voorstellen leidden tot opheffing der plaatselijke accijnsen, waarvoor de Gemeentewet werd gewijzigd. (Zie Belastinghervorming). Zijn wetsontwerp nopens de personeele belasting ingetrokken, na verwerping van art. 1 van het ontwerp; 291. (Dit ontwerp bevatte tevens eene regeling voor administratieve rechtspraak i. z. Personeele belasting; II 62). Juli 12. Ingetrokken het Wetsontwerp betreffende Zegelrecht, na aanneming van een bestreden amendement; daardoor ook de dagbladpers getroffen; 290, 291. 1865 Nov. Geeft in de begrootingsrede eene rooskleurige schildering van den financieelen toestand; 295.

Openbaarmaking in een Limburgsch blad van zijn vertrouwelijk schrijven aan zijn oud-ambtgenoot v. d. Maesen de Sombreff in 1864 (over wetsvoorstellen betrekkelijk belastingen in Limburg), geeft aanleiding tot gedachtewisseling op 18 Nov. 1865 tusschen v. Zuijlen v. Nyevelt en Thorbecke; niet willende dat die openbaarmaking aanleiding zal geven tot betichtingen, waaraan een Minister niet behoort bloot te staan, treedt hij af Nov. 27; 296. Het aftreden van dezen bekwamen en werkzamen financier was voor het Ministerie Thorbecke een groote slag; de oppositie wilde het kabinet betrekken in het brievenschandaal. Een voorstel v. Zuylen v. Nijevelt tot enquete wordt verworpen, een voorstel v. Bosse tot dadelijke behandeling van het wetsontwerp op de grondbelasting in Limburg wordt aangenomen en het ontwerp zelf met 54—18 st.; 297. 1865 Nov. De

BLANKEN. J. W. (Kolonel der Artillerie). — **Minister van Oorlog 1862 Feb. 1—1866 Mei 31.**

Treedt op als Min. van Oorlog in 2e Ministerie Thorbecke; I 244. Doet eene circulaire uitgaan waarbij aan officieren wordt gewaarschuwd niet te schrijven over krijgskundige onderwerpen; dit geeft velen aanstoot, zijne begrooting voor 1864 wordt aangenomen met slechts 40—26 st., zie Ministerieele verantwoordelijkheid; 280. In den strijd tusschen Thorbecke en Franssen v. d. Putte volgt hij den laatste; 299. Blijft Minister in opvolgend Kabinet (1866 Feb. 10—Juni 1); 300. Volgens beweren plaatste hij den Kapitein de Roo van Alderwerelt over naar het Noorden, wegens geschriften over militaire aangelegenheden, deze wordt 1866 Oct. 30 verkozen tot Lid Tweede Kamer; II 19.

BLAUPOT TEN CATE. S. (L.) — **Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Groningen 1851 Oct.—1859 Sept. Inspecteur L. O.**

1855. Enquetevoorstel i. z. duitenplaatjes voor Indië; I 133.

BLOEM. J. C. — **Minister van Financiën 1885 Mei 4—1888 April 2.**

Bij zijn optreden in het 3e Ministerie Heemskerk, na aftreden van Grobbée, doet hij verstaan, dat van hem geen ingrijpende financieele hervormingen zijn te verwachten. 1885 Mei 20. Memorie betreffende belastingen te heffen door de gemeenten; meent dat het Rijk moet behouden de personeele belasting en dat de hoofdsom weder te zijner vrije beschikking moet komen, II 269, dat in andere dan directe belastingen verdere bronnen van inkomsten moeten worden gevonden. Van de 4 voorstellen van zijn voorganger overgenomen, wordt alleen dat aangaande de Staatsloterij aangenomen. De Tweede Kamer verwerpt het voorstel tot verhooging en uitbreiding van het recht van overgang; de Eerste Kamer dat tot verhooging van het zegelrecht op effecten. Aangenomen (doch gewijzigd), in de Tweede Kamer met 51—25 st. en in de Eerste Kamer met 20—13 st., het voorstel tot wijziging van art. 240 Gemeente Wet; $^4/_5$ van de hoofdsom en tevens de Rijksopcenten der Personeele belasting ter beschikking der gemeenten, berekening van het fixum over de laatste 3 belastingjaren; grondbelasting bleef hierbuiten. Uitgifte van schatkistbiljetten toegestaan, aan Grobbée was dit geweigerd; 270. — (Wet van 9 Mei 1886, Stbl. no. 102). Conversie der 4 % Staatsschuld in $3^1/_2$ % schuld. Na krachtige bestrijding gelukt; behandeld in de Tweede Kamer 25—30 Maart, verschafte rentebesparing van $1^1/_4$ millioen 's jaars; 277. Men neemt zijne begrooting voor 1888 aan, omdat de meerderheid geene nieuwe verwikkelingen wilde scheppen, doch men acht hem niet berekend voor zijne taak, mist vertrouwen in zijn financiëel beleid; 294. Zijn wetsontwerp verlenging enz. octrooi Ned. Bank overgenomen door zijn opvolger Godin de Beaufort; Zie Bank, 353—354.

BLOEMEN WAANDERS. F. G. VAN — Minister van Koloniën, 1883 April 23—1883 Nov. 25, in het 3e Ministerie Heemskerk; II 250.

Critiek van des Amorie van der Hoeven, noemt hem een der weinig overgeblevenen, zelfs den vurigste der voorstanders van de sedert 25 jaren verlaten koloniale politiek; II 252. Bij de behandeling zijner begrooting blijkt, dat hij niet kan rekenen op de instemming der Tweede Kamer, zijne begrooting verworpen met 43—35 st, hij treedt daarna af; II 253.

BLOM. F. W. C. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Rotterdam 1862 April—1876 Feb.

1867. Keurt af het financieel beleid van Min. Schimmelpenninck; II 29.

BLUSSÉ VAN OUD-ALBLAS. Mr. P. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Dordrecht 1850 Oct.—1853 April, id. 1860 Sept.—1866 Oct. en 1868 Jan.—1871 Jan. Minister van Fin. 1871 Jan.—1872 Juli 6. Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Deventer 1872 Sept.—1887, Mei †.

1862 Dec. Bezwaren tegen wetsontwerp kanaal door Holland op zijn smalst en waterweg Rotterdam; I 263; 1863 Nov. tegen monopolie der Ned. Bank; I 274, II 353. 1868 Maart 23. Zijne motie dat geen landsbelang de ontbinding der Tweede Kamer vorderde, aangenomen; II 42, 432. 1871 Jan. 4. Treedt in het 3e Ministerie Thorbecke op, als Minister van Financiën; II 73. Dec. Ernstige oppositie tegen zijn voorstel tot inkoop en amortisatie van *f* 10,000,000 Nederl. Schuld, 89; de mededeeling der regeering dat 28 millioen in 's rijks kas aanwezig was, wekte verbolgenheid, omdat maatregelen om hun kostbaarheid waren bestreden, b.v. Brug over den Oceaan; 90; het voorstel aangenomen met 40—25 st.; 92. Zie rede Kappeijne v. d. Coppello, over de financieele staatkunde van 3e Ministerie Thorbecke; 90—92. Zijne poging eene rijksinkomstenbelasting tot stand te brengen mislukt; 93; evenals het ontwerp van Bosse (1870) wil zijn ontwerp globale aangifte van ieders totaal inkomen van welken aard ook; 94; in voorloopig verslag wordt herinnerd aan zijne houding in 1851 bij v. Bosse's voorstel rentebelasting; 95, 96; 1872 April 22—Mei 2. Openbare behandeling, 3 amendementen van ingrijpenden aard worden ingediend door Gratama, van Delden en Tak, het voorstel tot behandeling dezer amendementen in de afdeelingen, de amendementen en het regeeringsartikel zelf, worden allen verworpen; 97, 98, 99, 228. Het regeeringsartikel verworpen met 51—27 st., door eene combinatie van minderheden; de daaruit voortvloeiende kabinetscrisis werd opgeschort door het overlijden van Prinses Hendrik; 98. Als Min. van Fin. wordt hij opgevolgd door Mr. v. Delden, wordt in diens plaats afgevaardigde voor Deventer; 103. Zie Muntwezen; 122. 1873 Feb. 27. Interpelleert over de oorlogsverklaring aan Atjeh; 112. 1879. Zie kanalenwet Tak van Poortvliet, stemt tegen; 203. 1880. Spreekt

heid en het welzijn der werklieden, ook in verband met art. 82 wet L. O. van 1878; 289; aangenomen, wordt benoemd tot lid dier Commissie van enquête; II 290. 1888—1889. Bestrijdt schoolwetsontwerp Mackay; 363. 1889 -1890. Doet met 4 andere leden krachtens recht van initiatief, voorstellen tot belastinghervorming; na verwerping van art. 1 wetsontwerp, de voorstellen ingetrokken 1890 Maart 27. Zie Belastingen; 372—373.

BORRET. Mr. E. J. E. H. (K.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Maastricht 1849 Feb.—1852 Sept. Lid van den Raad van State. Minister van Justitie 1866 Juni 1—1867 Nov. 10.

1866 Juni 1. Treedt op als Min. van Justitie in conservatief Kabinet van Zuylen—Heemskerk; II 1. October 1. Sluit als Koninklijk Commissaris de zitting der Staten-Generaal; 16. November 19. Houdt de openingsrede van de zitting der Staten-Generaal, na de ontbinding der Tweede Kamer; zijne zinsnede gewagende van den werkkring der Tweede Kamer geeft aanstoot; 20. Stellig oefende hij invloed uit op het optreden van het Kabinet bij de Kamerontbinding; 44. Overlijdt 1867 Nov. 10, het Kabinet verliest een staatkundig medestander, die invloed had bij de R. C. partij. Ongewone militaire praal bij zijne begrafenis; 29. Zijn opvolger Wintgens is voorstander der openbare school; II 48.

BOSCH. Jhr. E. B. VAN DEN. (Schout bij Nacht). — Minister van Koloniën 1849 Juni 18—Nov. 1, opvolger van Jhr. G. L. Baud in Ministerie de Kempenaer van 1849; I 19.

BOSCH. J. GRAAF VAN DEN — Gouverneur-Generaal van Ned.-Indië 1830 Jan. 16—1833 Juli 2. Minister van Koloniën 1834 Mei 30—1839 Dec. 25.

Stichtte de Mij. van Weldadigheid, omtrent 1819; verkeerde leiding bracht haar in ontredderden toestand, van daar de wet van 1859, zie Weldadigheid; I 194.

Aan het eigenlijke van zijn Koloniaal stelsel (1830), wordt in Maart 1873 feitelijk de genadeslag toegebracht; II 400, 414.

BOSCH. J. A. VAN DEN (Kolonel) — Minister van Oorlog 1866 Juli 1—1868 Juni 4. Treedt op in Ministerie van Zuylen—Heemskerk; II 2. 1867. Over de Schutterijen; II 25, 26.

BOSCH KEMPER. Jhr. Mr. J. DE (Hoogleeraar). — Lid Tweede Kamer St.-G hoofdkiesdistrict Hoorn 1868 Feb.—1869 Sept.

1868 Maart. Stelt voor een adres te richten tot den Koning, waarin wordt uitgesproken de wensch naar eendrachtige samenwerking; wordt alleen gesteund door Kien en van Foreest; II 42. Zijn conciliante politiek vindt geen bijval in de Kamer, legt daarom zijn mandaat vrijwillig neder bij periodieke verkiezingen in 1869 Juni; 58. 1866—1867. Hij en zijne volgelingen ondersteunen Minister Trakranen; II 382.

BOSSCHA. Dr. J. (C.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Amsterdam 1853 Juni—1858 April. Minister van Herv. Eeredienst 1858 Maart 18—1860 Feb. 23 (Ministerie Rochussen I 175), 1860 Feb. 23—1861 Maart 14 (Ministerie v. Hall).

1853 Juni. Adresdebat; I 99—100. 1856 September. Als v.; 152—155. Geeft tegenover Groen v. Prinsterer zijne opvatting van het Christelijk beginsel in de school; 153. Stemt tegen begrooting van den Min. van Binnenlandsche Zaken Simons; 159. Gaat over in Ministerie van Hall—Heemstra; 202. In zijn geschrift „Kroon en Ministers" keurt hij het President-Ministerschap af, om de politieke beteekenis die hij daaraan toekent; 221. Vermeldt daarin de oneenigheid in den Ministerraad over de Koloniale politiek van den Min. Cornets de Groot; 225.

BOSSE. Mr. P. P. VAN — Geboren 1809 December 16, overleden 1879 Februari 21. Minister van Financiën in tijdelijk Ministerie 1848, Juni 3—November 21, daarna van 1848 November 21—1849 Nov. 1 (Ministerie de Kempenaer—Donker Curtius) en van 1849 Nov. 1—1853 April 19 (1e Ministerie Thorbecke). Lid van de Tweede Kamer St.-G. 1853 Juni—1858 Maart, hoofdkiesdistrict Rotterdam. Min. van Fin. 1858 Maart 18—1860 Feb. 23 (Ministerie Rochussen—v. Bosse). Lid Tweede Kamer St.-G. 1860 April—1866 Feb. (Zutphen). Min. van Fin. 1866 Feb. 10—Juni 1 (Min. Franssen v. d. Putte). Lid Tweede Kamer St.-G. 1868 Jan.—Juni (Dordrecht). Min. van Fin. 1868 Juni 3—1871 Jan. 4 (Min. v. Bosse—Fock). Min. van Koloniën 1871 Jan. 4—1872 Juli 6 (3e Min. Thorbecke), Min. van Binnenlandsche Zaken (ad. int.) 1872 Juni 4—1872 Juli 6. Min. van Koloniën 1877 Nov. 3—1879 Feb. 21 † (Min. Kappeyne).

Zie Belastingen, Indië, Postwezen, Scheepvaartwetten, Staatsbegrooting, Vrijhandelsstelsel.

1848. Als tijdelijk Min. van Fin. dient hij een wetsvoorstel in, tot het heffen eener buitengewone belasting op de bezittingen en inkomsten doch verwerft daarmede geen bijval. In 1849, Min. van Fin. biedt hij aan een wetsontwerp tot het heffen van eene tijdelijke inkomstenbelasting ter dekking van de te korten over 1848 en 1849, dat een storm van afkeuring verwekt; I 14. Bij aanbieding der Staatsbegrooting voor 1850 wijst hij op de financieel gunstige toestand des Rijks; 21, 30. Hij contrasigneert het besluit houdende ontslag van het Ministerie de Kempenaer; 23. Wordt opgenomen in het 1e Ministerie Thorbecke; 27. Wet op het postwezen, scheepvaartwetten, 32; (Zie in verband daarmede Koloniale politiek; I 317). Toepassing van vrijhandelsstelsel; 33, zie 34, noot. Rede over de financieele inzichten van het 1e Ministerie Thorbecke; 44—50. Financieel overzicht 1851; 60. Belastingontwerpen beoordeeld; 68—70; zie rentebelasting; II 95; zijn beginsel was:

geen belasting afschaffen zonder equivalent; I 69, II 52. De financieel gunstige toestand in 1852 gaf aanleiding tot plannen ter verbetering van het Nederl. Indisch Muntwezen; I 79—80, 121. 1852 Juli 9, het daartoe strekkend wetsontwerp verworpen. Wetsontwerp aflossing en verwisseling 4 % N. W. S.; 82. 1853, April 19 afgetreden; 93; Juni d.a.v. tot lid Tweede Kamer gekozen te Rotterdam; 99. Voorstel, met 8 andere Kamerleden, tot hervorming van het belastingstelsel, afschaffing van eenige accijnzen; 106—107. 1854. Voorstel met 4 andere Kamerleden tot afschaffing accijns op de brandstoffen; 122. Juni 14. Stemt tegen voorstel afschaffing gemaalaccijns (Minister Vrolik), 129; uit vrees van het z. i. daarvan nog meer te verwachten steunen op de Indische baten; 128. Wordt persoonlijk aangevallen door den Min. Forstner v. Dambenoy; 160. 1858 Maart 18. Als Min. van Fin. opgenomen in het Ministerie Rochussen; zijn zitting nemen in een Ministerie, waarvan Thorbecke geen deel uitmaakte wordt door liberale bladen afgekeurd; 175. April. Rede over verbetering van het belastingstelsel; 180. September, 23. Begrootingsrede; 182—186, zie ook Spoorwegen. September. Dient een nieuw ontwerp tot wijziging der tarieven van in-, uit- en doorvoer in; als vrijhandelaar gaat hij verder dan Vrolik in 1857; ontwerp verworpen door de Eerste Kamer 1859 Mei 12; 190—192. 1859. Spoorwegontwerpen, bij de debatten in de Tweede Kamer (Nov. 4—18) blijkt dat hij niet meer is in de eerste plaats een zuinig beheerder der schatkist; 198. Vraagt na gebleken oppositie ontslag, dit wordt geweigerd; 1860 Februari 4—8, verdedigt in de Eerste Kamer de ontwerpen; na verwerping treedt het Ministerie af; 200—201.

1860 Juli. Kamerlid, betoogt dat voorstel v. Hall—Heemstra veel meer dan zijn verworpen wetsontwerp, den Staat zal bezwaren; 208. Heeft bezwaren tegen wetsontwerp Kanaal door Holland en Rotterdam naar Zee; 263. 1862 Dec. Rede over het cultuurstelsel en de voornemens van Min. Uhlenbeck te dier zake; 331—333. Tegen wetsontwerp M. O.; 265. 1863 Nov. 23. Bij begrootingsdebat keurt hij goed het streven van Min. Betz naar onafhankelijkheid van de Indische baten, z. i. gaat deze niet ver genoeg, hij beveelt aan voortdurende en krachtige amortisatie van schuld, doch wordt op eigen verleden als Min. van Fin. gewezen; 278—279. Voor het ontwerp der wet van 23 April 1864, Stbl. no. 35, zie Indië, verdedigt daarbij zijn denkbeeld dat alles wat 's lands financiën betreft, behoort bij de Staten-Generaal; 283. Stemt tegen voorstel v. Zuylen v. Nijevelt tot het houden eener ènquete in zake de briefwisseling Betz—v. d. Maesen de Sombreff. Stelt voor dadelijke behandeling van het wetsontwerp in zake de grondbelasting in Limburg, dat wordt aangenomen; 297. Treedt op als Min. van Fin. in het kabinet gevormd door Franssen v. d. Putte; 300. Ontvouwt de beginselen van het kabinet in eene rede waarin

hulde wordt gebracht aan Thorbecke, diens aftreden betreurd en uitgesproken wordt, dat verandering van Kabinet geene verandering brengt in de algemeene staatkunde der regeering; 301. Bij de eindstemming over zijne begrooting voor 1866, verklaren zich alleen de 5 Limburgsche leden tegen; I 303. 1866 Mei 7. Verklaart dat Nederland 12—14 millioen noodig heeft van Indië om zijne uitgaven te kunnen dekken; II 7. In 1866, dank zij zijn beheer, de toestand nog niet onrustbarend; II 8 (Myer). 1868, Juni 3. Treedt op als Min. van Fin. na aftreden van Ministerie van Zuylen—Heemskerk; 46; Juni 9 legt hij eene in verzoenenden toon gestelde, doch onbeduidende verklaring af, omtrent de richting van het nieuwe bewind. In antwoord op de interpellatie Koorders betoogt hij, dat de vorming van dit extraparlementair Kabinet het antwoord was op de ongegronde beschuldiging, gericht tot de oppositie tegen het vorige kabinet, van jacht naar portefeuilles; 47. In 1868 wekte zijne begrootingsrede meer dan gewone belangstelling na zijne verklaring dat men ten aanzien der financiën op een keerpunt was; 61. In 1868 evenals in 1851 bleef zijn beginsel, geen afschaffing van belastingen zonder behoorlijke equivalenten; geen tusschentijdsch verhoogen der begrooting zonder aanwijzing der middelen tot dekking. Overleg met den Min. van Koloniën over eene andere regeling der financieele betrekkingen tusschen Nederland en Indië; 52. 1869. De begrootingsdiscussiën over het algemeen kalm, waren dit niet tegenover Mr. van Bosse, den eenigen Oud-Minister, eene vrij sterke minderheid stemde tegen zijne begrooting en de Middelenwet; 54. Op zijn voorstel besloten tot afschaffing van het dagbladzegel, (Wet van 9 April 1869, Stbl. no. 60); hij wilde het equivalent vinden door „droit de débit" voor tappers en winkeliers in tabak, benevens verhoogd invoerrecht op thee; na ongunstig oordeel daarover in de afdeelingen, zocht hij dat in verhooging van den accijns op gedistilleerd tot *f* 53 per vat (zie Accijnzen); 56. Bij de algemeene beschouwingen over de Staatsbegrooting voor 1870, bleek dat de meerderheid der Kamer weinig ingenomen was met de middelen door hem voorgesteld tot herstel van het financieel evenwicht; 59—60, 228. In verband met zijn ontwerp codificatie-grondbelasting (van 1869), dat werd aangenomen, een ontwerp administratieve rechtspraak in belastingzaken, ingediend 1869 Sept. 24; artikel 1 verworpen, 1870 23 Maart; 63. Aarzelend gaf hij toe aan aandrang tot invoering van stuiversport voor brieven, vreesde eene bate prijs te geven zonder equivalent, (zie Postwezen); 65. 1870, Juli 20 en September 10 dient hij in: wetsontwerpen inkomstenbelasting, waarbij geen vast cijfer van belasting was genoemd en beoogd werd een percentsgewijze jaarlijksche omslag, te verdeelen naar gelang der behoeften over het zuivere inkomen der ingezetenen. Beoordeeling door Mr. N. G. Pierson in de Gids; 94. 1871 Dec. In

voorloopig verslag over Blussé's wetsontwerp inkomstenbelasting wordt herinnerd aan zijn voorstel rentebelasting van 1851; 95.

1871 Januari 4. Zonder bepaalde oorzaken trad het Ministerie af; oordeel over de leden van dit Kabinet. Hij gaat over als Min. van Koloniën, in het daarna optredend 3e Ministerie Thorbecke; 73. Zie rede Kappeyne v. d. Coppello, December 21; 91. Als voren Franssen v. d. Putte; 158. Ontwerpt een koloniaal tarief voor in- en uitvoerrechten; 396. 1877 Nov. 3 treedt hij nogmaals op als Minister van Koloniën, nu in het Ministerie Kappeyne; 170. In 1878 verwacht men van dezen bejaarden Minister niet meer den waren hervormingsijver op Koloniaal gebied; 190, 411. — Sterft 21 Februari 1879. Redding door bezuiniging en vermindering van lasten, was de leuze geweest, waarmede hij was aan het bewind gekomen; II 193.

BOTERHANDEL.

Wet van 23 Juni 1889, Stbl. no. 82, houdende bepalingen tot voorkoming van bedrog in den boterhandel.

Het ontwerp ondervond oppositie van de tegenstanders van Staatsinmenging ten behoeve eener bepaalde industrie; II 362.

BOUMEESTER, H. G. (Generaal) — 1888 Juni. Lid der Staatscommissie ter voorbereiding eener wet op den dienstplicht; II 353.

BRANTSEN VAN DE ZIJP. Mr. W. G. BARON (A.-R.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Zutphen 1882 Dec.—1886, id. Sneek 1888 Mei—1897 Maart.

1884. Juni 9. Interpelleert over de Nisero quaestie met Engeland; II 63.

BRAUW. Jhr. Mr. W. M. (A.-R.) — Lid Eerste Kamer St.-G. Zuid-Holland 1850 Feb.—1853 April. Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Gouda 1853 April—1874 Jan. †.

1854. Zijn amendement op art. 1 wetsontwerp inkwartiering aangenomen, het wetsontwerp ingetrokken; I 114. 1860. Interpellatie over concessiën tot aanleg van spoorwegen; 204. Stemt tegen wetsontwerp tot aanleg van spoorwegen voor Staatsrekening; 209. 1861. Zie interpellatie Betz, bestrijdt de opvatting van den Minister Heemstra van inbreuk op praerogatief der Kroon; 224—225. Bestrijdt Loudon's begrooting voor 1862; 328. 1862. Ondersteunt interpellatie v. Goltstein over 2e Ministerie Thorbecke; 248. Merkt op dat de Troonrede zwijgt over den bijval der Nederlandsche schilders te Londen, wat het bekende antwoord van Thorbecke uitlokt; 256. 1863. Bestrijdt het wetsontwerp tot het stichten van een paleis voor de Staten-Generaal; 273. Critiseert de werkwijze van den Min. van Fin. Betz; 279. 1866. Klaagt over het veelvuldig indienen van motiën; II 13—14. 1867. Bespreekt subsidieering van bijzondere scholen; 23, 48.

BRAUW. Jhr. Mr. W. M. de — Minister van Koloniën in Ministerie van Lijnden 1882 Sept. 1—1883 Feb. 23.

1882. Hoofdambtenaar bij het departement van Financien, treedt op als Minister van Koloniën in Ministerie van Lijnden ter vervanging van W. Baron v. Goltstein; II 241. Zijn beleid vond geen instemming, zijne begrooting voor 1883 aangenomen met 55—19 st.; 243. Bij zijn optreden was het Billiton-contract, den 7 Januari 1882 door de Indische regeering gesloten, een feit; niettemin wilde hij dit nemen voor zijne verantwoording. De afkeurende conclussie der Commissie van onderzoek der Tweede Kamer werd niet behandeld bij de begrooting, doch 1883 Feb. 13—15 en toen aangenomen met 57—20 stemmen, Feb. 23 d. a. v. treedt hij af; II 246.

BREDIUS & Co. — I 197—206; zie Spoorwegen.

BREDIUS. J. P. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Dordrecht 1871 Feb.—1878 Sept.

1871 April 24. Spreekt van de dwaling van het volk, omtrent richting en bedoeling van den Minister Thorbecke; II 77. 1872. Zie Koloniale politiek, hij wenscht Indië tot vrijhaven te verklaren met het jaar 1880; 397. 1874, Zie Muntwezen.

BREVE. (PAUSELIJKE) — Zie Aprilbeweging; I 84.

BRIEFPORT.
BRIEVENPOSTERIJ. } belangrijke stijging in 1851; I 61, zie Postwezen.
BRIEVENVERVOER.

BROCX. G. L. (Kapitein ter Zee). — Minister van Marine 1868 Juni 4—1871 Jan. 4, (tevens Minister van Kol. ad int. 1870 Nov. 16—1871 Januari 4) in Ministerie v. Bosse—Fock; 1871 Jan. 4—1872 Juli 6, in Ministerie Thorbecke; 1872 Juli 6—1873 Dec. 18, in Ministerie de Vries—v. d. Putte.

Wordt Minister van Marine in Ministerie van Bosse—Fock; II 46. Bij debat over begrooting voor 1870 ondervindt hij bestrijding wegens voorkeur van scheepsbouw op particuliere werven, waaruit inkrimping der rijkswerven volgt, zijne begrooting met 54—23 st. aangenomen; 61. 1870 Dec. 13. Min. van Koloniën ad interim, deelt mede in de Tweede Kamer, dat de pogingen tot Kabinetsformatie van hem met Minister Fock hadden gefaald en verzoek om ontslag op 5 Dec. was gedaan; alleen de loopende zaken deden zij verder af; 70. 1871. Gaat over in het 3e Ministerie Thorbecke dat daarna optreedt; 73. 1871. Spreekt in de Eerste Kamer over mogelijkheid van ontslag van zeeofficieren, wegens het aangaan van een huwelijk zonder Koninklijk verlof; hij acht wettelijke legerorganisatie in strijd met de Grondwet; 80. 1872. Gaat over in Ministerie de Vries—v. d. Putte; 102. 1873. Men verwijt hem den onvoldoenden toestand der Marine bij het uitbreken der vijandelijkheden met Atjeh, zijne begrooting wordt verworpen met 37—30 st. Hij treedt af 1873 Dec. 18.; 119.

BROUWERS. Mr. H. J. (K.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Boxmeer 1877 Nov.—1882 Jan., hoofdkiesdistrict Roermond

1882 Jan.—1888 Maart, id. 1888 Mei—1889 Juli. Lid van den Raad van State.

1887 Feb. 17. Scherpe woordenwisseling met Dr. Schaepman, over diens houding in zake het kiesrecht; II 324. 1888 Juni. Lid der Staatscommissie ter voorbereiding eener wet op den dienstplicht; 352.

BRUCE. Mr. G. J. — 1850. Benoemd tot Gouverneur-Generaal van Ned.-Indië, sterft, benoemd in zijne plaats Duymaer v. Twist; I 50.

BRUGGHEN. Mr. J. J. L. VAN DER (A.-R.) — Lid Tweede Kamer St.-G. Hoofdkiesdistrict Zutphen 1853 Juni—1854 Sept. Minister van Justitie 1856 Juli 1—1858 Maart 18.

Zie Onderwijs; Schoolquaestie.

1853. Adresdebat; I 99. 1855. Spreekt over van Hall en Groen van Prinsterer; 130. De Staatscourant van 24 Juni 1856 vermeldt zijne benoeming tot Minister van Justitie; 142. Juli 5. Over zijn optreden als Kabinetsformeerder, raadselachtig om zijne van de meerderheid geheel afwijkende beginselen, 147; dit ook in 1860 geconstateerd door v. Zuylen; 207. Hoewel persoonlijk geacht ook door tegenstanders, vindt men de taak voor het Ministerie veel te zwaar, zijn staatkundig beleid niet hoog geschat; I 158. Als Christen-Staatsman stond hij in hooge eere bij de A.-R. partij; II 181. Over zijne verhouding tot de Kroon; II 424. Het streven naar de oplossing der schoolquaestie, volgens velen de bestaansreden van het Ministerie van der Brugghen; I 144. In art. 4 van het eerste wetsontwerp van Reenen L. O. en M. O., had hij een middel meenen te zien voor doorwerking der A.-R. beginselen; 146. 1856. Hij onderwerpt zich niet aan de heerschappij der orthodoxie, vandaar tegenwerking der A.-R. partij, wier drijven de oorzaak van het ontstaan van zijn Ministerie was geweest. Velen meenen dat het Ministerie was het werktuig eener kleine, doch machtige reactiepartij. Adresdebat, 148—157. Beantwoordt de vraag van Schimmelpenninck v. d. Oye naar de bedoelingen van het Ministerie, met eenige mededeelingen over het afgetreden Ministerie van Hall en optreden van zijn Kabinet; 150—151. Rede van Thorbecke over optreden van het Ministerie is heusch van toon, tevens critiek op Groen v. Prinsterer's methode; 155—156. Op van Rappard's aanraden legt hij eene verklaring af, waardoor een dreigend conflict wordt ontweken; 157. Hij ontkent op wetgevend en staatkundig terrein medestander te zijn van Groen v. Prinsterer, 158—159; diens exclusieve politiek keurt hij af, hem wijzende op zijne weigering een Ministerie te vormen; terwijl hij overigens een Groeniaansch A.-R. Kabinet als anti-nationaal onbestaanbaar acht; 158—159. Nov. Zeer hoffelijk verzoekt hij de oppositie de begrootingsdebatten te openen; 160. 1857. Verdedigt in v. Rappard's Schoolwet de subsidiebepalingen voor bijzonder onderwijs; I 165, II 181, 325; deswege vinnig bestreden door Groen v. Prinsterer; II 182. Na aanneming der

Schoolwet die niet de door hem gewenschte bevrediging had gebracht, biedt hij zijn ontslag aan; blijft Minister op verlangen des Konings; I 167. De positie van het Ministerie blijft zwak; 168. Na vraag van Mr. Wintgens dient hij een wetsvoorstel in tot afschaffing der Fransche wet van 1807 op interesten, (Wet van 22 Dec. 1857, Stbl. no. 171); I blz. 170—171. 1858 Feb. 28 Hij geeft kennis aan den Voorzitter der Tweede Kamer van zijn verzoek om ontslag, dat bij Kon. Besluit van 12 Maart wordt verleend; 172. De drang naar spoorwegen treedt in de laatste dagen van zijn Ministerie meer op den voorgrond dan de politieke vraagstukken; 175. Op zijn voorstel werd in 1857 eervol ontslag verleend aan den Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie, wien wachtgeld werd toegekend o. v. dat hij de residentie metterwoon zou verlaten; 187.

BRUIJN. Mr. J. G. DE (K.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict 's-Hertogenbosch van 1879 April—1883 Sept., lid Eerste Kamer St.-G. Noord-Brabant van 1883 Sept.—1888 Maart, id. van 1888 Mei—1892 Juni.

1887 Aug. Rede over het onderwijs, naar aanleiding voorstel Schaepman tot verandering van Hoofdstuk X der Grondwet; II 343.

BRUIJN KOPS. Mr. J. L. DE (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Alkmaar 1868 Februari—1887 October †. Zie Kops.

BUITENLANDSCHE ZAKEN. Zie Maasaftappingen, Tafelgeld.

1852 Nov. 19. Rede van Min. Thorbecke; I 123. 1854. Beschouwingen over het beleid van den Min. Baron v. Zuylen van Nijevelt in 1853; 122. Critiek op v. Hall's beleid. Oorlog tusschen Rusland, Turkije, Engeland en Frankrijk, een Fransch oorlogsschip komt te Hellevoetsluis; de Russen trachten eene leening te plaatsen te Amsterdam; de Engelschen eischen een koopvaardijschip op; de Amerikaan Gibson in Indië veroordeeld. Men wenscht waardige neutraliteit; 123. 1863. Het antwoord van Rusland op de Poolsche nota geeft aanleiding tot eene interpellatie Groen v. Prinsterer; 280. Ontstemming over 's Konings antwoord op de uitnoodiging van Napoleon III tot deelneming aan een Europeesch congres, de begrooting voor 1864 verworpen door de Eerste Kamer, de Minister treedt af; 281. 1865. Ondanks de verwikkelingen in het buitenland blijven de betrekkingen onveranderd; 294. 1866—1867. Veel wordt gevergd van het beleid; Pruisisch-Oostenrijksche oorlog, conflict met België over afdamming van de Ooster Schelde; II 20. Beschouwingen over het beleid van Min. Graaf v. Zuylen v. Nijevelt 1866—1868; II 2, 44. Zie Luxemburg. — 1870. Amendement Dumbar tot vermindering der begrooting Buitenlandsche Zaken voor 1871 met *f* 8000, tot opheffing van het Gezantschap bij den Paus; 80, 89. 1883—1884. Het Britsche gouvernement zendt scherpe diplomatieke nota's, over het gevangen

houden der bemanning van het stoomschip Nisero door den Radjah van Tenom, sedert 1883 November; 1884 September tegen schadeloosstelling vrijgelaten; 263, 264. 1887. Over verlichting van de Beneden-Eems, zie Marine; 301.

BUMA. A. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Sneek 1882 Jan.—1888 Maart.

1884. Zijne motie tot instellen van een regeerings-onderzoek naar de mogelijkheid der droogmaking van de Zuiderzee, vindt in de Kamer geene genoegzame sympathie en wordt daarom ingetrokken; II 257.

BURGEMEESTERS. — Zie voorstel v. Kerkwijk; II 217.

BURGERLIJK WETBOEK.

Wet van 7 April 1869, Stbl. no. 56, houdende afschaffing der artt. 884 en 957 B. W.; II 56. Wet van 4 Juli 1874, Stbl. no. 91, tot wijziging der bepalingen van het B. W. betreffende beperkte handlichting; 130. Zie Pandrecht, Commissionairs. Wet 26 April 1884, Stbl. no. 93, houdende wijzigingen in het B. W. (in verband met invoering W. v. S.); 256.

BURGERLIJKE ZAKEN.

Wet van 23 April 1879, Stbl. no. 75, houdende wijziging der regeling van de kosten in burgerlijke zaken en van de bevoegdheid der procureurs tot het bepleiten dier zaken. Het ontwerp bestreden door v. d. Linden, Wintgens, v. Eck; II 193.

BUIJS. Mr. J. T. (Hoogleeraar te Leiden). — Oordeel over de samenwerking van Regeering en Kamer gedurende Kabinetscrisis 1867; II 35. Over de oplossing der Kabinetscrisis in 1868, oordeelt dat een Ministerie Thorbecke nog niet kan bevredigen; 46. 1872. Oordeel over Thorbecke en zijn 3e Ministerie; 100—101. 1878. Over Kappeyne's Ministerieël beleid; (in De Gids). 192, 198. Over den politieken toestand in 1883 en 3e Ministerie Heemskerk; 250—251. 1883. Zie Staatscommissie Grondwetsherziening; 306. 1888 Januari schrijft onder den titel: „Teleurstellingen en verwachtingen," een overzicht van de evolutie der staatkundige denkbeelden van 1848 tot dien tijd; 346—349. Over homogeniteit van Ministeriën; 429.

BIJBEL.

Over het al dan niet gebruik van den Bijbel op school en over scholen met den Bijbel, zie rapport Kappeyne; II 177—184.

BIJLANDT. Mr. C. J. E. GRAAF (L.) — Lid Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, (Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Gouda van 1894 Mei).

1888 Juni. Lid der Staatscommissie ter voorbereiding eener wet op den dienstplicht; 352.

CASEMBROOT. Jhr. E. A. O. DE — Minister van Oorlog 1859 Sept. 1—1860 Feb. 23 (Rochussen—v. Bosse), 1860 Feb. 23—1861 Maart 14 (v. Hall), 1861 Maart 14—1872 Jan. 31 (v. Zuylen—Loudon).

CREMER. J. T. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Amsterdam van 1884 November—1888 Maart en van 1888 Mei—1897 Juli.

1886 Dec. Keuchenius citeert zijn oordeel over de exploitatie der Ombiliën kolenvelden; II 292. 1887 November. Spreekt over zelfbestuur en administratieve centralisatie in Indië; II 299.

CREMERS. Mr. E. J. J. B. (L.) — Minister van Buitenlandsche Zaken 1864 Maart 15—1866 Juni 1, (2e Ministerie Thorbecke tot 1866 Feb., daarna Ministerie Franssen v. d. Putte). Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Zuidhorn van 1869 Dec.—1888 Maart, en id. van 1888 Mei—1891 Jan., Lid Eerste Kamer St.-G. 1891 Januari—1896 October †.

Zijne verdediging der definitieve begrooting voor 1864, neemt den ongunstigen indruk weg van hem gekoesterd; I 284. 1865. Ondanks Europeesche verwikkelingen kon hij omtrent de betrekkingen met het buitenland de gebruikelijke verklaring afleggen; 294. Volgt in den strijd tusschen Thorbecke en Franssen v. d. Putte den laatste; 299. 1866. Blijft Minister in opvolgend Kabinet; 300. 1867. v. d. Maesen vergelijkt zijn beleid met dat van zijn opvolger v. Zuylen v. Nijevelt; II 22. Geertsema verdedigt hem tegen het verwijt van zijn opvolger v. Zuylen v. Nijevelt over ontijdige stappen met opzicht tot Limburg; 33. Brievenincident, vrijwillig stelt hij 2 particuliere brieven door den gezant te Berlijn aan hem gericht ter beschikking van den Kamervoorzitter; 34. 1870 Dec. Motie goedkeurende de houding der Regeering in zake de verhouding van den Koning van Italië tot den Kerkelijken Staat in 1870, aangenomen met 39—35 st.; II 71. 1871. Stemt voor tractaten betreffende Atsjin en Guineakust; 83. 1872. Zie Inkomstenbelasting; 97. 1879. Over grondbelasting, herinnering aan eene uitspraak der Nationale vergadering van 1799, dat deze is grondrente alleen drukkende op vroegere eigenaars; 196. Juli. Opdracht tot Kabinetsformatie met de Vries en Franssen v. d. Putte (zie aldaar) niet aanvaard; 205, 212. — 1880. Oppert bedenkingen tegen mogelijke diplomatieke vertegenwoordiging van Luxemburg door Nederlandsche gezanten, als gevolg tractaat ter zake regeling vorderingen met Luxemburg; 218. Tegenover hem wordt in 1884 als voorzitter gekozen de A.-R. Æ. Mackay; 265. In zitting 1885—1886, als candidaat der liberale partij tegenover Mackay, met 1 stem meerderheid, weder Voorzitter; 273. 1883. Zie Staatscommissie Grondwetsherziening; 306. 1885 Juni 2 met 42—40 st. verworpen, zijne motie tot uitstel behandeling wetsvoorstel de Savornin Lohman, censusverlaging; 310. 1890 Maart 13. Rede bij interpellatien over het aftreden van den Minister Keuchenius; 371.

CREMERS. Mr. J. J. — Lid Eerste Kamer St.-G. Groningen 1850 Dec.—1877 Sept., en id. 1878 Sept.—1882 Mei †.

1866. Zinspeelt op de benoeming van den Min. van Koloniën Myer, tot Gouverneur-Generaal; II 13. Zie bijeenroeping Eerste Kamer in 1868; II 43.

CRIMINEEL WETBOEK. Zie Strafrecht.

Wetten van 14 Nov. 1879, Stbl. nos. 191, 192, 193, 194, houdende wijziging van 1°. het Crimineel Wetboek — en 2°. het reglement van krijgstucht — voor het krijgsvolk te lande, als boven voor het krijgsvolk te water; II 213.

CULTUURSTELSEL. Zie Indië.

DAENDELS. Mr. H. W. — Gouverneur-Generaal van Ned.-Indië 1808—1811. Over misbruiken van heerendiensten, door hem onrechtmatig opgelegd; II 402. Over zijn bestuur; II 415.

DAGBLADZEGEL afgeschaft. Zie Belastingen en Pers.

DAM VAN ISSELT. E. W. VAN (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. reeds vóór de scheiding van België, behoort tot de 23 leden van de 68, welke reeds voor 1849 zitting hadden, als benoemd door de Prov. Staten, I 4; daarna lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Zalt-Bommel 1849 Feb.—Mei, id. Arnhem 1850 Feb.—Aug. en id. Tiel 1850—Oct. 1852. Lid Eerste Kamer St.-G. voor Gelderland 1852 Oct.—1860 Feb. †. Zie Scheepvaartwetten, 1850; I 33.

Werkt mede tot de voorbereiding der Grondwetsherziening van 1848, zie Thorbecke; II 420. Hij acht het voorstel adres van antwoord 1849 strijdig met den eerbied voor de Kroon; I 8. 1849 April. Protesteert tegen critiek van jonge Kamerleden over wijze van discussieeren; 14. 1850 Feb. Gekozen ter vervanging van Jhr. Mr. Nedermeyer v. Rosenthal na diens optreden als Min. van Justitie; 27. 1851. Zie Vereeniging, vergadering. 53. Zie recht van amendement; 55. Bepleit instelling van een Ministerie van landsdefensie; 59. Nov. 18. Rede over financieelen toestand des Rijks; 63. Over onderlinge verdraagzaamheid en de volksschool; 65. 1852 Maart. Bestrijdt v. Bosse's ontwerp rentebelasting; 70. 1853. Uit zijne ergernis over adres van antwoord der Eerste Kamer; 99. 1860 Feb. Overlijdt in 67 jarigen ouderdom; 211.

DEDEM. A. BARON VAN (A.-R.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Zwolle 1879 Sept.—1888 Maart, als v. van 1888 Mei.

1887. Met de linkerzijde stemt hij vóór goedkeuring ontwerp verandering Grondwet, Hoofdstuk Troonsopvolging; II 330. 1890. Maart 12. Interpellatie over het aftreden van den Min. Keuchenius; 371.

DEDEM. Mr. G. W. BARON VAN (A.-R.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Elst 1888 Mei—1894 Maart.

1891. Mei 8. Stemt tegen motie, ten gunste van persoonlijke dienstplicht; II 378.

DEDEM. Mr. W. K. BARON VAN (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Hoorn 1880 Sept.—1888 Maart en van 1888 Mei—1891

Aug. Minister van Koloniën, 1891 Aug. 21—1894 Mei 9, (Ministerie v. Tienhoven—Tak v. Poortvliet).

1880. Zie Indië, voor v. Goltstein's regeling bedrag en uitkeering Indische bijdrage aan Rijks schatkist; II 226. 1882. Over conversie van grondbezit op Java; 406. Hij heeft zitting in de Commissie tot onderzoek Billiton-contract; II 246. 1884. Stelt voor definitieve regeling der verhouding tusschen Indische en Nederlandsche geldmiddelen; ondervindt steun van den Min. Sprenger van Eijk; de rechterzijde acht zijn voorstel onaannemelijk, ook Rutgers van Rozenburg, de Bruijn Kops en v. d. Linden stemmen tegen; 1885. Mei 21, verworpen met 43—36 st.; II 269, 411, 412.

DEFENSIE.

1849. Donker Curtius en Storm van 's-Gravesande betoogen de wenschelijkheid van een geconcentreerd stelsel van defensie; I 30—31. 1851. Over een Ministerie van Landsdefensie; 59. 1871. Redevoeringen Wintgens en Stieltjes, o. a. over verslag der mobilisatie in 1870; II 85, 88, 89, 108. Voor reorganisatie der defensie werd in 1871 38 millioen gevraagd, zie Kappeyne; 91, 204—205. Zie M. D. v. Limburg Stirum. Zie Grondwetsherziening; 338.

DEFICIT. — 1849. 15 millioen; I 14.

DELDEN. Mr. A. VAN (L). — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Deventer van 1864 Sept.—1872 Juli (als 2e lid gekozen ingevolge Wet van 22 April 1864, Stbl. no. 34, I 285). Minister van Financiën (Ministerie de Vries—v. d. Putte) 1872 Juli 6—1874 Aug. 27. Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Deventer van 1877 Sept.—1888 Maart en van 1888 Mei—1897 Sept.

1867. Scherp keurt hij af het financieel beleid van Min. Schimmelpenninck; II 29. 1871. Dec. Zie Inkomstenbelasting; 95. 1872. Mei. Amendement op Blussé's ontwerp om: wat reeds met grondbelasting was bezwaard, daarin buiten aanmerking te laten, verworpen met 64—14 st.; II 97. Juli. Treedt op als Min. van Financiën in Ministerie de Vries—v. d. Putte; 103. September. Zijne mededeelingen omtrent den financieelen toestand klonken gunstiger dan men gemeend had te mogen verwachten na de sombere voorspellingen sedert 1866; 104. 1873. Rede, bevattende gunstige mededeelingen over den financieelen toestand dienstjaar 1872, toen voor het eerst de gewone uitgaven door gewone inkomsten werden gedekt; 115—117. Standpunt der liberale partij tegenover hem; hij is niet bereid tot hervorming van het belastingstelsel; 119. Ook omdat reeds waren ingediend economische ontwerpen, zooals (Nov.) betreffende de muntquaestie, geeft hij niet toe aan welwillenden aandrang der liberale partij tot aftreden; (Zie de Roo v. Alderwerelt), 120. 1874. Hoewel art. 2 van zijn ontwerp wordt verworpen, was dit geen politiek votum, aan zijne goede bedoeling en talentvolle verdediging werd van alle zijden hulde

Sombreff; I 297. Wordt 30 Oct. 1866 niet herkozen, doch vervangen door de Roo v. Alderwerelt; II 19.

DOES DE WILLEBOIS. Jhr. Mr. P. J. A. M. VAN DER — Commissaris des Konings in Limburg, wordt Min. van Buitenlandsche Zaken in Ministerie Heemskerk—v. Lijnden, van 1874 Aug. 27—1877 Nov. 3; II 137. Ook in 3e Ministerie Heemskerk, 1883 April 23—1885 Nov. 1; II 250.

DOMMER VAN POLDERSVELDT. — Jhr. G. E. G. C. K. (K.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Nijmegen van 1849 Feb.—1862 Mei.

1849. Over beweerde achteruitzetting van Roomschen bij benoemingen vóór 1849; I 31. 1853. Juli 27. Interpelleert over de zending van den Minister voor R. K. Eeredienst naar Rome; 101. Sept. Eén der 9 leden der Tweede Kamer, van wie voorstellen tot belastinghervorming uitgaan; 106.

DONKER CURTIUS. Mr. D. — Minister van Justitie (benoemd 1848 Maart 21, in het tijdelijk Ministerie, tot 1848 Nov. 21) 1848 Nov. 21—1849 Juni 4 (Ministerie de Kempenaer—Donker Curtius), Lid der Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Almelo, van 1849 Feb.—1850 Aug.; Min. van Justitie 1853 April 19—1856 Juli 1 (Ministerie v. Hall—Donker Curtius).

Hij werkte mede tot de voorbereiding der Grondwetsherziening van 1848, Zie Thorbecke; II 420. 1848. Mei 13. Rede omschrijvende het programma van het Ministerie de Kempenaer—Donker Curtius; I 19. 1849; Feb. 13. Troonrede, I 2. Rede namens Regeering bij adresdebat 1849 over het karakter van het adres van antwoord; 9. April 19—27. Debat over Reglement van Orde der Tweede Kamer en over haar benoemingsrecht van ambtenaren; spreekt van inbreuk op uitvoerende macht des Konings; 12—13. Mei 16. Verwerping van zijn wetsontwerp: recht van vereeniging en vergadering, noemt dit geene portefeuillequaestie; 16. Mei 19. Deelt de opvatting Groen v. Prinsterer, dat niet moet worden gestreefd naar parlementaire bemoeiing met het bestuur der Koloniën; 316. Zijne waarschuwing tegen dat z. i. ongrondwettig streven gevolgd door de meerderheid; 317. Verzoekt weder zijn ontslag, nadat 24 Mei wetsontwerp: strafrechterlijke verantwoordelijkheid van Ministers moest worden ingetrokken; men verwijt hem in het algemeen voorbarigheid in het indienen van niet gerijpte geestesvruchten; 17. — Juni 24, protesteert tegen verwijt van beginselverzaking als Minister, 19; voert in de gedachtenwisseling met de Kamer vaak een bitsen toon; 21. Zijn betoog over het vestingstelsel; 30. Tegen Thorbecke's ontwerp kieswet 1850, zijn amendement: art. 98 vervalt, aangenomen; 35. Verworpen zijn wetsvoorstel recht van enquete, in 1849, (zie voor deze wet op Enquete); 37. 1853 April 19. Weder benoemd tot Min. van Justitie; 93. Verklaart

het beginsel der wet op de kerkgenootschappen; 102. Spreekt van het bij uitstek monarchaal Ministerie van Hall—Donker Curtius; 111. Aangenomen zijne wetsvoorstellen tot afschaffen van openbare marteling van misdadigers, het kielhalen e. d. straffen van zeevolk; verandering in het bestraffen van misdrijven gepleegd door krijgsvolk te water, Wetten 28 en 29 Juni 1854, Stbl. nos. 96, 102, I bl. 114—115; II 55. In de zitting 1854 werden ook aangenomen ondanks afkeuring der oppositie, zijne wetsontwerpen op de ministeriëele verantwoordelijkheid en Recht van vereeniging en vergadering; (zie aldaar); I 125. 1856. De meeste zijner wetsontwerpen worden door velen onvolledig en weinig stelselmatig geoordeeld; zijn wetsontwerp tucht op de koopvaardijschepen, wordt eerst na vele wijzigingen Wet van 7 Mei 1856, Stbl. no. 32; zie ook Rechterlijke inrichting; I 74, 138. Zijn aftreden, zie Staats-Courant van 24 Juni 1856; 142. In het parlementair debat was hij opgewassen tegen Thorbecke; I 271.

DOODSTRAF.

De wensch naar afschaffing der doodstraf wordt ter sprake gebracht in 1867 o. a. door Dumbar, v. Eck, Godefroi; II 23; bij begrootingsdebatten in 1869; 60. Afgeschaft bij de Wet van 17 Sept. 1870, Stbl. no. 162, voorgesteld door Min. van Lilaar; de maatregel werd bestreden van A.-R. zijde en door Mr. Heemskerk Azn. De Eerste Kamer keurde de wet goed met 2 st. meerderheid, de Koning bekrachtigde haar onmiddellijk; 63.

DOORN. Jhr. E. C. U. VAN (C.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict IJsselstein van 1849 Feb.—1850 Aug., id. Utrecht 1850—April 1853. Minister van Financiën 1853 April 19—1854 Jan. 5. Min. van Herv. Eeredienst (ad interim) 1853 April 19—1854 Jan. 5 (Ministerie v. Hall—Donker Curtius).

1853. Zie Aprilbeweging, interpellatie; I 88, 92. Benoemd tot Min. van Financien, 93; September, rede bij de Staatsbegrooting 1854, volgens welke hoofdzakelijk door schulddelging eene duurzame verbetering onzer financien en onafhankelijkheid van de Indische baten zou zijn te verkrijgen; belastinghervorming werd blijkbaar niet beoogd, daarom voorstel van 9 Kamerleden tot afschaffing tonnengeld en accijns op het geslacht; 106. 1854 Jan. Treedt af als Min. van Fin.; 114, 121.

DRANKWET. Zie Sterkedrank.

DROOGDOK.

1856 April 23. Wordt verworpen een voordracht van den Min. van Marine tot het bouwen van een droogdok te Willemsoord; I 138.

DRUKPERS.

Over vrijheid van drukpers; I 5. In Indië, zie aldaar; 1856 Nov. Reglement op de drukwerken in Nederl.-Indië; I 161, 322.

DUITSCHE BOND. Zie Limburg, Luxemburgsche quaestie.

DULLERT. Mr. W: H. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Zutphen van 1849 Feb. – 1853 April en van 1854 Sept.—1866 Oct., id. Groningen van 1866 Dec.—1868 Jan., id. Arnhem van 1868 Feb.—1881 Feb. †. Zie Accijns, Enquête, Initiatief.

Meermalen Voorzitter der Tweede Kamer o. a. in 1852; I 80. Wordt als Kamerlid niet herkozen na de Aprilbeweging van 1853; 98. 1857. Voorstel tot afschaffing accijns op het geslacht; 168. Verworpen zijn voorstel tot bespoediging der behandeling van zaken; 169. 1858. November. Staat tegenover Thorbecke, aan de zijde van den Kamervoorzitter v. Reenen in discussie over de grenzen recht van amendement; 198. Bespreekt verzoekschriften naar aanleiding der concessie spoorweglijn Leiden—Woerden, welke z. i. bepalingen bevatte die bekrachtiging der wetgevende macht behoeven; discussie over de vraag of de Staat geldelijke verplichtingen kan aangaan zonder voorafgaande autorisatie der wetgevende macht aan de Regeering, ex art. 119 Grondwet, hij meent van niet, zijne conclusie bij meerderheid van stemmen aangenomen; 205. Rede over v. Hall, dien hij aanspoort af te treden; 215. 1863 Sept. Tegenover hem v. Reenen 1e candidaat, voor Voorzitter der Tweede Kamer; 271. Over Ministerie v. d. Putte—v. Bosse; 303. 1869. Wordt met 40 van de 73 st. aangewezen als eerste candidaat voor het Voorzitterschap; II 59. 1880. Aan zijne onpartijdige en tactvolle leiding in de Julidagen, was het te danken dat bij de beraadslagingen, inzonderheid die volgende uit de schoolquaestie, de grenzen der parlementaire welvoeglijkheid niet werden overschreden; Keuchenius brengt hem daarvoor hulde; II 219. Hij overleed 1881 Feb., persoonsbeschrijving; II 229.

DUMBAR. Mr. G. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Deventer van 1862 April—1873 Sept., Lid Eerste Kamer St.-G. Overijssel van 1873 Nov.—1878 Aug.

1863 Juni 18. Tegen handelstractaat met Zwitserland op grond van daaruit voortvloeiende uitsluiting van Israëlieten; I 267. 1867. Feb. Zijn amendement tot vermindering der begrooting Buitenl. Zaken met *f* 9200 goedgekeurd; wenscht afschaffing van de doodstraf; II 23. 1871. Wenscht opheffing van het gezantschap bij den Paus; 80, zijn amendement om de begrooting met *f* 8000 te verminderen, aangenomen met 39—33 st.; 89. Inkomstenbelasting; 98. 1873. Wordt bij de Juni verkiezingen niet herkozen; 113.

DUYMAER VAN TWIST. Mr. A. J. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Kampen van 1849 Feb.—1850 Aug., id. Steenwijk van 1850 Oct.—1851 Jan.; Voorzitter 1850—1851. (Gouverneur-Generaal van Nederl.-Indië 1851 Mei 12—1856 Mei 22; I 50). Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Amsterdam 1858 Sept.—1862 Sept. Lid Eerste Kamer Zuid-Holland 1865 Sept.—1881 Oct.

1850. Amendement op ontwerp A der scheepvaartwetten; I 317. 1858. Als liberaal gekozen te Amsterdam, ter vervanging van den conservatief J. C. Baud; I 181. 1860. Rapporteur over de regeling der suikercultuur op Java; 213. Mei 11. Steunt de motie Wintgens cultuurcontracten; 325. Twijfelt aan de verwachtingen omtrent Ministerie v. Zuylen—Heemskerk; II 8. 1870. Koloniale quaestie en de agrarische wet; 391. Sprekend over het incident bij de Koloniale begrooting voor 1871, in zake reorganisatie Indisch bestuur in de Preanger regentschappen, meent hij dat te kort was gedaan aan de liberale en waarlijk constitutioneele begrippen; 70. — 1875. Sept. 22. Interpelleert over eene overeenkomst tusschen den Staat en de N. R. S. M. (zie Spoorwegen), hij geeft te kennen dat zijne motie geene politieke strekking heeft; 147; de Eerste Kamer neemt met 23—12 stemmen eene motie van afkeuring aan, waarin de Ministers reden tot aftreding zien; het verzoek om ontslag wordt geweigerd; 149. 1878. Aug. 7. Zet uiteen de bedoeling van den wetgever bij de Grondwetsherziening van 1848, betreffende de vrijheid van bijzonder onderwijs; 181—182. 1879. Juni 19. Interpelleert in de Eerste Kamer over Ministerieele crisis, hoopt dat het Ministerie Kappeyne meer zou letten op belangen des lands dan op eigen wenschen en overeenkomstig Koninklijk verlangen zou aanblijven; 204. Juli 1. Zegt zijn gevoelen over dat aftreden en het opgetreden Ministerie v. Lijnden; 209—211. Hij bestreed als Lid der Eerste Kamer afschaffing van heerendiensten op Java, z. i. werd de druk daarvan overdreven voorgesteld; 404.

DYSERINCK. H. (C.) — Minister van Marine 1888 April 21—1891 Maart 31.

1888. April 21. Zijn optreden in Ministerie Mackay; II 350. 1890. Juni 24. Indiening wetsontwerp regeling van den krijgsdienst; 376. 1890. Bij behandeling der begrooting wordt van liberale zijde zijn beleid afgekeurd; 369. 1891. Maart 10. Geeft ophelderingen over het niet bevorderen van den Luitenant ter zee—Kamerlid Land, na het aannemen motie van afkeuring, verzoekt hij ontslag, dat 31 Maart wordt verleend; 376.

ECK. Mr. D. VAN (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Sluis 1849 Feb.—1850 Aug, id. Middelburg 1850 Oct.—1884.

Stemt vóór van Heemstra's begrooting voor 1862, I 243. 1867. Zie Doodstraf; II 23. 1871 April 24. Spreekt over een volkerenverbond tegen den oorlog; 76. Zie Inkomstenbelasting; 98. Kiesrecht; 129—130. Burgerlijke zaken, 193. 1884. Juli. Bedenkingen over het wetsontwerp tot benoeming eener Regentes; 242. September. Stemt tegen het regeeringsvoorstel tot wijziging van art. 198 Grondwet; 264.

ECONOMIST. DE — Tijdschrift, zie de Bruijn Kops; II 153—154.

EEDSQUAESTIE.

1881. Behandeld spoedig na het openen der zitting. Zie Mr.

Heydenrijck; II 236. December. Bij begrootingsdebat in den breede besproken; 237.

EEREDIENST. (DEPARTEMENTEN EN MINISTERS VAN)

In het eerste Ministerie Thorbecke (1849—1853, April 19.) geen bijzondere portefeuilles; die voor Hervormde e. a. Eerediensten gevoegd bij het Departement van Buitenl. Zaken; die voor den Roomsch Katholieken Eeredienst bij Justitie; I bl. 27. De beide departementen hersteld in Ministerie v. Hall—Donker Curtius (1853—1856), discussie daarover; 112, 113. 1862 Juli 1. Onder het tweede Ministerie Thorbecke (1862 Feb.—1866) teruggebracht tot afdeelingen der departementen van Buitenl. Zaken en Justitie, ingevolge K. B. 21 April 1862, Stbl. nos. 42, 43; 247. 1868. Ministerie van Zuylen—Heemskerk (1866—1868), de Departementen voor Eeredienst weder ingesteld bij K. B. 2 Jan. 1868, Stbl. no. 1 en 2; II bl. 37. Daarna onder Ministerie v. Bosse—Fock (1868—1871) opnieuw teruggebracht tot bijzondere afdeelingen van aangewezen Departementen, K. B. 29 Juli 1868, Stbl. nos. 115, 116; II bl. 46. De Departementen van Eeredienst definitief opgeheven met ingang van 1 Jan. 1871, bij K. B. van 29 Oct. 1870, Stbl. no. 173, bevattende regeling met betrekking tot de Departementen van Justitie, Financien en Kolonien.

1852. Metman bespreekt de: Bekrachtiging van het organiek Reglement der Ned. Herv. Kerk, bij K. B. van 23 Maart 1852; I bl. 81. Van Hall over eene toekomstige regeling van het R. K. Kerkgenootschap; 82.

1853. De Minister voor R. K. Eeredienst belast met eene zending naar het Hof van Rome; 100.

Wet van 10 Sept. 1853, Stbl. no. 102; tot regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen; 100—104.

Ministers voor Hervormde en andere Eerediensten. — Mr. S. Baron van Heemstra 11 Oct. 1848—21 Nov. 1848 en 21 Nov. 1848—1 Nov. 1849. J. T. H. Nedermeyer v. Rosenthal, Min. van Justitie, ad. int. 1 Nov. 1849—15 Juli 1852 (1e Ministerie Thorbecke). Mr. P. P. v. Bosse, Min. van Financien, ad. int. 15 Juli 1852—19 April 1853 (1e Ministerie Thorbecke). Jhr. E. C. U. v. Doorn, Min. van Fin., ad. int. 19 April 1853—20 Jan. 1854. Mr. A. G. A. Ridder van Rappard 20 Jan. 1854—19 Jan. 1857. Mr. M. Wiardi Beckman 19 Jan. 1857—18 Maart 1858. Mr. C. H. B. Boot Min. van Justitie, ad int. 18 Maart 1858—3 April 1858. Dr. J. Bosscha 3 April 1858—14 Maart 1861. Mr. J. A. Jolles 14 Maart 1861—1 Juli 1862. Mr. C. T. Baron v. Lijnden v. Sandenburg 15 Jan. 1868—4 Juni 1868. Mr. P. P. v. Bosse, Min. van Fin., 4 Juni 1868—29 Juli 1868.

Ministers voor Roomsch Katholieken Eeredienst. — Mr. L. A. Lightenvelt 11 Oct. 1848—21 Nov. 1848 en 21 Nov.—24 Nov. 1848. Mr. J. A. Mutsaers 24 Nov. 1848—1 Nov. 1849.

5 Aug. 1850, Stbl. no. 45, tot regeling van het recht van onderzoek (enquête); I 37. 1855. Voorstel Dullert—Blaupot ten Cate, tot het houden eener enquête in zake muntplaatjes voor Indië, ingetrokken; I 133. 1856, Feb. 6. Voorstel van Hoëvell, als voren: thans meer geldend het recht der Kamer dan de zaak zelve, verworpen met 27—17 st.; 134. Feb. 15. Afgestemd het voorstel Rochussen tot het instellen eener enquête omtrent het misbruik van sterken drank; I 137, 138. 1861. Voorstel tot het houden eener enquête omtrent de zeemacht, ingediend door 5 Leden der Tweede Kamer St.-G. van verschillende richting, aangenomen 34—32 st.; 243. 1865. Voorstel v. Zuylen v. Nijevelt tot — over briefwisseling van den Minister Betz en den Oud-Minister v. d. Maesen de Sombreff, verworpen 53—18 st.; 297. 1886. Aug. 13. Voorstel Goeman Borgesius en 10 andere Leden der Tweede Kamer tot het houden eener enquête: *a.* omtrent de werking der Wet tot het tegengaan van overmatigen arbeid van kinderen, ook in verband met art. 82 der Wet op het L. O.; *b.* omtrent den toestand van fabrieken en werkplaatsen, met het oog op de veiligheid, de gezondheid en het welzijn der werklieden, enz ; II 289. Oct. 13. Aangenomen met 68—3 stemmen. Benoemd tot Leden: Verniers v. d. Loeff, Voorzitter, Beelaerts, Borgesius, Bahlmann, Ruys van Beerenbroek, Heldt, Smidt, van Alphen, van der Sleyden. Het onderzoek moest zijn afgeloopen voor 1 Juni 1887; 290. Resultaat: de arbeidswet van 1889; 361.

ENSLIE. J. (Schout bij Nacht). — Minister van Marine 1851 Nov. 1—1853 April 19 (Ministerie Thorbecke), 1853 April 19—1854 Dec. 16 (Ministerie v. Hall—Donker Curtius).

1851. Volgt na langdurige vacature Lucas op, als Minister van Marine; I 78. 1853 April 17. Verzoekt ontslag, voorloopig aangehouden; 93. 1854. Zijne begrooting en het verval der Marine verwekken afkeuring, hij treedt uit het Ministerie; 124.

VAN EYSINGA. Jhr. Mr. F. J. J. (Thorbeckiaan; II 351). Lid Eerste Kamer Friesland 1850 Oct.—1888 Maart en 1888 Mei—1894 Juni.

1866. Twijfelt aan de verwachtingen omtrent Ministerie v. Zuylen—Heemskerk; II 8. 1868. Zie bijeenroeping Eerste Kamer; II 43. 1880. Sept. 20. Opvolger van J. A. G. Baron de Vos v. Steenwijk als Voorzitter der Eerste Kamer, opent de zitting; II 221. 1888 Mei. Als Voorzitter vervangen door Mr. W. A. A. J. Baron Schimmelpenninck v. d. Oye; II 351.

FABIUS. G. (C.) (Admiraal). — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Amsterdam 1873 Sept.—1877 Sept.

1874. Juni 8. Stelt eene niet-politieke motie voor om Generaal Verspijck te huldigen voor zijne diensten in Atjeh en Indië bewezen, verworpen met 36—26 st., omdat de oppositie daarmede de regeering wilde treffen; II 131, 132. 1887 Mei. Grondwetsherziening, verworpen

GEERLING. F. L. (Gep. Vice-Admiraal). — Minister van Marine 1883 April 23—1884 April 19.

Treedt op als Minister van Marine in 3e Ministerie Heemskerk; II 250. Gedurende zijn bewind wordt de Marine getroffen door zware rampen, vergaan van: De Adder, brand op de Marinewerf. Zijne voorstellen ondervinden weinig bijval. 1884. In April treedt hij af; II 254.

GEERTSEMA Czn. Mr. J. H. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Groningen 1863 Sept.—1866 Feb., id. Haarlem 1866 Aug.—1868 Jan., id. Arnhem 1868 Feb.—1869 Jan. Minister van Binnenlandsche Zaken 1866 Feb. 10—1866 Juni 1. Lid van den Raad van State 1869 Jan. Minister van Binnenlandsche Zaken 1872 Juli 6—1874 Aug. 27. Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Arnhem 1875 Sept.—1877 Mei. Commissaris des Konings Overijsel 1877 Mei. Lid Eerste Kamer St.-G. Groningen 1894 Jan.

1866 Feb. Treedt op als Minister van Binnenlandsche Zaken in het Ministerie v. d. Putte—v. Bosse; I 300. 1867 Nov. Verdedigt den Oud-Minister Cremers tegen verwijten van Graaf v. Zuylen v. Nijevelt in de Limburgsch—Luxemburgsche quaestie, legt brieven over aan den Voorzitter der Tweede Kamer, tegen de teruggaaf protesteert de regeering; II 34. 1872. Treedt in het Ministerie de Vries—v. d. Putte op voor Binnenlandsche Zaken; 102. Noemt de redevoeringen van 's Jacobs, Haffmans en Wintgens over vaderlandsche kunst en wetenschap, eene aangename verpoozing in het dorre begrootingsdebat voor 1873; 106. 1874. Tegen zijne begrooting wordt, wegens de houding der regeering i. z. onderwijs, gestemd door de anti-revolutionairen en R. K., benevens Nierstrasz en Schimmelpenninck; 119. 1874 Juni 19. Zijn ontwerp tot census-verlaging wordt verworpen, zie Kiesrecht; 128—130, 233, 305, 305—306. 1874. Zijn handelwijze in de onderwijsquaestie besproken door Kuyper; 145. Zie onder Hooger onderwijs zijn wetsontwerp; 153.

GEFKEN. Mr. J. W. (A.-R.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Zwolle 1868 Feb.—1869 Sept.

1868. Verworpen wordt zijn amendement adres van antwoord, strekkende tot betuiging van leedwezen, dat de regeering niet wil tegemoet komen aan gemoedsbezwaren tegen het openbaar onderwijs; II 51.

GELDERSCHE VALLEI.

1878. Kanaal van Amsterdam naar de Geldersche vallei, vervat in het verworpen ontwerp Tak v. Poortvliet; II 198, 203, zie noot II 233.

GELDLEENING.

Wet van 5 Juni 1878, Stbl. no. 87, betreffende eene geldleening ten laste van den Staat. Hiermede opent Gleichman een nieuw tijdperk voor onze financieele politiek. Over de noodzakelijkheid der leening geen meeningsverschil, wel over het bedrag; de Minister en de meerderheid wenschen dit op 42 millioen, de minderheid wil het op 33 millioen bepalen; II 186. 1883. Feb. v. Lijnden v. Sandenburg, Wet

apotheker en vroedvrouw; Stbl. no. 60, regelende de uitoefening der geneeskunst; en Stbl. no. 61, regelende de uitoefening der artsenijbereidkunst; I 289.

GENNEP. Mr. J. VAN (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Rotterdam 1878 Nov.—1888 Maart. Lid Eerste Kamer St.-G. Zuid-Holland 1888 Mei—1894 Mei. Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Rotterdam van 1894 Mei—1897 April; benoemd tot Lid van den Raad van State.

1880. Verdedigt voorstel Rijksspaarbank, zie Postwezen; II 216. Nov. Is voor ontwerp v. Goltstein regeling bedrag en uitkeering Indische bijdrage aan Rijks schatkist; 226. 1883 Feb. 15. Van Nispen's en zijne conclusie i. z. Billitoncontract verworpen; zie ook bij de Brauw; 246. 1887 Nov. Spreekt over zelfbestuur en administratieve centralisatie in Indië; 298, 299. 1890 Jan. 31. Grieven tegen het beleid van Minister Keuchenius; 370. Zie verder onder Indië.

GERECHTSHOVEN. — Zie Rechterlijke inrichting.

Wet van 10 Nov. 1875, Stbl. no. 204; II 149.

GERECHTSKOSTEN. — Zie Rechtsvordering; II 193.

GERICKE. W. L. A. — Minister van Marine 1885 Aug. 4—1887 Jan. 26. In het 3e Ministerie Heemskerk de 3e Minister van Marine.

1886 Dec. 18. De toelichting van zijne plannen tot aanbouw van nieuwe schepen wordt onvoldoende geacht. 1887 Jan. 26. Na aanneming van een amendement tot schrapping van *f* 36.000, vraagt hij schorsing van de beraadslaging en treedt af; II 293, 294.

GERICKE VAN HERWIJNEN. Mr. J. L. H. A. BARON — Minister van Buitenlandsche Zaken 1871 Jan. 18—1872 Juli 6 en 1872 Juli 6—1874 Aug. 27.

1871. Gezant te Londen, treedt op voor Buitenlandsche Zaken in het 3e Ministerie Thorbecke; II 73. Door aanneming van een amendement Dumbar wordt het Nederlandsche gezantschap bij den Paus opgeheven, bij de beraadslaging hierover blijkt niet van een krachtig zedelijk overwicht der regeering; 89. 1871. Gaat over in Ministerie de Vries— v. d. Putte; 102.

GESTICHTENWET.

Wet van 28 Aug. 1886, Stbl. no. 130, houdende aanvulling en wijziging der Wet van 3 Jan. 1884, Stbl. no. 3, tot aanwijzing der gestichten waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan en van aanverwante gestichten; II 288.

GEVANGENISWEZEN.

1869. Besproken bij begrootingsdebat; II 60. Wet van 14 April 1886, Stbl. no. 62, tot vaststelling der beginselen van het gevangeniswezen; II 276.

GEVERS DEYNOOT. Jhr. Mr. W. T. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Rotterdam 1852 Sept.—1853 April, id. 's-Gravenhage

1856 September—1864 September, en id. Dordrecht 1871 September—1879 Maart. †

1861. Stemt voor reorganisatie der Academie te Delft (voorstel Minister Simons); I 243.

GEVERS VAN ENDEGEEST. Jhr. Mr. D. T. (C.) — Lid Eerste Kamer St.-G. Zuid-Holland 1849 Feb.—1850 Aug.; (Lid geweest der vroegere Tweede Kamer I 4). Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Leiden 1850 Oct.—1856 Juli. Minister van Buitenlandsche Zaken 1856 Juli 1—1858 Maart 18 (Ministerie v. d. Brugghen).

Rede over herstel der R. K. hierarchie, zie Aprilbeweging; I 88. 1856 Juni 24. Voorzitter der Tweede Kamer, benoemd tot Minister; 142. 1858 Feb. 23. Handels- en Scheepvaart-Tractaat met België, behandeld in comité generaal, verworpen; 172.

GEZONDHEIDSRADEN.

1856. Wetsvoorstel Mr. Wintgens, Lid Tweede Kamer St.-G. tot het instellen van plaatselijke gezondheidsraden, afgestemd; I 138.

GIBSON.

1853. Verwikkeling met regeering der Vereenigde Staten van Noord-Amerika ter zake van den avonturier Gibson; I 123. Zie Buitenlandsche Zaken.

GIDS. DE

1849. Het Tijdschrift van September bevat een gunstig oordeel (Heemskerk Bzn.) over den Minister de Kempenaer en verklaart de afkeuring zijner wetsontwerpen uit onbekwaamheid van ambtenaren; I 20. 1861. Critiek op het Ministerie v. Zuylen-Loudon; 230. 1866. Prof. S. Vissering. „Onze politieke opvoeding"; II 418. 1868. Prof. Buijs over Ministerie v. Bosse—Fock; II 46. 1871. Critiek op van Bosse's voorstellen tot heffen van inkomstenbelasting door Mr. N. G. Pierson; 94. 1874. Over de volksvertegenwoordiging; 135. 1878. Prof. Buijs over Kappeijne's beleid; 192, 198.

GILDEMEESTER A. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Amsterdam 1883 Mei - 1888 Maart en 1888 Mei—1891 Sept.

Op zijn voorstel wordt in de Wet 27 April 1884, Stbl. no. 97, eene bepaling opgenomen, die de uitvoering der Wet brengt onder contrôle der Staten-Generaal, zie Muntwezen; II 256.

GLEICHMAN. Mr. J. G. (L.) — Minister van Financien 1877 Nov. 3—1879 Aug. 20 (Ministerie Kappeijne). Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Amsterdam 1880 Sept.—1888 Maart en 1888 Mei—1897. Voorzitter van 1891 Sept.

1877 Nov. 3. Secretaris der Nederl. Bank, treedt op als Minister van Financien in Ministerie Kappeijne; II 170. De financieele wetsontwerpen van het Ministerie Heemskerk (v. d. Heim) ingetrokken, evenmin goedgekeurd de uitgifte van schatkistbiljetten ad *f* 7.500.000 tot dekking van het tekort op de Staatsbegrooting; na het optreden

van den eersten Minister van Waterstaat de mogelijkheid betwijfeld van zoodanige beperking in de uitvoering van openbare werken, als het vorig Kabinet noodig meende; 174. 1878 Maart. In verband met Indische tekorten en voorgestelde waterstaatswerken, ontwerpen ingediend tot het aangaan eener 4 % geldleening van 44 millioen en de invoering eener successie-belasting in de rechte lijn, reeds voorgesteld door v. d. Heim; 175. Zie Successierecht; 187. Hij kan zich niet vereenigen met het denkbeeld (v. d. Heim) 10 millioen schatkistbiljetten uit te geven om eene tijdelijke schuld te scheppen; 185. Hij wil dat de uitgaven gevorderd voor defensie, verkeerswegen, onderwijs enz. niet alleen worden gedragen door het tegenwoordige, doch ook door het toekomstige geslacht; vandaar zijn voorstel tot geldleening. Wet van 5 Juni 1878, Stbl. no. 87; 185—187, 228. September; Begrootingsrede; 187—189. Wil restitutie van Indië aan Nederland, van uitgaven uitsluitend ten behoeve van Indië gedaan, in de eerste plaats die voor de zeemacht; wijst op de groote verhooging der staatsuitgaven voor den algemeenen dienst, 187; voor onderwijs, openbare werken en oorlog, 188; op de kosten van herziening belastbare opbrengst ongebouwde eigendommen; 189, (zie hierover onder Belastingen, 193—195). 1879 Maart. Rede over het karakter der grondbelasting; 195—198. Mei. Ziet in verwerping Tak's kanalenwet geen grond tot aftreden, zijne meening over Kappeyne's houding daarbij; Juli, zijn oordeel over Kappeyne's voorstellen tot partieele Grondwetsherziening, verzoek om collectief ontslag van het Kabinet; 205 en noot.

1880 Sept. Voor de Tweede Kamer tegenover Kappeijne gekozen te Amsterdam; 221. Nov. Is voor v. Goltstein's ontwerp-regeling bedrag en uitkeering Indische bijdrage aan 's Rijks schatkist, Zie Indië; 226. 1881 Maart. Men wijt aan zijne houding tijdens de crisis, Ministerie Kappeijne, het mislukken der reconstructie van dat Kabinet; met eenige stemmen blijft hij tegenover Mirandolle in de minderheid, voor het Voorzitterschap in de zitting van 1881; 229. November. Over comptabiliteit in verband met de Indische begrooting; 237. 1882 Mei. Debat over handelstractaat met Frankrijk; 238. 1883. Hij slaagt niet in zijne poging tot Kabinetsformatie, na aftreden Ministerie v. Lijnden; 250. Dient met van Delden en nog 3 andere Leden der Tweede Kamer een voorstel in tot het heffen eener rijks inkomstenbelasting voor 1884, in den lande met ingenomenheid begroet, aanleiding tot een regeeringsvoorstel (Grobbée) klassenbelasting dat echter wordt ingetrokken na verwerping van art. 1; 259—261. 1885. Hij wil het kiesrecht zien toegekend aan den in zijn stand gezeten werkman; 316. 1887. Grondwetsherziening: Stemt voor amendement Vos de Wael, in zake artikel 194 Grondwet; II 340. 1888—1889. Bij behandeling Schoolwets-ontwerp Mackay,

1e Ministerie Thorbecke; 26. 1850. Tegen ontwerp Kieswet Thorbecke; 35. Zijne mededeeling omtrent Thorbecke's staatkunde; 40. 1851. Betoog over ministerieele homogeniteit; over het recht van amendement; 54. 1853. Over belastinghervorming; 107. Hij uit de bezorgdheid van velen over inkrimping der ontvangsten en uitzetting der uitgaven; 111. 1856. Als Voorzitter der Kamer wijst hij den Minister Forstner v. Dambenoy terecht, om diens uitval tegen van Bosse; 160. 1857. Weder Voorzitter der Kamer; 166, tot 1858, Maart 17; 179. 1858 Maart 18. Treedt op als Minister van Buitenlandsche Zaken in Ministerie Rochussen—v. Bosse; 175. Schrapt zelf den post tafelgeld, welke op aandrang der Kamer weder op de begrooting wordt gebracht; 186. 1860 Feb. Na verwerping spoorwegwetsontwerp door de Eerste Kamer treedt het Ministerie Rochussen – v. Bosse af, hij gaat niet over in Ministerie v. Hall; 202. Juli. Stemt tegen van Hall's ontwerp wet tot aanleg van spoorwegen voor staatsrekening; 209. 1861. Feb. Stemt voor voorstel Betz, schorsing Kamerzitting; 225. Bespreekt bij adresdebat der Tweede Kamer de erkenning van den Koning van Italië en de motieven daarvoor; 234. 1862. Zijne mislukte poging tot Kabinetsformatie; 244. Vraagt naar beginselen 2e Ministerie Thorbecke; beweert dat het contraseign van Thorbecke op het besluit tot benoeming der nieuwe Ministers eene onregelmatigheid is; 248. December. Tegenstander van het wetsontwerp betreffende kanaal door Holland op zijn Smalst en den waterweg van Rotterdam naar zee; 263. 1863, Juni 18. Tegen handelstractaat met Zwitserland wegens daaruit voortvloeiende uitsluiting van Israëlieten; 267. Oct. Bestrijdt het wetsontwerp paleis voor de Staten-Generaal; 273. Nov. Tegen monopolie, zie Nederl. Bank; 274. 1864. Stemt tegen begrooting voor Binnenlandsche Zaken; 289. 1867. Spreekt over verdedigingsplannen; II 23. 1869. Bestrijdt het systeem van partieele herziening onzer wetgeving, volgende uit de voorstellen Lilaar, overgenomen van Wintgens; in zake termijn van dagvaarding, judicieele boeten, enz.; 56. 1869 Juni. Wordt bij periodieke verkiezing vervangen door den anti-revol. J. W. v. Loon; 58.

GOLTSTEIN. Mr. W. BARON VAN (C.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Hoorn 1864 Sept.—1871 Sept. Lid Eerste Kamer St.-G. Utrecht 1872 April—1874 Juli. Minister van Koloniën 1874 Aug. 27—1876 Sept. 11 (Ministerie Heemskerk—v. Lijnden), en 1879 Aug. 20—1882 Sept. 1 (Ministerie van Lijnden).

1865. Stemt tegen voorstel enquête in zake briefwisseling Betz—v. d. Maesen; I 297. 1871, Juni. Bij de verkiezingen vervangen door K. de Jong, (L.); II 81. Juli. Stemt tegen goedkeuring der tractaten betreffende Atjeh en Guineakust; 83. 1873. Stemt tegen de Indische begrooting voor 1874; 409. 1874, Aug. 28. Treedt op als Minister van Koloniën; 137; in zijne begrooting voor 1875 geen spoor van

reactie. Hij wil geene afbrekende politiek; 409. Nov. 4. Gelast telegrafisch, te staken de zending van den Gouvernements-Secretaris naar Midden-Java, in zake onderzoek naar grondbezit; 405. Men twijfelt aan zijn beleid, naar aanleiding van Loudon's herhaald verzoek om ontslag als Gouverneur-Generaal; 146. Hij acht een nieuw onderzoek noodig in zake afschaffing der pantjèndiensten; 403. 1875. Zijne werkzaamheid en gematigdheid, doen hem blijkbaar het vertrouwen ook van politieke tegenstanders verwerven; de behandeling der Indische begrooting voor 1876 onderscheidt zich van vorige door groote mate van eensgezindheid en samenwerking tusschen Regeering en Tweede Kamer; 151. 1876, Juni 16. Verzoekt, na verwerping der Militiewet, met de andere Ministers ontslag, volhardt daarbij; Sept. 11, evenals Klerck treedt hij af; 156. 1879 Aug. 20. Treedt op als Minister van Koloniën in Ministerie v. Lijnden; 206. October. De Indische begrooting met spoed behandeld, zonder noemenswaardige bestrijding, toch blijkt niet van groote ingenomenheid met zijne Koloniale politiek; 213. 1880. Verworpen een wetsvoorstel tot wijziging van het Tarief van uitvoerrechten in Nederl. Indië; door hem overgenomen van zijn voorganger v. Rees, zonder het daaraan vastgeknoopte voorstel tot regeling der Koloniale geldmiddelen tegenover het Rijk; 217. Nov. Beraadslaging over zijn voorstel, de vaste Indische bijdrage aan Nederland te bepalen op 2 millioen, met eene vlottende bijdrage, enz.; 411; zijne poging mislukt; 412. 1881. Voorstel strekkende tot vermindering der heerendiensten, aangenomen; 403, 404. Nov. Bij debat over de Indische begrooting voor 1882, bestrijdt hij gesteund door Roëll en Gleichmann, de meeningen van Keuchenius, Bastert en Heydenrijck over de comptabiliteitswet van 1863; 237. 1882. Beraadslaging over de conclusie der Commissie van Rapporteurs over het Koloniaal verslag van 1880, o. m. betreffende conversie van grondbezit op Java; Mei 3, aangenomen de conclusie afkeurende zijn beleid met 42—36 st. Voor stemden de liberalen op 7 na. Schaepman en v. d. Hoeven; 239, 407. Mei 9. Het Ministerie verzoekt ontslag, hij treedt af Sept. 1, in het opnieuw samengesteld Ministerie vervangen door Jhr. Mr. W. M. de Brauw; 241.

GOUVERNEUR-GENERAAL VAN NEDERLANDSCH-INDIË. — Zie behalve onder de namen, Indië, Regeeringsreglement, enz.
1866 Sept. 27. Mr. P. Mijer's benoeming tot Gouverneur-Generaal wordt afgekeurd door de Tweede Kamer, motie Keuchenius; II 13—18. 1884. Zie O. van Rees; 254—255.

GRATAMA. Mr. OLDENHUIS (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Assen 1867 Oct.—1886 Feb.
1871 Juli. Stemt tegen de ontwerpen der Wetten van 20 Jan. 1872, Stbl. no. 5/6, betreffende de goedkeuring der tractaten met Engeland over Atsjin en de kust van Guinea; II 83. 1872. April—Mei.

Toont zich een grondig kenner van de onderdeelen der suikeraccijnzen, daaraan is te danken aanneming der regeeringsvoorstellen — chemische constateering van het gehalte der ruwe suiker, volgens telkens te nemen monsters. — Wet van 20 Juli 1884, Stbl. no. 147 zie accijnzen; 258. Juli. Behoudt zich de vrijheid voor, om de 4 % Geldleening *f* 60 millioen, (Wet van 20 Juli 1884, Stbl. no. 146) hetzij bij openbare inschrijving door het publiek, of en bloc door overeenkomst met bankiers aan te gaan, hij besluit tot het laatste, wat financieel voordeelig blijkt; 259. Tijdens zijn bewind klimmen de tekorten (in 1885 tot 17 millioen); November, hij doet voorstellen tot verhooging en uitbreiding, recht van overgang, zegelrecht op effecten, nieuwe regeling Staatsloterij, de uitkeering aan de Gemeenten van $^4/_5$ der Personeele belasting te verminderen met $^1/_5$, dezen daarentegen vrij te laten de gemeentelijke opcenten op de grondbelasting voor gebouwd tot 60 en voor ongebouwd tot 40 op te voeren. December. Bij de discussie over middelwet blijkt dat zijn beleid het vertrouwen der Kamer mist; geweigerd wordt autorisatie tot uitgifte van schatkistbiljetten. 1885. Feb. 18—Maart 26. Definitieve beraadslaging over de Staatsbegrooting voor 1885, zijne voorstellen tot verbetering van den financieelen toestand zoo ongunstig beoordeeld, dat hij besluit af te treden. 1885 Mei 1. Opgevolgd door J. C. Bloem (zie onder dien naam); II 267. Zijne begrooting was aangenomen in de Tweede Kamer met 63—1 st. en in de Eerste Kamer met 25—10 st.

GROEN VAN PRINSTERER. Mr. G. (A.-R.) Geboren 21 Aug. 1801 te Voorburg, overleden 19 Mei 1876 te 's-Gravenhage. — Lid van de Tweede Kamer S.-G. hoofdkiesdistrict Harderwijk 1849 Feb.—1850 Aug., id. Zwolle 1850 Oct.—1854 Sept., id. 's-Gravenhage 1855 Sept.—1856 Sept., id. Leiden 1856 Sept.—1857 Juli, id. Arnhem 1862 Sept.—1865 April, id. Leiden 1866 Aug. 7—1866 Aug. 27.

Zie ook op Amendement, Gemeentewet, Interpellatie, Onderwijs.

Voegt bij het verslag der Commissie van 12 Nov. 1840 eene Nota B, o. m. betreffende bijdragen voor openbaar en bijzonder onderwijs; II 180. 1845. Verzoekschrift met Elout v. Soeterwoude aan de Prov. Staten van Zuid-Holland om verlof tot het oprichten van bijzondere scholen; II 179 (zie Kappeijne's rapport in 1878).

1849, Feb. Neemt zitting in de Tweede Kamer voor Harderwijk, hij had in de laatst voorgaande jaren geen zitting, wordt geteld onder de nieuw gekozen leden; I 4. Adresdebat, noemt een adresdebat de politieke kennismaking, 7. 8; bespreekt daarbij het bijzonder onderwijs, zijn amendement op § 1 adres van antwoord aangenomen; 11. Over parlementaire bemoeiïng met het Koloniaal bestuur; 315, 316. Juli 28. Interpelleert over homogeniteit van het Ministerie; 17—19,

ducht noodlottige gevolgen van het miskennen van dien eisch; II 430. September. Adresdebat (Willem III) zijn oordeel over der liberalen opvatting van het Koningschap, I 22; over Souvereiniteit van het Huis van Oranje; II 422. Dec. Verwerpt de tegenstelling Roomsch of onroomsch, stelt Geloof of ongeloof; I 32. 1850. Bestrijdt van Bosse's scheepvaartwetsontwerpen; 33. Vreest dat Thorbecke's, door hem bestreden, ontwerp kieswet zal voorbereiden. overheersching der democratie; 35; verklaart zich tegen diens ontwerp Provinciale Wet; 36. Augustus. Gekozen voor Zwolle, woordvoerder der oppositie tegen Thorbecke. October. Critiseert de Troonrede; 39, 40. December; Repliceert op van Zuylen v. Nijevelt's rede i. z. Grondwetsherziening en diens aanval op de anti-revolutionaire partij; 43, 44; begrootingsdebat; 50. 1851. Zie Gemeentewet; 52. Noemt Rosenthal's Wetsontwerp op het Recht van vereeniging en vergadering, exceptioneel; 53; naar aanleiding van dit ontwerp betoogen over het Recht van amendement en Ministerieele homogeniteit; 54. Werkt mede tot proefneming met het stelsel van zelfstandige rapporteurs, ingevoerd Mei 17; 57. September; Critiseert bij adresdebat de politieke volksorganisatie; 59. November. Fel bestrijdt hij Thorbecke's beginselen; 62, 67. Nov. 17. Rede over Staatsalvermogen en over Souvereiniteit; 63—65, zie ook II 422, 425. Nov. 19. Rede over kerkelijke verdraagzaamheid; 65, 66. 1852. Verwijt de meerderheid beginselverzaking, bij behandeling Thorbecke's wetsontwerp Telegrafie; 74. Oordeel in „Parlementaire adviezen" over de benoeming van den Minister van Oorlog, Forstner van Dambenoy (Juli); 79. November. Begrootingsdebat, rede over de beginselen van het Ministerie Thorbecke, betoog over aanwas der R. K. Kerk. bij vooruitgang van het liberalisme; stemt vóór de begrooting van Binnenlandsche Zaken; 80, 81. 1853. Adresdebat, over de roeping der Tweede Kamer bij het adres van antwoord; 100. December. Bestrijdt voorstel der 9 Kamerleden in zake belastinghervorming; 107. 1854. Mei. Bestrijdt het wetsontwerp Armwezen, van Donker Curtius; 116. Aanvankelijk is zijne partij het Ministerie v. Hall—Donker Curtius welgezind; in 1854, Juni, die ingenomenheid verminderd blijkens zijn Orgaan „De Nederlander", klacht over miskenning van den aard, enz. der Ned. Herv. Kerk, door het kerkelijk liberalisme; 119, 120. 1854 Sept. Treedt af, vervangen door Baron van Zuylen van Nijevelt; zijne afwezigheid oorzaak van spoedige afhandeling adres van antwoord; 121. 1855. Weder Lid der Tweede Kamer, dit is weinig naar den zin van een deel van het Ministerie, doch van beteekenis voor de Schoolquaestie; 130. December. Over van Reenen's wetsontwerp L. O. en M. O. sprekend, betoogt hij, dat het Ministerie van Hall—Donker Curtius. zou breken met eigen partij, traditiën, etc., indien het Christelijk beginsel zou worden geweerd uit de volksopvoeding;

daartegenover beweert v. Hall, dat staatsrechtelijk Nederland niet kan worden genoemd eene Christelijke natie; 131. 1856. Artikel 4 van dat wetsontwerp (facultatieve splitsing van openbare scholen naar godsdienstige gezindte), voldoet ten deele, doch z. i. gebrekkig aan het programma van onderwijs eischen, in 1854 door hem geformuleerd. Tegen de weglating dier bepaling in het 2e ontwerp, L. O., wendt hij aan het middel van petitionement, waarna hem vanwege Z. M. advies wordt gevraagd over de ontworpen onderwijsregeling; 139, 145—147. Mei 23. Uit eene missive, door hem toegevoegd aan zijn advies, blijkt dat hij terugdeinst voor practische oplossing van het vraagstuk, die taak wordt (Juli 1) opgenomen door zijn geestverwant Mr. v. d. Brugghen; 147. (Over zijne bestrijding van diens subsidiestelsel, enz., in 1857; zie II 182.) 1856 Feb. 9. Bestrijdt de conclusie der Kamer-commissie over het geval A. W. de Rooy (toepassing Militiewet) als z. i. ongrondwettig, ingrijpend in de attributen der Uitvoerende Macht; 137. April 30. Zijne bewering de politiek uit het debat te houden, gecritiseerd door v. Hall; 139, 140. Juni 10. Wordt niet herkozen te 's-Gravenhage, doch gekozen te Leiden; 142. Zijne houding tegenover het Ministerie v. d. Brugghen, briefwisseling met Wormser; I 148. Sept. 24—26. Adresdebat, spreekt van de godsdienstlooze school volgens ontwerp van Reenen; gewaagt van „het volk achter de kiezers", (zie ook I 311, II 60), die tactiek afgekeurd door van Nispen van Sevenaer, zijn amendement op het adres van antwoord ingetrokken, na bestrijding door den Minister v. d. Brugghen, Bosscha, Gedefroi, Thorbecke, van Nispen e. a.; 152—156. v. d. Brugghen gispt zijne exclusieve politiek en ontkent politieke geestverwantschap, herinnert aan zijne weigering tot Kabinetsformatie, intusschen meenend dat dit Kabinet onmogelijk zou zijn, als antinationaal; Groen's ergenis daarover 158, 159. 1857, Juli 20. Neemt ontslag als Kamerlid na aanneming onderwijs-wetsontwerp v. Rappard, zie Schoolquaestie; I 165, II 182. 1859. Feb. Candidaat gesteld te Gorinchem, wordt niet gekozen; 190. 1862. Na 5 jaren afwezigheid weder Lid der Tweede Kamer, nu voor Arnhem, hervat bij adresdebat den onderwijsstrijd; de ontmoeting met Thorbecke nu van gemoedelijk karakter, verklaart te berusten in de Schoolwet van 1857, aan het slot zijner rede vraagt hij vrijheid van onderwijs; 255. Hoewel Thorbecke hem zijne onpartijdige en welwillende gezindheid ten opzichte van het bijzonder onderwijs verklaart, stemt hij tegen het adres van antwoord; 256. Nov. Rede bij de algemeene beschouwingen over de staatbegrooting 259, 260. 1863 Maart. Oppert constitutioneele bedenkingen tegen behandeling van het Wetsontwerp M. O.; 264. De goedkeuring der begrooting Fransen v. d. Putte voor 1863, door de Eerste Kamer, logenstraft zijne vrees voor politiek onweder; 269. Men noemt hem den eenigen opposant die in het parlementair debat

tegen Thorbecke is opgewassen; 271. Vraagt bij adresdebat waarom de troonrede niet gewaagde van den „17 Nov. 1813", wat hij afkeurt; 272. Bestrijdt het, daarna bij Koninklijke Boodschap van 1863 Oct. 15, ingediend ontwerp tot het stichten van een paleis voor de Staten-Generaal; 273. Rede bij de bespreking der Staatsbegrooting voor 1864, ter ontwikkeling zijner grieven tegen het 2e Ministerie Thorbecke; 277/8. Dec. 12—14. Interpelleert Minister v. d. Maesen de Sombreff over Rusland's antwoord op de Poolsche nota; 280. Hij is een der weinigen die tegen Betz' accijns-ontwerpen stemt; 282. 1864 Oct. Geeft eene reeks van vlugschriften uit, waarin een beroep wordt gedaan op het anti-revolutionaire land; hij wenscht slechts 2 partijen, liberale en anti-revolutionaire, in de laatste zou zich oplossen de conservatieve, waarmede punten van overeenstemming bestonden; 311—312; de samenwerking wordt verkregen in 1866, doch beantwoordt niet aan de verwachting; II 9. 1865, Mei. In de Tweede Kamer opgevolgd door Mr. J. P. J. A. Graaf v. Zuylen van Nijevelt; I 297; die evenwel in het parlement niet een standpunt kan innemen als dat van Groen; II 2, 48. 1866 Juni. Weder gekozen tot Kamerlid, neemt geen zitting, Aug. 27, neemt hij ontslag naar aanleiding beantwoording interpellatie over de onderwijsquaestie; 9, 12. Beoordeeling in de Arnhemsche Courant; 10. Betuigt zijne adhaesie aan de motie Keuchenius, van September 27, betoogt dat de liberalen zeilen onder anti-revolutionaire vlag; 15. Over uitbreiding van het Kiesrecht; 60. Gesteund door Dr. A. Kuijper stelt hij bij de periodieke verkiezingen van 1871 de leus „in isolement onze kracht;" afscheiding der anti-revolutionairen van de conservatieven, begonnen met de bestrijding van het conservatief Kabinet, daardoor openlijk erkend. Hij beveelt aan Kuyper, naast Keuchenius en Otterloo, tegenover v. Zuylen, v. Lijnden, v. Wassenaer en Bichon; II 81. Zijne uitlating „de Kamer is tegenover de Regeering een uitgebreide Raad van State," geciteerd door Kappeijne in 1874; II 139. Na zijne vervanging als partijleider door Dr. A. Kuyper gaat de A.-R. partij in democratische richting; II 144.

GRONDWET.

Constitutie van 1798; I 115. 1813. Zie Proclamatiën, Dec. 2, 6, enz. Kennisgeving van het aannemen der Grondwet voor der Vereenigde Nederlanden, Stbl. no. 44. 1815. Publicatie houdende aanneming van de Grondwet, Aug. 24, Stbl. no. 45; II 419. 1840. Wetten van 4 Sept., Stbl. no. 48—59, betreffende veranderingen in de Grondwet. De Grondwet van 1840, beperkte het willekeurig monarchaal gezag; II 420.

1848. De Grondwet van 1848, (I bl. 1, II 420), bij haar tot stand komen door nagenoeg de geheele natie met geestdrift begroet, moest in 1887 worden herzien, deze herziening bevredigde niemand ten

Leden der Tweede Kamer; afdeelingsonderzoek en de defensie,) en is in dat geval bereid overeenkomstig 's Konings verlangen Minister te blijven; het antwoord is o. m. dat een onderzoek naar den omvang der Grwherz. vooraf noodig is; 204—205. Minister Kappeijne en de meerderheid zijner ambtgenooten stellen Grwherz. als voorwaarde voor aan het bewind blijven, omdat kiesrecht en defensievoorschriften belemmerend werken; 304. Adresdebat; Ministerie van Lijnden verklaart, „mits met handhaving der staatsrechtelijke beginselen onzer Grondwet, niet terug te deinzen voor wat naar de voortgaande ontwikkeling der tijden hervorming en nieuwe regeling vereischt;" 209—211. Het Kabinet stelt Grwherz. niet op den voorgrond; 215. 1880, Sept. Zie Adresdebat in de Tweede Kamer, 222; amendement van Houten op het adres van antwoord, hij tracht eene ondubbelzinnige verklaring der Kamer omtrent Grondwetsherziening uit te lokken, Sept. 28, verworpen met 60—13 st., zie Kiesrecht; 305. 1882. Zie Tak v. Poortvliet's voorwaarde tot Kabinetsformatie, zie Troonrede; 241, 251. 1883, Feb. 26. Over voorstel Pijnacker Hordijk wijziging Kieswet met Grwherz. in het verschiet; 247, 248.

1883, Mei 9. Verklaring van den Minister Heemskerk omtrent Grwherz.; 251. Standpunt der rechterzijde; 252. Bij Kon. Besluit van 11 Mei, ingesteld eene Staatscommissie tot onderzoek: van welke bepalingen der Grondwet herziening noodzakelijk en raadzaam is; 252. (15 Leden: *Voorzitter:* Mr. J. Heemskerk Azn. *Secretarissen:* Mrs. A. R. Arntzenius. A. J. Graaf van Randwijck, Referendarissen. *Leden:* Mr. A. v. Naamen v. Eemnes, Jhr. Mr. J. B. J. A. M. Verheijen, Mr. E. J. J. B. Cremers, Jhr. Mr. C. J. C. H. v. Nispen tot Sevenaer, Jhr. Mr. J. Roëll, Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman (allen toen Leden der St.-G.), Mr. G. de Vries Azn., Staatsraad, J. W. Binkes, Schout bij Nacht, J. M. v. d. Star, Generaal-Majoor, Mrs. J. T. Buijs, B. J. Lintelo Baron de Geer van Jutphaas, B. D. H. Tellegen, T. M. C. Asser, Hoogleeraren, Mr. A. J. W. Farncombe Sanders, en Jhr. Mr. G. J. Th. Beelaerts van Blokland. Mr. S. van Houten bedankte voor het lidmaatschap, zie voor deze vermelding op bl. 306). Nov. Bij de begrootingdiscussie de kans van welslagen besproken, Tak van Poortvliet verkiest partieele boven algemeene herziening. Nov. 27. Keuchenius verklaart dat de anti-revolutionaire partij zich blijft verzetten tegen elke poging tot herziening zoolang hare bezwaren tegen de artt. 168 en 194 Grondwet niet zijn geëerbiedigd; 306—307, evenzoo de Savornin Lohman; 310. 1884. Het verslag openbaar gemaakt 25 Jan., de Commissie vrij eenstemmig omtrent de noodzakelijkheid van betere voorschriften omtrent kiesrecht en defensie; in nagenoeg alle hoofdstukken der Grondwet wijzigingen voorgesteld. Bijgevoegd afzonderlijke nota's van „Nispen van Sevenaer, de Geer, Lohman, Beelaerts, Tellegen, Asser, Sanders"; 307—309. Juli 4. Goeman

Borgesius wijst op de wenschelijkheid eener herziening van art. 198 Grondwet; 261. Bij schrijven van 29 Aug. 1884 dient v. Houten een voorstel in tot Grwherz., dit komt nooit in behandeling. Aug. 28. Regeeringsvoorstel tot het in overweging nemen van een voorstel, tot verandering van art. 198, aangenomen, daardoor opgeheven het verbod tijdens een Regentschap de Grondwet te herzien, in de Tweede Kamer 14 Leden tegen, Haffmans noemt het verlangen een perswaan van den dag, Keuchenius spreekt van grondwetsschennis, Wintgens en van Eck stemmen tegen. De Eerste Kamer neemt de Wet aan met 33—3 st., Wet van 5 Oct. 1884, Stbl. no. 208; daarna volgt Oct. 11 sluiting en ontbinding der Kamers; 264, 309. De wetswijziging zelf aangenomen in de Tweede Kamer met 66—8 st. Eerste Kamer 27—5 stemmen. Wet van 5 Dec. 1884, Stbl. no. 229; 265.

1885, Feb. 24. Bij begrootingsdiscussiën voor 1885 stellen Goeman Borgesius c. s. voor bij motie van Feb. 27, spoedige behandeling van de voorstellen tot Grwherz. en tevens dat inmiddels geen wijziging in de kiestabel of kieswet behoort te worden overwogen; motie verworpen 43—39 st.; 267, 268. De verwerping volgt uit de veranderde partijverhouding, na de verkiezingen 1884 Oct., terwijl Roëll stemt met de rechterzijde; 309. Maart 18. Bij Koninklijke Boodschap ingediend 12 voorstellen van Wet, betreffende veranderingen in de Grondwet en een voorstel tot herziening van de kiestabel; 309. Zie onder Kiesrecht wetsvoorstel de Savornin Lohman censusverlaging, d.d. 22 Mei, 276 en diens verklaring Grwherz. te zullen tegenwerken zoo lang art. 194 Grondwet blijft gehandhaafd. Overeenkomstig voorstel Rutgers v. Rozenburg worden 16 Juni benoemd 3 commissiën van Rapporteurs over de Regeeringsvoorstellen, voorloopige verslagen einde Juli; 310. Nota van 22 anti-revolutionaire Kamerleden, 310—312; van 19 Katholieke Leden, 312—315. September 20. Demonstratie te 's-Gravenhage ten gunste van algemeen stemrecht, beïnvloedt meeningen over Grwherz.; 315. Nov. 1. Regeeringsvoorstel aangeboden, betreffende verandering van Hoofdstuk X der Grondwet (art. 194), het bevredigt linker- noch rechterzijde; wenschen dit voorstel de prioriteit te geven; 316.

1886, Maart 10. Voorstel van den Voorzitter, de beraadslaging over de regeeringsvoorstellen aan te vangen Maart 17, aangenomen 78—6 st.; voorstel Haffmans, onmiddellijk na de algemeene beschouwingen te behandelen Hoofdstuk X, verworpen met 51—33 st.; Maart 12. Motie Keuchenius „de Kamer incompetent," verworpen. Maart 17. Openbare beraadslaging geopend, v. Wassenaer v. Catwijk „non possumus", met 44—10 st. aangenomen zijn voorstel, Hoofdstuk X te behandelen onmiddellijk na de algemeene beschouwingen; 317, 318. Maart 19. Rede Heemskerk; 321. April 9. Verworpen na 8 daagsche beraadslaging in de Tweede Kamer, 56—30 st., het wetsontwerp tot

herziening Hoofdstuk X der Grondwet (Onderwijs); verworpen: amendement van Mackay en 5 andere leden der rechterzijde op art. 194 Grondwet met 43—42 st.; Keuchenius buiten stemming; 321, 367, amendement de Beaufort, v. Houten, Kist, Mees en de Ranitz met 64—22 st.; het amendement v. d. Kaay en v. d. Loeff met 68—18 st. en het Regeeringsvoorstel met 56—30 st.; 322, 339. April 10. Het Ministerie acht de Grwherz. in gevaar, verzoekt ontslag, doch treedt ten slotte niet af; Mei 11, ontbinding der Tweede Kamer; 278, 323. Aan Mackay wordt opgedragen de samenstelling van een nieuw Kabinet. onder voorwaarde de voorstellen tot Grwherz. niet in te trekken; 323. Zie Heemskerk, W. H. de Beaufort; 277. In de buitengewone zitting van Juli 14—Sept. 18 worden de onafgedane voorstellen omtrent Grwherz. weder ingediend, doch komen niet aan de orde; adresdebatten, Juli 23, rede Heemskerk, verklaring omtrent Kiesrecht; 283, 324. Dec. 1. Dr. Schaepman dient in bij de Tweede Kamer een voorstel tot het in overweging nemen eener verandering van Hoofdstuk X der Grondwet; 324, 339, 340.

1887. Het eerste halfjaar voor een groot deel gewijd aan Grwherz.; 295. Jan. 19. In de Eerste Kamer rede Franssen v. d. Putte over art. 194 Grondwet; 325—327. Feb. 23. Tweede Kamer, aanvang der behandeling van Hoofdstuk I; zie Motiën; 324. In beide Kamers worden 11 ontwerpen aangenomen, voorstellende het in overweging nemen van voorstellen tot veranderingen in de Grondwet. Aug. 10, bekrachtigd; (Wetten van 10 Aug. 1887, Stbl. nos. 144—154). Ingevolge art. 197 Grondwet, ontbinding der beide Kamers, Kon. Besluit 13 Aug. 1887, Stbl. no. 155; 297. Sept. 19. In de Troonrede wordt vertrouwen op spoedige behandeling uitgesproken. October 11. Tweede Kamer aanvang openbare beraadslaging en 3 dagen daarna aangenomen, in de Eerste Kamer op Nov. 5; bekrachtigd Nov. 6, Wetten van 6 Nov. 1887, Stbl. nos. 183—193; 297, 344. Publicatie 15 Nov. Stbl. no. 210. Nov. 20. afgekondigd; 344. Kon. Besluit, tot bekendmaking van den tekst der herziene Grondwet, 30 Nov. 1887, Stbl. no. 212. Over het algemeen kenmerkt zich het herzieningwerk door eene geneigdheid om alles waarover men niet tot eene gemeenschappelijke overtuiging scheen te kunnen komen aan den lateren wetgever over te laten; b. v. Rijkscomptabiliteit; bevoegdheid des Konings tot het schorsen van besluiten van Prov. Staten en Gemeenteraden; 335, 336.

Beteekenis der Grondwetsherziening voor de verschillende partijen. Zie ook Schaepman, Kuijper, Heldt, v. Houten. 1887 Feb. 23. Aanvang der openbare beraadslaging van het eerste wetsontwerp, v. Welderen Rengers verklaart te zullen stemmen tegen amendementen die slechts redactiewijziging bedoelen. Farncombe Sanders en de meerderheid sluiten zich daarbij aan; 328, 329. Het eerste ontwerp aangenomen met 47—33 st., de rechterzijde tegen, zie Lohman; 329. Het

tweede ontwerp aangenomen, vóór de linkerzijde, behalve v. Houten, met Beelaerts en A. v. Dedem; 330. Derde ontwerp aangenomen met 15 st. tegen; 330. Vierde ontwerp, discussie over uitvoerende macht, beginselen, legitimiteit en volkssouvereiniteit, Lohman, van Geer, Heemskerk; 330. Van Geer's amendement op art. 72 verworpen met 43—37 stemmen; 331. Beperking oorlogsverklaring, amendement Heldt verworpen; 331. Kiesrecht, voorstel Schaepman om Hoofdstuk IV te behandelen gelijk met additioneele artikelen, ingetrokken; 332, 333. Zie Heldt, v. Houten en de Ruiter Zylker's amendement met het doel den gewonen wetgever geheel vrij te laten in de kiesrechtregeling, verworpen; de portefeuillekwestie was gesteld, het regeeringsvoorstel, de Kieswet bepaalt de kenteekenen van welstand en geschiktheid van kiezers, aangenomen 68—12 st.; 334. Amendement de Beaufort op art. 82 Regeeringsontwerp, verkiesbaarheid tot Lid Eerste Kamer, aangenomen met 41—34 st., bedenkingen van Minister Heemskerk, de daarbij uitgevallen beperking wordt weder aangebracht in art. 90; 334. Art. 111, amendement Lohman, waardoor meer vrijheid voor de Tweede Kamer, zie Reglement v. Orde, Heemskerk wil voor alle wetsontwerpen voorafgaand afdeelingsonderzoek; 335; het amendement aangenomen, de meerdere vrijheid daardoor voor de Kamer verkregen, rechtvaardigt volgens Lohman eene Grwherz.; 357, 358. Debat over voorstel van Delden en Verniers v. d. Loeff omtrent Rijkscomptabiliteit; Art. 126 geredigeerd overeenkomstig hun voorstel. Voorstel Godin de Beaufort de additioneele artikelen het kiesrecht betreffende te verbinden aan Hoofdstuk III, verworpen met 45—32 st. (links tegen rechts), het Hoofdstuk aangenomen. Schaepman en 4 Katholieken stemmen met de liberale meerderheid; 335. Hoofdstuk IV; 335. Mei 8. Hoofdstuk V. Een nieuw artikel over onteigening (art. 152) ingelascht. Rede Heemskerk, v. Alphen, v. Houtens aandrang tot verruiming der bevoegdheid tot onteigening; 336. Huber over administratieve rechtspraak; 337. Mei 11. Wordt geschorst de beraadslaging over Hoofdstuk VI (Godsdienst) voorstel Schaepman, Lohman, v. d. Loeff, de Beaufort en dit ontwerp eenige dagen later ingetrokken; 338. Hoofdstuk VIII Defensie, beraadslaging Mei 13—15 Amendementen Viruly Verbrugge, Fabius, Schepel, verworpen; tegen het in overweging nemen der behandeling van dat Hoofdstuk 20 leden, nl. de katholieken behalve Reekers, de liberalen Viruly Verbrugge, Farncombe Sanders en Schepel en Hooft (Cons.); 339. Hoofdstuk IX Waterstaat, het 10e Wetsontwerp aangenomen na korte beraadslaging met 55—21 st.; 339. Hoofdstuk X, voorstel Schaepman de herziening van — in overweging te nemen, bijna gelijk aan het in 1886 verworpen voorstel de Beaufort—v. Houten; 339. Denkbeeld Lohman (waardoor alles wat den onderwijspartijstrijd betrof, werd overgelaten aan den gewonen wetgever), belichaamd in amendement

Vos de Wael; het artikel (194) aldus gewijzigd aangenomen 43—40 st., voor stemden de rechterzijde en 7 liberalen, o. a. v. Houten, Gleichman en Sanders; 340; verbittering daarover bij liberalen; 342. Wetsontwerp additioneele artikelen, bevattende voorloopig kiesreglement; vervallen motie Mackay betreffende verkiezing Eerste Kamer; verworpen een amendement van liberale zijde, betreffende Gemeenteraden; na stemming over 11 amendementen, met 61—20 st., aangenomen eene formuleering der eischen voor kiesrechtbevoegdheid; 340—341. Voorstel Schaepman—v. d. Biesen vaststelling der Kiestabel, enkelvoudige districten in de groote steden, verworpen met 43—39 st., de meeste liberalen tegen, zie echter v. Houten en van Welderen Rengers; 340—341. Juni 17. Het wetsontwerp aangenomen met 55—19 st., Æ. Mackay met 7 anti-revol. Leden en 6 Katholieken voor, Heldt tegen. Dankbetuiging der regeering aan de Kamer, hulde van den Voorzitter aan den Minister Heemskerk; 342. Aug. 4 – 9. Eerste Kamer. Discussie over art. 194, verwerping voorstel Schaepman (Vos de Wael, Greeve) Hoofdstuk X met 27—11 st. Aug. 8. Rede de Bruijn over het onderwijs. De 11 regeerings-wetsontwerpen aangenomen door de Eerste Kamer, worden 10 Augustus 1887 bekrachtigd door den Koning; 343. 1887. De tweede lezing vergde in de Tweede Kamer 4 dagen, in de Eerste Kamer 1 dag. Nov. 6. Bekrachtigd door den Koning. Nov. 30. Afgekondigd; 344. Van openlijke belangstelling geen sprake; 345. Binnen 4 maanden daarna nieuwe verkiezingen; 346. Oordeel van Prof. Buijs over deze Grwherz. vergeleken met die van 1848; 346 – 349.

GROOT VAN KRAAYENBURG. Jhr. J. P. CORNETS DE — Minister van Koloniën 1861 Januari 9—1861 Maart 14. (Ministerie van Hall—v. Heemstra; I 221).

1861. Ondanks de zwakke positie van het Kabinet verlangt hij het wetsontwerp tot gebruik van het Koloniaal batig slot nog te verdedigen; hij beantwoordt niet aan de van hem gekoesterde verwachtingen, naar aanleiding daarvan wenscht hij af te treden; 225. Onder zijn bewind rees de vraag over de a. s. vervanging van den Gouverneur Generaal Pahud; 233.

GUINEA. KUST VAN

1866. Verhoogd subsidie; II 51. Wet van 3 Juli 1867, Stbl. no. 61, goedkeurende Tractaat over grensregeling met Engeland. Als voren, afstand der Nederl. bezitting ter kuste van Guinea, (behandeld in 1871), Wet van 20 Jan. 1872, Stbl. no. 6; II 82.

GULJÉ. N. R. H. (Lib. Kath.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Breda 1862 April—1871 Sept.

1822. Tegen tariefsherziening ontwerp Betz; I 251.

GUYANA. — Zie Suriname.

HAAR. B. TER — Zie Aprilbeweging; I 92.

beginselen; 62. December. Onder den indruk der gebeurtenissen in Frankrijk, spoort hij de Tweede Kamer aan tot eensgezindheid en aanneming der begrooting zonder discussie; reeds bij de algemeene beschouwingen had hij zich verklaard eensgezind met de beginselen van het Ministerie Thorbecke, tegenover die van Groen v. Prinsterer; 68. 1852. Bestrijdt grondwettigheid eener rentebelasting; 70. Bespreekt regeling R. K. Kerkgenootschap; 82. 1853 April. Vermoed wordt dat hij de koele verhouding tusschen den Koning en het Ministerie Thorbecke beïnvloedt; 91. April 19. Terstond na ontslag Ministerie Thorbecke, benoemd tot Minister van Buitenlandsche Zaken; 93. April 26 geeft het Kabinet beginselverklaring bij voordracht aan den Koning en stelt voor ontbinding der Tweede Kamer; 95—97. v. Hall verklaart dat het Ministerie aansprakelijk is voor de geheele Troonrede; 100. Beantwoordt interpellatie Dommers v. Poldersveldt van 27 Juli; 101. September. Moeilijk is de taak der regeering bij heropening der zitting, de parlementaire meerderheid is alleen eenstemming in afkeuring Thorbecke's beleid; troonrede noch millioenenrede geven aanleiding tot bijzondere opmerkingen; 105, 106; zijne zienswijze omtrent grondwettige verhouding tusschen den Koning en de Ministers; 111. 1854. Het Ministerie van Hall—Donker Curtius scherp bestreden; 120—121; aanvankelijk door de meerderheid der volksvertegenwoordiging gesteund; 112. Dient als tijdelijk Minister van Financiën een conversievoorstel in, dat wordt ingetrokken bij optreden van Minister Vrolik; 114. Hij neemt van Rappard op in zijn Ministerie, zie Kabinet des Konings; 113. Debat over zijn beleid als Minister van Buitenlandsche Zaken, niettemin Hoofdstuk III der begrooting aangenomen met 42—25 st.; 122, 123. 1855. Opmerking over sociaal-politische en economische denkbeelden in toongevende kringen; 127. Zijn Ministerie verliest den steun van conservatieven; hij wil medewerken tot ontheffing van lasten, doch was niet geneigd toe te geven aan drang naar belastinghervorming, wel tot verbetering van het accijnsstelsel, men uit wantrouwen in zijne bedoelingen (Thorbecke, Wintgens, de Kempenaer). Juni 14. Ontwerp accijnsen na verdediging door Minister Vrolik aangenomen met 43—22 st. Het voorstel tot afschaffing tonnengeld op zeeschepen aangenomen met algemeene stemmen; 128, 129. Sept. Zijn bestrijder Groen van Prinsterer weder herkozen; 130; houdt vol, in antwoord op diens critiek op onderwijswetsontwerpen, dat onze natie niet kan worden genoemd eene Christelijke natie; 131. Dec. Oordeel over het Kabinet, naar aanleiding der schoolquaestie, in het Conservatief orgaan „De 's-Gravenhaagsche Nieuwsbode"; 130, 131. 1856. April 1, verheven tot Baron; 139. Het Ministerie v. Hall—Donker Curtius kan niet meer rekenen op eene vaste meerderheid, ook blijkt dat de Koning aan Groen v. Prinsterer advies over de ontworpen onderwijsregeling heeft gevraagd.

April 30. Rede over politiek, ter gelegenheid discussie over den toestand der slaven in West-Indië, naar aanleiding rede Groen v. Prinsterer; 139—142. Juli 1. Treedt af als Minister, kort na de verkiezingen, waarschijnlijk uit overweging dat de Koning in de schoolquaestie niet medeging met het Ministerie. Oordeel over het afgetreden Ministerie en het diplomatiek beleid van den Minister van Buitenlandsche Zaken; 142—143, 279. September. Vraag van Schimmelpenninck van der Oye waarom Ministerie van Hall aftrad beantwoord door Minister v. d. Brugghen; 150. Over zijne verhouding tot de Kroon; II 424. 1859 Maart. Tegenstander van de ontwerpen tariefshervorming van Bosse; 192. 1859. Nov. 24. Spreekt over Thorbecke's uitlegging der Grondwet van 1848 in zake inmenging der Kamer in beheer der Koloniën; 327. Na aftreding Ministerie Rochussen—v. Bosse, belast met Kabinetsformatie en bij Kon. Besluit van 22 Feb. 1860 benoemd tot Minister van Financien; 202, 324. Benoemd tot Voorzitter van den Ministerraad voor den tijd van een jaar bij Kon. Besluit 23 Feb. 1860; 221. Het optreden van dit Kabinet is de meerderheid der volksvertegenwoordiging niet welgevallig, om de weinig beginselvaste staatkunde van den leider, die de meest liberale elementen van het vorig Ministerie niet opnam; I 303; terwijl na constitutioneel gebruik Thorbecke's optreden noodzakelijk was, wiens spoorwegpolitiek toen meer bijval had gevonden dan v. Hall's wensch naar Staatsaanleg; 203. Van Zuylen van Nijevelt acht het optreden van het Ministerie van Hall strijdig met ons constitutioneel staatsrecht; 207. Zijn groot talent om partij te trekken van de zwakheden des volks, 201, zijne erkende bekwaamheid en handigheid, doen verwachten dat hij de moeilijkheden waarover zijne voorgangers waren gestruikeld zal kunnen oplossen. Het Kabinet trad op zonder programma; van kennismaking tusschen de Tweede Kamer en het Ministerie behoeft z. i. geen sprake te zijn, de eerste ontmoeting is intusschen niet vriendschappelijk; 202. Zijn antwoord op het verwijt van inconsequentie wekt verbazing; 209. Groote beweging in de Tweede Kamer om veronderstelde betrekkingen tusschen de Holl. IJzeren Spoorweg-Mij en v. Hall, naar aanleiding der concessie Leiden—Woerden, hij verklaart dat die betrekkingen waren verbroken; April, na eene interpellatie de Brauw, wordt aangenomen motie van afkeuring; 204. Hij zwicht niet voor de schier algemeene afkeuring van het beleid der regeering in zake spoorwegen, is voorstander van Staatsaanleg; 206, 207; gaat bij deze zaak, die hij zuiver materieel acht, de politieke quaestie voorbij; 208. Aug. 17. Ontwerp spoorwegwet aangenomen; na aanneming ontwerp spoorwegnet vraagt hij aan v. Zuylen v. Nijevelt „Ben ik nu nog de Minister der minderheid"; 209. Zijn succes met de spoorwegwet ontstemt de oppositie; 214, II 145. Thorbecke en Dullert gispen zijne

quaestie was gesteld (Wet van 22 Juli 1890, Stbl. no. 134); II 373, 374.

HAVELAAR. MAX — I 212, 289.

HEECKEREN VAN KELL. Mr. W. BARON (L.) — Minister van Buitenlandsche Zaken 1877 Nov. 3—1879 Aug. 19 (Ministerie Kappeijne); Benoeming; II 170; aftreden; 205. Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Zutphen 1882 Jan.—1884 Oct.

HEEMSKERK Azn. Mr. J. (C.) — Geboren te Amsterdam 1818 Juli 30, overleden te 's Gravenhage 1897 Oct. 9. Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Amsterdam 1860 April—1864 Sept., Minister van Binnenlandsche Zaken 1866 Juni 1—1868 Juni 4; Minister van Justitie ad int. 1867 Nov. 9—1868 Jan. 4 (Ministerie v. Zuylen—Heemskerk). Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Gorinchem 1869 Feb.—1873 Sept. Raadsheer in den Hoogen Raad; II 136. Minister van Binnenlandsche Zaken 1874 Aug. 27—1877 Nov. 2 (Ministerie Heemskerk—v. Lijnden) en vervolgens van 1883 April 23—1888 April 20 (3e Ministerie Heemskerk).

1850. Jeugdig rechtsgeleerde van ultra-liberale neigingen, candidaat voor de Tweede Kamer, komt in herstemming met Mr. A. F. v. Hall te Amsterdam, die Aug. 7 wordt gekozen; I 38. 1860 April. Gekozen te Amsterdam als geavanceerd liberaal, zijne verkiezing noodlottig geacht voor de behoudende partij, 201; met de verwachtingen omtrent hem gekoesterd, zijne latere staatkundige loopbaan weinig in overeenstemming; II 1. Gevoelt weldra zich niet tehuis bij de linkerzijde, wordt de bekwame woordvoerder der conservatieven, treedt 1866 Juni 1 op als Conservatief Minister; II 2. Hij is toegerust met buitengewone gaven; II 119.

1860. Meent tegenover Dullert, dat de Staat geldelijke verplichtingen kan aangaan, zonder vorafgaande autorisatie door de wetgevende macht krachtens art. 119 der Grondwet aan de regeering; I 205. Hij merkt op dat de gewenschte regeling van den vrijen arbeid op Java enz., overeenkomt met het programma van vóór 1848 in Frankrijk; 213. Zie Rechterlijke Inrichting; 217. 1861. Zie Nationale Militie, het wetsontwerp door hem verdedigd; 232—233. In zijn „Practijk der Grondwet" bespreekt hij Thorbecke's amendement op het wetsontwerp Raad van State; 236, 418 noot. Bestrijdt Loudon's begrooting voor 1862; 328. Dec. 18. Spreekt over art. 56 Indisch Regeerings-Reglement; 329. Stemt voor amendement Hugenholtz tot vermindering van het Hoofdstuk XII (onvoorziene uitgaven) Staatsbegrooting voor 1862; 243. 1862 Mei 12. Bestrijdt den aandrang van het Ministerie Thorbecke tot verwerping der niet ingetrokken voordracht-onteigeningswet voor den spoorweg Leiden—Woerden; 250. 1863. Tegen wetsontwerp M. O.; 265. Verklaart zich tegen monopolie, zie Nederl. Bank; I 274, II 353. Tegen ontwerp der Wet van

23 April 1864, Stbl. no. 35, Zie Indië; I 283. Bij de periodieke verkiezingen van 1864 niet herkozen; 284. 1866 Juni 1. Treedt op als Minister van Binnenlandsche Zaken; nevens den A.-R. Graaf v. Zuylen v. Nijevelt in het zoogenaamd Nationaal Ministerie; II 1, I 312. Programma van het Kabinet; II 4—7. Interpellatie Keuchenius over homogeniteit der Ministers Heemskerk, Mijer en v. Zuylen, in zake gemoedsbezwaren tegen de Schoolwet; 9, 10. Contrasigneert Kon. Besluit 10 Oct. 1866 tot plaatsing van 's Konings proclamatie in hét Staatsblad, zie proclamatie; 18. 1867. Antwoordt op Thorbecke's afkeurend oordeel over het optreden der regeering in zake Kamerontbinding, proclamatie, motie Keuchenius, enz.; 22. Zie over praerogatieven der Kroon; II 425. Hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1867 wordt na zijne uitnemende verdediging met bijna algemeene stemmen goedgekeurd, hij wordt de ziel van het Kabinet Heemskerk—v. Zuylen v. Nijevelt; noemt in antwoord aan J. J. v. Kerkwijk uitbreiding van het Kiesrecht een teeder onderwerp; 23. Zijne voorstellen tot bestrijding der besmettelijke veeziekten ondervinden tegenkanting bij de anti-revolutionairen, doch worden aangenomen; zie Veeziekten; 25. Toont veel energie bij bestrijding van de veetyphus; 27, welke dank zijne krachtige en beleidvolle maatregelen wordt onderdrukt; 44. Kiest onbewimpeld partij voor de beginselen der onderwijswet; geeft blijk van zaakkennis bij de parlementaire debatten, daardoor wint hij het vertrouwen ook van tegenstanders; 27, 183, 190, Verdedigt een ontwerp Schutterijwet; 26. Na overlijden van Mr. Borret, Minister van Justitie ad int.; 29; brievenincident Geertsema—Cremers—v. Zuylen v. Nijevelt; 34. De verwerping der begrooting voor Buitenlandsche Zaken, vat hij op als afkeuring van het regeeringsbeleid omtrent het behoud van den vrede en de Limburgsche quaestie; November 26, het Kabinet verzoekt ontslag; 34. Dec. 27. Hij houdt eene rede tot sluiting van de zitting der Staten-Generaal, (Dec. 21 had de Koning bij Kabinetsschrijven aan den Ministerraad verklaard het verzoek om ontslag niet aan te nemen); 35, 36. Ontbinding Tweede Kamer bij Kon. Besluit 3 Jan. 1868, Stbl. no. 3; 37. Oordeelt in zijn „Praktijk onzer Grondwet" over de Kamerontbinding van 1868; 37, 38. In het herstel der departementen van Eeredienst, ziet men een poging om de kerkelijke partijen gunstig te stemmen; 38. 1868 Feb. 25. Houdt de openingsrede der St.-G.; Maart, bits beantwoordt hij de interpellatie Thorbecke, over de beweegredenen tot ontbinding der Tweede Kamer; 41. April; Bij debatten definitieve behandeling der Staatsbegrooting, meent hij ondanks het aannemen der motie Blussé, het aanblijven der Ministers te kunnen verdedigen; 42, 43. April 28. Met de tweede verwerping der begrooting voor Buitenlandsche Zaken volgt de crisis; 43. Hij verloochende nimmer zijn gehechtheid aan de beginselen der onder-

wijswet van 1857. Hij dient een ontwerp in tot wijziging dier Wet; 48, dat door het opvolgend Kabinet wordt ingetrokken, anti-revolutionairen en Katholieken zien daarin eene uitdaging; 49. Mei 7. Verklaart in de Eerste Kamer dat opdracht tot Kabinets-formatie aan Mr. v. Reenen is gedaan; bij Kon. Besluit van 3 Juni 1868 wordt het Kabinet eervol ontslag verleend op verzoek. Hij ondervond destijds niet de waardeering die hij verdiende, wat was toe te schrijven aan de gewaagde proefnemingen met de grondwettige bevoegdheden der Kroon, die aan hem, als leidend Staatsman werden geweten; 44, 431. Intusschen is daardoor tot stand gebracht in enkele jaren, de overgang van het constitutional monarchale tot het constitutioneel parlementaire stelsel; 432. 1869. Feb. Na aftreden als Minister, Kamerlid voor Gorinchem; April, verworpen zijn amendement op het wetsontwerp tot wijziging van de Kiestabel, strekkende om in alle gemeenten des lands, behalve de 23 meest bevolkte den census te verlagen tot het minimum; 57, 108, 128. Spreekt over uitbreiding van het Kiesrecht; 60, 106. 1870. Bestrijdt afschaffing der doodstraf, 63, ook Fock's voorstel tot wijziging der armenwet; 64. 1872. Zie vrijheid van Arbeid; 92, 93. 1873 Juni. Tegen afschaffing der plaatsvervanging bij de Nationale Militie, zie aldaar; 110. Wordt niet herkozen; 113. Naar aanleiding der verwerping van Geertsema's ontwerp tot censusverlaging in 1874 Juni 19, spreekt hij in zijne „Praktijk der Grondwet" het vermoeden uit, dat bij eenige Kamerleden het oordeel over de geschiktheid der kiezers werd beheerscht, door de meening omtrent hunne genegenheid om die leden of hunne vrienden te herkiezen; 130. Zijne benoeming tot Raadsheer in den Hoogen Raad doet sommigen vermoeden dat hij het politieke leven heeft vaarwel gezegd. 1874 Aug. Wordt hij weder belast met de samenstelling van een Ministerie, dat optreedt Augustus 27 na een langdurige Ministerieele crisis (sedert Juni 20, zie van Kerkwijk) hij zelf neemt weder de portefeuille van Binnenlandsche Zaken; behalve v. Lijnden v. Sandenburg voor Justitie, geen der Ministers vroeger ambtgenoot; 136—137. Het standpunt der liberale partij tegenover het Ministerie Heemskerk blijkt uit de rede van Kappeijne, bij de Staatsbegrooting voor 1875; 138 vlgg. Zijn handelwijze in de onderwijsquaestie besproken door Kuijper; 145; zie ook bij Kappeijne; 190. De leuze van het Ministerie (1874) is harder stoken in Nederland, remmen in Indië; 145. September 28. Ingetrokken subsidievoorstel van het vorige Kabinet; zie Spoorwegen; 147. 1875 Maart. Verklaart de Kabinetsquaestie te verbinden aan de aanneming van een amendement der Commissie van Rapporteurs een tijdelijk karakter te geven aan de vestingbegrooting voor 1875, zie Vestingstelsel; 146. 1875. In de samenstelling der Kamer naar het oordeel der Regeering weinig verandering gebracht door de verkiezingen van Juni; Sept. 20,

bij de opening der zitting verschijnt het Kabinet met eene lijst van werkzaamheden, bevattende o. m. regeling van het Hooger en van het Militair Onderwijs, voltooiing vestingstelsel, voorziening in de behoefte aan levende strijdkrachten enz., Sept. 23. Eene interpellatie spoorweg-overeenkomst (zie aldaar) in de Eerste Kamer gevolgd door motie van afkeuring, geeft het Ministerie aanleiding ontslag te verzoeken, dat door den Koning wordt geweigerd; 148—149. In 1875 geeft hij weinig blijk van staatsmansbeleid. Tegenover zijne satirieke opmerkingen jegens tegenstanders, doet de meerderheid gevoelen dat het Kabinet regeert bij gratie, toch wordt niet hij tot aftreden genoopt, doch de Minister van Oorlog Enderlein; 152. 1876. Wet tot regeling van het Hooger Onderwijs, zie aldaar; 153, 154. Juni 16, de Militiewet (Klerck) verworpen, terstond vraagt het Ministerie ontslag. Juni 19, wordt medegedeeld dat de Koning de beslissing wil aanhouden totdat de loopende zaken in beide Kamers afgedaan, behalve de Ministers Klerck en v. Goltstein blijft het Ministerie aan het roer; 156. De toepassing zijner conservatieve beginselen en die zijner ambtgenooten niet naar den zin der conservatieve Kamerleden. Zie: Rede van Mr. Wintgens, daartegenover Kappeijne en Franssen v. d. Putte; 157. December. Men erkent dat bijna alle Ministers uitnemend voor hunne taak zijn berekend, toch wordt de behandeling der begrooting voor de Regeering bemoeilijkt, zoowel door de controleerende oppositie als door de teleurgestelde vrienden; 159. Wetsontwerp tot wijziging der onderwijswet; 162. Memorie van Toelichting; 164, 183. 1877 Aug. Antwoord op voorloopig verslag; 164—167. Zie Schoolquaestie. 1877. Antwoordt op Kappeijne's aanval, dat de regeering door hare tekortkomingen had opgehouden te zijn gouvernement in den waren zin des woords; 163. Hoewel door de periodieke verkiezingen in Juni de liberalen 48 van de 80 zetels in de Tweede Kamer verkrijgen, meent het Ministerie nog te kunnen blijven regeeren, 163, door de verschillende Ministers nog voorstellen ingediend; 164. Ontwerpen Militie-, Schutterijwetten; 164. Zijne voorstellen ter oplossing der schoolquaestie worden niet goedgekeurd, zooals blijkt bij adresdebat; vergeefs vraagt hij den arbeid van een jaar niet bij voorbaat af te keuren, na aanneming van § 9 van het adres van antwoord verzoekt het Ministerie 1877 Sept. 27 ontslag, verleend Nov. 1. Toch meenden velen dat Heemskerk, trots diens verleden, beter als Minister en Kappeijne beter als Kamerlid ware; 168. Kappijne's „se soumettre ou se démettre," geldt niet alleen het Ministerie Heemskerk; 171. Zie v. Houten; 171, 172. 1883 April 23. Treedt weder op als Kabinetsformeerder en Minister van Binnenlandsche Zaken na het aftreden Ministerie van Lijnden, nadat de pogingen tot Kabinetsformatie van Gleichman en van Rees waren mislukt. Het karakter van den politieken strijd gewijzigd, niet meer uitsluitend de schoolquaestie,

doch de vraagstukken van sociale beweging op den voorgrond; 249. v. d. Hoeven spreekt van een bijeengescharreld Kabinet. Oordeel van Buijs over den politieken toestand. Heemskerk's taak wordt niet benijdenswaardig genoemd; 250. 9 Mei. Zijne rede in de Tweede Kamer wijst o. a. op de onmogelijkheid een parlementair Kabinet te vormen, waardoor een extra- doch niet anti-parlementair Kabinet is ontstaan; deelt mede dat eene Staatscommissie met het onderzoek naar Grondwetsherziening zal worden belast, waarom het kiesrecht-ontwerp wordt ingetrokken; 251. Mei 11. Treedt op als Voorzitter dier Commissie; 306, zie Grondwetsherziening. De oppositie tegenover hem is minder fel dan in Kappeijne's dagen, de rechterzijde gaat niet mede met Grondwetsherziening, zoolang art. 192 Grondwet blijft gehandhaafd; 252. Oordeel in 1887 vergeleken met 1883; 345. Het Kabinet ziet geen reden tot collectief ontslag in het aftreden van v. Bloemen Waanders; 253. Opheldering over de benoeming van O. v. Rees tot Gouverneur-Generaal van Nederl. Indië; hij verklaart, zelf, ten opzichte van de Koloniale politiek niet van meening te zijn veranderd; 254, 255. 1884 Feb. 19. Indiening van een Regeeringsvoorstel, tot wijziging der onderwijswet, doet een voorstel van 4 leden intrekken, zie Onderwijs; 258. Dec. Verklaart namens het Kabinet de motie Keuchenius—Lohman, gericht tegen het beleid in Indië, onaannemelijk; 266. 1885 Feb. 24. Sprekende over de motie Goeman Borgesius c. s. aangaande Kiesrecht en Grondwetsherziening geeft hij zijn oordeel over de discussie; 268. Zie Grondwetsherziening, Koninkl. Boodschap 18 Maart 1885; 309. Wet van 26 Juli 1885, Stbl. no. 169, tot wijziging van art. 240 Gemeentewet; 270. Sept. 29. Verklaart zich bij adresdebat voor huismanskiesrecht; 274, 316. Ontwerp tot wijziging der kiestabel verworpen, hij verklaart zich tegen Lohman's voorstel tot censusverlaging omdat dit Grondwetsherziening zou belemmeren; 275, 276. Zie Grondwetsherziening; 309; Nov. 1. Hoofdstuk X regeeringsvoorstel, dient als toenadering tot de rechterzijde; 316—317. 1886. Mrt. Tegen algemeen stemrecht, verklaart dat de regeering niet wenscht eene lijdelijke rol te vervullen, enz.; 319, 320. Maart 19. Over den schoolstrijd; („het mooie is van de beweging af"); 321. 1886 April 9. Wordt verworpen ontwerp tot herziening Hoofdstuk X Grondwet (Onderwijs). April 13. Heemskerk deelt mede, dat het Kabinet den Koning ontslag verzocht omdat z. i. de herziening der Grondwet in gevaar gebracht door het niet voldoen aan het verlangen der rechterzijde; Mei 5, deelt in Eerste Kamer mede, de intrekking van het verzoek nadat een Lid der rechterzijde in de Tweede Kamer de opdracht tot Kabinetsformatie had afgewezen; 277, 323. Ontstemming daarover, zie Franssen v. d. Putte, v. Naamen v. Eemnes en Æ. Mackay. Verklaart motie tot uitstel behandeling conversiewet, aangekondigd door v.

Naamen v. Eemnes op te vatten als wantrouwen. Blijk van zijn wensch aan het bewind te blijven. Ontbinding der Tweede Kamer leidt tot winst voor de liberale partij; het aanblijven van zijn Kabinet na weigering Mackay ten onrechte toegeschreven aan persoonlijke eerzucht; 278, 323. Zitting 1886 Juli 14—Sept. 18; bij adresdebat, discussie over de ontbinding der Tweede Kamer o. a. met de Savornin Lohman, die haar ongemotiveerd acht; 282. Juli 23. Rede over het Kiesrecht; hij wil geen algemeen stemrecht helpen invoeren; 283—287. Beantwoordt interpellatie Lohman over oproerigheden te Leiderdorp in verband met kerkelijke twisten, dat met tact was opgetreden door de plaatselijke overheid; 288. September 20. Rede tot opening der nieuwe zitting van de Staten-Generaal; 288. Dec. Begrootingsdebat; weigert toezegging het onderwijs in het Grieksch als verplicht leervak op gymnasia af te schaffen; 295. 1887. Feb. Bij behandeling wetsontwerpen veranderingen in de Grondwet, bestrijdt hij Lohman's opvatting over den oorsprong der souvereine macht, verdedigt het grondwettig beginsel; 330, 331. Bij art. 72 sprekende over het amendement de Geer, in afkondigingsformulier invoegen de woorden „Bij de Gratie Gods," stelt hij zich geene partij; 331. Over amendement Lohman op art. 111, (zie ook Reglement van Orde der Tweede Kamer,) hij wil voor alle wetsontwerpen een voorafgaand onderzoek in de afdeelingen; 334, 357. Hij stelt de Kabinetsquaestie tegenover amendement v. Houten—de Ruiter Zylker (vrijheid van kiesrechtregeling aan den gewonen wetgever), dit wordt verworpen; regeeringsvoorstel (de kieswet bepaalt de kenteekenen van welstand en geschiktheid als vereischten voor toekomstige kiezers) aangenomen met 68—12 st.; vraagt schorsing der beraadslaging na aanneming amendement de Beaufort op art. 82; aan den wensch der regeering wordt echter voldaan bij art. 90; 333, 334. Rede over onteigeningsrecht; 336, 337. Na beëindiging der eerste lezing van de Grondwetsherziening brengt hij namens de regeering dank aan de Tweede Kamer voor hare vlijt en volharding. Hem wordt hulde gebracht door den Voorzitter voor zijn groot talent en veelomvattende kennis; 342. Augustus. In de Eerste Kamer citeert de Bruijn zijne woorden, „ik hel er toe over om de meening aan te nemen, dat de Grondwet het subsidieeren van het bijzonder onderwijs niet verbiedt"; 343. 1888 Maart 27. Sluit namens den Koning de vergadering der Staten-Generaal; 302. Het Kabinet verzoekt ontslag na de ommekeer van zaken, verplaatsing van de meerderheid der Tweede Kamer naar de rechterzijde; 349.

HEEMSKERK Bzn. Mr. J. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Amsterdam 1849 Feb.—1853 April, id. Haarlem 1853 Nov.—1862 Sept., id. Amsterdam 1862 Sept.—1872 Oct. Lid van den Raad van State 1872.

Oordeel in „de Gids" over Mr. de Kempenaer en den politieken toestand in 1849; I 20. 1852. Zie Rentebelasting; 71. 1853. (Thorbeckiaan) Niet herkozen na Aprilbeweging; 98. Te Haarlem als liberaal gekozen ter vervanging van den Ministerieel van Voorst; 121. 1857. Voorstel tot afschaffing accijns op het geslacht; 168. 1860. Verklaart zich tegen overneming van Sloet's 2e voorstel tot afkoopbaarstelling van tienden; 210. 1866, Sept. 27. Stemt voor motie Keuchenius, Oct. 30. wordt herkozen; II 19.

HEEMSTRA. Mr. S. BARON VAN (Cons.) — Minister van Hervormde Eeredienst vóór 1848 Nov. 21, daarna in Ministerie de Kempenaer—Donker Curtius 1848 Nov. 21—1849 Nov. 1. Lid Tweede Kamer hoofdkiesdistrict Leeuwarden 1849 Nov.—1850 Aug. Commissaris des Konings in Zeeland. Minister van Binnenlandsche Zaken van 1860 Feb. 23—1861 Maart 14 (Ministerie v. Hall—v. Heemstra), 1861 Maart 14—1862 Jan. 31 (Ministerie v. Zuylen—Loudon. Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Middelburg 1862 Sept.—1864 Dec. †.

1860. Treedt op als Minister van Binnenl. Zaken; I 202. Beantwoordt interpellatie de Brauw, dat concessie voor het aanleggen van den spoorweg Leiden—Woerden is verleend aan de H. IJ. S. Mij; beweging daarover; I 204, 205, II 145. Meent tegenover Dullert, dat de Staat geldelijke verplichtingen kan aangaan, ook zonder voorafgaande autorisatie van de wetgevende macht aan de regeering, krachtens art. 119 Grondwet; 205. 1861 Feb. 27. In de Kamerzitting omschrijft hij het Voorzitterschap van den Raad van Ministers als eene zaak van orde, eene huishoudelijke regeling; 221. Feb. 24. Verklaart in antwoord op interpellatie Betz, dat van Hall's uittreden geen beteekenis heeft voor de politieke richting van het Kabinet, en in weigering der Kamer om met de regeering mede te werken, inbreuk op 's Konings praerogatief tot benoeming en ontslag van Ministers te zien; 224. Gaat over in Ministerie van Zuylen, wat verbazing wekt; 230. Na diens aftreden, leider van het Kabinet, toont zich gevoelig over de critiek op het Ministerie blijkens de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag over Hoofdstuk I der Staatsbegrooting voor 1862; 240. Dec. 5—16. Discussiën over zijne begrooting op zeer bitteren toon gevoerd; 241. Wintgens, conservatief, Olivier en Betz, liberalen ontzeggen den Minister hun vertrouwen; 242. Bij motie worden zijne handelingen tot reorganisatie van de Academie te Delft gelaakt. Zijne begrooting wordt verworpen, Dec. 16, de Ministers treden af; 243. De felle strijd tegen hem gevoerd had bij een groot deel der natie afkeuring gewekt, als meer geldende een strijd van personen dan van beginselen; 246. Tegen ontwerp der Wet van 23 April 1864, Stbl. no. 35, zie Indië; 283. Stemt tegen begrooting Binnenlandsche Zaken voor 1865; 289. Over zijn inatiatief; I 217. Over politieke parasieten; 226.

HEIDEN REINESTEIN. Mr. L. GRAAF VAN (C.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Assen 1849 Feb.—1867 Aug. Benoemd tot Commissaris des Konings in Groningen.

1865. Tegen voorstel enquête in zake briefwisseling Betz—v. d. Maesen de Sombreff; I 297.

HEIM. Jhr. Mr. H. J. VAN DER — Minister van Financien in Ministerie Heemskerk—van Lijnden 1874 Augustus 27—1877 November 3.

1874. Treedt op als Minister; II 137. Verklaart zich bereid de oprichting van postspaarbanken in overweging te nemen; 145. 1875. Wijst, bij de behandeling van het wetsontwerp tot aanleg van Staatsspoorwegen (9 lijnen in de provincie), op het verschijnsel, dat zoo hooge kosten konden worden opgelegd ondanks het reeds zoo bezwaarde budget, zonder te putten uit de Indische bijdragen; 150. Over zijn beleid; 152. Het tijdvak van zijn Ministerschap, is eene moeilijke periode, door het voortdurend dalen der Indische baten waartegenover hooge uitgaven voor vestingbouw, spoorwegen enz.; toch kan hij door amortisatie van schuld, vuur-, ton- en bakengelden afschaffen. Accijns op gedistilleerd verhoogd, dien op zout, zeep en rundvleesch wil hij afschaffen en daartegenover de tabak matig belasten, het ontwerp moet echter worden ingetrokken. De suikerconventie met Frankrijk, België en Engeland verworpen, hij wil niet beloven den suikeraccijns af te schaffen zonder equivalent. 1876, Dec. 18. Eene voorgestelde regeling Muntwezen (zie aldaar), verworpen door de Eerste Kamer; 159—161. 1877. Voorstellen tot wijziging in het belastingstelsel, afschaffing zeepaccijns, vereenvoudiging registratierecht, invoering successierecht in de rechte lijn; 164, 238; herziening wetten op het personeel en patent; 174. Doet zorgwekkende mededeelingen omtrent den financieelen toestand, eenige dagen voor zijn aanvrage om ontslag; 173. Wijt aan den Atjehoorlog, die men bijna geëindigd acht, de vermindering der Indische baten, meent in verband daarmede dat de 31 millioen noodig voor de voltooiing van het vestingstelstel kan worden gevonden uit leening, doch dat overigens in de eischen van den Staatsdienst moet worden voorzien uit de gewone middelen; 174. Aarzelend slaat hij den nieuwen koers in om, sommige uitgaven niet alleen te doen dragen door het tegenwoordige geslacht; 186. Zijn voorstel successierecht overgenomen door Gleichmann; 175; niet dat tot uitgifte van schatkistbiljetten; 174, 185.

HEIM VAN DUIVENDIJKE. Mr. J. A. BARON VAN DER — Oud-Minister van vóór 1848. Lid Eerste Kamer St.-G. Zuid-Holland 1862 Sept.—1865 April.

1863. Voert oppositie tegen 2e Ministerie Thorbecke; I 261; bestrijdt voorstel tot afkoopbaarstelling der tienden; 266.

HEIN. J. W. — Lid Eerste Kamer St.-G. Zuid-Holland 1865 Mei—1880 Sept.

1868. Voorstel tot bijeenroepen der Eerste Kamer; II 43.

HELDT. B. H. (L.) — (Handwerksman.) Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Sneek 1885 Nov.—1888 Maart, id. Amsterdam van 1888 Mei.

1886 Maart 18. Rede, ziet het hoofdpunt der Grondwetsherziening in uitbreiding van het kiesrecht; II 318, 319. Over Heemskerk's rede van Juli 23; Grondwetsherziening die ook voor lange toekomst het algemeen stemrecht onmogelijk maakt, is volgens hem half werk, voegt zich daarom bij het adresdebat bij de anti-Ministerieele rechterzijde; 287. Lid der Commissie voor de arbeids-enquête van 1886; 290. 1887. Voorstander van Kiesrechtuitbreiding, onthouding van dat recht is z. i. machtsmisbruik der heerschende klasse; 328. Amendement strekkende tot beperking van 's Konings recht tot oorlogsverklaring, verworpen, 331. Hij is de eenige voorstander van algemeen stemrecht, doch wil dat alleen geven aan hen die ter plaatselijke secretarie van hun wensch doen blijken; 333. Stemt tegen de Grondwetsherziening bij eerste lezing; 342.

HELLEVOETSLUIS. — Zie Buitenlandsche Zaken.

HENDRIK DER NEDERLANDEN. H. K. H. DE PRINSES — 1872. Overleden te Luxemburg; II 98.

HENGST. Mr. J. B. J. (L. K.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Grave 1849 Feb.—1850 Aug., id. Boxmeer 1850 Oct.—1860 Sept. Lid Eerste Kamer St.-G. Noord-Brabant 1863 Juni—1888 Maart en 1888 Mei—1890 Oct.

1852. Medevoorsteller wetsontwerp afschaffing accijns op schapen en varkensvleesch; I 72.

HEUKELOM. Mr. C. VAN (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Amsterdam 1859 Feb.—1866 October en id. 1877 April—1880 Juli †.

Verleent zijn bijstand aan de samenstelling van het uitvoerig ontwerp cultuurwet Fransen v. d. Putte; I 305; bestrijdt amendement van Nierop; 308. Zie Indië; 330. 1866. Zijn amendement op begrooting Koloniën voor 1867, vermindering met 1 millioen, aangenomen trots bestrijding van Minister Mijer; II 12. September 27. Stemt voor motie Keuchenius, Oct. 30. wordt niet herkozen; 19. 1880 Juli. Overleden; 221.

HEIJDE. (Mr. J. F. VAN DER (L. K.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Eindhoven 1849 Feb.—1853 April en id. 1854 Mei—1854 Juli †.

1852. Medevoorsteller wetsontwerp afschaffing accijns op schapen- en varkensvleesch; I 72.

verklaring omtrent staatkundige inzichten van den Minister van Oorlog Forstner van Dambenoy uit te lokken; 79. Zijn adviezen in koloniale aangelegenheden; 82. 1852. Betoogt dat de uitgifte van suikercontracten, de schatkist verliezen berokkent; 324. 1853—1854. Hij beoogt voor alles hervorming, bijna alle door hem voorgestelde amendementen op het ontwerp regeerings-reglement voor Indië worden verworpen, doch vele verbeteringen, hoewel door Baud voorgedragen, zijn gevolg van zijne opmerkingen. In een rede tot repliek op Minister Rochussen, veroordeelt hij de eenzijdigheid van het stelsel der regeering; dat z. i. de belangen der Koloniën achterstelt bij de materieele voordeelen voor het Moederland; 117, 118, 329—322. Mèt Loudon is hij tegenstander van het cultuurstelsel van 1830, verschil van uitlegging van art. 56 van het regeerings-reglement; 329. 1854. Werkt mede tot een voorstel tot afschaffing van den accijns op brandstoffen, zie accijns; 122. 1856 Feb. 6. Over het recht van enquête der Tweede Kamer; 134. Adresdebat; 156. 1857 Nov. Motie betreffende voorstellen op den aanleg van spoorwegen, Minister v. Rappard; 169. 1858 April 21. Wordt aangenomen zijn motie in zake assurantie bij vervoer van Gouvernementsproducten; 179, 180. (Boudewijnse deelt mede zijne motie, 1859 Juli 11, aangenomen met 39—13 st., om miliciens 1856—57 spoedig huiswaarts te zenden, zie Militie en v. Meurs). 1860 Mei. Vraagt bij debat over cultuurstelsel in de Tweede Kamer inlichtingen nopens regeling voor de uitgifte van cultuurcontracten, acht wettelijke regeling noodzakelijk, dit wordt nedergelegd in eene motie van zijn politieken tegenstander Wintgens, welke wordt aangenomen; 209—210. Beschrijft de debatten daarover; 324—326. Verklaart zich tegen overneming van Sloet's tweede voorstel tot afkoopbaarstelling van tienden; 210. Bij de behandeling Koloniale paragraaf Troonrede van 1860 gewaagt hij van Multatuli's boek Max Havelaar; 212. Rapporteur over de regeling der suikercultuur op Java; 213, 324. 1861 Mei. Rede ten betooge niet te willen slooping, doch geleidelijke hervorming van het cultuurstelsel, en de voordeelen voor het Moederland daaruit verkregen niet te willen opofferen; 303, 330. 1862 Juli. Wordt Lid van den Raad van State; 330. Bij zijn afscheid van het parlementaire leven, de vroegere Koloniale oppositie aan het bewind gekomen, in 1861 schrijft zijn orgaan niet langer te zijn oppositie; 328, II 407, doch in Indië wordt eene nieuwe oppositie geboren, die elke bijdrage van Indië voor Nederland afkeurt; 335.

HOEVEN. Mr. H. A. DES AMORIE VAN DER (K.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Breda 1875 Sept.—1885 Juni; daarna Lid van den Raad van State.

Als slotsom van het adresdebat van 1879 constateert hij dat het Kabinet v. Lijnden genoemd kan worden zuiver liberaal; II 212. 1880. Zie

Indië, voor v. Goltstein's ontwerp-regeling bedrag en uitkeering Indische bijdrage aan Rijks Schatkist; 226. 1882 Mei 3. Stemt hij voor de afkeurende conclusie Koloniaal verslag 1880 en tegen conversie grondbezit op Java; 239, 406. 1883. Uit zijne verbazing over optreden 3e Ministerie Heemskerk, spreekt van een bijeengescharreld Kabinet; 250. Noemt den Minister v. Koloniën, van Bloemen Waanders, voorstander van eene Koloniale politiek van vóór 25 jaren; 252.

HOFFMANN. M. A. F. H. (A.-R.) — Lid Eerste Kamer St.-G. voor Zuid-Holland 1849 Feb.—1850 Aug. Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Rotterdam 1850 Oct.—1852 Sept., id. Gouda 1853 Juni—1873 Dec.

1850. Een der meest behoudende Leden der Eerste Kamer, gekozen te Rotterdam voor de Tweede Kamer; I 39. 1863. Bestrijdt wetsontwerp stichting paleis voor de Staten-Generaal; 273.

HOLLANDSCH DIEP. OVERBRUGGING — Zie Spoorwegen.

HONDSDOLHEID.

Wet van 5 Juni 1875, Stbl. no. 110, tot vaststelling van bepalingen bij het voorkomen van hondsdolheid; II 147.

HOOFT. Mr. J. CORVER — Lid Eerste Kamer St.G. Noord-Holland 1849 Feb.—1850 Aug.

Vóór 1848 Lid der Tweede Kamer; I 4.

HOOFT. Mr. J. R. CORVER (C.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Almelo 1875 Sept.—1887 Aug.

1880 Nov. Zie Koloniale politiek; II 411.

1884. Oct. Wordt niet geacht te behooren tot eene partij, doch te vertegenwoordigen het naar rechts neigende conservatisme; II 265. Stemt met de rechterzijde tegen motie Borgesius in zake Grondwetsherziening 1885; 268. 1887 Mei. Grondwetsherziening, bij eerste lezing stemt hij tegen Hoofdstuk VIII; 339. 1887 Aug. Bij de ontbinding der Staten-Generaal legt hij zijn mandaat neder; 297.

HOOGE RAAD DER NEDERLANDEN.

Arrest zie Kroondomein; zie Rechterlijke Organisatie. Arrest van 29 Oct. 1875, betrekkelijk processiën; II 181.

HOUTEN. Mr. S. VAN (Rad. L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Groningen 1869 Feb.—1888 Maart en 1888 Mei—1894 Maart. (Minister van Binnenlandsche Zaken 1894 Mei 9—1897 Juli 26.)

1869. Oppert bezwaren tegen census-amendement Heemskerk Azn. op het wetsontwerp tot wijziging der Kiestabel; II 57. 1871. Treedt op als woordvoerder der vooruitstrevende richting, als redacteur van „Het Noorden", reeds vroeger daarvan de penvoerder. April 25. Rede bij beraadslaging over de Staatsbegrooting, kenschetsende den geest der jongere liberalen tegenover de mannen van 1848; 75—79. Oordeel over Thorbecke's beleid, die door zijn aanval wordt ontstemd.

Katholieken en anti-revolutionairen karakteriseeren zijne houding als eene verheerlijking der commune; 79. Juli. Stemt tegen wetsontwerp tot goedkeuring tractaten Atjeh en Guineakust; 83. December. Stemt tegen Blussé's amortisatievoorstel; 92. 1872. Minister Jolles geeft gehoor aan zijn aandrang, tot afschaffing der artt. 414—416 Code Pénal, zie vrijheid van arbeid; 92, 93. November, begrootingsdebatten, spreekt over het gebrekkig onderwijs aan- en de exploitatie van kinderen in fabrieksplaatsen; zie ook Moens en Wintgens; 106; aangenomen zijn amendement om in beginsel te besluiten tot oprichting van een Rijksmuseum van beeldende kunsten; 107. Begrooting van Oorlog, zie bij de Roo v. Aldewerelt; 107, 108. 1873 Maart. Stemt tegen motie van Reenen, tot verdaging der behandeling van het wetsontwerp tot verlaging van den census; 109. September, adresdebat, stelt tegenover het conservatief liberalisme van Wintgens, zijn radicaal-liberalisme; vraagt het Ministerie (de Vries—v. d. Putte) te kiezen: samengaan met de conservatieven doch geen censusverlaging, òf uitbreiding van het Kiesrecht; 115. 1874, Feb., zie Muntquaestie; 122. Mei 5. Zijn wetsontwerp van 1873 Feb., omtrent arbeid en verwaarloozing van kinderen, aangenomen door de Tweede Kamer met 64—6 st., 124; bepalingen omtrent leerplicht en beperking veldarbeid uitgelicht; Kuyper stemt tegen, diens amendement, dat een ander stelsel van codificatie van arbeidsvoorschriften wil, ingetrokken; Wet van 19 September 1874, Stbl. no. 130, zie Arbeid van kinderen; 123—126, 219. Zie Kiesrecht, verdedigt censusverlaging; 129, 130. 1877, October. Betoogt in een merkwaardig artikel in „De Vragen des Tijds", hoe de parlementaire practijk sedert 1848, den persoonlijken werkking van den Vorst had gemaakt tot eenen controleerenden, enz.; 171, 172. 1878, Mei 17. Onthoudt zich van stemming over Kappeijne's ontwerp-onderwijswet; 176. Bij de begrootingsdiscussiën uit hij zijne teleurstelling over — en ontzegt hij zijn vertrouwen aan het Ministerie Kappeijne, zijne grieven gelden hoofdzakelijk de belastingpolitiek en de houding van het Kabinet in zake Kiesrecht; 190, 191. 1879, Mei 20. Stemt tegen Tak van Poortvliet's ontwerp Kanalenwet; 203. Adresdebat, uit zijn wantrouwen in het Ministerie van Lijnden; 212. Opent het debat over de Staatsbegrooting voor 1880; schreef in zijn artikel in „De Vragen des Tijds", dat „niemand in het belang des lands kan verlangen, dat de levensduur van dit Kabinet worde verlengd," enz.; 213. Stemt niet met de liberale meerderheid tegen de motiën tot uitstel der invoering van de onderwijswet; 215. 1880. Bedenkingen tegen overeenkomst met Luxemburg, ter zake van wederzijdsche vorderingen; 218. Adresdebat, Sept. 28 verworpen zijn amendement, zie Kiesrecht en Grondwetsherziening; 305. October, bestrijdt Vissering's ontwerp rentebelasting, de behandeling der wet uitgesteld; zijne motie tot hernieuwd uitstel ingetrokken

1881 Maart 16, na het stellen der Kabinetsquaestie; 230. 1881. Zijne motie, Kiesrecht, herziening in democratische richting, vervangen door die van Idzerda, Rees, van Delden van 25 Mei; 233, 234; 1882 Mei 9, dient opnieuw eene kiesrechtmotie in, naar aanleiding Kabinetscrisis de behandeling uitgesteld, deze blijft achterwege; 239, 240. 1882. Lid der Commissie van Rapporteurs over het Koloniaal verslag van 1880, hare conclusie aangenomen Mei 3; 406. Begrootingsdebatten, onderwijs; tegenover Minister Pijnacker Hordijk, vindiceert hij voor den volksvertegenwoordiger de absolute bevoegdheid, om naar goedvinden gelden te weigeren; 244. 1883. Bedankt voor eene benoeming in de Staatscommissie voor Grondwetsherziening; 306. 1884 Juli. Bij behandeling wetsontwerp tot benoeming eener Regentes zijne woorden: „de Kroon is niet meer het fundament, veeleer een ornament in ons Staatsstelsel", bestreden door Schaepman; 262. 1884, Aug. 29. Dient in een voorstel tot Grondwetsherziening, het komt niet in behandeling; 264. 1885, Feb. 24. Neemt geen deel aan de stemming over de motie Borgesius in zake Grondwetsherziening; 268. Adresdebat, rede over Ministerie Heemskerk; 273—275. 1886. Maart. Zijne meening over Kiesrecht, gebonden aan belastingcensus, zie rede Heldt; 319. Grondwetsherziening, verworpen amendement, de Beaufort, c. s., waaronder van Houten, op art. 194 Grondwet; 322, 339. Over Heemskerk's rede op 23 Juli; 287. December 16. Stemt tegen Sprenger van Eyk's wetsontwerp in zake suikercultuur op Java; 291. 1887. Grondwetsherziening, Stemt tegen 2e wetsontwerp, Hoofdstuk Troonsopvolging; 330. Februari. Hij wil den gewonen wetgever de meest mogelijke vrijheid toekennen bij de regeling der kiesbevoegdheid; 328. Wil geen hoofdelijk stemrecht, doch een algemeen stemrecht voor hoofden van families; met de Ruyter Zylker stelt hij voor een amendement, strekkende tot vrijlating van den gewonen wetgever in zake regeling van het kiesrecht, 333, het amendement verworpen, 21 st. voor; 334. Dringt aan op verruiming der bevoegdheid tot onteigening par zône, waartoe art. 147 (oud) een beletsel is; 336. Voorstel Schaepman Hoofdstuk X, stemt voor amendement Vos de Wael, op art. 194; 340, zie ook 322. Additioneele artikelen; kiestabel, verdedigt het voorstel Schaepman en v. d. Biesen, enkelvoudige districten ook in groote steden, stemt met de rechterzijde vóór; 341, 342. November. Rede over zelfbestuur en administratieve centralisatie in Ned. Indië; 299. Dec. 7. Stemt tegen wetsontwerp tot goedkeuring provinciale (progressieve) inkomstenbelasting in Groningen; 301. 1888 Juli. Oordeel over Godin de Beaufort's ontwerp bankwet; 354. Sept. 12. In de Vereenigde Zitting der Staten-Generaal oppert hij grondwettige bedenkingen tegen art. 13 van het ontwerp van Wet tot regeling der voogdij over de minderjarige troonopvolgster; 355. 1888—1889. Bestrijdt het schoolwetsontwerp Mackay; 363. 1889.

Dec. 17. Verklaart dat de liberale partij geen politieke daad wil verrichten onder aanvoering van den socialistischen afgevaardigde Domela Nieuwenhuis; 369. 1890. Zijn wetsontwerp uitbreiding en nadere regeling van het recht van onteigening; het blijft buiten behandeling; 373. 1891. Voorzitter der Commissie van Rapporteurs over wetsontwerp tot regeling van den krijgsdienst; is tegenstander van de defensiedenkbeelden van den Minister Bergansius; 377. In de eerste jaren van zijn Kamerlidmaatschap en als publicist strijder bij uitnemendheid voor arbeidersbelangen, zag hij zich omtrent 1888 allengs overvleugeld door hen, die door eene meer krachtige en afdoende uitbreiding der Staatsbemoeiing tot wegruiming van de sociale grieven wilden; 272.

HOYNCK VAN PAPENDRECHT. Mr. A. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Rotterdam 1854 Sept.—1866 Sept.

1856 Nov. 20. Interpelleert den Minister van Justitie v. d. Brugghen, over circulaire betreffende geheimhouding van aanbevelingen door rechterlijke colleges in te dienen; I 158.

HUBER. Mr. U. H. (A.-R.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Gouda 1883 Nov.—1888 Maart en id. Dokkum 1888 Mei—1894 Maart.

1887 Mei 3. Rede over administratieve rechtspraak, bij behandeling Hoofdstuk V, Grondwetsherziening; II 337. 1888. Zie Reglement van Orde Tweede Kamer, herzieningsvoorstel Schaepman—Lohman; hij is tegen vaste begrootingscommissie; 359.

HUGENHOLTZ. J. T. TER BRUGGEN. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Dokkum 1849 Feb.—1865 Febr., benoemd tot Lid Raad van State.

1861 Dec. 21. Stelt voor Hoofdstuk Onvoorziene Uitgaven Staatsbegrooting 1862 te verminderen tot de helft, als blijk van wantrouwen in de Regeering (van Zuijlen—Loudon), het voorstel aangenomen met 37—25 st., 243; deze aanneming toegeschreven aan misverstand bij de meerderheid der Kamer, inzooverre de Minister Loudon werd getroffen; 329. 1862. Zie onder Indie, over Cultuurwet ontwerp Uhlenbeck; 330.

HUGO. VICTOR. — Zie I 311.

HUIJDECOPER VAN MAARSSEVEEN. Jhr. Mr. J. — Lid Eerste Kamer St.-G. Utrecht 1858 Mei—1887 Aug. en id. Zuid Holland 1888 Mei—1890 Nov.

1887. Om zijne liberale neigingen niet herkozen door de Utrechtsche Staten na ontbinding der Staten-Generaal; II 297.

HUYSSEN VAN KATTENDYKE. Jhr. W. J. C. RIDDER. — Minister van Marine, 1861 Maart 14—1862 Jan. 31. (Ministerie van Zuylen—Loudon); 1862 Febr. 1—1866 Febr. 6 en Minister van Buitenlandsche Zaken ad int. 1864 Januari 2—Maart 15 (Ministerie Thorbecke).

1861. Zijn optreden als Minister; I 226. Bij zijne Begrooting weinig stof tot bespreken, door het besluit, op voorstel van 5 kamerleden, tot het

INDIË.

INDIË.

INDIË.

in de Tweede Kamer gerezen over maatregelen tot reorganisatie, genomen door het Indisch bestuur, met betrekking tot het Preangerstelsel; Minister de Waal had in de Tweede Kamer verklaard dat de Gouverneur-Generaal dien maatregel niet kon uitvoeren zonder beslissing der wetgevende macht over de fondsen; uit de intusschen gebleken voorbereiding tot invoering op 1 Januari 1871 afgeleid dat woorden en daden van den Minister in tegenspraak zijn; 69, 70. De opheffing van het Preangerstelsel is een der best geslaagde maatregelen tot verbetering der maatschappelijke toestanden op Java; 395, 396. 1871. Juli. Volkomen vrijheid van handelen tegenover Atjeh, schijnt voor koloniale specialiteiten eene aanbeveling voor het aannemen der Guinea—Sumatra tractaten met Engeland; 82, 83. Nov., rede Wintgens; 84. 1871—1872. Minister v. Bosse ontwerpt een Koloniaal tarief voor in- en uitvoerrechten, tot stand gebracht door Fransen v. d. Putte; Wet van 17 Nov. 1872, Staatsblad no. 130; 396, 397. 1873 Maart, verslag uitgebracht over de suikerregeling van 1870 Juli 21, eindigt met afkeurende conclusie, aangenomen door de Tweede Kamer Maart 17; Fransen v. d. Putte hoewel geen voorstander der regeling verzet zich tegen aanneming der conclusie; 400. 1873, zie Atchin, 111. De De behandeling der begrooting voor 1874 is het uitgangspunt van verschillende verbeteringen, o. a. wordt de inkoopsprijs voor koffie verhoogd; enquête over de Gouvernements-koffiecultuur, 1865—1870; debatten daarover in de Tweede Kamer, 1875. Febr., de meerderheid besluit tot dankbetuiging voor de verkregen inlichtingen; de bestaande toestand wordt voorloopig bestendigd; 401, 402. Keuchenius lokt in later jaren een onderzoek uit; 402. Fransen v. d. Putte's begrooting voor 1874 houdt rekening met de beginselen, ontwikkeld in een artikel in de „Javabode" over Indische toestanden: 407, v. Goltstein stemde tegen de begrooting, doch wil als Fransen v. d. Putte's opvolger geen afbrekende politiek volgen, 409; daarmede wordt erkend, ook van conservatieve zijde, dat het oude Koloniale behoudssysteem niet kan herleven; 410. 1874, 1878, 1880, 1882; zie Grondbezit; 405—407. 1882. Zie Koloniaal Verslag, 239. 1883. Aftreden van F. 's Jacob en benoeming van O. v. Rees tot Gouverneur-Generaal, na overleg met Ministers over 3 punten van Koloniaal beleid; 255. 1883 Nov. Het Engelsche Stoomschip „Nisero" strandt op de kust van Sumatra; het schip afgeloopen, de Radja van Tenom houdt bemanning gevangen. 1884. Expeditie naar Tenom, de bevolking getuchtigd overigens geen succes; het Engelsche gouvernement zendt scherpe nota's. Interpellatie Brantsen v. d. Zijp. Sept. De nog levende gevangenen uitgeleverd tegen betaling van *f* 100.000 en openstelling der havens van Tenom, die tot 1884 open blijven; 263, 264. Dec. 19. Voorstel belastinghervorming aangenomen; 266. Voorstellen v. Dedem, zie Geldmiddelen;

[1]) Zie ook blz. 66 van het Register.

van noodige verbetering van het belastingstelsel, verworpen; 60. 1852 Sept. Vraagt den Minister van Oorlog Forstner van Dambenoy naar diens staatkundige richting; 78.

JORDENS. Mr. W. H. COST — Lid Eerste Kamer St.-G. Overijsel 1849 Feb.—1873 Oct.

Zie v. Sasse v. IJsselt, enz.; I 4.

KAAY Mr. W. VAN DER (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Alkmaar 1875 Aug.—1888 Maart id. en na 1888 Mei.

Spreekt na de rede van den Minister Heemskerk 1886 Juli 23, zijne voldoening uit, over de toenadering der Regeering die ook voor het vervolg samenwerking met de linkerzijde mogelijk maakt; II 287.

KABINET DES KONINGS. Zie bij Koning.

KAMER. Eerste en Tweede. Zie Staten-Generaal.

KANALEN.

1852. Onderzoek naar de mogelijkheid der doorgraving van de duinen bij Velzen; 263. 1859 October. Ingediend een wetsontwerp van Tets, betreffende het maken van eene verbinding van Amsterdam met de Noordzee; niet behandeld; I 197, 200, 263. 1862 Juni. Ingediend een wetsontwerp betreffende het Kanaal door Holland (op zijn smalst) en verbetering van den Waterweg van Rotterdam naar zee; krachtige oppositie in beide Kamers, aangenomen in Dec.; Wet van 24 Jan. 1863 Stbl. no. 4; concessionaris Jäger; Staatswaarborg voor rente, subsidie van Amsterdam; 262, 263. 2 jaren na het verleenen der concessie de doorgraving nog niet begonnen; 293. Wet van 31 Juli 1868, Stbl. no. 117, goedkeurende eene gewijzigde overeenkomst met de Amsterdamsche Kanaalmaatschappij; II 49; aan deze op nieuw hulp verleend bij de Wet van 12 April 1872, Stbl. no. 26; 98. Nadere verstrekking van tijdelijke hulp bij de Wet van 16 Juni 1872 Stbl. no. 61; 115. 1877. Kappeyne bestrijdt op politieke gronden het voorstel om geldelijke hulp te verleenen voor de voltooiïng van den Rotterdamschen Waterweg; 163; Wet van 24 Dec. 1877, Stbl. no. 307. 1878 Maart. Ingediend een wetsontwerp tot aanleg en verbetering van eenige werken ten behoeve der binnenlandsche scheepvaart; 1879 Mei, het aan de orde stellen bestreden; Mei 20, met 40—39 st. wordt art. 1 van Tak v. Poortvliet's kanalenwet verworpen, gemengde stemming, 13 liberalen tegen, 2 katholieken voor; 198—203. Wet van 14 Nov. 1879, Stbl. no. 195, houdende bepaling van een nieuwen termijn voor de voltooiing van het Noordzeekanaal en uitstel van terugbetaling der door den Staat aan de Amsterdamsche kanaalmaatschappij ter leen verstrekte gelden; 213. Uitvoering van sommige in de verworpen kalenwet opgenomen werken, wordt verzekerd door de Wetten van 2 Aug. 1880, Stbl. nos. 136, 137, 138, ter bevordering *a.* der uitvoering van werken voor de verbetering van den binnenlandschen waterstaat en van de scheepvaartkanalen in de provincie

rede blijkt het standpunt der liberale partij tegenover het Ministerie Heemskerk—v. Lijnden; 138—144. Dit is het program van 24 Nov. 1874; van de hervormingen, genoemd het doel der toen controleerende meerderheid wordt in 1877 en 1878 echter niet meer gerept; 190. Invloed dier rede op de partijgroepeering, zie Partijen; 144. Debat met Kuyper over de onderwijsquaestie; 144. 1875. Voorstel tot spoorwegaanleg voor Staatsrekening, zie Spoorwegen; 147. 1876 Juni. Gedurende Kabinetscrisis, door verwerping der Militiewet Klerck, wordt hij half Augustus ontboden op het Loo ter raadpleging door den Koning; het Ministerie Heemskerk treedt echter niet af, alleen de Ministers van Oorlog en Koloniën worden vervangen; 156. Nov. Verklaring tegenover die van Mr. Wintgens, over de beginselen van Ministerie Heemskerk: 157. Zie rede Fransen v. d. Putte; 158. 1877. Verklaart, wegens tekortkomingen van het Ministerie Heemskerk, slechts noode zijn stem te geven aan het wetsontwerp om gelden toe te staan voor voltooiing van den Rotterdamschen Waterweg; 163. Maart. Onderteekent, o. m. met Kuyper, het Voorloopig Verslag over Heemskerk's onderwijswetsontwerp; 166. Sept. Adresdebat, schoolquaestie, voegt Heemskerk toe dat aandringen op behandeling van zijn onderwijswetsontwerp gelijk staat met „se soumettre ou se démettre"; 167; (beteekenis daarvan niet alleen voor het Ministerie Heemskerk doch als uitlegging van art. 73 der Grondwet; 171, 252.) aftreden van het Ministerie Heemskerk—v. Lijnden, na aanneming der onderwijs-paragraaf. toegelicht door Kappeijne; 168. Nov. 3. Treedt op als Minister van Binnenlandsche Zaken, in het Kabinet door hem gevormd; na Thorbecke's dood de door velen aangewezen leider der liberale partij, niet diens standpunt innemend, volgt hem slechts eene kleine fractie; 169. Het Ministerie ontleent zijn reden van bestaan bijna uitsluitend aan de onderwijsvraag; 175. Over het optreden van dit Kabinet en de zeer overwegende invloed van het parlementarisme bij de samenstelling; 170. Zie v. Houten; 171. In zijn Kabinet een 8e Departement: Waterstaat, Handel en Nijverheid; aan de bedenkingen daartegen wordt weinig gewicht gehecht, betoogd dat Kappeijne zich meer kan wijden aan het onderwijs en Tak aan de stoffelijke belangen; 173. Nov. 19. Brengt de Kamer een eenvoudigen welkomstgroet, de beraadslagingen over de Staatsbegrooting leveren weinig belangrijks op, zóó spoedig afgeloopen, dat nog vóór het winterreces het pas ingediende wetsontwerp tot herziening van de Kiestabel in behandeling kan worden genomen; 2 daagsch debat daarover, gevoerd op bitteren toon; 174; na partijstemming het ontwerp in beide Kamers aangenomen. 1878 Februari De daaruit volgende aanvullingsverkiezingen brengen de liberalen op 53 van de 86 leden; 175. Maart. Bij heropening der Kamer blijkt van de groote werkkracht der Ministers, o. m. Kappeijne's onderwijsregeling;

zijn wetsontwerp aangenomen (zie Onderwijs); groote beweging bij anti-liberalen, de Koning stelt in zijn handen om rapport, een smeekschrift aangeboden door Elout van Soeterwoude, het uitgebracht rapport is zeer belangrijk voor de kennis van den schoolstrijd; 175—184. (Oordeel in 1887, 343.) Hij meent dat in 1848 was verleend vrijheid van onderwijs; zijne tegenstanders, inzonderheid de Katholieken leggen art. 194 Grondwet uit in overeenstemming met hunne wenschen omtrent de inrichting van het O. L. O.; 185. Het Kabinet vindt niet alleen bij ontwerp-onderwijswet, doch ook bij ontwerp-successiewet de kerkelijke en conservatieve partijen aaneengesloten tegenover zich; 185. September, heropening der zitting, maatregelen ter uitvoering der onderwijswet blijven om financieele redenen achterwege, hoewel Kappeyne de noodzakelijkheid dier maatregelen vroeger tegenover Minister Heemskerk had betoogd; de werkzaamheid van het Kabinet beantwoordt weinig aan de verwachtingen; 189, 190. Mr. van Houten uit zijne teleurstelling en ontzegt zijn vertrouwen aan het Kabinet om de belastingpolitiek en Kappeyne's houding in zake kiesrecht; aanvallen van R.-K en A.-Rev., ter zake van het in de Staatscourant gepubliceerd, aan den Koning gericht rapport over de adressen tot niet-goedkeuring van de Schoolwet; een der redenaars spreekt van schotschrift. Zijne rede over het kiesrecht en de antwoorden op v. Houten's verwijten trekken de aandacht; verklaart zich tegen algemeen stemrecht; zie Buys; 191, 192, 234. 1879 Mei. Afwezig bij beraadslaging over Tak's kanalenwet, na verwerping verzoekt hij evenals deze ontslag; ook de andere Ministers doen dit; de Koning weigert het ontslag; Juni 19, Duymaer van Twist interpelleert, hij hoopt en met hem de Eerste Kamer, op aanblijven van het Ministerie; 203, 204. Bij de verkiezingen nagenoeg alle Ministerieelen herkozen (meerderheid, 50 van de 86). Buiten voorkennis zijner ambtgenooten verklaart hij zich bereid, zich te voegen naar 's Konings verlangen, indien de Kroon medewerking verzekert tot wijzigingen in de Grondwet; wenscht ingeval van verwerping der voorstellen, ontbinding der Tweede Kamer; 204, 205, 207, 338. De Koning vraagt advies van den Ministerraad, de meerderheid is met Kappeyne; de Kroon wenscht voorafgaand onderzoek naar den omvang eener grondwetherziening, het Ministerie vraagt collectief ontslag; 205. (Gleichman's oordeel over Kappeyne's houding bij de kanalenwet, 205 noot). Augustus 30, treedt af; zijn optreden als Minister had groote verwachting opgewekt, omdat hij was de erkende leider der liberale partij, gesteund door eene overwegende meerderheid in de Kamer; daarom te grooter ontgoocheling toen bleek dat de verwachting was beschaamd; daardoor ook een stoot toegebracht aan het prestige der partij; 206, 207. In antwoord op Mr. v. Houten's, beschouwingen, van liberale zijde opgemerkt dat de val van het

Ministerie Kappeyne, niet is toe te schrijven aan eene „paleis-revolutie", maar aan gemis van eenheid van denkbeelden tusschen Regeering en Kamermeerderheid; 213, 214. Na aftreden als Minister, niet meer herkozen in de Tweede Kamer, ook daaruit blijkt reactie tegen het schoolwet-liberalisme; 235. 1889. Lid der Commissie van Rapporteurs der Eerste Kamer over (en hevig bestrijder van) het wetsontwerp-Mackay, tot wijziging der Schoolwet van 1878; 367.

KARNEBEEK. Jhr. Mr. A. P. C. VAN (C.) — Minister van Buitenlandsche Zaken 1885 Nov. 1—1888 April 21, in het 3e Ministerie Heemskerk. Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Rotterdam 1891 Maart, enz.

1887. Erkent de juistheid van Mr. Levy's betoog, dat internationale overeenkomsten, medebrengende geldelijke verplichtingen voor den Staat, afzonderlijk moeten worden goedgekeurd door de Staten-Generaal; II 301, 302.

KEMPENAER Mr. J. M. DE (C.) — Minister van Binnenlandsche Zaken, eerst in het tijdelijk Ministerie van 1848 Nov., daarna van 1848 Nov. 21—1849 Nov. 1 (Ministerie de Kempenaer—Donker Curtius). Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Tiel 1853 Juni—1860 September.

Als Lid der Tweede Kamer vóór 1848 werkt hij mede aan de voorbereiding der Grondwetsherziening van 1848, zie Thorbecke; II 420. 1848. Neemt Thorbecke niet op in zijn Ministerie; I 5. 1849. Troonrede; omschrijving der taak van de Wetgevende Macht; 2. Debat over beginsel van zelfstandige rapporteurs Tweede Kamer; 12; hem wordt traagheid verweten in bewerking wetsontwerpen Kiesrecht, provinciaal bestuur en gemeentewezen; 17, 34. Protesteert tegen verwijt van beginselverzaking als Minister; 19. Voert een bitsen toon, tegenover de Kamer, 21; Adresdebat, rede Sept. 26, verdedigt het Kabinet tegen verwijt van plichtverzuim, het Ministerie treedt af na aanneming van Thorbecke's ontwerp-adres van antwoord; 22, 23; te verstaan gegeven dat het Kabinet moet aftreden; II 167. 1853. Na Aprilbeweging gekozen tot Lid der Tweede Kamer; I 98; 1854. Bestrijdt het ontwerp-armenwet Donker Curtius, 116; waarschuwt tegen v. Hall's politiek streven, 128. 1856, adresdebat; 150. Stemt tegen de begrooting Binnenlandsche Zaken; 159. 1860 Mei. Verklaart zich tegen overneming Sloet's tweede voorstel tot afkoopbaarstelling van tienden, 210; Augustus, legt zijn mandaat van volksvertegenwoordiger neder; 211. In het parlementair debat was hij tegen Thorbecke opgewassen; 271.

KERDIJK. Mr. A. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Amsterdam van 1887 Sept.—1888 Maart.

1887. Geldt als Katheder-Socialist, gekozen in plaats van Rutgers v. Rozenburg; II 297. 1889—1890. Doet krachtens recht van initiatief

weldiging van den Pauselijken Staat door den Koning van Italië II 71.

KEUCHENIUS. Mr. L. W. C. (A.-R.) — (Oud Lid van den Raad van Indië). Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Arnhem 1866 Aug.—1868 Jan.; id. Gorinchem 1879 Oct.—1884 Oct.; id. Middelburg 1884 November—1886 Mei; id. Amersfoort 1886 Juli—1888 Maart. Minister van Koloniën 1888 April 21—1890 Feb. 24 (Ministerie Mackay). Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Goes 1890 Maart—1893 Dec. †.

Vurig geestverwant van Groen v. Prinsterer, treedt op als Kamerlid voor Arnhem in 1866, vraagt 23 Aug. naar de homogeniteit der Ministers van Binnenlandsche Zaken, Koloniën en Buitenlandsche Zaken, in zake gemoedsbezwaren tegen art. 23 Wet L. O.; II 9. Rede in verband met deze interpellatie; 10—12. Oordeel over hem in de Arnhemsche Courant; II 10. Sept. 27. Zijne motie van afkeuring over het uittreden van den Minister van Koloniën Myer, 13, wordt goedgekeurd door de Kamer, doch op zeer verschillende gronden; 14, 15. Thorbecke's oordeel, 15 noot; zie Motiën. Na ontbinding der Tweede Kamer wordt hij, Oct. 30, herkozen te Arnhem, door samenwerking van anti-revolutionairen en liberalen; 19. 1879. October. Terugkeer in de Kamer na 11-jarige afwezigheid, bestrijdt niet de Koloniale begrooting van v. Goltstein; 213, 221. Nov. 24. Hij omschrijft Kappeijne's voorstellen aan den Koning, als „de ruwe omtrekken van eene schets van een avant-projet van een ontwerp van Grondwetsherziening"; 205. Bij behandeling der Staatsbegrooting voor 1880 dient hij in eene motie, tot uitstel van de invoering der onderwijswet tot de wijziging der Kieswet, verworpen; 215. 1880. Steunt van Kerkwijk's voorstel inzake benoeming van burgemeesters; 217. Bij beraadslaging over verhooging hoofdstuk V Staatsbegrooting in verband met invoering der Schoolwet, scherp gedebatteerd; Juli 12, hulde brengend aan de leiding van den Voorzitter, betuigt hij, dat bedoelingen van voorstellers bij hem buiten bedenking blijven; 219, 220. Amendement bij adresdebat, zie Kiesrecht; 222, 305. 1881. Nov. Zijne opvattingen der comptabiliteit, bij Indische begrooting voor 1882, worden bestreden, zie Indië; 237, 415. Bestrijdt voorstel v. Goltstein afschaffing heerendiensten; 403. 1882. Over conversie van grondbezit op Java; 406. 1883. Nov. Geeft als spreker der rechterzijde te kennen, niet te kunnen goedkeuren Grondwetsherziening met behoud van art. 192; blz. 252; als voren artt. 194, 168; blz. 306, 307, 309. Motie, wenschende wettelijke regeling der ontginning van delfstoffen in Indië, ingetrokken na Heemskerk's verklaring zich daarmede te vereenigen; zijne motie Billitonzaak wordt verworpen; 253. 1884, Juli. Over het wetsontwerp tot benoeming eener Regentes; 261—263. September 26. Bij het door de Regeering ingediend voorstel, tot

wijziging van art. 198 Grondwet, noemt hij „Grondwetsschennis", het besluit tot voorbereiding eener Grondwetsherziening, zoolang het getal leden der Tweede Kamer nict is gebracht in overeenstemming met de sedert 1878 toegenomen bevolking des Rijks; 264. 1886 Maart 12. Met 64—5 st. verworpen zijne motie, o. a. uitsprekend dat recht en belang des volks worden miskend, door het ter hand nemen der voorstellen tot Grondwetsherziening onder de geldende omstandigheden; 317. 1887 Feb. 23. Met 68—10 st. verworpen zijne motie, omtrent incompetentie der Kamer om haar ledental; 324; October 12. Volhardt bij zijne meening, stelt bij 2e lezing weder eene motie voor, verworpen met op 1 na algemeene stemmen; 344. — 1886 Dec. Oppositie tegen Sprenger v. Eyk's plannen, hij onderscheidt zich daarbij door hatelijke en persoonlijke aanvallen tegen het bewind, December 19, zijn pogen ontijdigheid te verwijten mislukt, motie Keuchenius—Lohman verworpen; 266, 413. 1886 Nov. 16. Laakt de houding der Regeering in zake uitbesteding der Ombilienkolenvelden; stelt voor eene motie van afkeuring, trekt haar in na verklaring van den Minister Sprenger v. Eyk, de beslissing der Kamer over de exploitatie te zullen afwachten; 292, 293. 1887 Nov. Het beleid der Indische Regeering in zake Tjiomas-ongeregeldheden keurt hij af. Ook in het algemeen kan het 3e Ministerie Heemskerk hem niet bevredigen; 300. Is een onverbiddelijk antagonist van Heemskerk; 317. 1888 Februari. Bestrijdt Sprenger v. Eyk's wetsontwerp Paketvaart Indische Archipel; 302. April 21. Treedt op als Minister van Koloniën, in het Ministerie Mackay; 350, 413; heeft zitting tegelijk met den Conservatief Hartsen; 429. 1890. Bij behandeling der begrooting, wordt in de Tweede Kamer van liberale zijde zijn beleid afgekeurd, 369, in de Eerste Kamer blijkens Voorloopig Verslag in alle afdeelingen besproken en door een groot aantal leden afgekeurd, vooral om zijne onvruchtbaarheid in hervorming van Indische toestanden en de wijze, waarop hij zijne godsdienstige begrippen bij zijn regeeringsbeleid doet gelden; Januari 31 met 20—19 st. wordt Hoofdstuk X der Staatsbegrooting verworpen, zijne staatkunde wordt door geen der leden verdedigd; 370, 414. Februari 24. Het gevraagd ontslag verleend, verontwaardiging zijner geestverwanten; Maart 12 en 13, in de Tweede kamer 2 interpellatiën over de beteekenis van dat aftreden. Als Minister van Koloniën opgevolgd door den Kabinetsformeerder Mackay, in diens plaats A. F. de Savornin Lohman, Kamerlid voor Goes, welk district nu Keuchenius afvaardigt; 371. 1891 Mei 8. Stemt tegen motie persoonlijke dienstplicht; 378. Hij lokt een onderzoek uit naar de gouvernements-koffiecultuur na dat in 1875 besproken; 402. Blijft werkzaam tot Augustus 1893, overlijdt December d. a. v. Levensschets door Dr. A. Kuyper; 371.

(Geertsema); 102, 106; 1873 Maart 12, verdaging der behandeling voorgesteld, namens Commissie van Rapporteurs door v. Reenen bij motie, aangenomen met 48—16 stemmen; 108. 109. Het eindverslag (Jonckbloet, v. Reenen, Smidt, de Roo, 's Jacob) doet verwerping voorzien, de censuswijziging wordt verdedigd door Smidt, Gratama, v. Houten, bestreden door Viruly Verbrugge, Wintgens, van Eck, v. Loon en v. Zuylen v. Nijevelt. 1874 Juni 19. Art. 1 van het 2e ontwerp Geertsema verworpen met 39—32 st., tegen de geheele rechterzijde, behalve Teding v. Berkhout en de liberalen Sandberg, Hingst, Bergsma, Jonckbloet, v. Harinxma, van Eck, de Roo en Viruly Verbrugge (Heemskerk wilde van den minimum aanslag van *f* 20.—, 28 gemeenten uitzonderen, Geertsema eischte een hoogeren aanslag in 43 gemeenten, het aantal kiezers zou van ruim 100 duizend tot 130 duizend stijgen); 128—130. 1876. Voorstel Heemskerk, tot herziening der Kieswet en in verband daarmede van bepalingen in de Provinciale en Gemeentelijke Wetten, niet behandeld; 162. April 7. Over kiezersteelt te Elst, zie Grondwetsherziening; 304. Wet van 26 Januari 1878, Stbl. no. 5 tot herziening van de kiestabel. Het aantal leden der Tweede Kamer, van 80 gebracht op 86; Febr. aanvullingsverkiezigen; 174, 175. 1878. Kappeyne verklaart zich tegen algemeen stemrecht; zie van Houten en Oldenhuis Gratama; 191. 1880. Adresdebat in de Tweede Kamer, de noodzakelijkheid van kiesrechtwijziging desnoods door Grondwetsherziening in verschillenden zin besproken; overeenstemming omtrent het onhoudbare van den toestand, doch niet omtrent het tijdige en de strekking der herziening. Keuchenius, v. Kerkwijk, Borgesius — geen van 3 kiezer — de meerderheid der Kamer ziet geen heil in censusverlaging binnen de perken der Grondwet; de Regeering (Ministerie v. Lynden) wilde de financieele regeling afdoen, om daarna te behandelen de vraag of kieswetswijziging al dan niet met Grondwetsherziening noodzakelijk was; 222. Sept. 28. Verworpen met 60—13 st. (10 anti-revol. en 3 liberalen: v. Houten, Lenting, v. Kerkwijk) een amendement v. Houten, vragende naar de voornemens der regeling omtrent kiesrecht; ook verworpen een amendement v. d. Hoop v. Slochteren en Keuchenius, uitsprekende, dat herziening der Kieswet noodzakelijk is, vóór stemden 10 anti-revol. en 5 Kath., w. o. Vermeulen en Schaepman; II 305. 1881 Mei 25. Met eenparige stemmen neemt de Tweede Kamer aan een motie v. Delden, Idzerda en v. Rees, „de Kamer van oordeel, dat de herziening van het kiesrecht wenschelijk is, gaat over tot de orde van den dag", deze motie in de plaats eener motie v. Houten van onmiddellijke en democratische strekking. Debatten, rede v. Lynden v. Sandenburg, deze herinnert aan meeningen geuit door Geertsema, Kappeyne, Wintgens, Schaepman, v. Delden; II 233—235, 305. 1882 Mei 9. Nieuwe motie v. Houten, welke niet wordt behandeld; II 240.

October. Ontwerp Pynacker Hordijk tot wijziging der Kieswet, door censusverlaging 20.000 kiezers meer; 246; 1883 Febr. 26, verwerpt de Kamer met 66—12 st. het voorstel om tot behandeling van het ontwerp over te gaan; bestrijding Schaepman, Mirandolle, Lohman. Aftreden van het Kabinet; 247. Oordeel der Eerste Kamer over de indiening van dit ontwerp in verband met belastingplannen; 248. 1885. Kiesrecht in verband met Grondwetsherziening, zie aldaar en bij Goeman Borgesius; 267, 268. 1885 Maart 18. Regeeringsontwerp tot herziening der Kiestabel, door sedert 1878 uitgebleven wijziging 9 kamerzetels te weinig; amendement der rechterzijde: Schiedam te maken zelfstandig district, (zie v. Welderen Rengers); het ontwerp verworpen met 44—42 stemmen; 275; 309. Mei 22. Ingediend een voorstel „de Savornin Lohman" tot censusverlaging; verworpen; 276, 310, 316. Getwist over de prioriteit voorstel Lohman of dat der Regeering; motie Cremers; overeenkomstig voorstel Rutgers v. Rozenburg, benoemd 3 commissiën van rapporteurs over de regeeringsvoorstellen, zie Grondwetsherziening; 310. Sept. 20. Demonstratie te 's Gravenhage voor algemeen kies- en stemrecht; 272, bijeengeroepen door hoofdbesturen van den Bond voor algemeen Kies- en Stemrecht; het Algemeen Nederlandsch Werkliedenverbond en den Sociaal Democratischen Bond in Nederland. De betooging heeft een ernstig en ordelijk karakter en is van invloed op beraadslaging in de Kamer; 315, 316. In 1885 treedt, meer dan de onderwijsquaestie, het kiesrechtvraagstuk op den voorgrond. Gleichman wil, dat de in zijn stand gezeten werkman worde gesteld in het bezit van het kiesrecht; Heemskerk voorstander van huismanskiesrecht; Lohman's voorstel, zie Kieswet; II 316. 1886 Juli 23. Verklaring van Minister Heemskerk; II 283—287, 323. De Regeering besluit de regeling van het kiesrecht bij de Grondwet voor een goed deel aan den gewonen wetgever over te laten, maar dan tevens aan de herziening te verbinden een voorloopig kiesreglement; II 332. Zie additioneele artikelen; 340, 341. 1886. De Regeering is voornemens, na ontbinding der Kamer, aan de Grondwetsherziening te verbinden een voorloopig kiesreglement; 332. 1887 Feb. 14. Aangenomen eene motie Schaepman, enkelvoudige districten over het geheele Rijk; 324. Bij behandeling Grondwetsherziening, 3e hoofdstuk Grondwet, ontwaakt de belangstelling ook buiten het parlement en blijkt van verschillende meeningen als: geene uitbreiding of zoo gering mogelijk, censuskiezers, huismanskiesrecht, capaciteiten, allemanskiesrecht; (over den gezeten werkman: zie Gleichman); 332, 341. Alleen Heldt is voorstander van algemeen stemrecht. Van Houten wil geen hoofdelijk stemrecht, doch algemeen stemrecht van hoofden van families, dient met de Ruyter Zylker een amendement in op het kiesrechtartikel, wordt verworpen; 333, 334. Het regeeringsvoorstel aangenomen met 68—12 st.; 334. Met de losmaking van den band in de Grondwet gelegd, tusschen kiesbevoegdheid en belasting-

1878. Beveelt eene nieuwe enquête omtrent inlandsch grondbezit op Java; 405. 1880 Aug. 15. Circulaire over conversie van grondbezit op Java; 406.

LEERPLICHT.

1871 Nov. 19. Rede van Mr. Wintgens; II 86. 1874. Zie onder Arbeid van Kinderen, wetsontwerp van Houten; 123, 124. Niet voorgeschreven in Kappeyne's Schoolwet van 17 Aug. 1878, Stbl. no. 107; teleurstelling daarover bij radicale hervormers op schoolgebied; zie echter artt. 47, 80—82 dier Wet; 176. 1886. Zie Enquête; 289. 1889. In ontwerp-schoolwet Ministerie Mackay, geen voorschriften omtrent leerplicht; 363.

LENNEP Mr. J. VAN (C.) — (Letterkundige). Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Steenwijk, 1853 Juni—1856 Sept.

1853. Gekozen na Aprilbeweging; I 99. 1856 Maart 7. Trekt in zijn voorstel tot het instellen eener Commissie ter onderzoeking van de bezwaren tegen de Staatsloterij; 138.

LENTING Mr. L. E. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Zutphen, 1868 Feb.—1881 November †.

Zie Nationale Militie, is vóór afschaffing der plaatsvervanging; II 110. 1876. Met Jonckbloet stelt hij voor een amendement op wetsontwerp H. O., toezicht door inspecteurs; na afwijzing door Minister afgestemd; 154. 1880. Adresdebat, zie Kiesrecht en Grondwetsherziening; II 305.

LETTERKUNDIGE EIGENDOM. — 1852. Zie Tractaten; I 77. [1])

LEVY. Mr. J. A. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Alkmaar, 1887 Nov.—1888 Maart id. Amsterdam, 1891 Sept.—1899 Maart.

1887 Dec. 15. Betoogt, naar aanleiding van een post op de Marine-begrooting voor Nederland's aandeel in de kosten der kustverlichting op de Beneden-Eems, dat de Minister van Buitenlandsche Zaken vooraf had moeten vragen goedkeuring der Staten-Generaal op de overeenkomst van 16 April 1887, omdat daaruit voor den Staat geldelijke verplichtingen voortvloeiden. Zijn betoog ondersteund door Beelaerts v. Blokland, de Geer v. Jutphaas, Verniers v. d. Loeff; II 301. Ten slotte geeft de Minister dit in het algemeen toe; 302.

LEVYSSOHN NORMAN. Mr. H. D. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Rotterdam, 1888 Mei—1892 December †.

1874. Algemeen Secretaris in Ned.-Indië, wordt door Gouv.-Gen. Loudon belast met eene zending naar Midden-Java, in zake regeling van inlandsch grondbezit; op telegrafisch bevel van den Minister van Koloniën wordt 4 Nov. de reis gestaakt; 405.

LIEFTINCK. Fr. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Leeuwarden 1879 Febr.—1888 Maart id. Franeker van 1888 Mei.

1888 Dec. Motie afschaffing verbruik belastingen verworpen 74—7 st.; Zie motiën II 360. 1889. Bestrijdt het Schoolwetsontwerp Mackay; 363.

---

1) Zie ook Auteursrecht, bl. 8 van het Register.

daarin gemengd; over afstand aan Frankrijk geinterpelleerd in den Noordduitschen Rijksdag. Interpellatie Thorbecke 5 April, v. Zuylen's beleid gegispt; vrees voor Europeesch conflict. Internationale conferentie te Londen, neutraliteitsverklaring enz. bij Londensch tractaat 11 Mei 1867; II 23, 24, 31—34, 217, 218. 1868. Oranjeboek Ministerie van Zuylen—Heemskerk; 42. 1881. Rothan over het gele boek van Frankrijk over Luxemburgsche quaestie; 32. 1871. Mr. S. van Houten over de Luxemburgsche schuld; 76. 1880. April. Debatten over voorstellen v. Lynden v. Sandenburg, over regeling Luxemburgsche schuld; Cremers en v. Houten keuren af, het verband met diplomatieke vertegenwoordiging; de Minister accepteert motie daarover, tractaat goedgekeurd. Wet van 25 Mei 1880, Stbl. no. 90. Kon. Besluit van 20 Juni 1880, Stbl. no. 114; 217—219.

LUYBEN. Mr. A. F. X. (K.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict 's Hertogenbosch, 1859 Oct.—1868 Jan. Minister van R.-K. Eeredienst 1868 Jan. 15—Juni 4. Lid Tweede Kamer St. G. hoofdkiesdistrict Breda, 1869 September—1880 Juni; benoemd tot rechter te 's Hertogenbosch.

1868. Treedt af als Kamerlid, tengevolge zijner benoeming tot Minister; II 38. Zie voorloopig verslag over Blussé's wetsontwerp inkomstenbelasting; 95.

LUYBEN. Mr. J. L. A. (K.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict 's Hertogenbosch 1849 Feb.—1859 September †.

1852. Zie accijnzen; I 72.

LIJKEN. — Zie Begraven; II 54.

LIJNDEN. Mr. W. BARON VAN (A.-R.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Arnhem 1850 Oct.—1866 Juni †.

1863. Valt Thorbecke heftig aan, ter zake van diens woord „parlage", waarmede deze het parlementaire debat over de koloniale aangelegenheden bestempelde; I 265. Juni 18. Tegen handelstractaat met Zwitserland, op grond van daaruit volgende uitsluiting van Israëlieten; 267. Bestrijdt het wetsontwerp: Paleis voor de Staten-Generaal; 273.

LIJNDEN. Mr. R. MELVIL BARON VAN — Lid Eerste Kamer St.-G. voor de provincie Utrecht 1887 December—1888 Maart en sedert 1888 Mei.

1888 Juni. Lid der Staatscommissie tot voorbereiding eener Wet op den dienstplicht; II 352.

LIJNDEN VAN SANDENBURG. Mr. C. Th. GRAAF VAN (A.-R.—Cons.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Arnhem 1866 Aug.—1868 Jan. Minister van Herv. e. a. Eerediensten 1868 Jan. 15—Juni 4 (Ministerie van Zuylen—Heemskerk). Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Tiel (Wet 6 Mei 1869, Stbl. no. 76) van 1869 Sept.—1871 Sept., (vervangen door Mr. Baron Mackay) en 1871 Sept.—1874 Aug., (vacature Hasselman). Minister van Justitie

1874 Aug. 27—1877 Nov. 3 (Ministerie Heemskerk—v. Lijnden). Minister van Buitenlandsche Zaken 1879 Aug. 20—1881 Sept. 15. Minister van Financiën, ad int. 1881 Juni 13—Sept. 15, definitief 1881 Sept. 15—1883 April 23; (Ministerie v. Lijnden). Lid Eerste Kamer St.-G. Utrecht 1883 Sept.—1885 Nov. †.

1866 Sept. 7. Tegen de motie van Keuchenius, October 30, nevens hem gekozen te Arnhem; II 19. 1868. Wordt Minister van Herv. Eeredienst; 38. 1871. Voor verkiezingen, zie Groen v. Prinsterer; 81. 1873. Tracht vergeefs een Kabinet te vormen, nadat de leden van het Ministerie de Vries—v. d. Putte hun ontslag hadden verzocht; 113. 1874. Treedt op als Minister van Justitie; 137. 1875. Splitst zijne voorstellen omtrent de Rechterlijke organisatie in verschillende wetsontwerpen, als: opheffing van provinciale en instelling van nieuwe gerechtshoven; wijziging der traktementen van den Hoogen Raad, enz.; aangenomen; 149. 1877. Verdeelt in 9 wetsontwerpen, zijne voorstellen tot opheffing van 11 rechtbanken en verscheidene kantongerechten; harde strijd daarover in 14 zittingen; Wetten van 9 April 1877, Stbl. nos. 72—80; 30 Mei 1877, Stbl. no. 141; 162. (Zie arrond. Rechtb. en Kantongerechten). Voorstellen in het belang der scheepvaart; 164. 1879. Als Minister van Justitie geeft hij bewijzen van handigheid en bekwaamheid; 206. Na Kappeyne's aftreden belast met Kabinetsformatie, daarin na veel moeite geslaagd; dat hij als A.-Rev. daarin 2 liberale hoogleeraren opneemt, wekt verbazing; is zelf Minister van Buitenl. Zaken; het kabinet benoemd 1879 Aug. 20; II 206. Motiveert in eene zitting der Eerste Kamer zijn optreden en dat zijner ambtgenooten (208), niet voortgekomen uit ééne der politieke partijen maar van verschillende zijden samengekomen; 209. Bij adresdebat Eerste Kamer spreekt Duymaer v. Twist welwillend. Elout bestrijdt hem als afvallig partijgenoot, Haffmans, ter zake Onderwijswet; wantrouwen wordt geüit door Mirandolle, v. Houten, Fransen v. d. Putte; 209—211; hij verklaart dat de Koning niet elk denkbeeld van Grondwetsherziening van de hand wees, doch in het voorstel Kappeyne niet had willen treden omdat Z. M. een voorafgaand onderzoek noodig achtte; van de Putte en Cremers poogden vergeefs een Kabinet te vormen, daarom was hem, hoewel niet behoorende tot de meerderheid, doch waarborgen gevende tot kabinetsformatie te kunnen geraken, de opdracht verstrekt. Stelt tegenover de beschuldiging van afvalligheid, zijne reeds jaren bekende meening in de schoolquaestie, de openbare school te verbeteren is ook de plicht van kerkelijke partijen; 212. Oordeel van Mr. van Houten; 213. Antwoordt aan Kamerleden die meenen dat een Kabinet uit de rechter of linkerzijde moet zijn samengesteld, met het betoog dat dit practisch onmogelijk is; (zie Handelsblad); 214. Alle hoofdstukken der Staatsbegrooting voor 1880 aangenomen met groote meerderheid; 215. 1880 April. Verdrag met Luxemburg, over

regeling van wederzijdsche vorderingen, ter goedkeuring behandeld in de Kamer; enkelen herinneren aan 1867; men wil geen verband tusschen diplomatieke vertegenwoordiging van Luxemburg en Nederland; zie E. Cremers, v. Houten; hij aanvaardt eene motie van orde, waarna verdrag wordt goedgekeurd; 217—219. Zie over kiesrecht; 222, 305, 306. 1881. Na aftreden Vissering neemt hij de portefeuille van Financiën over; 231. Rede over kiesrecht naar aanleiding motie van 25 Mei; wil van de regeeringstafel geene algemeenheden, daarvan behoort een weldoordacht en geformuleerd voorstel ter zake wijziging kiesrecht te komen; 233—235; 305. Het Ministerie ziet zijne begrooting in 1881 Dec. in weinige uren aangenomen, zijne verklaring bij de debatten „de Regeering blijft het standpunt innemen waarop zij zich bij haar optreden plaatste en dat door de parlementaire geschiedenis der 2 laatste jaren voldoende schijnt gerechtvaardigd", vindt geene wederlegging; 237. 1882 Mei 3. Verworpen het conversievoorstel v. Goltstein, deze had daarvan eene portefeuillequaestie gemaakt; 239; Mei 8. Het wetsontwerp ter goedkeuring handelstractaat met Frankrijk voor de 2e maal verworpen; het Ministerie vraagt Mei 9 collectief ontslag, hoewel sommige tegenstemmers nadrukkelijk hadden verklaard niet te bedoelen wantrouwen in het Ministerie. De mededeeling der crisis aanleiding tot eene motie van Houten; 240. Juni 26 deelt hij in de Tweede Kamer mede, dat hij bij ontvangen opdracht tot nieuwe formatie of reconstructie van het Kabinet, als voorwaarde had gesteld, dat de taak vooraf zou worden opgedragen aan een dergenen, betrokken geweest bij het afstemmen van het handelstractaat; 240. Tot Graaf verheven. Na terugtreden Tak v. Poortvliet, het Kabinet opnieuw samengesteld, v. Goltstein na 1 Sept. opgevolgd door de Brauw, gebrek aan samenhang blijkt echter meer en meer. Bij adresdebat treedt de Minister van Binnenlandsche Zaken, Pynacker Hordijk, als officieel woordvoerder op; zie onder dien naam; 241, 242. In 1882 verdedigt v. Lynden v. Sandenburg voor de 4e maal zijne begrooting, na Thorbecke had nog geen Minister dit kunnen doen; 242. De beraadslaging over de Staatsbegrooting voor 1883 begint eerst 4 Dec.; Dec. 18, doet mededeeling van een nieuw plan van belastinghervorming, uitgaande van het beginsel, dat de publieke lasten niet langer alleen mogen worden gedragen door den grond en de nijverheid, dat roerend vermogen daarin behoort te deelen en dat de versterking der middelen met eene verbetering van het gemeentelijk financiewezen behoort gepaard te gaan; enz. 245. Zijne plannen komen niet tot uitvoering door veranderde politieke omstandigheden; strijd tusschen zijne belastingplannen en voorstel censusverlaging ter uitbreiding van het kiesrecht; 246; in de Eerste Kamer geklaagd over gemis van homogeniteit; 247, 248. Zijn voorstel tot het sluiten eener geldleening van *f* 60 millioen aangenomen, na debat waarbij evenwel van weinig

gunstige stemming blijkt. Na verwerping, Feb. 26, van het voorstel, over te gaan tot herziening der Kieswet, deelt hij Februari 29 de ontslagaanvraag van het Kabinet mede; 247, 248, 306. Door de verdeeldheid onder de liberalen, kon hij zonder steun van eenige partij 4 jaren regeeren; 249. Wist zijn invloed te doen gelden; 229.

MAAS.

1859. Enquête naar den toestand van de Maas en de Zuid Willemsvaart, (voorstel der H.H. Strens c.s. tot het houden eener —). 1862 Mei 15. De Tweede Kamer keurt niet goed het tractaat, gesloten door Minister Baron v. Zuylen (Ministerie v. Zuylen—Loudon) met België, over de Maasaftappingen; het opvolgend Ministerie Thorbecke maakt bezwaar diens ontwerp-goedkeuringswet te verdedigen; I 250. 1863. Goedgekeurd het tractaat v. d. Maesen de Sombreff (zie ook op dien naam); 267, 268. Wet van 6 Juli 1863, Stbl. no. 111. 1867. Over verbetering van de Maas beneden Heusden; II 23.

MAATSCHAPPIJ VAN WELDADIGHEID. — Zie Weldadigheid.

MACKAY. Mr. Æ. BARON (A.-R.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Amersfoort 1876—Mei 1886, id. Utrecht 1886 Juli—1888 Maart. Minister van Binnenlandsche Zaken 1888 April 20—1890 Feb. 24. Minister van Koloniën 1890 Feb. 24—1891 Aug. 21.

1883. Dec. Zie Onderwijs; II 257. 1884. Oct. Wordt, tegenover den Oud-Voorzitter Cremers, 1e candidaat voor het Voorzitterschap der Tweede Kamer, hij is de eerste Voorzitter uit de Anti-Revol. partij; 265, 349. In de volgende zitting, met 1 stem in de minderheid tegenover Cremers; 273. 1886 April—Mei. Weigert de opdracht tot Kabinetsformatie te aanvaarden, wegens de hem gestelde voorwaarde dat de ingezonden voorstellen tot Grondwetsherziening (Heemskerk) niet zouden worden ingetrokken; Mei 17, verklaring in de Tweede Kamer; 277, 278, 323. 1887 Juni 2. Rede over Schaepman's voorstel betreffende Hoofdstuk X en art. 194 Grondwet, daaraan in 1889 herinnerd door Mees; 367; Juni 7. Ingetrokken zijne motie over de wenschelijkheid in de additioneele artikelen te bepalen, dat na afkondiging der wetten houdende verandering in de Grondwet, de leden der nieuwe Eerste Kamer zullen worden gekozen door nieuwe Prov. Staten; 340, 341. Juni 17. Stemt vóór 1e lezing Grondwetsherziening; 342. 1888, Maart. Na aftreden Ministerie Heemskerk, wordt hem (overtuigd, doch weinig strijdlustig lid der anti-revol. partij;) Kabinetsformatie opgedragen; 349. April. Treedt op als Minister van Binnenl. Zaken; in zijn Ministerie 3 anti-revol., 2 katholieken, 2 oud-conservatieven. Mei 1. Spreekt als Voorzitter van den Ministerraad de Troonrede uit; 350. Zie over homogeniteit; 429. Sept. Rede tot opening der nieuwe zitting, regeeringsprogramma; 355. Critiek der partijen daarover; 356. 1889 Maart 26. In de Tweede Kamer deelt hij mede het eenparig oordeel van den Ministerraad, dat de Koning

buiten staat is de Regeering waar te nemen; 361. April 20. Voldoende aan belofte bij optreden van het Kabinet, een wetsvoorstel ingediend tot gedeeltelijke herziening der Onderwijswet van 1878, 362; de vrije school erkend, de neutrale Staatsschool gehandhaafd; Wet van 25 Dec. 1889, Stbl. no. 175, zie Onderwijs; 367, 368. Dec. Van liberale zijde wordt het beleid zijner ambtgenooten scherp veroordeeld, zijne partijgenooten bepalen zich tot ongemotiveerd voorstemmen; 369. 1890 Feb. 24. Na aftreden van Minister Keuchenius treedt hij op als Min. van Koloniën, 371; verwondering daarover, doch zijne bezadigde leiding wekt vertrouwen in zijn Koloniaal Staatkundig beheer; 372. Kabinetsquaestie gesteld bij de behandeling wetsontwerp tot goedkeuring van spoorwegovereenkomsten, zie aldaar Wet van 22 Juli 1890; 374. Sept. 16. Zijne rede tot opening der zitting van de Staten-Generaal gewaagt van mogelijke hulp aan de Gemeenten; bevat geen nadere vermelding omtrent den ziektetoestand des Konings; 374. Oct. 28. Vereenigde Vergadering der Staten-Generaal, doet mededeeling dat de ziektetoestand van den Koning is verergerd. Oct. 29. Debat over het wetsontwerp krachtens art. 38, 1e lid Grondwet; 375. Einde 1890 schijnt de meerderheid, die het Kabinet gedurende 3 jaren had gesteund, te zijn verbroken; misnoegen over gebrek aan energie bij vele Ministers; 375. Bij Algemeene beschouwingen over hoofdstuk XI der Staatsbegrooting, scherpe critiek op het regeeringsbeleid; 376. Toenemende verdeeldheid tusschen katholieke en anti-revol. fractiën der regeeringspartij, met de schoolwet Mackay het bereikbare verkregen, verder samengaan bezwaarlijk; 379. 1891. Uitslag der Juni-verkiezingen, nadeelig voor het Kabinet, Juli verzoek om ontslag, Augustus 21 ingewilligd; 380.

MACKAY VAN OPHEMERT EN ZEDDEWIJNEN. Mr. Æ. BARON (A.-R.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Arnhem 1850 Oct.—1862 Juli; Vice-President van den Raad van State; I 254.

1851. Zie Gemeentewet; I 52; over Koloniale aangelegenheden; 319. 1853. Adresdebat; 100. 1856. Zijn beweren over de politiek van het Ministerie v. Hall—Donker Curtius; 140. 1861. Ondersteunt interpellatie Betz, over aftreding Ministerie v. Hall; 224, 225. 1862. Benoemd tot Vice-President van den Raad van State; 254; 1866 Jan. Als zoodanig door den Koning geraadpleegd over de Kabinetscrisis Thorbecke—v. d. Putte; 299.

MACKAY. Mr. D. J. BARON (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Tiel 1871 Sept.—1877 Maart.

1872. Ondersteunt voorstel: Vrijheid van arbeid; II 93. Zie Inkomstenbelasting; 98. 1874. Zie Muntkwestie; 122.

MACKAY. Mr. Th. P. BARON (A.-R.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Hilversum 1888 Mei—1896 Dec., benoemd tot Lid der Algemeene Rekenkamer.

1891 Mei 8. Stemt tegen motie persoonlijke dienstplicht; II 378.

no. 35, tot regeling van de bevordering, het ontslag en op pensioen stellen der militaire officieren bij de Zeemacht. Over opleiding der adelborsten en wettelijke vaststelling van het materieel der Marine; zie ook bij de Roo v. Aldewerelt; 80. 1873. Onvoldoende toestand der Marine, gebleken bij het uitbreken der vijandelijkheden met Atjeh, de begrooting verworpen; 119. 1881. Verzoek om tractementsverhooging van klerken bij het Marine-etablissement te Amsterdam, aanleiding tot interpellatie over het recht van petitie; 237. 1884. De Marine getroffen door zware rampen; 254. 1886. Plannen voor aanbouw van nieuwe schepen; 293. 1887. Zie Adressen, Indië, Leger en Vloot; 296, 297; December, discussie in de Tweede Kamer over de kostenverrekening van de kustverlichting op de Beneden-Eems, met Pruisen; 301, 302. 1888. Staatscommissie tot voorbereiding eener Wet op den dienstplicht; zie ook Militie; 352, 353. Over materieel; 356. 1891. Over het niet-bevorderen van den Zeeofficier-Kamerlid Land; 376. Voor Reglementen op de krijgstucht voor het krijgsvolk te water, enz., zie onder Strafrecht.

MARKGRONDEN.

1884. Ontwerp van Wet (Minister du Tour v. Bellinchave) houdende bepalingen ter bevordering van de verdeeling van markgronden. Bij amendement daaruit gelicht, de Staat aanwijzende de gronden waarop de Wet betrekking heeft; daarna, Maart 6, de verdere behandeling geschorst; II 256. Wet van 10 Mei 1886, Stbl. no. 104; 276.

MARX. Dr. PHIL. HEINRICH KARL — Geboren te Trier 1818 Mei 5, overleden te Londen 1883 Maart 14.

Op zijn aandringen, het internationaal arbeiderscongres van 1872 gehouden te 's-Gravenhage; II 272.

MATEN.

Wet van 7 April 1869, Stbl. no. 57, betreffende de maten, gewichten en weegwerktuigen; het ontwerp aangenomen met algemeene stemmen; II 54.

MAXWILS EN SCHRETLEN. — Zie Spoorwegen; I 204.

MEES. Mr. F. ALTING — Minister van Koloniën 1876 Sept. 11—1877 Nov. 3.

1876. Treedt op in het Ministerie Heemskerk—v. Lijnden; II 156. Toont werkzaamheid en zaakkennis; 161. 1877. Voorstellen spoorweg-aanleg en middelenbelasting voor Europeanen in Indië; 164.

MEES R.Azn. Dr. R. P. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Rotterdam 1873 Oct.—1888 Maart en van 1888 Mei.

1875 Feb. Over de gouvernementskoffiecultuur; II 401. 1882 Mei. Debat over handelstractaat met Frankrijk; II 238. 1885. Over de Troonrede, levendig getroffen door hetgeen daarin niet voorkwam; 273. 1886. Grondwetsherziening, verworpen verzoenend amendement de Beaufort, Kist, Mees, de Ranitz, v. Houten. inrichting openbaar

te gaan, verdedigd door Min. v. Heemstra, Heemskerk Azn., bestreden o.a. door Meijlinck, Thorbecke; uit zucht naar gemeen overleg deze bepaling echter losgelaten. Na 18 vergaderingen het ontwerp, in zijne onderdeelen aanmerkelijk gewijzigd, in de Tweede Kamer met 39—23 st. aangenomen; 232, 233. 1867. Uitbreiding der sterkte besproken; II 23. 1870. Zie Troonrede; 68. 1873 Juni 30. Voorstel van Minister van Minister van Limburg Stirum, afschaffing der plaatsvervanging, (wetsontwerp tot wijziging der Wetten van 19 Aug. 1861, Stbl. no. 91 en 22 April 1864, Stbl. no. 22;) verworpen met 43—25 st.; 110. De katholieken en de meeste conservatieven waren tegen persoonlijken dienstplicht; de afschaffing der plaatsvervanging bestreden als gevaarlijke en onnoodige greep in het sociale leven, door de Bieberstein, de Roo, Stieltjes, Storm, Godefroi, Heemskerk Azn., de maatregel verdedigd door Gratama, Lenting, van Wassenaer, als eisch der rechtvaardigheid, onmisbaar voor de intellectueele en moreele verbetering van het leger; 110, 111. 1876. Juni 16. Met 43—31 st. verworpen artikel 1 van het Wetsontwerp tot wijziging der Wet op de Nationale Militie (Min. Klerck), het ontwerp ingetrokken; Stieltjes steunde, de Roo bestreed het; beoogd werd het totaalcijfer der militiesterkte en blijvend gedeelte te verhoogen en den leeftijd der plaatsvervangers te verminderen; de meerderheid bestond uit liberalen met uitzondering van Godefroi, Storm en Stieltjes en 7 Katholieken; 155. 1877. Ontwerp Ministerie Heemskerk—van Lynden; 163, 164. 1888. Instelling van eene Staatscommissie van 18 leden, militairen en burgers, onder voorzitterschap van den Minister van Oorlog Bergansius, ter voorbereiding van eene wet op den dienstplicht; (Koninklijk Besluit van 10 Juni 1888, no. 26, tot het instellen van een onderzoek naar en het uitbrengen van een advies, met betrekking tot de wenschelijke grondslagen voor de wettelijke regeling welke ingevolge de 2e alinea van art. 181 Grondwet getroffen zal moeten worden). Critiek in de Tweede Kamer regeeringsantwoord; 352, 353. (Voor de namen der leden zie bl. 352, 353 noot). Wet van 7 Aug. 1888, Stbl. no. 124, tot verlenging van den diensttijd voor de ingelijfden bij de militie te land der lichting 1883 en voor de ingelijfden bij de zeemilitie der lichting van 1884; principieele oppositie ondervindt het ontwerp alleen bij Mr. v. Houten; 352, 353. 1889 Feb. 2. Verslag der Staatscommissie uitgebracht. 1890 Juni 24. Ingediend een wetsontwerp tot regeling van den krijgsdienst. 1891 April 14. De behandeling in de Tweede Kamer aan de orde gesteld. Van Houten voorzitter der Comm. v. Rapp. is tegenstander der defensiedenkbeelden van den Minister Bergansius; hevige oppositie bij anti-revol. en R.-K. Het ontwerp wil plaatsvervanging afschaffen; bevat niet organisatie der levende strijdkrachten; beraadslaging April 21—Mei 9, Mei 8 aangenomen eene motie Rutgers v. Rozenburg ten gunste van het beginsel persoonlijke dienstvervulling;

Mei 29 verworpen een voorstel v. d. Feltz om op 2 Juni d. a. v. de beraadslaging te hervatten en zoo noodig na afloop der verkiezingen daarmede voort te gaan. Augustus 21; aftreden van het Kabinet, het ontwerp ingetrokken door het nieuw optredend Ministerie; 376—379.

MINISTERIËN — MINISTERS.

Gedurende de regeering van Koning Willem III 18 Ministeriën, 130 Ministers; behalve de Ministeriën Thorbecke, v. Lijnden, Heemskerk, de gemiddelde levensduur van een Ministerie zelden langer dan 2 jaren; II 428. Van 1853—1861 de richting der Ministeriën tegenovergesteld aan de liberaal-constitutioneele beginselen, vandaar telkens teleurstellingen; 423. 1866—1868. Ministerie v. Zuylen—Heemskerk, bij optreden genoemd „het nationale bij uitnemendheid", later bekend als het onbindings-ministerie; II 2; 425.

Voor de Ministers, zie verder onder hunne namen.

Voor de Ministeriëele departementen, zie onder Binnenlandsche Zaken, enz., zie ook Defensie. 1871. Definitief opgeheven de Departementen van Eeredienst. 1877. Ingesteld een Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid, bij Kon. Besluit van 6 Nov. 1877; II 170, 172.

MINISTER-VOLKSVERTEGENWOORDIGER.

1849. Thorbecke en v. Rosenthal achten beide betrekkingen niet vereenigbaar. Die opvatting, bijna zonder uitzondering door opvolgende Ministers gehuldigd; I 27.

MINISTER-VOORZITTER VAN DEN MINISTERRAAD.

Mr. v. Hall, daartoe benoemd bij Kon. Besluit van 23 Feb. 1860, voor den tijd van 1 jaar. Verschil van meening over de beteekenis van dit ambt; reglement van orde van 1854; I 221, 222.

MINISTERIEELE HOMOGENITEIT.

1848. Door aanvaarding van het beginsel: een homogeen en verantwoordelijk Ministerie, een verlangen des volks bevredigd; I 5. 1849 Juli 28. Interpellatie Groen v. Prinsterer over —; I 17, II 430. 1849. Als gevolg der toenmaals heerschende opvatting van —, elk wetsontwerp voorgelegd aan ieder der Ministers, ter beoordeeling en goedkeuring; I 21; die opvatting niet meer geldend in 1851, zie Thorbecke; 55. 1852. Zie Forstner v. Dambenoy; 78. 1853. Zie redevoeringen Gevers v. Endegeest en Forstner v. Dambenoy naar aanleiding der Aprilbeweging; 90, 103. Zie o. m. 1861 Ministerie v. Hall, 221; v. Zuylen—Loudon, 225, 228; 1866 2e Ministerie Thorbecke, 299; Van Zuylen—Heemskerk, interpellatie Keuchenius; II 9, 10. 1871 3e Ministerie Thorbecke; 87, 89. 1879 Kappeyne, zie ook Grondwetsherziening; 205. 1888 Mackay; 350. Bezwaren verbonden aan de toepassing van het beginsel — gebleken o. m. bij de samenstelling van het 1e Ministerie Thorbecke, het Ministerie Mackay; zie ook het oordeel van Professor Buys; 429, 430.

MINISTERIEELE VERANTWOORDELIJKHEID.
1848. Door aanvaarding van het beginsel der — een verlangen des volks bevredigd; I 5. 1849 Mei 24. Wetsvoorstel (Donker Curtius, Ministerie de Kempenaer.) tot regeling der strafrechtelijke verantwoordelijkheid der Ministers, ingetrokken; 17. 1851. Debatten over —; 54; Wet van 22 April 1855, Stbl. no. 33; houdende regeling der verantwoordelijkheid van de hoofden der Ministerieele Departementen; ontwerp Donker Curtius (Ministerie v. Hall), de Wet betreft alleen financieele en strafrechterlijke aansprakelijkheid, de staatkundige bestaat onáfhankelijk van de Wet; 125. 1855. Dullert en Elout bespreken de vraag, of de leverantie der duitenplaatjes voor Indië, al, dan niet aanleiding geeft voor toepassing der Wet op de —; 133, 134. 1856. Zie beraadslaging over beweerde onwettige inlijving van den dienstplichtige A. W. de Rooij; 135—137. 1863. Circulaire van den Minister van Oorlog Blanken; daarin voorkomende zinsnede „op bijzonderen last des Konings, als hebbende het oppergezag over het Leger", doet vele Kamerleden meenen, daarin te moeten zien een ongrondwettig streven, de Ministerieele verantwoordelijkheid te doen dekken door het in de Grondwet genoemd oppergezag; 280. Beschouwingen over de Ministerieele verantwoordelijkheid; II 423—426.

MIRANDOLLE. Mr. C. J. F. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Haarlem 1869 Feb.—1884 Juni †.
1875. Over opheffing der gouvernements-koffiecultuur; II 401. 1879. Adresdebat, geeft wantrouwen te kennen in Ministerie v. Lijnden; II 212. 1881. Na Dullert's overlijden Voorzitter Tweede Kamer; als Kappeijniaan verkozen boven Gleichman; 229. 1883. Feb. 26. Bestrijdt het voorstel om over te gaan tot behandeling van de Kieswetherziening, (Ministerie v. Lijnden); 247.

MOBILISATIE.
1859. Zie onder Militie en Limburg; I 192—194. 1870. Zie onder Defensie, Oorlog enz.; II 69, 88, 89, 108.

MODDERMAN. Mr. A. E. J. — (Hoogleeraar te Leiden). 1870—1875. Lid der Staatscommissie voor de samenstelling van het Wetboek van Strafrecht; II 190, noot. Zie Strafrecht. Minister van Justitie 1879 Aug. 20—1883 April 23.
1879 Aug. 20. Treedt op in Anti-Rev. Ministerie v. Lijnden; om zijne liberale beginselen wekt dit verbazing; 206. Bij behandeling zijner begrooting maakt hij een gunstigen indruk op de Kamer; 215. 1880. Beraadslaging over ontwerp Wetboek van Strafrecht; in alle opzichten kan hij gelden als de man, bij uitnemendheid aangewezen, om Nederland te geven een nieuw Strafwetboek, strookend met de nationale behoeften; 223. 1881 Maart 1. Rede in de Eerste Kamer over Strafwetgeving; 223—225. Voor de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. no. 97, zie Sterkedrank; 231, 232. 1882 Dec. Blijkens voorloopige verslagen

over de Staatsbegrooting, gedaald in de schatting der Kamer, wegens trage invoering der Strafwetgeving en onhandig optreden als dierenbeschermer. Aanvankelijk, ook door tegenstanders, wegens zijne gemoedelijkheid ontzien; 243. 1883—1884. Na wijziging door zijn opvolger du Tour v. Bellinchave, behandeld en aangenomen zijn wetsontwerp, tot aanwijzing der gestichten waarin verschillende straffen worden ondergaan; Wet van 3 Januari 1883, Stbl. no. 3; II 255, 256.

MOENS. A. (L.) — Lid Tweede Kamer hoofdkiesdistrict Sneek 1866 Sept.—1880 Oct. (benoeming Inspecteur L. O.). Mede-oprichter der Vereeniging Volksonderwijs.

1873 Nov. Spreekt over gebrekkig onderwijs aan- en de exploitatie van kinderen in fabriekswerkplaatsen, naar aanleiding verslagen eener Staatscommissie en van het Nederlandsch Schoolverbond; zie ook Wintgens, v. Houten; II 106. 1876 Feb. Dient in een wetsvoorstel tot regeling van het L. O., ingetrokken na indiening wetsontwerp Heemskerk; de schriftelijke gedachtewisseling daarover gevoerd, ook voor Kappeijne belangrijk; 176.

MONTEBELLO. HERTOG VAN — Minister van Marine in Frankrijk; I 59.

MONTIJN. — Predikant. 1853. Zie Aprilbeweging; I 87.

MOTIËN.

Over het karakter eener motie, gemotiveerde orde van den dag; II 434. In 1866, merkte Mr. de Brauw op, behandelde de Kamer zeer veel motiën; II 13, 14.

1851. Motie van Hoëvell, tot onderzoek in de afdeelingen der amendementen op v. Rosenthal's wetsontwerp op het Recht van vereeniging en vergadering, aangenomen; I 55.

1852. — Metman, de Kamer verklaart zich voldaan over de inlichtingen gegeven door den Minister Forstner van Dambenoy, over diens optreden in het Ministerie Thorbecke; 79.

1853 April 18. — van orde, in zake regeling der kerkelijke aangelegenheden der R.-Kath.; (Aprilbeweging); 93.

1855. — van orde, Elout van Soeterwoude, tegenover voorstel tot instellen eener parlementaire enquête in zake muntplaatjes voor Indië, aangenomen; 133, 134.

1856 Dec. — van Bosse, wenschende regeling der cultuurcontracten bij de wet, verworpen; 322.

1856. — van Rappard, constateerende verschil van gevoelen over toepassing der Militiewet op A. W. de Rooy, in zake beweerde onwettige inlijving van een dienstplichtige; 137.

				regeering eerst zou instellen een onderzoek naar de vermoedelijke werking der Wet; 108, 109.
1874	Feb.		Motie	Kappeyne i. z. regeling muntwezen, verworpen; 122.
1874	Juni	8.	—	Fabius, dankzegging aan Generaal Verspyck voor vele diensten bewezen in Indië en Atjeh, verworpen om politieke redenen, 36—26 st.; 131, 132.
1875	Sept.	22.	—	van afkeuring, Duymaer van Twist, Eerste Kamer, Spoorwegovereenkomsten; 148, 149.
1879	Dec.	5.	—	Keuchenius, tot uitstel van de invoering der onderwijswet tot de invoering der kieswet; als voren Heydenryck, totdat de middelen tot dekking der kosten zouden zijn aangewezen, beiden verworpen; 218.
1880.			—	van orde, Luxemburg's diplomatieke vertegenwoordiging niet in verband met de Nederlandsche te brengen, aanvaard door de regeering; 218.
1881	Maart	16.	—	v. Houten, de behandeling van ontwerp-inkomstenbelasting opnieuw te verdagen, ingetrokken; 230.
1881	Mei	25.	—	v. Delden, Idzerda, v. Rees, over Kiesrecht; aangenomen met alg. st.; vervangt motie v. Houten; zie Kiesrecht; 233, 305.
1882	Mei	9.	—	van orde, v. Houten, over kiesrecht, na ontslagaanvraag Ministerie v. Lijnden; 240.
1883	Nov.		—	Keuchenius, *a.* wenschende wettelijke regeling der ontginning van delfstoffen in Indië, ingetrokken; *b.* betreffende Billitonzaak verworpen; 253.
1884	Dec.	19.	—	Keuchenius—Lohman, betoogende dat de voorgestelde belastinghervorming voor Nederl. Indië vooralsnog niet doeltreffend wordt geacht, verworpen met 53—22 st.; 266.
1885	Feb.	24.	—	Goeman Borgesius c. s., dringt aan op spoedige behandeling van een voorstel tot Grondwetsherziening en intusschen kieswet of kiestabel niet te wijzigen, verworpen met 44—39 st., 268; tegen de anti-liberalen en de liberaal Roëll; 309.
1885	Juni	2.	—	E. J. J. B. Cremers, prioriteit der regeeringsvoorstellen boven voorstel Lohman censusverlaging, verworpen met 42-40 st.; 310.
1886	Nov.	16.	—	Keuchenius, afkeurende beleid der regeering in zake exploitatie Ombiliënkolenvelden, ingetrokken; 293.
1886	Maart	10.	—	Haffmans, voorstel verandering Hoofdstuk X Grondwetsherziening, te behandelen onmiddellijk na de algemeene beschouwingen, verworpen 51—33 st.; 317.
1886	„	12.	—	Keuchenius, betreffende het in overweging nemen van

de Grondwetsherziening, verworpen 64—5 st.; 317.

1887 Feb. 14. Motie Schaepman, stelsel kiesdistricten, aangenomen 50—32 st.; 324.

1887 Feb. 17. — Dr. Vermeulen, de behandeling van het voorstel Schaepman betreffende Hoofdstuk X Grondwet, te doen voorafgaan aan de regeerings-ontwerpen; ingetrokken; 324.

1887 „ 23. — Keuchenius, de Kamer wegens onvoltalligheid incompetent tot Grondwetsherziening (verworpen); 324.

1887 „ 23. — de Geer, de Grondwetsherziening te beperken tot de bepalingen betreffende het Kiesrecht (verworpen); 324.

1887 Juni 7. — Æ. Mackay, te bepalen in de additioneele artt. verkiezing Eerste Kamer door nieuw saamgestelde Prov. Staten, ingetrokken; 340, 341.

1887 Oct. 12. — Keuchenius, verklarende: de rechten der Kroon, de vrijheden des volks en de rust des lands kunnen worden in gevaar gebracht door de onvoldoende samenstelling der Kamer, verworpen met algemeene stemmen op 1 na; 344.

1888 Dec. — Domela Nieuwenhuis, herziening belastingwetgeving in door hem aangegeven zin, verworpen met 79—3 st.

1888 Dec. — Schepel, Zylker, Lieftinck, Smeenge, Veegens, afschaffing verbruiksbelasting, het roerend vermogen behoort een grooter aandeel in de lasten te worden opgelegd, verworpen met 74—7 st.; 360.

1889 Dec. 17. — van wantrouwen in het beleid van den Minister van Financiën, verworpen, (7 st. voor); 369.

1891 Maart 19. — Viruly Verbrugge, afkeurende de onvoldoende inlichtingen van den Minister van Marine over het niet bevorderen van den Zeeofficier Land (Kamerlid), aangenomen met 66—17 st.; 376.

1891 Mei 8. — Rutgers v. Rozenburg, persoonlijke dienstvervulling bij den krijgsdienst, aangenomen 49—27 st. Tegen alle katholieken, de anti-rev. Th. Mackay, G. van Dedem, Keuchenius, de conserv. Graaf Schimmelpenninck en de liberaal Schepel; 378.

MULDER. G. J. — Hoogleeraar. 1853. Zie Aprilbeweging; 1 87.

MULKEN. J. J. VAN — (Generaal). Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Haarlem 1862 Sept.—1866 Aug. Benoeming Lid van den Raad van State. Minister van Oorlog, 1868 Juni 4—1871 Jan. 4. Minister van Buitenl. Zaken ad int. 1868 Juni 4—8 en 1870 Dec. 12—1871 Jan. 4 (Ministerie van Bosse—Fock); daarna tot 1871 Jan. 18 in 3e Ministerie Thorbecke, Minister van Buitenl. Zaken ad int.

1868. Wordt Minister van Oorlog in Ministerie v. Bosse—Fock; II 46. Bij begrootingsdebatten in 1869 erkent hij de zaakkennis enz. zijner bestrijders de Roo en Stieltjes, toont zich bereid tot indiening van eene wetsvoordracht tot regeling van het Vestingstelsel en geeft uitzicht op eene wettelijke legerorganisatie, daardoor wint hij Thorbecke en vele liberalen, daar overigens de begrooting inderdaad te hoog was; 61, 81. Zijn beleid wordt bij adresdebat van 1870 zijdelings afgekeurd, hoewel amendement de Roo v. Aldewerelt wordt verworpen, verzoekt hij zijn ontslag; 69. 1870. Ad int. Minister van Buitenlandsche Zaken in démissionnair kabinet v. Bosse—Fock, beantwoordt hij eene interpellatie Kerstens over wereldlijke macht van den Paus; 71.

MULTAPATIORBOND. — Zie sterke drank; II 232.

MULTATULI. (E. Douwes Dekker). — Zie Indië; I 212, 289.

MUNTPLAATJES VOOR INDIË.

1855. Debatten bij Hoofdstuk XI der Staatsbegrooting naar aanleiding eener aanbesteding van muntplaatjes voor Indië, gunning aan P. v. Vlissingen. Zie ook Enquête, Ministerieele verantwoordelijkheid, enz.; I 132—134.

MUNTWEZEN.

1850 Juni 9. Besluit, betreffende inwisseling en buiten koersstelling van gouden muntstukken; I 61. 1852 Juli 9. Verworpen een wetsontwerp tot regeling van het Muntwezen in Nederl. Indië; 82. 1853. Wet van 14 Dec. 1853, Stbl. no. 126, tot regeling van het Muntwezen in West-Indië; 117. 1854. Wetten van 1 Mei 1854, Stbl. nos. 75 en 76, tot regeling van het Muntwezen in Nederl. Indië; 117. Zie ook bij J. C. Baud, 319; Vrolik, I 121. 1873 Nov. Wetsontwerp v. Delden tot regeling van het Nederl. Muntwezen, invoering van den gouden standaard, Memorie van Toelichting; II 121, 122. Commissie van Rapporteurs Schimmelpenninck, v. Houten, Tak, Begram en v. Reenen; blijkens haar verslag groot verschil van meening, (zilveren, gouden, dubbelen standaard;). 1874 Feb. 23. Aanvang der openbare beraadslaging, verworpen motie Kappeijne tot schorsing beraadslaging in afwachting Indische muntregeling; Bredius e. a. willen aansluiting aan het frankenstelsel; Blussé en Schimmelpenninck aan het Engelsche stelsel; de Bruijn Kops en Mackay gelijkstelling 12 gld. met 25 franken; verworpen alle amendementen, art. 2 van het regeeringsontwerp afgestemd met 40—29 st.; deze verwerping geldt niet als politiek votum; 123. Open brief daarover, van Prof. Vissering aan Mr. Oldenhuis Gratama, wekt verbittering bij vele Leden der Kamer; 135. Wet van 3 Dec. 1874, Stbl. no. 191, tot tijdelijke beperking der bevoegdheid tot aanmunting van zilveren standpenningen, (geldt tot 1875 Juli 1); 161. Wet van 6 Juni 1875, Stbl. no. 117, tot nadere tijdelijke voorziening omtrent het Nederl. Muntwezen, beoogt de vrije aanmunting van goud, met behoud van

de beperkte zilveren standaardmunt; 147. 1876. Dec. 18. De Eerste Kamer verwerpt met 16—11 st. een ontwerp v. d. Heim, tot regeling van het Nederl. Muntwezen, dat door de Tweede Kamer aanmerkelijk was gewijzigd (enkele gouden standaard, daarnevens zilveren en bronzen pasmunt). Wet van 30 Dec. 1876, Stbl. no. 272, tot nadere voorziening van het Nederl. Muntwezen, verlengt den duur der Wet van 6 Juni 1875 met 1 jaar. Het verbod van zilveraanmunting door particulieren, onbepaald verlengd bij de Wet van 9 Dec. 1877, Stbl. no. 215; 161. 1884. Wet van 27 April 1884, Stbl. no. 97, tot nadere tijdelijke voorziening omtrent het Nederl. Muntwezen; (Minister Grobbée, machtiging tot versmelting van 10 millioen rijksdaalders en verkoop der baren door de Nederl. Bank). Op voorstel Gildemeester toepassing der Wet gebracht onder contrôle der Staten-Generaal; 256. Wet van 27 April 1884, Stbl. no. 98, houdende nieuwe bepalingen nopens de uitgifte van muntbiljetten; 257. 1901. Wet van 28 Mei 1901, Stbl. no. 132, tot nadere regeling van het Nederlandsch Muntwezen; behouden het verbod van zilveraanmunting door particulieren; 161, noot.

MUTSAERS. Mr. J. — A. Lid Tweede Kamer St.-G., vóór 1849 als benoemd door de Provinciale Staten; I 4. Van 1849 Feb.—1854 Nov. voor het hoofdkiesdistrict Tilburg. Minister van R.-K. Eeredienst, 1853 Dec. 31—1856 Aug. 1, in Ministerie v. Hall—Donker Curtius; 113; (Zie voor zijn aftreden blz. 142.) 1860. Feb. 23—1861. Maart 14 in Ministerie v. Hall—Heemstra; 202. Zie Eeredienst.

MUTSAERS. W. P. A. — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Eindhoven 1889 Mei—1891 Sept.

1888. Juni. Lid der Staatscommissie tot voorbereiding eener wet op den dienstplicht; II 353.

MIJER. Mr. P. (A.-R.) — Minister van Koloniën 1856 Jan. 1—1858 Maart 18 (tot 1856 Juli 1 in Ministerie v. Hall—Donker Curtius, daarna in Ministerie v. d. Brugghen). Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Zwolle 1860 Sept.—1866 Mei. Minister van Koloniën 1866 Mei 30—September 17 (Ministerie van Zuylen—Heemskerk). Gouverneur-Generaal van Nederl. Indië 1866 December 28—1872 Januari 1.

1856 Jan. Vervangt Pahud als Minister van Koloniën, I 134; Juli gaat als zoodanig over in Ministerie v. d. Brugghen; 142. November. Zijn reglement op de drukwerken in Nederl. Indië verwekt éenparige afkeuring; 161. 1858. Zijne koloniaal reactionaire gedragslijn wordt niet gevolgd door zijnen opvolger Rochussen, bij de beoordeeling van diens ontwerp-comptabiliteitswet wordt herinnerd aan het Voorloopig Verslag over Mijer's afgekeurd ontwerp; 323. 1860. Meent, dat regeling van den vrijen arbeid op Java moet gepaard gaan met maatschappelijke hervorming; 213. 1861. Stemt tegen v. Heemstra's

optreden van den Minister v. Hall, i. z. neutraliteit van Nederland, ten opzichte van Europeesche verwikkelingen; I 122, 123.

NIEROP. Mr. A. S. VAN (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Hoorn 1852 Mei—1853 April, id. Haarlem 1864 Sept.—1866 October.

1864. Gekozen als 2e Lid voor Haarlem; 285. 1865 December. Bij de behandeling der begrooting voor koloniën vraagt hij naar den stand der wetgeving voor Oost-Indië; 298. Rede bij de behandeling der definitieve begrooting voor Financiën voor 1866, betoogt dat de crisis niet is beëindigd met de vervanging van het Ministerie Thorbecke, door het Kabinet v. d. Putte—v. Bosse; 302. 1866 Mei 18. Zijn verzoenend amendement op art. 1 der Cultuurwet Fransen v. d. Putte, wordt hardnekkig bestreden, en verworpen; 309. September. Spreekt in verband met de motie Keuchenius over zwakke samenstelling van het Ministerie v. Zuylen—Heemskerk; II 14.

NIERSTRASZ. C.Jzn. J. L. (C.) — Lid Tweede Kamer hoofdkiesdistrict Delft 1868 Feb.—1877 Sept.

Op koloniaal-politiek gebied behoudend; II 384; hij huldigt het verlaten cultuurstelsel voor Indië; 410. 1871. Bij eerste behandeling Sumatra-tractaat, voorspelt hij moeilijkheden over Atchin; 83. 1873 April 4. Interpelleert over de oorlogsverklaring; 112. Sept. 22. Bespreekt de verklaring door den Minister de Vries in de Eerste Kamer afgelegd, omtrent de voortzetting der Ministerieele taak van het Kabinet de Vries—v. d. Putte; 114. December. Stemt tegen de begrooting van Binnenlandsche Zaken voor 1874, om de houding der regeering ten aanzien van het onderwijs; 119.

NIEUWENHUIS. F. J. DOMELA. (Socialist). — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Schoterland 1888 Mei—1891 Sept.

1888. Zijne verkiezing gevolg van het optreden der kerkelijke partijen tegenover de liberalen. Mei 14. Interpelleert naar aanleiding werkstaking van Friesche veenarbeiders; II 351, 352. Juli. Is principieel tegenstander van verlenging van het octrooi aan de Nederl. Bank; 353, 354. December. Bij behandeling der middelenwet verworpen met 79—3 st. zijne motie, strekkende om den minister van Financiën uit te noodigen, onmiddellijk eene algeheele herziening onzer belastingwetgeving voor te bereiden; 359, 360. 1889 April 12. Hij alleen stemt tegen het ontwerp-arbeidswet; 361, 362. Dec. 17. Zijne motie van wantrouwen in het beleid van Minister Godin de Beaufort, verworpen, 7 st. voor; verklaard was van liberale zijde, dat men onder zijne aanvoering geen politieke daad wenschte te doen; 369. Hij onderscheidt zich door het vaak bezigen van onparlementaire uitdrukkingen; 359. 1891. Zijne critiek op het regeeringsbeleid van het Ministerie Mackay, bij algemeene beschouwingen over Hoofdstuk XI der Staatsbegrooting; 376.

ONDERWIJS.

maatschappelijke deugden;" na bestrijding aangenomen; Wet van 13 Aug. 1857, Stbl. no. 103, zie ook Schoolquaestie; 164—166, 174, zie ook II 325 vlgg. Met de vervanging der Wet van 1806, door absoluut neutraal onderwijs, een wensch der R. K. partij vervuld; I 310. 1861. Bij amendement gelicht uit de Staatsbegrooting voor 1862, een post voor het stichten van rijkskweekscholen voor onderwijzers; 242. 1866. Voorstel de Brauw tot wijziging der Wet L. O. van 1857, subsidieeren van bijzondere scholen; II 23, 48. 1867. Wetsontwerp Heemskerk tot wijziging der Wet op het L. O.; 47, 48. 1872 Maart. Thorbecke's overzicht van den toestand van het L. O. op 31 Dec. 1869 vergeleken met 31 Dec. 1857; 176. Nov.—Dec. Verheijen bepleit verhooging der traktementen voor onderwijzers; 106. Wintgens, Moens, v. Houten over gebrekkig onderwijs aan en de exploitatie van kinderen in fabrieksplaatsen, naar aanleiding verslagen van de Staatscommissie en het Nederlandsch Schoolverbond; 106, 123. 1873 Feb. van Houten dient in een wetsontwerp i. z. arbeid van kinderen, ook inhoudende bepalingen rakende het onderwijs; voorschriften betreffende leerplicht door den voorsteller uitgelicht; zie verder onder Arbeid, Wet van 19 Sept. 1874, Stbl. no. 130; 123—126. 1874. Zie programma Ministerie Heemskerk—v. Lijnden en adres van antwoord Eerste Kamer; 137, 138. 1876 Feb. Voorstel Moens, tot wijziging van enkele bepalingen der Wet L. O., 176, ingetrokken na indiening van een wetsontwerp Heemskerk (Dec.) tot herziening der Wet op het L. O.; 156. 161. 1877 Maart. Het Voorloopig Verslag der Kamer gereed; 162. Augustus. Memorie van Antwoord; 164—167. Zie adresdebat, leidende tot aftroding van het Ministerie op 1 November; 168. 1878 Maart. Ingediend wetsontwerp Kappeijne, tot herziening der Wet L. O.; Juni 17—Juli 17 beraadslaging, het ontwerp aangenomen in beide Kamers, nagenoeg ongewijzigd, met overgroote meerderheid; 175—177. Beweging tegen de Wet, zie schoolquaestie; na ingewonnen advies van Minister Kappeijne, de Wet door den Koning bekrachtigd; 177—184. Wet van 17 Aug. 1878, Stbl. no. 127; 184, 343; over verhoogde uitgaven voor onderwijs; 188; voor art. 82 dezer Wet zie arbeidsenquête; 289. 1879. Bij behandeling der Staatsbegrooting, motiën Keuchenius en Heydenrijck, strekkende tot revisie der Wet van 1878, verworpen na bestrijding van den Minister Six, die zich verbindt de Wet in te voeren uiterlijk op den 1 Januari 1881; van Houten stemt niet met de liberale meerderheid; 215. 1880. Wet van 2 Aug. 1880, Stbl. no. 135, tot wijziging van Hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1880, strekkende tot uitvoerbaarheid der Schoolwet op 1 November d. a. v.; (zie Keuchenius); 219. Aangenomen met dezelfde meerderheid als Kappeyne's Wet, toch was ook aan liberale zijde de ingenomenheid

der Tweede Kamer gelijk in ledental; 265, 309. 1885. Oordeel der verschillende partijen over Grondwetsherziening; 310—320. 1886. Toenadering van het Ministerie Heemskerk tot de liberale partij, 287; overeenstemming verkregen omtrent een hoofdbeginsel, 288; de liberale partij, erkennend dat ook andere belangen dan van Onderwijs en Koloniën, dienen ter hand genomen te worden, geneigd mede te werken tot verbetering van sociale toestanden; 289. De partijverhouding beletsel voor het vormen van eene parlementaire meerderheid voor een bewind; 323. 1887. De rechterzijde der R. C. en A.-R. partijen verzet zich tegen de democratische strooming, door Schaepman en Kuyper vertegenwoordigd; 327. 1888. Dr. A. Kuyper leidt de verkiezingscampagne met veel energie, het aantal anti-revol. kiesvereenigingen klimt in enkele maanden van 95 tot 154; 346. Men spreekt van wanbestuur der liberale partij; („het denkend deel der natie".) Radicalen en socialisten vormen eene volkspartij, uit latere splitsing komen voort: de vrijzinnig-democratische en sociaal-democratische partijgroepen; de anti-revolutionairen en roomsch-katholieken, in 1853 tegenstanders, vereenigden zich tegen de liberalen. Na de verkiezingen in Maart vormen de anti-liberalen de meerderheid in de Tweede Kamer; 348, 349; partijstemmingen over wetsontwerpen, b.v. Bankwet, 354; Vrijheidsbeneming, 360; in 1889 Accijns op azijn; 361. 1889. Aan de liberale partij ten laste gelegd, het ontchristelijken der natie door de openbare school (zie schoolquaestie) en het verwaarloozen van 's lands stoffelijke belangen door financieel wanbeheer; 368. Dec. 17. Van liberale zijde verklaard, geen politieke daad te willen verrichten onder aanvoering van den socialistischen afgevaardigde Domela Nieuwenhuis; 369. 1890—1891. Wetsontwerp tot wijziging kieswet, in de Tweede Kamer aangenomen, door de Eerste Kamer als partijwet verworpen; 376. 1891. Bij wetsontwerp op den Krijgsdienst, 377, verdeeldheid tusschen de katholieke en anti-revol. fractiën der regeeringspartij; (kabinet Mackay), 379; bij de Juni verkiezingen verliest de rechterzijde in de Tweede Kamer 10 zetels; 380. Voor reactiepartijen zie o. a. I 148; II 219.

POLL. Mr. F. VAN DE — Treedt in 1850, bij invoering der Provinciale Wet, af als Gouverneur der Provincie Utrecht; zie ook bij Commissaris des Konings; I 83.

POLS. Mr. M. S. — Zie Strafrecht; II 190, noot.

POORTER. Dr. J. H. H. DE (L.-K.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofd-Kiesdistrict 's-Hertogenbosch 1850 Oct.—1866 Oct.

1859. Redevoering over de oppositie tegen het Kabinet Rochussen—van Bosse; I 199.

POORTMAN. Mr. K. A. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Schiedam 1849 Feb.—1850 Aug.; id. Delft, 1850 Oct.—1853 April; id. Alkmaar, 1857 April—1866 September.

1850. Bestrijdt wetsvoorstel voogdij over den Troonopvolger; I 38, 53. 1851. Juli. Amendementen op wetsontwerp Recht van vereeniging en vergadering; 53—55. 1852. Zie rentebelasting; 71. 1866. Mei 17. Amendement op ontwerp-Cultuurwet, strekkende om den inlander te waarborgen, het recht op individueel en erfelijk grondgebruik; tevens willende in werking houden godsdienstige wetten, instellingen en gebruiken; hoewel de Minister verklaart dat het amendement hem onbevredigd laat en aandringt op aanneming der voorgestelde bepalingen, het amendement aangenomen; het wetsontwerp ingetrokken; I 308, 309; II 5.

POSTWEZEN.

Mr. P. P. van Bosse, Minister van Financiën, neemt initiatief tot verbetering van het postwezen; Wet van 12 April 1850, Stbl. no. 15, tot vaststelling van het briefport en regeling der aangelegenheden van de brievenposterij; I 32. 1851 Mei—Aug. Belangrijke toeneming van het brievenvervoer; 61. Wet van 5 Juli 1855, Stbl. no. 61, aanvulling en herziening der aangelegenheden van de brievenposterij; het tarief voor binnenlandsch brievenvervoer verlaagd; 127 en noot. In de wet bepaald, dat zij voor 1860 Dec. 31 moet worden herzien; Nov. 7, daartoe ingediend, ontwerp van Hall, dat zich kenmerkt door vrijgevige bepalingen; 1861 April 30, aangenomen door de Tweede Kamer; Mei 31 d. a. v. verworpen door de Eerste Kamer, wegens gevreesde financieele gevolgen der aanzienlijke verlaging van briefport; I 231, II 65. 1863. Postverdrag met Pruisen; geplaatst in het Staatsblad ingevolge Kon. Besluit van 27 Oct. 1863, Stbl. no. 127; I 287. 1870. Uniform stuiversport voor brieven, ook door de Eerste Kamer goedgekeurd, zie Wet van 22 Juli 1870, Stbl. no. 138; II 65; Fokker's aandrang tot oprichting van postspaarbanken, bestreden door Viruly en Rutgers van Rozenburg, ondersteund door de Bruyn Kops, en verdedigd door v. d. Linden; amendementFokker verworpen; II 65, 66. 1874. Minister v. d. Heim verklaart zich bereid de oprichting van postspaarbanken in overweging te nemen; 145. 1880. Een wetsontwerp, afkomstig van Ministerie Kappeyne, overgenomen door Ministerie v. Lijnden, ondervindt principieele bestrijding ter zake Staatsbemoeiïng of niet, aangenomen 48—19 st.; tegen o. a. van Delden, de Savornin Lohman, Gratama; voor o. a. van Gennep, Tak v. Poortvliet, Borgesius. Wet van 25 Mei 1880, Stbl. no. 88; 216, omtrent de werking, zie de noot op blz. 216 en 217. 1877. Het bestuur der posterijen en telegrafie overgebracht naar het departement van Waterstaat Handel en Nijverheid, opgericht bij Kon. Besluit van 6 Nov. 1877; II 173.

PRINSEN EN PRINSESSEN. — Zie Koninklijk Huis.

PROCLAMATIE. — Zie ook onder Koninklijk Huis.

1866. Juli 23. Aan de Javaansche bevolking, namens den Koning uitgevaardigd door den Gouverneur-Generaal; grondrechtregeling, Minister Myer; II 5, 389, 404. October 10. Van Koning Willem III

Nov.—1880 Sept. Lid Eerste Kamer Zuid-Holland 1880 Sept.—1888 Maart, als voren van 1888 Mei.

1862. Pas uit Indië teruggekeerd treedt hij op als Lid der Tweede Kamer; I 247. 1863 Feb. Volgt Uhlenbeck op, als Minister van Koloniën; 262, 333, II 47. Juni 1. Geeft toezegging dat het „status quo" volkomen zal bewaard blijven tot de cultuurwet zal zijn aangenomen; 334. Juli 1. Zijne definitieve koloniale begrooting voor 1863 aangenomen door de Eerste Kamer, daarmede zijn beleid goedgekeurd; zijne groote zaakkennis en handigheid als debater werken mede tot dit resultaat; 269. Ondanks tegenstand der koloniale behoudspartij gelukt het hem, terugkeer tot het oude koloniale stelsel onmogelijk te maken; 304. 1864. Indische comptabiliteitswet; 282. Over Indische baten; 286. Dec. 21. Aanneming zijner begrooting, geldt in de bijzondere omstandigheden, als een gewichtig votum van vertrouwen; 289. 1865 Dec. 1. Verklaart in antwoord op de vraag van Mr. v. Nierop in de Tweede Kamer, naar den stand der wetgeving in Oost-Indië, overtuigd te zijn dat z. i. vaststelling behoort te geschieden bij de Wet, doch om de urgentie voornemens te zijn anders te handelen; Dec. 5, dient op eigen verantwoording eene voordracht in aan den Koning, tot invoering der Wetboeken bij besluit; 298. Deze handelwijze aanleiding tot eene Kabinetscrisis, Thorbecke en Olivier treden uit het Ministerie, ook de overige Ministers dienen hun verzoek om ontslag in. 1866. Hij wordt belast met de vorming van een Ministerie; 299. De N. Rott. Ct. ziet in hem den Staatsman der toekomst; de Arnhemsche Ct. meent dat hij een slachtoffer is van handige tegenstanders, die eerst met zijne hulp Thorbecke verwijderden, om daarna hem zelf onschadelijk te maken; blijft Minister van Koloniën in het nieuw gevormd Kabinet; Bij zijn ontwerp-Cultuurwet gaat hij uit van de gedachte, dat de natie zich niet kan vereenigen met een cultuurstelstel op onrecht gegrond; 304—309; zie Indië. Mei 18. Intrekking van zijn ontwerp, na aanneming amendement Poortman; I 309, II 389; door dat votum zijne hervormingsplannen mislukt, de uitvoering van enkele reeds voorbereid; II 381, 382. Persoonlijk antagonisme tegenover Thorbecke verhaast de ontbinding der liberale partij; 309. Hij ondervindt in de Eerste Kamer geen tegenstand; vele leden der St.-G. nemen eene afwachtende houding aan, naar aanleiding zijner toezegging op 1 Juni 1863. Gedurende zijn driejarig bestuur kan hij daardoor vele wetten tot stand brengen, als: aanleg van spoorwegen op Java; reglementen op regeeringsbeleid in West-Indië, Comptabiliteitswet; 334. Na intrekking van het Ontwerp-cultuurwet treedt hij af 1866 Mei 30; I 335, II 1. Sept. 27. Zijne vraag, of de regeering na aanneming motie Keuchenius uitstel van de adresbehandeling verlangt, niet beantwoord; 16. 1867 Juni 15. Zijn amendement op voorstel Trakranen,

opdracht tot Kabinetsformatie, (na verzoek ontslag 3e Ministerie Heemskerk) wel kon aanvaarden wegens gestelde voorwaarden, waarop Heemskerk niet antwoordt; 277. 1887. Januari 19. Rede over herziening van art. 194 Grondwet; 325. April 14. Interpelleert naar toestand van leger en vloot in Ned.-Indië, (Atjeh, Celebes, de beri-beri), beantwoord bij nota 11 Mei van den Minister van Koloniën; 296, 297. 1889. Stemt voor het onderwijswetsontwerp Mackay; 368.

PIJLS. W. H. (K.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Roermond Sept. 1869—Sept. 1873, Lid Eerste Kamer St.-G. Limburg, Sept. 1880—Maart 1888.

1872. Oct. 15. Stemt voor het wetsontwerp tot afschaffing der differentieele rechten in Indië; II 399.

PIJNACKER HORDIJK. Mr. C. — (Hoogleeraar te Utrecht) Minister van Binnenlandsche Zaken 1882 Feb. 10—1883 April 22.

1882. In Ministerie van Lynden de opvolger van Mr. Six; II 238. Hij bepaalt zich niet tot de bescheiden rol zijn voorganger toebedeeld; treedt bij de adresdebatten op als de officieele woordvoerder der regeering; beginselverklaring; oplossing van de schoolquaestie is niet de taak van dit Kabinet, noch door hem te aanvaarden; zijn ideaal van het onderwijs is: de toestand waarin het openbaar onderwijs plaats maakt voor het bijzonder onderwijs. In het algemeen wekt zijne houding geen vertrouwen bij de Kamer; 242. Tegenover Schaepman betoogt hij, dat het niet aangaat gelden te weigeren voor de uitvoering van bestaande wetten, dit ware z. i. in strijd met art. 115 Grondwet; 244.

PIJNAPPEL. Mr. M. J. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Amsterdam 1866 Nov.—1869 Sept. Lid Eerste Kamer Noord-Holland 1882 Dec.—1887 Aug., id. 1888 April 2—1894 April.

1866. Oct. 30. Gekozen te Amsterdam in plaats van v. Swieten; II 19. 1887. Jan. 19. Over herziening art. 194 Grondwet; 325 1890. Oct. 28 en 29. Vereenigde vergadering St.-G.; debat over wetsontwerp ex art. 38 1e Lid Grondwet, verlangt voorafgaand afdeelingsonderzoek; 375.

RAAD VAN STATE.

1858 April 13. Rede van Minister J. J. Rochussen, o. a. over wettelijke regeling en wenschelijke uitbreiding van den werkkring van den —; I 178; November, Minister Boot over de werkwijze van den —; 187. Wet van 21 Dec. 1861, Stbl. no. 129, houdende regeling van de samenstelling en bevoegdheid van den Raad van State; 5e ontwerp, Minister Godefroi; 235. Als beginsel aangenomen, dat de Raad v. State bloot als adviseerend lichaam behoort op te treden; verschil van inzicht aangaande het grondwettelijk karakter, n.l. Raad des Konings of van het Gouvernement, volgens Heemskerk dit onderscheid door vele Kamerleden niet begrepen. Nov. 1. Met 44—17 st. aangenomen een amendement Thorbecke op art. 28; daardoor perken

gesteld aan de bevoegdheid des Konings om den Raad van State te raadplegen; Graaf v. Zuylen v. Nijevelt bestrijdt deze z. i. ongrondwettige beperking. Als voren in de Eerste Kamer, Schimmelpenninck v. d. Oye en de Vos v. Steenwijk; het ontwerp daar aangenomen met 19—13 st. De wet bevat voorschriften ten aanzien van de administratieve rechtspraak; 236, 237. 1864. Bepalingen over administratieve rechtspraak in belastingzaken, vervat in wetsontwerp Personeele belasting van Minister Betz, ingetrokken 1865 Juli 12; I 290; II 62. 1869 Sept. 24, ingediend door v. Bosse een ontwerp van Wet, waarbij de administratieve rechtspraak in belastingzaken opgedragen aan den Raad van State; 1870 Maart 23, art. 1 verworpen met 44—19 st.; 63. 1865. Oordeel van den Raad van State over de wijze van invoering der strafwetgeving in Indië; I 298. 1889 Maart. De Raad van State adviseert tot onmiddellijke samenroeping der Staten-Generaal in vereenigde zitting, na mededeeling van den Ministerraad, dat de Koning buiten staat is de Regeering waar te nemen; II 361. April 4—Mei 2. De Raad van State waarnemende het Koninklijk Gezag; besluiten van 4 April 1889, Stbl. no. 34 en 2 Mei 1889, Stbl. no. 43; 362. Als voren 1890 Oct. 30—Nov. 20; besluiten van 30 Oct. 1890, Stbl. no. 156 en 14 Nov. 1890, Stbl. no. 170. Zie verder onder Regentschap.

RAADT. Mr. G. A. DE (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Dordrecht 1852 Juni—1853 April en van 1860 April—1868 Januari Lid Eerste Kamer St.-G. Zuid-Holland 1871 Sept.—1884 Januari †.

1861. December. Stemt voor van Heemstra's begrooting; I 243.

RADEN VAN GEZONDHEID. — Zie Gezondheidsraden.

RAHUSEN. H. — Lid Eerste Kamer St.-G. Noord-Holland Sept. 1866—1875 Mei †.

1870. April. Bezwaren tegen de agrarische regeling in Indië; II 390.

RANDWIJCK. Mr. L. N. GRAAF VAN (C.) — Oud-Minister van Binnenl. en van Buitenl. Zaken, Lid van de Tweede Kamer der St.-G., hoofdkiesdistrict Hoogeveen 1849 Feb.—1850 Aug. enz.

Als Minister afgetreden na de gebeurtenissen van Februari en Maart 1848; I 2.

RANDWIJCK. Mr. A. J. GRAAF VAN — (Referendaris bij den Raad van State.)

1883. Secretaris der Staatscommissie voor de Grondwetsherziening; II 306.

RANITZ. Mr. S. M. S. DE (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Zutphen 1884 Nov.—1888 Maart.

1886. Grondwetsherziening, amendement de Beaufort—Kist—Mees—de Ranitz—v. Houten op art. 194, verworpen; II 322.

RAPPARD. Jhr. Mr. A. G. A. RIDDER VAN

1840—1854 Directeur van het Kabinet des Konings, ex-officio tevens

Rechtsvordering. Zie ook Burgerlijke Zaken.
Wet van 7 April 1869, Stbl. no. 54, houdende verkorting der termijnen van dagvaarding van hen, die buiten het koninkrijk wonen. Als voren, Stbl. no. 55, houdende afschaffing van eenige bepalingen van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, over judicieele boeten en schadeloosstellingen; II blz. 56. 1870 Juni. Beraadslaging over het wetsontwerp Godefroy, houdende wijzigingen in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering; 109. Wet van 23 April 1879, Stbl. no. 75, houdende wijziging der regeling van de kosten in burgerlijke zaken en van de bevoegdheid der procureurs tot het bepleiten dier zaken; 193. Wet van 26 April 1884, Stbl. no. 94, houdende wijzigingen in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, in verband met de invoering van het Wetboek van Strafrecht; 256.
Strafrecht. Zie hierna.

REEKERS. Mr. F. J. M. A. (K.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Haarlemmermeer 1878 Maart—1888 Maart en van 1888 Mei—1894 Maart.
1879 Mei 20. Stemt voor Tak v. Poortvliet's kanalenwet; II 203. 1885. De Eerste Kamer verwerpt zijn wetsvoorstel betrekkelijk visscherij in de Zuiderzee (zie aldaar); 269. 1887 Mei. Zie Grondwetsherziening; stemt vóór de herziening van Hoofdstuk VIII, (Defensie); 339.

REENEN. Jhr. Mr. G. C. J. VAN (C.) — (Burgemeester van Amsterdam). Minister van Binnenlandsche Zaken, 1853 April 19—1856 Juli 1 (Ministerie v. Hall—Donker Curtius; I 93). Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Amsterdam, 1858 Mei—1869 Sept. en van 1870 Feb.—1875 Sept. 1876 Maart 13 Vice-President van den Raad van State; overleden 1893 Mei 31.
1855—1856. Wet waterstaatsbelangen; 126. Geeft uiteenzetting van de toepassing der Militiewet op A. W. de Rooy, debat over ministerieele verantwoordelijkheid; 135—137. Zijn wetsontwerp op de banken van leening vindt instemming, na aanneming van een amendement, strekkende tot opheffing van particuliere banken binnen zekeren tijd, trekt hij het ontwerp in; 138. Zijn aftreden, Stct. 24 Juni 1856; 142. Wetsontwerpen L. O. en M. O., 146, de Koning wilde daaraan niet zijne sanctie geven, waarna het Ministerie aftrad; 151; over zijne verhouding tot de Kroon; II 424. 1858 Nov. Als Voorzitter der Kamer stelt hij voor, niet in behandeling te nemen een amendement Thorbecke c. s. op de spoorwegwetten, discussie over het recht van amendement; 198. 1861 Feb. 21. Deelt als Voorzitter der Tweede Kamer mede, de ontvangst eener missive van den Voorzitter der Belgische Kamer met eene aanzienlijke gift voor de watersnoodlijdenden. De Kamer vereenigt zich eenparig met zijn voorstel, den Koning persoonlijk hulde te brengen voor de uitnemende wijze waarop Z. M. tijdens en na de overstroomingen zijne Koninklijke

plichten vervulde; 224. 1863 Maart. Tegen wetsontwerp M. O.; 265; Sept. Wordt weder Voorzitter der Tweede Kamer, tegenover Dullert gekozen als 1e candidaat; 271. In 1864 voor de 5e maal Voorzitter; 285. 1865. Stemt tegen voorstel enquête in zake briefwisseling Betz—v. d. Maesen de Sombreff; 297. Wordt in 1865 Jan. geraadpleegd door den Koning over de Kabinetscrisis; 299. 1866. Stemt tegen de motie Keuchenius; Oct. 30, wordt herkozen; weder Voorzitter der Tweede Kamer, II 19; opnieuw 1868 Feb., was met 39 st. 1e candidaat geworden; 39. 1868 Mei 7. Heemskerk deelt mede, dat aan v. Reenen opdracht tot Kabinetsformatie was gedaan; 44. 1869. Na 10 jaren Voorzitter te zijn geweest, legt hij bij periodieke verkiezingen Juni, zijn mandaat voor Amsterdam neder; 59. 1871. Stemt voor goedkeuring der tractaten betreffende Atsjin en Guineakust; 83. 1872. Na aftreden 3e Ministerie Thorbecke, aangezocht tot Kabinetsformatie, weigert hij, beveelt aan de Vries, Thorbecke's geestverwant; 102. 1873 Maart 12. Voorzitter der Commissie van Rapporteurs, stelt voor eene motie, om te verdagen de behandeling van het wetsontwerp tot verlaging van den census, aangenomen met 48—16 st.; 108. 1874. Zie Muntquaestie; 122; Kiesrecht; 129. 1875 Sept. Treedt af bij periodieke verkiezingen; 148. 1876. Vice-President van den Raad van State; I 92.

REES. O. VAN (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Rotterdam 1872 Sept.—1873 Sept. Vice President van den Raad van Indië. Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Arnhem 1877 Juni—1879 Maart. Minister van Koloniën 1879 Maart 12—Augustus 20; (Ministerie Kappeyne). Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Rotterdam 1880 Sept.—1884 Jan. Gouverneur-Generaal van Ned.-Indië 1884 April 11—1888 Sept. 29. Zie onder Indië, koloniale politiek, enz.

1879 Maart. Treedt op in Ministerie Kappeyne, na Mr. van Bosse's overlijden, als Minister van Koloniën; men noemt hem „de incarnatie van de liberale Koloniale politiek"; II 193, 290; geldt als Indisch specialiteit; 226; later oordeel over hem in de Indische pers; 255. Oordeelt Kappeyne's voorstellen tot Grondwetsherziening ontijdig; 205 en noot aldaar. 1880. Zijn voorstel tot wijziging van het tarief van uitvoerrechten in Indië, wordt overgenomen door zijn opvolger v. Goltstein, echter zonder het daaraan vastgeknoopte voorstel tot regeling van de verhouding der koloniale geldmiddelen tegenover het Rijk en daarom verworpen; 217. Weder gekozen tot Kamerlid, voor Rotterdam; 221. Betuigt instemming met v. Goltstein's voorstel tot regeling van het bedrag en de uitkeering van de Indische bijdrage aan 's Rijks schatkist; 226. 1881 Mei 25. Zie motiën en kiesrecht; 233. In de zitting 1881—1882 Voorzitter der Tweede Kamer; 235. 1882. Het rapport over het Koloniaal verslag (zie aldaar) is zijn werk; hij verlaat den Voorzitterszetel, om aan de beraadslaging daarover deel te nemen; 239. Zijne meening als Lid der Kamer over conversie

1884. Als liberaal gekozen te Dockum; ondanks zijne verklaring, in de schoolquaestie niet geheel te kunnen medegaan met de liberale partij. 1885. Bij behandeling van het regeeringsvoorstel tot wijziging der kiestabel, stemt hij vóór het amendement der rechterzijde om Schiedam c. a. tot zelfstandig district te vormen; vrees bij de liberale partij daardoor te Rotterdam 1 zetel te verliezen; ontstemming in de liberale partij over zijne houding, doet hem stemmen tegen het wetsontwerp; II 275, 276. 1887. Feb., verklaart bij beraadslaging over Grondwetsherziening, te zullen stemmen tegen alle amendementen, die bloot redactiewijziging beoogen; 328, 329. Additioneele artikelen, vaststelling kiestabel, verdedigt als een eisch van billijkheid tegenover groote minderheden, het voorstel Schaepman—v. d. Biesen „enkelvoudige districten worden ook in de groote steden, als regel gesteld;" houdt zich buiten stemming ter voorkoming van conflict met partijgenooten; 341, 342. 1888 Juni. Lid der Staatscommissie tot voorbereiding eener wet op den dienstplicht; 352 noot. 1889. Lid der Commissie van Rapporteurs over Mackay's wetsontwerp tot wijziging der L. O. Wet van 1878, in die commissie daarvan de eenige voorstander; 367. 1890. Ontwikkelt grieven tegen het koloniaal beleid van den Minister Keuchenius; 370. In 1889 verschijnt zijne „Schets eener Parlementaire geschiedenis van Nederland, van 1848—1883."

RENTEBELASTING.

1851 Feb. 24. Van Bosse dient o. m. in, een wetsontwerp tot heffing eener belasting op de renten; I 69, 70. 1852 Maart. Openbare behandeling; krachtige bestrijding ook buiten het parlement, als anti-nationaal en drukkende last; artikel 3 verworpen met 35—29 st., tegen o. a. Heemskerk Bz., Godefroi, Storm van 's Gravesande, Poortman, leden der regeeringspartij. Vèr strekkende gevolgen dier verwerping; 71. Zie ook hierover 1871, bij Blussé's ontwerp inkomstenbelasting; II 94, 95. 1880. Ontwerp Vissering; October, tegen den zin der regeering wordt de openbare behandeling door eene krachtige oppositie verijdeld. 1881 Maart 16. Ingetrokken motie v. Houten om de behandeling opnieuw te verdagen; Maart 30, het ontwerp ingetrokken; II 229, 230.

REUTHER. A. E. (K.) — (Kolonel). Minister van Oorlog 1879 Aug. 20—1883 April 23 (Ministerie van Lynden). Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Nijmegen 1883 Juni—1888 Maart, id. 1888 Mei—1889 April †.

1879. Optreden als Minister; II 206. Over inrichting der levende strijdkrachten; maakt bij behandeling zijner begrooting op de Kamer een gunstigen indruk; II 215. 1883 Febr. 29. Het Kabinet vraagt ontslag; 247. 1888 Juni. Lid der Staatscommissie ter voorbereiding eener wet op den dienstplicht; 352 noot.

RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN. Mr. C. H. BARON VAN — Lid Eerste Kamer St.-G. van Gelderland 1850 Oct.—1880 Februari †.

treedt het Ministerie af, doch zelf gaat hij over in het Ministerie van Hall; I 201, 202. Mei 10. Verklaart niet te willen voorstellen wettelijke regeling der uitgifte van cultuurcontracten, omdat hij dit strijdig acht met de Grondwet, 324; bestrijdt de motie Wintgens en diens medestemmer v. Nispen v. Sevenaer, 325; gesteund door v. Hall volgt hij zijn eigen weg, ondanks het aannemen der motie Wintgens wederom een contract uitgegeven, daarop volgt in Juli eene interpellatie; eene commissie der Kamer onderzoekt de stukken daarvan overgelegd; Oct. 15. de afkeurende conclusie van hare meerderheid aangenomen met 44—15 st.; 326. Hij geeft eene breedvoerige ontwikkeling zijner denkbeelden betreffende vrijen arbeid en den overgang tot afschaffing van het cultuurstelsel; verschil van meening met de liberale meerderheid over koloniaal beleid; Dec. 14, zijne begrooting voor 1861 wordt verworpen in de Tweede Kamer met 41—28 st.; 213, 326; dit kan niet worden opgevat enkel als eene persoonlijke nederlaag voor hem, 218, doch als eene veroordeeling van het stelsel, de bestaande toestanden te handhaven en de batige sloten niet in gevaar te brengen; 303. Biedt daarna den Koning zijn ontslag aan, evenals v. Zuylen v. Nyevelt, Minister van Buitenl. Zaken; 218. Zijn opvolger Cornets de Groot voldoet niet aan de verwachtingen; 225. De regeling van het gebruik van het batig slot der Indische begrooting, ook onder Rochussen's bewind, aanleiding tot belangrijke gedachtewisseling; 230. De zaak der emancipatie van de slaven stelt hij zoo hoog, dat hij zijn wetsontwerp 3 maal omwerkt; 252. 1864 Dec. Stemt tegen de begrooting van Binnenl. Zaken; 289. 1866 Sept. 27. Stemt tegen motie Keuchenius, wordt Oct. 30 herkozen; II 19. 1867 Juni. Bestrijdt het amend. v. d. Putte op wetsontwerp Trakranen, bezoldiging inlandsche hoofden; 403. Juli. Verworpen zijn amendement op Trakranen's wetsontwerp, uitgifte van woeste gronden; II 48. 1869. Legt zijn mandaat vrijwillig neder bij periodieke verkiezingen in Juni; II 58.

ROCHUSSEN. Jhr. Mr. W. F. — (Gezant te Berlijn). Minister van Buitenlandsche Zaken 1881 Sept. 15—1883 April 23 (Ministerie van Lynden). 1886 April 30. Lid van den Raad van State.

1881. Treedt op als Minister van Buitenlandsche Zaken in het Ministerie van Lynden; II 231. 1882 Januari 19. Debat over handelstractaat met Frankrijk, waarschuwt voor de toepassing van het Fransche tarief, dat voor Nederland nadeelig is; 338; Mei 8 het tractaat voor de tweede maal niet goedgekeurd; het Kabinet vraagt ontslag; 239; niet afgetreden; 241. Hoewel zijn tractaat met Frankrijk twee malen werd afgestemd, wordt zijne begrooting aangenomen, daar de Kamer geene ontijdige crisis wil uitlokken; 243.

ROËLL. Jhr. Mr. J. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. Hoofdkiesdistrict Utrecht, 1877 Sept.—1886 Mei. Lid Eerste Kamer St.-G. voor Zeeland

Zijn amendement op het adres van antwoord, naar aanleiding van leemten in de organisatie der defensie, wordt niet aangenomen; toch verdedigt niemand het beleid van den Minister van Oorlog v. Mulken; 69. 1871. Verklaart te zullen stemmen tegen de Marinebegrooting wegens de inconstitutioneele en illiberale houding van den Minister; spreekt over wettelijke regeling der opleiding van adelborsten en vaststelling van materieel der marine; 80. Bestrijdt den Minister van Oorlog Engelvaart. Nov. 25 uitgebracht een rapport over diens mobilisatie-verslag in 1870; 87, 88. 1872. Stemt tegen Blussé's voorstel tot amortisatie N. W. S.; 92. Gesteund door Kappeyne en v. Houten, stelt hij tegenover van Limburg Stirum's voorstel tot verbetering der Utrechtsche linie, zijn eigen afgerond programma; zijn amendement, de buitengewone kosten van die verbetering te schrappen van de begrooting, verworpen; 107. Zijne bestrijding der voorstellen van Delprat en van Stirum; 108. Staat met van Stirum op zeer gespannen voet en verklaart aan eenig debat met dezen niet te willen deelnemen; het geschil uit den weg geruimd vóór de verwerping van het door de Roo bestreden voorstel tot afschaffing der plaatsvervanging; zie Militie; 110, 111. 1873. Rede ter motiveering van zijn stem vóór het Hoofdstuk Financiën, oefent tevens welwillenden aandrang tot aftreden, op den Minister van Delden; 119, 120. 1874. Zijn oordeel over Weitzel's Wet tot regeling van het Vestingstelsel, enz.; 127. Zie kiesrecht, eindverslag over het censusontwerp; 129; stemt tegen dit ontwerp; 130. 1875 Maart. Bestrijdt Minister Weitzel, zijn amendement om aan de vestingbegrooting voor 1875 een tijdelijk karakter te verleenen, na het stellen der Kabinetsquaestie ingetrokken; 146. Zijne critiek bij behandeling der vestingbegrooting voor 1876; 159. 1876 Juni. Bestrijdt Klerck's voorstellen tot wijziging der Militiewet, stelt daartegenover zijn ideaal, een gewapend en geoefend volk met een leger aan de spits; 155. 1877. Bestrijdt het wetsontwerp onderwijs aan de Koninklijke Militaire Academie, op hoofdpunten; 162. November. Zijn optreden als Minister van Oorlog in het Ministerie Kappeyne, 169, beschouwd als het meest belangrijke feit dier Kabinetsformatie; 190. 1878 Maart. Van groote werkzaamheid blijkt; reorganisatie van het Departement van Oorlog; wetsontwerp tot regeling van den Generalen Staf; 175. December 30. Overlijdt na een smartelijk lijden; 190.

ROOMSCH KATHOLIEKEN.

1840—1848. Houding der — in zake het gebruik van den Bijbel op de school; over oprichten van bijzondere scholen; zie onderwijs, schoolquaestie; II 178, 180. 1849. Grieven van sommige Katholieke sprekers (zie Dommers van Poldersveldt) en schrijvers, over beweerde achteruitzetting hunner geloofsgenooten bij benoeming tot Staatsbetrekkingen; naar hunne meening daarop niet veldoende gelet door het Ministerie Donker Curtius—de Kempenaer; steun verleend aan Thorbecke, van

SANDERS. Mr. A. J. W. FARNCOMBE (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Haarlem 1886 Juli—1888 Maart, 1888 Mei—1894 Maart.

1883. Lid der Staatscommissie voor Grondwetsherziening; II 306. Voegt afzonderlijke nota bij het verslag; 309. 1886. Spreekt bij behandeling der wetsontwerpen, afwijking van de regels der gemeentewet omtrent plaatselijke belastingen, (Nov. 22—24), over vernietiging van het besluit van den gemeenteraad van Veere, tot verkoop van den beker van Maximiliaan van Bourgondië; 295. 1887. Grondwetsherziening, Februari. Sluit zich aan bij v. Welderen Rengers, in diens verzet tegen amendementen welke bloot redactiewijziging beoogen; 329. Mei. Stemt bij eerste lezing tegen Hoofdstuk VIII; 339. Stemt voor amendement Vos de Wael, op art. 194 Grondwet; 340. Juni. Additioneele artikelen. Stemt tegen amendement Schaepman—v. d. Biesen; motiveert later zijn stem; 342. 1888—1889. Schoolwetsontwerp Mackay, hij betoont zich genegen tot concessiën aan het bijzonder onderwijs; 363, 364. 1890 Oct. 28 en 29. Vereenigde Vergadering Staten-Generaal. Neemt deel aan het debat over het wetsontwerp ingevolge art. 40 der Grondwet; 375.

SASSE VAN YSSELT. Jhr. L. J. B. VAN (K.) — Lid Eerste Kamer St.-G. Noord-Brabant 1849 Feb.—1883 September.

Vóór 1849 Lid der vroegere Tweede Kamer; I 4.

SCHAEPMAN. Dr. H. J. A. M. (K.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Breda 1880 Juli—1888 Maart, id. Wijk bij Duurstede 1888 Mei—1891 September.

Talentvol afgevaardigde van democratisch-gezinde richting; de eerste katholieke geestelijke die in de volksvertegenwoordiging zitting verkrijgt, vroeger was dit ongrondwettig geacht; II 221, 327. 1880 Sept. 28. Adresdebat, stemt voor amendement v. d. Hoop—Keuchenius omtrent kiesrecht; 305. 1881. Over kiesrecht; 234. 1882 Mei 3. Stemt voor de conclusie in zake Koloniaal verslag 1880 en conversie grondbezit op Java; 239. Dec. Verklaart te zullen stemmen tegen de begrooting van Binnenlandsche Zaken om de daarop voorkomende uitgaven voor de invoering der nieuwe schoolwet; de Minister bestrijdt zijne meening; in zijne repliek toelichting van het standpunt der katholieken in den Staat, citeert von Mallinckrodt; 244. 1883 Feb. 26. Bestrijdt het voorstel van den Voorzitter, om Pijnacker Hordijk's ontwerp kieswetwijziging in behandeling te nemen; 247. Spreekt over het standpunt der rechterzijde, ten aanzien eener Grondwetsherziening met behoud van art. 192 der Grondwet; (bijzonder onderwijs); 252, 265. Dec. Zie bij onderwijs, wetsvoorstel Mackay—Ruys—Schaepman—Lohman; 257. 1884 Juli. De bedenkingen door Keuchenius, van Eck en van Houten over het wetsontwerp tot benoeming eener Regentes, door hem bestreden; 261, 262. 1885 Sept. Verklaart dat de rechterzijde niet zal medewerken tot Grondwetsherziening, wanneer Hoofdstuk X

niet eerst volgens hare wenschen gewijzigd, door de Kamer zal zijn aangenomen; 276. 1886 Maart. Uit zijne waardeering voor de vrijzinnige bepalingen der Grondwet van 1848, gunstig voor de katholieken; uitbreiding van het kiesrecht in den ruimsten zin, acht hij noodzakelijk, zie Heldt; 318. Wenscht grootere mate van vrijheid voor den gewonen wetgever in zake regeling van het kiesrecht; 286. Dec. 1. Indiening van zijn voorstel, tot overweging van een voorstel tot verandering van Hoofdstuk X der Grondwet; 324. Dec. 16. Stemt met de linkerzijde voor Sprenger van Eyk's wetsontwerpen, ter bevordering en instandhouding der suikercultuur op Java; 291. 1887. Zie ook Grondwetsherziening, Feb. 14, aangenomen zijne motie in zake kiesdistricten; Feb. 17 scherpe woordenwisseling met v. Baar en Brouwers; 324. Stelt voor, Hoofdstuk III der Grondwet te bespreken, gelijk en in verband met de additioneele art.; 332; trekt dit voorstel later in, na bezwaren der regeering en verzet van katholieke leden, doch verklaart, bij verwerping additioneele artikelen, bij tweede lezing te zullen stemmen tegen Hoofdstuk III; 333; stemt bij eerste lezing voor Hoofdstuk III met de liberale meerderheid, aangenomen; 335. Mei 11. Bestrijdt het ontwerp Hoofdstuk VI (Godsdienst), als ontijdig en gevaarlijk voor het slagen der Grondwetsherziening; schorsing en intrekking van het ontwerp volgt; 338. Juni. Zijn voorstel tot herziening van Hoofdstuk X, is nagenoeg gelijkluidend met het verworpen voorstel de Beaufort—van Houten, doch toegevoegd eene alinea, voorschrijvende subsidieering van bijzondere scholen voor daarin opgenomen onvermogenden, het O. L. O. vooropgesteld; door Vos de Wael geamendeerd, wordt het voorstel door de Tweede Kamer met 43—40 st. aangenomen; 339, 340. Additioneele artikelen, amendement met v. d. Biesen, voorstellende ook in groote steden enkelvoudige districten, verworpen met 43—39 st.; 341. Augustus. Zijn wetsvoorstel tot verandering Hoofdstuk X, besnoeid door Vos de Wael en Greeve, door de Eerste Kamer verworpen met 27—11 st.; 343. 1888 Sept. 25—Oct. 2. Beraadslaging over het voorstel Schaepman—Lohman i. z. Reglement van orde der Tweede Kamer; 357—359. Over het verschil van den schoolstrijd in 1857 en in 1888, 362; verdedigt wetsontwerp Mackay, dat de vrije school erkent, de neutrale Staatsschool handhaaft; 363. 1890 Oct. 28 en 29. Neemt deel aan de beraadslaging in Vereenigde Vergadering der St.-G. over het wetsontwerp krachtens art. 40 der Grondwet; 375. 1891. Vlugschriften, o. m. over de verdeeldheid tusschen de anti-rev. en de kath. fractiën der rechterzijde; 379.

SCHATKISTBILJETTEN. — Zie v. d. Heim, Gleichman; Schuld en Staatsbegrooting.

SCHEEPVAART. — Zie Kanalen, Koopvaardij, Rijnvaart.

Over belangen van de Nederlandsche scheepvaart, zie o. a. bij de Wet van 17 Nov. 1872, Stbl. no. 130; II 396, 397.

Scheepvaartwetten. 1849 Sept. In de 1e Troonrede van Willem III (Ministerie de Kempenaer—Donker Curtius), in uitzicht gesteld de, reeds door van Hall voorbereide, herziening der scheepvaartwetten; I 21. 1850 Juli—Augustus (1e ministerie Thorbecke) behandeld drie ontwerpen van Bosse, strekkende: 1. tot opheffing van de differentieele rechten, geheven ten behoeve der nationale scheepvaart; 2. tot afschaffing van de doorvoer en scheepvaartrechten; 3. tot afschaffing van het verbod om zeebrieven te verleenen aan buitenlands gebouwde schepen; doel der voorgestelde maatregelen: door toepassing van het vrijhandelsstelsel, den Nederlandschen handel en scheepvaart tot ontwikkeling te brengen. Van Hall, Groen, v. Dam v. Isselt bestrijden de ontwerpen door den Minister en van Rijckevorsel, Kamerlid voor Rotterdam, verdedigd. Buiten de Kamer afgekeurd door Mr. Lipman, den Amsterdamschen handel, vele reederijen en Groninger scheepsbouwers; de Rotterdamsche handel en ook de scheepsbouwmeester Fop Smit verklaren zich vóór de ontwerpen, die met groote meerderheid worden aangenomen; 33. Zie koloniale politiek. Wet van 8 Aug. 1850, Stbl. no. 47, tot regeling der belangen der Nederlandsche scheepvaart; Wet van 8 Augustus 1850, Stbl. no. 48 tot afschaffing der rechten van doorvoer en tot staking van de heffing der scheepvaartrechten op den Rijn en IJsel; Wet van 8 Aug. 1850, Stbl. no. 49, tot wijziging der Wet van 14 Maart 1819, Stbl. no. 12, op het stuk der zeebrieven en Turksche paspoorten; I 32—34. Op voorstel van 5 leden der Tweede Kamer w. o.: Duymaer v. Twist en J. P. P. van Zuylen van Nyevelt, in de wet bepaald, dat in de bestaande koloniale tarieven van in-, uit- en doorvoerrechten, geene verandering zal mogen worden gemaakt dan bij de wet; I 317; II 396, 397. Zie koloniale politiek. 1851. Goede uitkomsten der scheepvaartwetgeving; 61. Wet van 14 Juli 1855, Stbl. no. 105, tot afschaffing van het Tonnegeld der zeeschepen, houdende bepalingen omtrent het meten derzelve, (zie bij In-, Uit- en doorvoerrechten); I 129.

SCHEIDING VAN KERK EN STAAT.
Toepassing van dit beginsel besproken bij begrootingsdebat in 1869; II 60, 61.

SCHEIDSRECHTER. — Zie Suriname, 1890; II 372.

SCHELDETOL. — Zie Tractaat, 1863; I 268.

SCHEPEL. J. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Appingedam 1874 April—1888 Maart, id. 1888 Mei.

1885 Mei 26. Ingetrokken zijn wetsvoorstel, tot beperking van het vestingstelsel tot de stelling Amsterdam, na bestrijding van den Min. van Oorlog en de militaire Kamerleden; II 269. 1887 Mei. Grondwetsherziening, verworpen met 60—15 st. zijn amendement, strekkende om voor gewone omstandigheden te vormen eene krijgsmacht, samengesteld uit vrijwilligers, met oefenplicht voor zoovelen als geacht

worden in buitengewone omstandigheden noodig te zullen zijn; stemt tegen Hoofdstuk VIII eerste lezing; 339. 1888 Dec. Motie schepel c. s. afschaffing verbruiksbelastingen, verworpen met 74—7 st., zie Motiën; 360. 1889. Doet met 4 andere leden, krachtens recht van initiatief, voorstellen tot belastinghervorming; 1890 Maart 27, na verwerping van art. I van het wetsontwerp de voorstellen ingetrokken, (zie Belastingen); 372, 373. 1891 Mei 8. Stemt tegen motie persoonlijke dienstplicht; 378.

SCHIEDAM.

1885. Vorming van een kiesdistrict —, zie kiesrecht; II 275, 276 noot.

SCHIMMELPENNINCK. G. GRAAF (1794—1863). — Minister van Buitenlandsche Zaken 1848 Jan. 1—Maart 16; President van het tijdelijk Ministerie; I 2.

1848. Rapporteert aan den Koning over het verlangen naar vrijheid van onderwijs, oppert bedenkingen daartegen; II 180.

SCHIMMELPENNINCK VAN NIJENHUIS. Mr. R. J. GRAAF (C.) (geboren te Amsterdam 1821 Mei 9, overleden te 's Gravenhage 1893 April 23) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Leiden 1857 Sept.—1866 Aug. Minister van Financiën 1866 Juni 1—1868 Juni 3 (Ministerie v. Zuylen—Heemskerk); Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict 's Gravenhage 1873 Juni—1886 Mei, 1888 Mei—1891 September.

1856. Treedt bij Kamerverkiezingen te Leiden op, als Groen's tegencandidaat; II 2. 1859. Hevig tegenstander van v. Bosse's voorstel tariefshervorming; I 192. 1861 Dec. Stemt tegen van Heemstra's begrooting; vóór amendement Hugenholtz vermindering Hoofdstuk XII; 243. 1865 Oct. Ingediend eene motie bij behandeling van den considerans van het ontwerp der Veeziektenwet van 17 Oct. 1865, Stbl. no. 121, naar aanleiding der z. i. te ver gaande eerbiediging der plaatselijke autonomie; de motie verworpen, ten onrechte gedacht aan oppositiemanoeuvre; 295. 1866. Treedt op als Minister van Financiën; II 1. Spreekt van wanbeheer zijner liberale voorgangers. 1867. Zijne begrooting voor 1868 doet daarvan echter niet blijken, de Tweede Kamer toont zich weinig ingenomen met zijn beleid; 28, 29. 1868. Oordeel over critiek op zijn beleid; 41. 1866—1868. Zijn invloed op het Kabinet, in zake kamerontbinding; 44. 1873. Stemt tegen de begrooting voor Binnenl. Zaken, om de houding der regeering i. z. onderwijs; 119. Zie muntquaestie; 122. 1881 Mei 25. Stemt voor motie kiesrecht; 233. 1891. Stemt tegen motie persoonlijke dienstplicht; 378.

SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE VAN DE BEIDE POLLEN EN NIJENBEEK. A. BARON (A.-R.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Deventer, 1873 Sept.—1877 Sept.; id. Hilversum (Wet van 28 Januari 1878, Stbl. no. 5) Maart 1878—Maart 1882. Administrateur van het Kroondomein; Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict

SCHOOLQUAESTIE.

L. O. niet als partijzaak; II 6. Opgericht het Nederlandsch schoolverbond, zie ook bij Harting; 106, 123 noot. 1866—1867. Voorstel de Brauw, tot wijziging der schoolwet, subsidieering van confessioneele scholen en wetsontwerp Heemskerk (zitting 1867—1868) tot wijziging der schoolwet, vinden geen bijval; 48, 49. 1868. Interpellatie Koorders over herziening der onderwijswetgeving, beantwoord met verklaring dat het Ministerie van Bosse—Fock daartoe geen voorstel zal doen; 47. Juli 23. Mandement der R.-K. bisschoppen; brochure van Dr. A. Pierson; 49, 50. Eerste Kamer, adresdebat, amendement Messchert v. Vollenhoven gericht tegen toepassing der schoolwet, verworpen, 49; begrootingsdebat, grieven tegen toepassing der wetten L. O. en M. O.; 54. Tweede Kamer, adresdebat, uit discussie over het verworpen amendement Gefken: „leedwezen dat de regeering niet bedacht is, op tegemoetkoming aan gemoedsbezwaren", blijkt kentering van veler overtuiging ten aanzien der onderwijsvraag; 51. 1869. Zie Begrootingsdebat, 60; de schoolstrijd verscherpt door de ontwikkeling der pers, als gevolg van de afschaffing van het dagbladzegel; 57. 1871. Zie Rede Wintgens van 13 November, o. m. over het onderwijs; 86. 1873. Om de houding der regeering i. z. onderwijs, stemmen de anti-rev., 5 roomsch-kath. en 2 cons. leden tegen de begrooting van Binnenl. Zaken; 119. 174. De onderwijsvraag aan de orde gesteld bij adresdebat in de Eerste Kamer, ook bij liberalen vindt de wensch naar herziening der schoolwet van 1857 instemming; 137, 138. Bij begrootingsdiscussiën debat over het onderwijs, Kappeyne, Kuyper; opgemerkt wordt, dat de schoolquaestie eene geheel nieuwe phase is ingetreden; 144, 145. 1876. Zie Hooger Onderwijs; 153, 154. Februari. Wetsvoorstel A. Moens tot wijziging van enkele bepalingen der wet L. O., ingetrokken; 176. Nov. 3. Rede Fransen v. d. Putte, deze verklaart te zullen afwachten de wet op het L. O., acht in die wet de partijquaestie gelegen; 159. Het Ministerie Heemskerk kan de schoolquaestie niet ontgaan. December, ingediend een wetsontwerp tot wijziging der onderwijswet van 1857; 161. Memorie van Toelichting, omschrijvend het standpunt van het Kabinet; 164—166. Heemskerk gispt, dat voorstanders der bijzondere school, de openbare school gaarne zouden zien verzwakken; 183. 1877 Maart. Voorloopig verslag, onderteekend o. a. door Kappeyne en Kuyper, dit doet blijken van teleurstelling der voorstanders van het kerkelijk onderwijs en toeneming der wenschen van liberalen en ook van den drang om de schoolquaestie te maken tot de politieke quaestie bij uitnemendheid; 162, 166. De onderwijswet blijft liggen door het ingediend voorstel tot kiesrechtregeling; 162. Juni. De verkiezingen beïnvloed door de schoolquaestie; 163. Aug. Memorie van Antwoord; 164, 166; de bemiddelende voorstellen van het Kabinet bevredigen aanvankelijk de niet door fanatisme verblinden,

eene niet opgemerkte schrijffout, die bij de toepassing der Wet tot moeilijkheden aanleiding kon geven. Het voorstel tot terugzending verworpen, de foutieve wet goedgekeurd; de fout bij verbeteringswet hersteld; I 37, 38.

SCHULD. — Zie Amortisatie; Conversie; Geldleening; Russische Schuld; Staatsbegrooting.

Wet van 22 April 1852, Stbl. no. 63; amortisatie eener schuld van *f* 3.200.000.—; het ontwerp dezer wet, aangenomen door de Tweede Kamer twee dagen na indiening, strekt ter vervanging van een vorig, door de Eerste Kamer verworpen ontwerp; I 72. 1852. Wetsontwerp tot aflossing en verwisseling der 4 % Nationale Schuld, goedgekeurd en opgenomen in het Staatsblad als Wet van 20 Dec. Stbl. 224, doch blijft onuitgevoerd (1e Ministerie Thorbecke); I 82, zie B. Sloet. Wet van 23 December 1853, Stbl. no. 138, tot amortisatie en aflossing van Nationale Schuld (Ministerie v. Hall—Donker Curtius); I 112. 1853. Conversievoorstel v. Hall, verwisseling van de 4 % Staatsschuld, in 3 % fonds met negotiatie-loterij en verplichte jaarlijksche aflossing; het met instemming ontvangen wetsontwerp ingetrokken 1854 Maart 31, bij het optreden van den Minister Vrolik; 114. Wetten van 20 Januari 1872, Stbl. no. 3; 6 April 1875 Stbl. no. 59, enz. Wet van 9 Mei 1886, Stbl. no. 102, tot conversie van 4 % in $3^1/_2$ % rentegevende nationale Schuld; II 277; in de Eerste Kamer aangenomen met 23—2 stemmen; zie v. Naamen v. Eemnes; 278. Bepaling van het aandeel van Ned.-Indië; het voorgestelde amortisatiebedrag $^1/_2$ % 's jaars wordt niet in de wet opgenomen. Wet van 16 April 1887, Stbl. no. 58; II 295.

SCHUTTERIJEN.

1865. Door Thorbecke ingediend een ontwerp van Wet tot regeling der Schutterijen; gewijzigd door het Ministerie van Zuylen—Heemskerk; 1867 Mei 16—Juni 4 openbare beraadslaging, verdediging door de Ministers Heemskerk en v. d. Bosch; Juli 9 de Eerste Kamer verwerpt het ontwerp met 19—15 st.; II 25, 26. 1877. Nieuw ontwerp toegezegd door het Ministerie Heemskerk—van Lynden; 164. 1880. Zie Troonrede; 222. Zie ook art. 10 der Wet van 15 April 1886, Stbl. no. 64.

SICKESZ. Mr. C. J. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Zutphen van 1877 Dec.—1882 Nov. Lid Eerste Kamer St.-G. voor Gelderland 1884 Sept.—1888 Maart.

1888 Juni. Lid der Staatscommissie ter voorbereiding eener wet op den dienstplicht; II 353.

SIMONS. Dr. G. (C.) — (Directeur der Koninklijke Academie te Delft). Minister van Binnenlandsche Zaken 1856 Juli 1—1857 Januari 19 (Ministerie v. d. Brugghen). Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Gorinchem 1864 Sept.—1868 November †.

1856. De Staatscourant van 24 Juni bericht zijne benoeming tot Minister;

I 142. Juli 5. Houdt de sluitingsrede, deze vermeldt o. a. de wensch van den Koning met betrekking tot de schoolquaestie; 147. Verwerping zijner begrooting, ondanks het stellen der vertrouwensquaestie, bij tweede staking van stemmen; 159, 162; credietwet, 163. 1857. Noode verleent de Koning hem ontslag, om gezondheidsredenen, enz.; 161. 1864. Stemt tegen Thorbecke's begrooting voor 1865; 289.

SIX. Jhr. Mr. W. — Commissaris des Konings in Zeeland. Minister van Binnenlandsche Zaken 1879 Aug. 20—1882 Febr. 10 (Ministerie van Lynden). Lid van de Eerste Kamer St.-G. voor de Provincie Zeeland 1888 Mei—1893 September.

1879. Benoemd tot Minister van Binnenlandsche Zaken; II 206. Adresdebat, spreekt zijn voornemen uit, de schoolwet in Kappeyne's geest uit te voeren; 212. Warme discussiën bij de behandeling zijner begrooting; pogingen tot revisie der schoolwet, motiën tot uitstel van invoering Keuchenius en Heydenryck na zijne krachtige bestrijding verworpen; zijne begrooting aangenomen, verbindt zich de schoolwet te zullen invoeren 1 Januari 1881; 215. 1880 Juli. Houdt zich buiten den fellen partijstrijd bij de behandeling van het wetsontwerp tot verhooging van Hoofdstuk V der Staatsbegrooting, strekkende tot uitvoering der schoolwet; (Wetten van 2 Aug. 1880, Stbl. no. 136, 137) 219, 220. Zie Troonrede; 222. 1882. Treedt af om gezondheidsredenen; 238. 1890. Grieven tegen het beleid van den Minister Keuchenius; 370.

SLAVERNIJ. — Zie Indië.

SLEYDEN. Ph. W. VAN DER (L.) — (Ingenieur). Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Arnhem 1881 Maart—1888 Maart.

1886. Boenoemd tot lid der Commissie voor de Arbeidsenquête van 1886; II 290.

SLOET VAN DE BEELE. Mr. A. L. J. W. BARON (L.) — (Griffier der Staten van Zeeland.) Gouverneur-Generaal van Nederl.-Indië 1861 Oct. 19—1866 Oct. 25. Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Arnhem 1868 Feb.—1871 Sept.

1858 December. Wetsontwerp betreffende spoorwegaanleg Harlingen—Groningen, concessionarissen Sloet en Reuchlin; I 196. 1861 Sept. Beschouwingen over zijne benoeming tot Gouverneur-Generaal; 233, 234. 1866 Jan. 5. In overleg met den Minister Fransen v. d. Putte, door hem uitgevaardigd een besluit tot hervorming van het inlandsch bestuur op Java en Madoera, afschaffing pantjèndiensten, verhooging van bezoldiging van inlandsche hoofden en beambten, enz. Minister Myer doet bij zijn optreden, Mei 30, dit besluit intrekken; II 382, 403. 1871. Treedt af als Lid der Tweede Kamer; II 81.

SLOET TOT OLDHUIS. Mr. B. W. A. E. BARON (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Zwolle. 1849 Feb.—1860 Sept.

1849 April 27. Klaagt over breedsprakigheid bij discussiën over het Reglement van Orde der Tweede Kamer; I 13. Mei. Beraadslaging

over het ontwerp van wet tot regeling van het koloniaal batig slot over 1847; hij verklaart niet te willen berusten in het tot dusver beperkt toezicht over het koloniaal beheer; 316. Eene motie betreffende assurantie van Gouvernementproducten verworpen, zijn streven destijds ongrondwettig geacht; 317. 1852 Maart, bestrijdt heftig de voorgestelde rentebelasting, ontwerp van Bosse; 70. Nov. Krachtig vertoog, naar aanleiding Pahud's ontwerp-reglement op het beleid der regeering in Ned.-Indië, bij behandeling van het wetsontwerp tot afschaffing en verwisseling 4 % nationale schuld; 82. 1858 Nov. Zijn wetsvoorstel tot afkoopbaarstelling van tienden aangenomen door de Tweede Kamer; 186; 1859 Mei, verworpen door de Eerste Kamer; 192. 1860 Mei 11. Steunt de motie Wintgens in zake cultuurcontracten; 325. Met algemeene stemmen aangenomen zijne motie van hulde aan het Indisch leger en de zeemacht, die onder leiding van den Generaal v. Swieten den oorlog tegen Boni beëindigden; hernieuwd voorstel tot afkoopbaarstelling van tienden, na bestrijding aangenomen, met wijziging tengevolge amendement v. Nispen v. Sevenaer; Aug. 15, weder verworpen door de Eerste Kamer; 210, 211.

SMEENGE. Mr. H. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Assen 1886 April—1888 Maart, id. Meppel 1888 Mei.

1888 December. Motie tot afschaffing verbruiksbelastingen verworpen; zie motiën; II 360.

SMIDT. Mr. H. J. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Assen 1871 Feb.—1877 Nov. Minister van Justitie 1877 Nov. 3—1879 Aug. 30 (Ministerie Kappeyne). Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Emmen 1888 Mei—1891 Aug.

1874. Zie kiesrecht, verdedigt de census verlaging; II 129. Onverzoenlijk tegenstander van het Ministerie Heemskerk; wordt, 1877 Nov. 3, Minister van Justitie in Ministerie Kappeyne; II 169. 1878. Bij heropening der zitting blijkt, dat hij zich had bepaald tot omwerking van enkele wetsvoorstellen v. Lynden v. Sandenburg, hij wilde eveneens omwerken het rapport der Staatscommissie over het ontwerp Wetboek van Strafrecht, in 1875 voltooid; 190. 1879. Zie Burgerlijke Zaken; 193. Feb. 24. Dient in een ontwerp Wetboek van Strafrecht, dat overgenomen wordt door Modderman, dit wordt de Wet van 3 Maart 1881, Stbl. no. 35; 216. 1886. Lid der Commissie voor de arbeidsenquête van 1886; 290. 1889. Over een wereldstrijd tusschen vrijheid en gezag, zie Mackay's ontwerp schoolwet; 364.

SMIT. FOP. — (Scheepsbouwmeester).

1850. Voorstander der scheepvaartwetten van Bosse; vrijhandelsstelsel; verklaart niet te duchten onbeperkte mededinging van het buitenland; I 34.

SMIT VAN DEN BROECKE. A. J. — Minister van Marine 1855 Feb. 8 1856 Aug. 1 (Ministerie v. Hall—Donker Curtius).

SPOORWEGEN.

180. September 20. De Troonrede gewaagt van aanleg van spoorwegen; 181. Ministerie Rochussen—van Bosse wil hulp verleenen, o. a. door waarborg van renten; financieele steun voor overbrugging van groote rivieren; zie ook de grondslagen der regeling voor het verleenen van concessiën; 183, 184. Voor de voltooiïng der spoorwegen wordt een tijdsverloop van 6 jaren noodig geacht; 184. Van Bosse acht eene rentegarantie van *f* 2 millioen, ten behoeve van spoorwegaanleg, gerechtvaardigd; 185. Dec. Aangeboden een wetsontwerp, betreffende den aanleg en de exploitatie van den Noorderspoorweg, van staatswege steun te verleenen aan de concessionarissen Sloet en Reuchlin. 1859 Juli 26. De behandeling van dit wetsontwerp uitgesteld, daartoe strekkend voorstel van Strens c. s. aangenomen met 49—17 stemmen; 196. Wet van 21 Aug. 1859, Stbl. no. 98, houdende bepalingen omtrent het gebruik der spoorwegen; I 195; II 147. Wetsontwerp betreffende den aanleg en de exploitatie van den Zuiderspoorweg; I 196. Wetsontwerp betreffende aanleg en de exploitatie van den Noorder en Zuider Spoorweg, strekkende tot bekrachtiging van concessiën verleend aan de HH. Bredius, van Sypesteyn voor het Zuiden; Sloet en Reuchlin voor het Noordelijk deel; 196, 197. Misbaar daarover in „Amsterdamsche Courant", uit vrees van achterstelling van Amsterdam bij Rotterdam; 197. Nov. 4—18. Beraadslaging in de Tweede Kamer, de regeeringsvoordracht ongewijzigd aangenomen, met 39—32 stemmen, Thorbecke tegen. Ondanks aanneming der Staatsbegrooting, blijft de spoorwegoppositie werkzaam, eene proclamatie aangeplakt te Amsterdam; 199, 200. Van Bosse en van Tets vragen ontslag, dit wordt geweigerd. 1860 Feb. 4—8. Beraadslaging in de Eerste Kamer, de regeeringsvoordracht verworpen met 20—17 stemmen; het Ministerie treedt af; 201. De verwerping der spoorwegwet door de Eerste Kamer, was strikt genomen, geen politieke nederlaag. Aanvankelijk vond de spoorwegpolitiek van Thorbecke meer bijval dan van Hall's denkbeeld staatsaanleg, niettemin wordt het vormen van een Ministerie opgedragen aan van Hall; 202, 203. Het nieuwe kabinet v. Hall—v. Heemstra, opgetreden Februari 20, dient spoedig in een wetsontwerp tot aanleg van Staatsspoorwegen; 203. Memorie van Toelichting; 213. Het Voorloopig verslag doet niet blijken van ingenomenheid, 205; verlangen naar eene wet omschrijvende samenstel en richting der lijnen, naar eene bepaling uitlokkende concessieaanvragen binnen 1 maand, raadpleging van de wetgevende macht over de meest voordeelige wijze van uitvoering; 206. Tusschen 1856 en 1860 ingekomen 65 aanvragen om concessie, o. m. Bredius en Co.; 206. 1860 Juli. Beraadslaging over het wetsontwerp van Hall; het voorstel is zeer vrijgevig; strijd om plaatselijke belangen; van Hall zwicht niet, wil staatsaanleg doordrijven,

SPOORWEGEN.

201; betoog daarover van J. P. P. v. Zuylen v. Nyevelt, 207; van Bosse's oordeel over de kosten; Thorbecke's amendement, aanleg door particulieren, verworpen met 46—25 st.; het wetsontwerp aangenomen door de Tweede Kamer met 29—23 st., met eene wijziging betreffende de plaats der aansluiting van de zuiderlijn aan den Rijnspoorweg; het voorloopig verslag der Eerste Kamer luidt niet gunstig voor staatsaanleg; Aug. 17, het wetsontwerp niettemin aangenomen met 34—5 st. Wet van 18 Aug. 1860, Stbl. no. 45, tot aanleg van spoorwegen voor rekening van den Staat; 209, 215, 216. Om onmiddellijk een aanvang te kunnen maken met de voorbereidende werkzaamheden, Hoofdstuk V (Binnenlandsche Zaken) der Staatsbegrooting voor 1860 verhoogd met *f* 1000.000; 209. Wet van 18 Augustus 1860, Stbl. no. 46; 209. Verbinding van 's Gravenhage met den Rijnspoorweg, concessieaanvragen: van de H. IJ. S. M. voor een weg Leiden—Woerden, van Maxwils en Schretlen, ten behoeve der R. S. M., voor de lijn Den Haag—Gouda. April. Mededeeling, na interpellatie de Brauw, dat voor Leiden—Woerden uitsluitend concessie is verleend aan de H. IJ. S. M., aanleiding tot beweging in de Kamer; van Hall deelt mede, dat betrekkingen tusschen hem en de H. IJ. S. M. waren verbroken; desondanks motie van afkeuring aangenomen; I 203, 204, 250; II 151. Dullert over bepalingen der concessie, discussie over de vraag of de Staat geldelijke verplichtingen kan aangaan, zonder voorafgaande autorisatie van de wetgevende macht aan de regeering; I 205, 246. 1862 Mei 12. De Kamer verwerpt op aandrang der regeering het wetsontwerp, ingediend onder het Ministerie van Zuylen—Loudon, tot onteigening van perceelen, noodig voor den aanleg van den spoorweg Leiden—Woerden; 250. 1863 Maart 28. De Tweede Kamer verwerpt het wetsontwerp tot toekenning van subsidie aan de H. IJ. S. M. voor het versmallen van de spoorwijdte; 266. Na Thorbecke's verdediging van het beginsel particuliere exploitatie, aangenomen zijne ontwerpen der Wetten van 3 Juli 1863, Stbl. no 100, tot regeling van de exploitatie der Staatsspoorwegen en Stbl. no. 101, tot bekrachtiging van sommige artikelen eener concessie van exploitatie der Staatsspoorwegen; 266. 1863. Zie Indië, 334. 1864. Over kosten en inkomsten van den aanleg van Staatsspoorwegen; 286. Over geringe vorderingen met de uitvoering van spoorwegplannen; 293. Wet van 6 Juli 1867, Stbl. no. 64, tot verhooging der begrooting van uitgaven voor den aanleg van Staatsspoorwegen, 1867. Wet van 6 Juli 1867, Stbl. no. 65, tot onteigening van perceelen ten behoeve van een spoorweg ter verbinding van den Staatsspoorweg van Breda naar den Moerdijk, met dien van Willemsdorp naar Rotterdam; dit wetsontwerp,

koloniaal beleid, waarna v. Rees wordt benoemd tot Gouverneur-Generaal van Nederl. Indië; 255. Zie onder Indië en Nisero; 264. December. Bij behandeling der Indische begrooting voor 1885 geldt de vraag, of men wil steunen zijn streven, tot herstel van het verbroken evenwicht in de Indische financiën, oppositie van Keuchenius, deze acht de beoogde belastinghervorming in Indië vooralsnog niet doeltreffend; de regeering wijst de motie Keuchenius—Lohman af, deze wordt 19 Dec. verworpen, de Indische begrooting en credietwetten voor 1885 daarna met groote meerderheid aangenomen; 266, 413. 1885. Steunt het voorstel v. Dedem, tot definitieve regeling der verhouding van de Nederlandsche en Indische geldmiddelen, dat echter wordt verworpen; 269. 1886. Indische begrooting, dient 2 ontwerpen in tot bevordering en instandhouding der suikercultuur op Java, *a.* tot geheele of gedeeltelijke ontheffing van den cijns op het suikerriet, aangenomen met 49—30 st.; *b.* schorsing van het uitvoerrecht op suiker, aangenomen met 50—26 st., Dec. 16; 291. Voorwaarden tot uitbesteding der Ombiliënkolenvelden; door zaakkennis en handigheid weet hij zich te redden uit de moeilijkheden, ook van de zijde der volksvertegenwoordiging ondervonden; 292, 293. 1887. Bij nota van 11 Mei, beantwoordt hij de interpellatie Fransen v. d. Putte van 14 April over den toestand van leger en vloot, noemt de voorstelling in het adres der 100 burgers aan den Koning overdreven; 297. Over administratieve decentralisatie en plaatselijke zelfregeering; 299; over Tjiomas aangelegenheden; 300. Zijn wetsontwerp paketvaart Indische Archipel aangenomen, critiek van Keuchenius; II 302.

SPRUIJT. Professor Dr. C. B. — 1888 Juni. Lid der Staatscommissie ter voorbereiding eener Wet op den dienstplicht; II 353.

STAATSBEGROOTING.

Afstemmen der Staatsbegrooting, als politiek doodvonnis over een Kabinet of Minister, acht maal door de Tweede Kamer, vier maal door de Eerste Kamer toegepast; II 434. Thorbecke qualificeert deze handeling als „het laatste wapen van parlementair wantrouwen;" I 159. Zie b.v. in 1861; I 243, 329. In 1864 meenen sommige leden, evenzoo, om redenen van hoogere politiek, eene h. i. op zich zelf afkeurenswaardige begrooting, te kunnen goedkeuren; I 292, 293.

1848 Nov. 13. Rapport aan den Koning over bezuiniging op de Staatsbegrooting; I 15, 30. 1849. Middelen gezocht om een déficit van 15 millioen gld. te dekken; 14.

1849 September 21. Begrootingsrede, Minister v. Bosse (Ministerie de Kempenaer—Donker Curtius) schetst den financieelen toestand als gunstig; rekent op batig slot der koloniale remises; de werkelijke bezuinigingen beloopen 17 ton gouds; 21, 29. Van Bosse gaat over in het Ministerie Thorbecke, gewijzigde inrichting der

STAATSBEGROOTING.

Staatsbegrooting, éénjaarlijks in plaats der vroegere tweejaarlijksche; op elk hoofdstuk uitgetrokken een post onvoorziene uitgaven, de post geheime uitgaven vervalt, gebracht onder onvoorzien; 29, 30. Rede v. Bosse; 44, 45. Wet van 10 Aug. 1849, Stbl. no. 34, tot regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1847; I 316.

1850 December. Begrootingsdebatten, Thorbecke verklaart dat er niets meer valt te bezuinigen; 40, 41; Oost-Indische bate geraamd op 14 millioen gld., 44; de begrooting voor 1851 nagenoeg onveranderd vastgesteld; 50.

1851 Nov. 19. Aanvang discussiën, voldoende toestand der geldmiddelen; 60, 61; de post tafelgeld op de begrooting Buitenlandsche Zaken geschrapt; 62. 1851—1852. Over de zoogenaamde Russische Schuld, 61, 76.

1852, Sept. 27. Begrootingsrede v. Bosse, de toestand der geldmiddelen geeft reden tot tevredenheid; 79, 80; discussiën; tafelgeld weder geschrapt; het budget van oorlog nog 10½ millioen, aanwas voorspeld; 81.

1853 September 24. Begrootingsrede van Doorn, hij kan wijzen op overschotten van vroegere diensten; de begrooting verschilt weinig van de vorige, belastinghervorming ligt niet in de bedoeling der regeering, (zie bl. 12 van het Register); 106; discussiën, v. Goltstein voorspelt daling der inkomsten, klimming der staatsuitgaven, 111; over de begrootingen voor Eeredienst, Oorlog en Marine; 112. Wet van 13 April 1854, Stbl. no. 29, tot verhooging van het Xe Hoofdstuk, Oorlog, der Staatsbegrooting voor 1854; (naar aanleiding van dreigend Europeesch conflict); 114.

1854 Sept. 23. Begrootingsrede Vrolik, de begrooting belangrijk hooger dan die voor het loopende jaar, 121; de voorloopige verslagen klinken niet welwillend; 122; besnoeiïngen op hoofdstuk III, (Buitenlandsche Zaken), de Marinebegrooting verworpen; 124.

1855 Sept. 21. Begrootingsrede; 132. Klachten over opdrijving der uitgaven bij nagenoeg alle hoofdstukken; hoofdstukken Marine en Oorlog aangenomen na hevigen strijd; bij Financiën en Koloniën discussie over leverantie van muntplaatjes voor Indië, (zie aldaar); 132—134. 1856 April 23. Verworpen een wetsontwerp tot verhooging der Marinebegrooting voor 1856, voor het bouwen van een droogdok te Willemsoord; 138.

1856 Sept. 22. Het overzicht van den financieelen toestand, gegeven door Minister Vrolik, stemt tot tevredenheid, Oost-Indische baten 14½ millioen gld. Nov. 10. De Tweede Kamer komt bijeen voor behandeling der Staatsbegrooting; 157. Hoofdstuk Binnenlandsche Zaken verworpen bij 2e staking van stemmen, wegens gemis van

STAATSBEGROOTING.
vertrouwen in het beleid van Minister Simons; debat over de begrooting van Oorlog; 159. Over het 12e Hoofdstuk, Onvoorziene Uitgaven, staken de stemmen; Dec. 15, goedgekeurd met 2 stemmen, rede van Minister Vrolik; 160. Na verwerping der begrooting (Simons) Binnenlandsche Zaken, goedgekeurd eene credietwet voor 6 maanden, Wet van 31 Dec. 1856, Stbl. no. 166, tot voorloopige vaststelling van het Ve Hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1857; 162. Minister v. Rappard stelt voor, art. 4 dier Wet in te trekken, om de Wet te doen strekken voor het geheele dienstjaar; Thorbecke verklaart zich daartegen; op verlangen der Kamer dient de regeering op nieuw de begrooting in, welke ongewijzigd wordt goedgekeurd, Wet van 13 Juni 1857, Stbl. no. 53; 163. 1857 Juli. Wetsontwerp tot verhooging van Hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1857, ten behoeve der voorbereidende werkzaamheden tot den aanleg van spoorwegen (zie Spoorwegen); 167.

1857. Voorloopig verslag over Hoofdstuk I der Staatsbegrooting voor 1858; 166. Bij de indiening dezer begrooting gebleken, dat 39 millioen gld. uit de werkelijke opbrengst der Indische producten gedurende 1857, kan worden uitgekeerd aan de schatkist, enz.; 168. Over Binnenlandsche Zaken; 169. Hoofdstuk Oorlog verworpen; 169, 170. Justitie, voorstel tot afschaffing der Fransche Wet op de interesten; 170, 171.

1858 Sept. 23. Begrootingsrede v. Bosse; 182—186. Nov. 25. Aanvang der beraadslaging, de post tafelgeld niet voorkomende op de begrooting, daarop gebracht pro memorie; 186. Van verwachte bezuiniging bij defensie blijkt niet; 188; het bedrag der uitgaven voor Oorlog teruggebracht tot het cijfer voor 1858; Hoofdstuk Koloniën goedgekeurd met op 1 na algemeene stemmen; 189. Wet van 21 Juni 1859, Stbl. no. 71, tot verhooging van Hoofdstuk X der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1859; (Buitengewoon onder de wapenen houden van een deel der Militie, enz.); van 22 Juni 1859, Stbl. no. 74, tot verhooging als voren; (Buitengewone uitgaven bij de mobielverklaring van het Limburgsch bondscontingent-cavallerie; 193.

1859. Het budget der uitgaven voor 1860 belangrijk opgevoerd: de verschillende hoofdstukken der Staatsbegrooting door beide Kamers aangenomen; 199. Wet van 18 Aug. 1860, Stbl. no. 46, houdende verhooging van Hoofdstuk V (Binnenl. Zaken) der Staatsbegrooting voor 1860; (met 1 millioen gld., ter voorbereiding van den aanleg van Staatsspoorwegen); 209.

1860. Nagenoeg alle hoofdstukken der Staatsbegrooting voor 1861, verhoogd; 214; voor spoorwegbouw 13 millioen gld. uitgetrokken; de begrooting aangenomen met 42 - 29 st. Dec. 15. v. Hall's laatste

STAATSBEGROOTING.

stemmen om redenen van hoogere politiek; 293. Wet van 25 Sept. 1865, Stbl. no. 115, tot verhooging van het Ve Hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1865, (crediet van *f* 100.000 ter bestrijding van veeziekten); 294.

1865 September 23. Begrootingsrede, Betz, 295, zie ook onder dien naam, hij treedt af hangende de begrootingsdiscussiën; 296; de definitieve behandeling van het Hoofdstuk Financiën uitgesteld, 302; dit vastgesteld bij de Wet van 11 April 1866, Stbl. no. 73; 303. Wet van 16 April 1867, Stbl. no. 29, tot verhooging van het Ve Hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1866; II 25. 1866, Mei 7. Minister v. Bosse verklaart, dat Nederland voor zijne gewone uitgaven 12 tot 14 millioen uit de Indische baten noodig heeft; II 7.

1866 Juni 4. Rede van Minister Myer; de eerste zorg van het Kabinet te wijden aan de begrootingswetten voor Nederl. Indië voor 1867; II 4—8; de toestand van 's lands financiën, voor het oogenblik niet onrustbarend, dank zij der zorg van den afgetreden Minister van Bosse; 8. Aangenomen door de beide kamers, met nagenoeg algemeene stemmen, de eerste in overleg met het Parlement vastgestelde Indische begrooting, door de Eerste Kamer op 15 Sept., 12; zij werd verdedigd door Myer, den bestrijder van het beginsel: vaststelling der Indische begrooting onder contrôle van het parlement; 9, 415.

1867 Februari. Begrootingsdebatten aangevangen; 20, 21; duren 6 weken; 23. Maart 1. Hoofdstuk Buitenl. Zaken, na debat aangenomen met 41—31 st., amendement Dumbar aangenomen; 22, 23, 30; over Binnenl. Zaken, Oorlog, Marine; 23. Wet van 28 April 1867, Stbl. 37, tot verhooging van het Ve Hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1867; 25.

1867 Sept. 21. Begrootingsrede Schimmelpenninck; voorloopige verslagen over de begrooting voor 1868, toonen geene ingenomenheid met het beleid van den Minister van Financiën; 28. Nov. 14. Aanvang der beraadslagingen; 29. Nov. 26. Hoofdstuk Buitenl. Zaken verworpen met 38—36 st.; 33. Credietwetten ter voorziening in de geldelijke behoeften voor den Staatsdienst voor 1868, Wetten van 20 Dec. 1867, Stbl. nos. 132—135, enz ; 35. Wetten van 19 April 1868, Stbl. nos. 56 en 57, vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1868; de oppositie neemt geen deel aan de beraadslaging over de wetsontwerpen; 42. 1868 April 28. De Tweede Kamer verwerpt voor de tweede maal de begrooting voor Buitenl. Zaken voor 1868; 43. Bij de Wet van 27 Juni 1868, Stbl. no. 81, enz., vastgesteld de verschillende Hoofdstukken der Staatsbegrooting 1868; 42. Eindverslag over de Koloniale begrooting voor 1868; 383.

1868 September 26. Begrootingsrede voor 1869, v. Bosse; 51, 52. Over

STATEN-GENERAAL.

1849 September. Eerste Openingsrede van Willem III; 21. Adresdebat; 21—23. Over vereenigbaarheid van het Ministersambt met het Kamerlidmaatschap; 27. Baud en van Hoëvell over den werkkring der Staten-Generaal ten opzichte van de Koloniën; 319. 1850. Zie Kieswet; 34, 35.

1850 October 7. Openingsrede, doet blijken van zelfvertrouwen bij de Regeering; 39.

1851 Sept. 15. Openingsrede, kenmerkt zich door opgewekten toon; 59.

1853 April 26. Van Hall over ontbinding der vertegenwoordiging; 97.

1853 Juni 14. Met eene kleurlooze troonrede opent Willem III de buitengewone zitting der St.-G.; 99.

1853 Sept. Troonrede ter opening van de gewone zitting, 104; de kleurlooze adressen van antwoord vastgesteld nagenoeg zonder discussie; 106.

1854 Sept. Openingsrede; geen adresdebatten; 121.

1856. Over het recht van enquête der St.-G.; 135—137. Juli 5. Vervroegde sluiting der zitting; 147.

1856 September. Openingsrede, Ministerie v. d. Brugghen, adresdebatten; 148—149.

1857 Sept. 21. Uit de openingsrede afgeleid, dat het Kabinet v. d. Brugghen nog niet aan aftreden denkt; 166.

1858 Sept. 20. Openingsrede (Rochussen—v. Bosse); 181.

1860. Openingsrede; 211.

1861 Sept. 16. Troonrede, spreekt niet van de erkenning van den Koning van Italië; 234.

1862 Sept. 15. Troonrede, (Thorbecke) de koloniale aangelegenheden op den voorgrond gesteld; 253. 1863. Zie rede v. Rhemen, dat als mogelijk gevolg eener ontbinding der St.-G., de meerderheid in de Eerste Kamer uit conservatieven, in de Tweede Kamer uit liberalen op koloniaal-politiek gebied zal bestaan; 268.

1863 Sept. Opening der gewone vergadering; 270. Vóór de toepassing der Comptabiliteitswet van 1864, de contrôle van de Staten-Generaal over de Indische financiën zeer beperkt; 316.

1866 Sept. 17. Opening der zitting; II 12. October 1. Sluiting der zitting, door den Minister van Justitie als Koninklijk Commissaris; 16.

1866 Nov. 19. De zitting heropend; rede Borret; 19.

1867 Nov. De voorzitter der Tweede Kamer acht zich niet bevoegd tot terughouding van brieven, overgelegd door een Lid der Kamer; 34. December 27 sluiting der zitting, rede Heemskerk; 36.

1868 Feb. 25. Openingsrede, Heemskerk; 38. September 28. Troonrede; 49.

1869 September 20. Opening der zitting; 59. De zittingjaren 1868—1870

STATEN-GENERAAL. TWEEDE KAMER DER

van het adres goedgekeurd met 38—31 st.; na langdurige discussiën over de onderdeelen, het ontwerp-adres met 42—27 stemmen aangenomen; 285, 286. Nov. 22. Scherp debat in de Tweede Kamer, „donkere dagen vóór Kerstmis van 1864"; 288.

1866. Tal van motiën ingediend; II 13. Stekelig Adresdebat, wat het in gematigde termen gestelde adres niet had doen vermoeden. § 9, Koloniën, geeft aanleiding tot eene motie Keuchenius, afkeurende de uittreding van den Minister P. Myer; op goedkeuring der motie, Sept. 27, volgt Sept. 28 Kon. Besl. tot ontbinding der Tweede Kamer; de zitting 1 October gesloten. Dit besluit met overijling geprovoceerd; het oordeel der Kamervoorzitters noch van den Vice-Voorzitter van den Raad van State was gevraagd; II 13—16. De Regeering meende dat de Kamer hare grondwettige bevoegdheid had overschreden; dit wordt betwist in een gepubliceerd ongevraagd advies van 12 hoogleeraren in de rechten, die het ontbindingsbesluit afkeuren; 18, 21. Zie proclamatie; 17 vlg. Bij de verkiezingen op 30 Oct., herkozen 29 van de 39 voorstemmers en 20 van de 23 tegenstemmers der motie Keuchenius; 19, 30.

1866 Nov. 19, de zitting heropend, rede Minister Borret; 19, 20. Over vaststelling der Indische begrooting door de volksvertegenwoordiging; 415. 1867 Februari. De Tweede Kamer komt bijeen voor definitieve vaststelling der begrooting; 20.

1867. Adresdebat, geeft te kennen het verlangen naar eene vestiging van het bestuur over Indië op vaste grondslagen; 28. Nov. Incident, naar aanleiding van brieven door een Lid der Kamer ter inzage overgelegd en daarvan door den Voorzitter geweigerde afgifte aan den Minister van Justitie; Nov. 26. Verworpen de begrooting voor Buitenlandsche Zaken; 34. De Kamer zet ondanks de crisis de loopende werkzaamheden voort; Dec. 27, sluiting der zitting, rede Heemskerk; 35. Bij Kon. Besl. van 3 Januari 1868, Stbl. no. 3, de Tweede Kamer ontbonden; 37; Thorbecke's oordeel; 38—41. Januari 22. Verkiezingen, de uitslag ongunstig voor het Ministerie van Zuylen—Heemskerk; 38.

1868 Feb. 25. Hervatting der werkzaamheden; April 28. Verwerpt ten tweede male de begrooting van Buitenl. Zaken; 43.

1868 September. Adresdebat, zie schoolquaestie; 49. 1869, April, zie Kiestabel; 57. Juni. Periodieke verkiezingen, het ledental van 75 op 80 gebracht, in de partijgroepeering geene verandering; 58; overwegende meerderheid der liberale partij; 59. 1870 Feb. 15. Hervatting der werkzaamheden; 61. April. Indische agrarische wet, ontwerp de Waal aangenomen met 41—36 stemmen, alle amendementen verworpen; 61, 62, 393.

1870 September. Adresdebat; 69. In November huiswaarts gekeerd, half

vaart treft; 88, 89. 1873. Zie Nationale Militie, is tegen afschaffing der plaatsvervanging; 110. 1875. Bestrijdt den Minister van Oorlog Weitzel; 146. 1876. Ondersteunt wetsontwerp Klerck tot wijziging der Militiewet; geldt als de degelijkste militaire specialiteit, men verwijt hem te verlangen een Pruisisch leger op kleine schaal; 155. Bestrijdt op hoofdpunten, het wetsontwerp regelende het onderwijs aan de Kon. Militaire Academie; 162. Sterft Juni 1878; hij was een zeer bekwaam en bescheiden man; 193.

STIRUM. VAN — Zie van Limburg Stirum.

STOOMTOESTELLEN.

Wet van 28 Mei 1869, Stbl. no. 97, regelende het toezicht op het gebruik van stoomtoestellen; II 58.

STORM. Mr. L. D. (L. K.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Breda 1849 Febr.—1859 Juli †.

Was reeds Lid der Tweede Kamer vóór 1849, als benoemd door de Provinciale Staten; I 4. 1858 Dec. 13. Rede, naar aanleiding der begrooting van Oorlog, over vermindering van oorlogsgevaar door vreedzame oplossing van geschillen; 188, 189. 1859. Voert het woord tegen de mobilisatie in Limburg: sterft onder die redevoering; 197.

STORM VAN 's GRAVESANDE. Jhr. C. M. (C. L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Deventer 1849 Feb.—1856 Sept., id. Steenwijk 1856 Sept.—1879 Sept.

1849. Militair specialiteit, wenscht opheffing van grensvestingen; I 30. 1852. Bestrijdt van Bosse's ontwerp rentebelasting; 71. 1871. Stemt voor tractaten betreffende Atsjin en Guineakust; II 83. 1872 Mei. Wenscht tijdens Ministerieele crisis den Minister van Oorlog te interpelleeren, over mogelijkheid van behandeling der oorlogsbegrooting; 98. 1873. Zie Nationale Militie, tegen afschaffing der plaatsvervanging; 110; deelt mede dat het geschil v. Limburg Stirum—de Roo van Aldewerelt is uit den weg geruimd; 111. 1876. Stemt voor Klerck's ontwerp tot wijziging der Militiewet; 155. 1879. Na 35 jarig lidmaatschap, treedt hij vrijwillig af; vervangen door den anti-rev. Thomassen à Thuessink van der Hoop van Slochteren. Soms oefende hij op krasse wijze censuur over zijne medeleden; 221.

STRAFRECHT, STRAFVORDERING, STRAFZAKEN.

1847. Een Ontwerp-Wetboek van Strafrecht, van den Minister Jhr. de Jonge van Campens Nieuwland, door de Tweede Kamer aangenomen, doch niet tot wet verheven; II 223. Wet van 29 Juni 1854, Stbl. no. 102, houdende eenige veranderingen in de straffen op misdrijven gesteld; I 115. Wet van 17 Sept. 1870, Stbl. no. 170, zie Doodstraf; II 63. Wet van 24 Juli 1871, Stbl. no. 84, tot wijziging van art. 7 der Wet van 24 Juni 1854, Stbl. no. 102; (Celstraf); II 83. Vervanging van de artt. 414, 415 en 416 W. v. S. (Code Pénal) door andere bepalingen, Wet van 12 April 1872, Stbl. no. 24; zie vrijheid van

arbeid; 92. Wet van 26 Nov. 1873, Stbl. no. 175, tot aanvulling van art. 96 W. v. S.v.; II 131. Wet van 23 Mei 1873, Stbl. no. 73, tot intrekking der Wet van 26 Ventôse An IV (16 Maart 1796) op het uitroeien van rupsennesten en art. 471 8° W. v. S.r.; 131. 1870. Bij Kon. Besl. van 28 Sept. benoemd een Staatscommissie voor de samenstelling van het Wetboek van Strafrecht; Mrs. J. de Wal, A. A. de Pinto, M. S. Pols, A. E. J. Modderman, W. F. G. L. François, vervangen in 1872 door Mr. J. J. Loke; II 190. Het ontwerp voltooid 1875, 1875 Mei 13 den Koning aangeboden; bij de Kamer ingediend 1879 Feb. 24; de Kamer weder bijeen 1880 Maart 19 vindt het ontwerp ter behandeling gereed; door wijziging in het Regl. v. Orde de behandeling vergemakkelijkt; II 216. De Kamer besluit tot behandeling van het ontwerp W. v. S. vóór het ontwerp rentebelasting; 223. Minister Modderman (zie aldaar) verdedigt zijn ontwerp, dat aangenomen wordt door de Tweede Kamer met 58—10 st., door de Eerste Kamer met algemeene st.; II 233. Wet van 3 Maart 1881, Stbl. no. 35, tot vaststelling van een Wetboek van Strafrecht. Wet van 15 April 1886, Stbl. no. 64, houdende bepalingen regelende het in werking treden van het bij de Wet van 3 Maart 1881, Stbl. no. 35 vastgestelde W. v. S. en den overgang van de oude tot de nieuwe strafwetgeving, alsmede om overeenstemming te brengen tusschen de bestaande wetten en het nieuwe Wetboek; Als voren, Wet van 19 April 1886, Stbl. no. 92; II 276. Wet van 3 Januari 1884, Stbl. no. 3, tot aanwijzing der gestichten waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan en van aanverwante gestichten; 256; zie verder gevangeniswezen. Wet van 28 Juni 1854, Stbl. no. 96, houdende eenige veranderingen in de bestraffing van misdrijven door het krijgsvolk te water gepleegd; I 115. Wet van 14 Nov. 1879, Stbl. no. 191, tot wijziging van het crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande; als voren Stbl. no. 193, te water. Wet van 14 Nov. 1879, Stbl. no. 192, tot wijziging van het Reglement van krijgstucht voor het krijgsvolk te lande; als voren, Stbl. no. 194, te water; II 213. 1885 October. In de Tweede Kamer 11 zittingen gewijd aan het ontwerp van het Wetboek van Strafvordering. (Wet van 15 Januari 1886, Stbl. no. 5). Bijna alle artikelen gewijzigd, door groot meeningsverschil bij de rechtsgeleerden; 275. 1886. Zie Gestichtenwet; 288. Zie Gevangeniswezen; 276. 1890. Zie Vrijheidsbeneming; 372.

STRAFRECHTERLIJKE VERANTWOORDELIJKHEID VAN MINISTERS. Zie Ministers.

STATENUS. Mr. J. A. L. BARON — Minister van Buitenlandsche Zaken, tijdelijk, 1862 Feb. 1—Maart 12.

1862. Op politiek gebied een niet bekend man, treedt op in 2e Ministerie Thorbecke als Minister van Buitenlandsche Zaken ad. int.; I 244.

Oldhuis, hulde brengende aan Indisch leger en vloot, wegens gelukkige beëindiging van den oorlog tegen Boni, onder leiding van Generaal van Swieten; I 210. 1864. Tot Lid der Tweede Kamer gekozen te Amsterdam, in de plaats van Mr. Heemskerk Azn.; 284. 1866 Sept. 27. Stemt vóór de motie Keuchenius, wordt 30 Oct. 1866 niet herkozen; II 19. 1874. Opperbevelhebber in Ned.-Indië, meldt inneming van den Kraton; Januari, deswege gehuldigd in beide Kamers; discussiën Tweede Kamer April 16—19; Juni, legt het commando neder, omdat blijkt dat geen overwinning was behaald doch een onzekere toestand verkregen; II 131.

SWINDEREN. Jhr. G. R. G. VAN — Lid Eerste Kamer voor de provincie Friesland, 1849 Feb.—1879 Juni.

1868. Neemt met 3 andere Leden het initiatief tot het bijeenroepen der Eerste Kamer; (zie aldaar); II 43.

SIJBENGA. Mr.

Schrijver over „De Grondwet"; zie de inleiding der tweede uitgaaf van zijn boek, over erkenning der parlementaire oppermacht; II 432.

SIJNODALE COMMISSIE DER NEDERLANDSCH HERVORMDE KERK.

1853. Rondschrijven van de — na de Aprilbeweging; I 98. 1860—1886. Over de Synode van Dordrecht; II 281. Zie ook Kerkgenootschappen.

SIJPESTEIJN. VAN

1858 April 15. Zie spoorwegen. Concessie voor den aanleg en exploitatie van spoorweglijnen; I 197.

SIJPESTEIJN. Jhr. C. A. VAN (C.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdisdistrict 's Gravenhage, 1867 Sept.—1873 Mei.

1873. Wordt benoemd tot Gouverneur van Suriname.

TAALMAN KIP. W. F. VAN ERP — Minister van Marine, 1874 Mei 16—Aug. 17, (Ministerie de Vries—v. d. Putte); 1874 Aug. 17—1877 Nov. 3 en ad. int. Minister van Oorlog, 1876 Jan. 1—Feb. 1, (Ministerie Heemskerk—v. Lynden). Minister van Marine, 1879 Aug. 20—1883 April 23 en ad. int. Minister van Koloniën, 1883 Feb. 23—April 23; (Ministerie van Lynden). Minister van Marine 1884 April 19—1885 Aug. 4 (Ministerie Heemskerk).

1874. Gaat over, uit het Ministerie de Vries—v. d. Putte in dat van Heemskerk—v. Lynden; II 137. 1879. Treedt weder op als Minister van Marine, in Ministerie van Lynden; 206. 1881. Verklaart zich te kunnen vereenigen met conclusie der Commissie voor de verzoekschriften, in zake recht van petitie, klerken Rijks werven; 237. 1882 Juli. De Rammonitor „De Adder" vergaan; 254 *). 1884. Treedt

*) Noot op verzoek van den schrijver der «Schets». Abusievelijk is t. p. vermeld, dat deze ramp plaats greep gedurende het Ministerschap van den Vice-Admiraal Geerling. Op bl. 48 van het Register leze men, in plaats van: «vergaan van De Adder», het woord «als». J. M. B.

wederom op als Minister van Marine; na korten tijd vraagt hij ontslag om gezondheidsredenen; 254.

TAFELGELD.

1850. De post, tafelgeld van den Minister van Buitenlandsche Zaken, op de Staatsbegrooting voor 1851 op voorstel Reinders geschrapt; I 62. 1851. Als voren, op die van 1852; I 81. 1858. Op aandrang der Kamer weder op de begrooting gebracht, doch pro memorie uitgetrokken; 186.

TAK VAN POORTVLIET. Mr. J. P. R. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Middelburg, 1870 Oct.—1875 Juli; idem Zutphen 1875 Aug.—1877 Nov. Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid 1877 Nov. 18—1879 Aug. 20; (Ministerie Kappeyne). Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Amsterdam, 1880 Feb.—1884 Oct. Lid Eerste Kamer St.-G. voor de provincie Noord-Holland, 1884 Nov.—1888 Maart. Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Amsterdam 1888 Mei—1891 Aug.

1872. Stelt voor bij amendement op Blussé's wetsontwerp inkomstenbelasting, in plaats van het eenvoudige stelsel van heffing het Engelsche stelsel in te voeren, (speciale aanslag der afzonderlijke bronnen van inkomsten,) verworpen met 50—28 stemmen; II 97; stemt tegen regeeringsartikel; 98. 1874. Zie Muntkwestie; 122. 1877. Onverzoenlijk tegenstander van het Ministerie Heemskerk; treedt 3 Nov. op in het Ministerie Kappeyne, 169; is de eerste Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, 172; door de instelling van dit departement, vrij algemeen goedgekeurd bij algemeen verslag over de Staatsbegrooting voor 1878, de Departementen van Binnenlandsche Zaken en Financiën ontlast van vele werkzaamheden. Tak zou zich meer aan de stoffelijke belangen kunnen wijden, Kappeyne aan het onderwijs; 173. Zijn optreden wettigt twijfel, dat zoodanige beperking in de uitvoering van openbare werken zal mogelijk zijn, als het kabinet-Heemskerk in verband met den financieelen toestand had noodig geacht; 174. Hij ontwerpt een veelomvattend wetsvoorstel tot bevordering van de binnenlandsche scheepvaart; 175. 1878 Maart. Ingediend ontwerp-Kanalenwet, betreft aanleg der kanalen Amsterdam—Geldersche vallei naar de Boven-Waal; Amsterdam—Rotterdam langs Alphen en den Hollandschen IJsel; Drente, Limburg, Overijsel; kosten 30 millioen, te verdeelen over ettelijke jaren; II 198, 233. Memorie van Toelichting; 199, 203. De bestrijding van het aan de orde stellen in Mei 1879, voorspelt voor de aanneming niet veel goeds; toch worden de onderdeelen van het ontwerp, op 1 na aangenomen met kleine meerderheid; het voorstel betreffende het kanaal Venlo—Nederweert uit de wet gelicht, op voorstel van van Naamen van Eemnes; de sympathie van 3 Limburgers: Arnolds, Hoffmans en Lambrechts, voor het ontwerp dientengevolge bedoeld, zij verklaren zich tegen het ontwerp; ver-

Bosse, Dommers v. Poldersveldt, tot afschaffing van Accijnzen op slachtvee, enz.; 106—110. Over de verhouding van het Hoofd van den Staat tot diens Raadslieden; 110, 111. Discussie over herstel der Departementen van Eeredienst; 112. — 1854. Bestrijdt het ontwerp-armenwet Donker Curtius, zie voor zijne beginselen omtrent regeling van het armwezen, de betreffende wetsontwerpen 1851—1853; 115, 116. Werkt mede tot voorstel der 5 leden, tot afschaffing accijns op brandstoffen; 122. Verlangt waardige neutraliteit en overleg met andere neutrale mogendheden; van Hall herinnert aan Thorbecke's rede 19 Nov. 1852 waarin werd gewezen op het verschil met Engeland; 123, 266. — 1855. Zie wetgeving Waterstaat 1850—1855; hij verdedigt zijn stelsel, in zijne ontwerpen van 1850 en 1852 nedergelegd, wenscht in artt. 7—12 de beslissing omtrent bestaan van wettelijke verplichtingen op te dragen aan het administratief gezag; 127. Critiseert van Hall's politiek; 128. Oordeel over Thorbecke in „de 's-Gravenhaagsche Nieuwsbode", conservatief orgaan; 131, 132. Muntplaatjes-quaestie, beveelt enquête aan; 133. 1855. Febr. 20. Noemt afstemming eener begrooting het laatste wapen van parlementair wantrouwen; 159. — 1856. Hij acht het uitspreken der meening van de Kamer, over h. i. onjuiste wetstoepassing, niet strijdig met de zelfstandigheid van het administratief gezag; 137. Sept. 26. Rede over de roeping aanvaard door het Ministerie v. d. Brugghen, bestrijdt bij adresdebat het amendement Groen van Prinsterer en keurt diens tactiek af; 155, 156. — 1857. Febr. 17. Noemt het reglement op de drukwerken in Indië, een gewrocht der duisternis, zie verder Indië; 161. Bestrijdt het voorstel van den Minister van Rappard, art. 4 der credietwet voor 1857 in te trekken; waarna hernieuwde behandeling der begrooting volgt; 163. — 1858. Febr. 18. Interpelleert de regeering over hare voornemens ten opzichte van den aanleg van spoorwegen, ontwikkelt zijne denkbeelden daarover; concessiën, motie van orde aangenomen; 171, 172, 175. Maart. Afkeurend oordeelt hij over Minister Vrolik's voorstel tot wijziging der Wet op de personeele belasting; 171. — Wegens de actualiteit van het spoorwegvraagstuk, door velen verwacht, dat na aftreding van het Ministerie van der Brugghen, den leider der liberale meerderheid in de Tweede Kamer, kabinetsformatie zal worden opgedragen; 175. — 1859. November 4—18. Stemt tegen de spoorwegwetsontwerpen Ministerie Rochussen—v. Bosse; na discussie over de grenzen van het recht van amendement, niet in behandeling genomen het amendement Thorbecke c. s. om in de voorgestelde lijnen wijziging te brengen; 198. Nov. 24. Hij wijst af v. Hall's insinuatie, over zijne uitlegging van art. 59 der Grondwet, in zake inmenging der vertegenwoordiging in het Indisch beheer; 327. — 1860. Na aftreden van het Ministerie Rochussen—v. Bosse, zoude zijn optreden als kabinetsformeerder noodzakelijk zijn geweest; zijn spoorwegpolitiek vond toen

THORBECKE.

meer bijval dan de Staatsaanleg gewenscht door van Hall, die met kabinetsformatie wordt belast; 203. II 171. Rapporteur, over het voorstel der Regeering tot aanleg van Staatsspoorwegen; 205; zie V. V., betoog over voordeelen van aanleg door particulieren; 208; Juli, een amendement in dien geest, door hem met 13 anderen voorgesteld, verworpen; stemt tegen het wetsontwerp; 209. Verklaart zich tegen het in overweging nemen van Sloet's 2[de] voorstel tot afkoopbaarstelling van tienden; 210. Rede over het vertrouwen in de politiek, gispt de parisitische politiek, met opzicht tot van Hall; 214, 215. Nov. Bestrijdt Godefroi's wetsontwerp Rechterlijke inrichting; 217. — 1861. Volgens Arnh. Ct. Januari, hoofd der liberale partij, zonder uitoefening van een erkend leiderschap; I 218, II 99, 422. Zie „de Gids" over van Zuylen's rede van 23 April; 230. Bestrijdt wetsontwerp nationale militie; 232—233. Verlangt, van den Minister van Buitenlandsche Zaken van Zuylen, overlegging der diplomatieke bescheiden betreffende de erkenning van Victor Emanuel, Koning van Italië; 234, 235. Nov. 1. Aangenomen zijn amendement op art. 28 ontw. van Wet Raad van State, toelichtende rede over het beginsel van het amendement; 236, 237. De positie der partij Thorbecke gunstiger na het aftreden van Minister van Buitenlandsche Zaken v. Zuylen v. Nyevelt; niettemin de verbolgenheid jegens dien vroegeren medestander daardoor niet verminderd; 238. Dec. Stemt tegen van Heemstra's begrooting van Binnenlandsche Zaken voor 1862, welke wordt verworpen; 243.

1862. Weigert in een Ministerie J. K. v. Goltstein op te treden, wordt daarna zelf belast met de vorming van een ministerie; Febr. 1. Treedt op als Minister van Binnenlandsche Zaken; 244, 245. Ondanks zijn gunstig oordeel over Loudon, kiest hij niet dezen doch Uhlenbeck voor Koloniën; wil vaststelling van de Indische begrooting bij de wet, op dien grond weigert Loudon later de aangeboden portefeuille voor Koloniën; 243, 244. De omstandigheden waaronder het 2e Ministerie Thorbecke optreedt verschillen van die in 1849—1853; op den steun der R.-K. valt niet meer te rekenen; 246, 309. Zijne keuze voor Minister van Buitenlandsche Zaken wekt zelfs bij vereerders teleurstelling; 247, 266. De departementen van Eeredienst opgeheven; I 247, II 37. Beantwoordt interpellatie v. Goltstein over beweerde onregelmatigheid in de benoeming der overige Ministers en de beginselen van het Ministerie; 248, 249. Waardeerend is zijn antwoord op de rede Groen van Prinsterer, die bij het adresdebat den schoolstrijd heropent, verklaart het bijzonder onderwijs welwillend en onpartijdig gezind te zijn; zegt in antwoord op de opmerking van Mr. de Brauw o.a., dat de Regeering niet is oordeelaar van wetenschap en kunst, „De kunst is geene regeeringszaak, in zoover de Regeering geen oordeel, noch eenig gezag heeft op het gebied der kunst"; 256. Nov. De rede van

Groen v. Prinsterer, bij de algemeene beschouwingen over de Staatsbegrooting voor 1862, gispt het ondoeltreffend kunstmatig weren van Thorbecke uit de regeering, van 1853—1862; 259, 260. Thorbecke's bijstand kan niet verhinderen dat de begrooting voor koloniën wordt verworpen in de Eerste Kamer; 261. — 1863. Aangenomen wordt het wetsontwerp betreffende kanaal door Holland en verbetering van den Waterweg van Rotterdam naar zee; hij zelf noemde het een waagstuk dat gewaagd moest worden; 263, 293. (In 1868 opperen de tegenstanders opnieuw hunne bezwaren bij behandeling der gewijzigde overeenkomst met de Amsterdamsche Kanaalmaatschappij; II 49). Maart 3—13. Beraadslaging over zijn wetsontwerp Middelbaar Onderwijs, de voorbereiding ter hand genomen reeds kort na zijn optreden, (Wet van 2 Mei 1863, Stbl. no. 50); in antwoord op constitutioneele bedenking van Groen van Prinsterer, dat het Kabinet in permanenten staat van crisis zou verkeeren, noemt hij het debat over hoofdstuk Koloniën in 1862 parlage, wat, aanval door van Lynden uitlokt; 264, 265. De wetsontwerpen tot exploitatie der Staatsspoorwegen ondervinden krachtige bestrijding; dank zijne uitnemende verdediging worden zij aangenomen, evenals vroeger geeft hij de voorkeur aan uitvoering door particulieren; 266. Sept. Bijzondere verhouding tusschen Ministerie en Kamers, Philipse wordt voorzitter der Eerste Kamer; v. Reenen van de Tweede Kamer, tegenover Dullert gekozen als 1e cand. De oppositie tegen het 2e Ministerie Thorbecke niet eendrachtig noch krachtig; alleen Groen van Prinsterer noemde men tegen hem opgewassen in het parlementair debat; 271. Beantwoordt Groen bij adresdebat, dat overwegingen van kieschheid hadden weerhouden den Koning in de Troonrede te doen gewagen van den 17 Nov. 1813; later volgt (15 Oct. 1863) een wetsontwerp tot het stichten van een paleis voor de Staten-Generaal, ondanks felle bestrijding aangenomen; 273, 293. Repliek op grieven van Groen v. Prinsterer, geuit bij de Staatsbegrooting voor 1864, verklaart die niet te begrijpen; 278; zijne begrooting aangenomen met 59—14 stemmen; 280. — 1864. Dec. Tegen zijne begrooting voor 1865 stemmen 6 oud-Ministers, Simons, v. Goltstein, v. Heemstra, v. Zuylen, Rochussen, Myer; zijn vroegere volgeling J. P. P. v. Zuylen van Nyevelt, als conservatief in de Kamer teruggekeerd in 1864, richt heftige aanvallen tegen zijn regeeringsbeleid; 288, 289. Ook buiten het parlement maakt dit indruk; 292. Zittingjaar 1864—1865. Zijn tanende invloed wordt ondermijnd; beweren der oppositie, dat Thorbecke geen haast maakt met de uitvoering van een spoorwegplan tegen zijn advies vastgesteld; 293. — 1865. Gelijk meestal in Troonredevoeringen met medewerking van Thorbecke opgesteld, kenmerkt die van 1865 zich door den toon van voldaanheid en zelfvertrouwen; 294. Debatten over den rundertyphus, spreuk: „een ramp voor het land, een feest voor de oppositie"; zie Veeziekten; 295.

THORBECKE.

Zie Schutterij-wetsontwerp; II 25. Nov. 18. Bespreking met J. P. P. v. Zuylen v. Nyevelt over de briefwisseling tusschen den Minister Betz en den oud-Minister v. d. Maesen de Sombreff; November 20, doet mededeeling van de aanvraag om ontslag van den Minister van Financiën; voorstel v. Zuylen v. Nyevelt tot enquête (zie Betz), wordt verworpen, onder de tegenstemmers ook tegenstanders van Thorbecke: 297. Dec. 18. Laatste samenkomst van het Ministerie Thorbecke met de Tweede Kamer; den 1 Dec. t. v. was gevraagd naar den stand van de wetgeving voor Oost-Indië; algemeene overtuiging, dat invoering van het sedert 1861 gereed liggend ontw. Strafwetboek voor Indië noodig was, Thorbecke meent dat invoering moet geschieden bij de wet; Fransen v. d. Putte wil zulks doen geschieden bij Kon. Besluit; 298; de door dezen aan den Koning gezonden voordracht doet de kabinetscrisis uitbarsten; Thorbecke verzoekt zijn ontslag, zijne ambtgenooten trachtten vergeefs dat voornemen te verhinderen, 299. — 1866 Feb. 10 afgetreden; zijn brief aan den Koning over de crisis afgedrukt in de Staatscourant van 12 Febr. d. a. v., men meent, dat behalve deze officieele waarheid ook persoonlijk antagonisme in het spel is; 299. Dit persoonlijk antagonisme tegenover v. d. Putte verhaast de ontbinding der liberale partij; 309. De Nieuwe Rotterdammer en de Arnhemsche Courant over de crisis; 300. In de rede, waarin van Bosse de beginselen van het nieuwe Kabinet ontvouwt, wordt hulde gebracht aan Thorbecke, diens aftreden betreurd en verklaard dat in de algemeene staatkunde der regeering geene verandering komt; 300. De bewering, dat Thorbecke naar rust verlangde, wordt weersproken door zijne candidaturen te Groningen en Zutphen, (hij opteert voor Groningen) het R.-K. orgaan „De Tijd" wijst daarop; 301, 302. Mei 14. Rede over ontwerp-Cultuurwet, ontraadt aanneming van het regeeringsartikel 1; 307, 308; stemt voor het amendement Poortman; 309, 335. Door verwerping der Cultuurwet, gevolgd op Thorbecke's treden uit het Ministerie, groote oneenigheid in de liberale partij; II 1. Zie Politiek; I 311, 312. — 1866 Augustus. Zijne verklaring over Christendom en de noodzakelijkheid daarvan op de gemengde school, wordt aangehaald door Keuchenius; II 10—12. Voor Thorbecke's oordeel over de motie-Keuchenius op 27 September, zie II 15. noot. — 1867. Febr. Begrootingsdebat, gispt in eene korte rede de handelwijze van het Ministerie v. Zuylen—Heemskerk in zake de motie Keuchenius; 21, 22 April 5. Interpelleert over de Luxemburgsche quaestie; 24. Juni 15. In overeenstemming met zijn voorstel, gewijzigd de considerans van het wetsontwerp betreffende bezoldiging van inlandsche hoofden; 382; zijn amendement aangenomen met 51—15 st.; 403. – 1868 Maart. Interpellatierede, over de Kamerontbinding van Januari 1868, waardig van toon en onberispelijk van vorm, wordt

bits en hooghartig beantwoord door Heemskerk; 38-41. Mei. Geraadpleegd door den Koning, over kabinetsformatie na aftreden van het Ministerie v. Zuylen—Heemskerk; geeft uit zucht tot conciliatie, Z. M. in overweging, in het Ministerie slechts op te nemen personen niet of van verre betrokken geweest, bij de gebeurtenissen in 1866—1868. Met zijne medewerking ontstaat het Ministerie van Bosse—Fock; neemt daarin geen zitting, wat ook van liberale zijde wordt goedgekeurd; zie Prof. Buys; 46, 57, 54; op zijn aandrang treedt de Waal op als Minister van Koloniën; 384. Antwoordt niet op hatelijke aanvallen van Koorders, bij diens interpellatie over kabinetsformatie, enz.; 47. „Marionetten van Thorbecke", noemt de pers der verbonden anti-liberale partijen, de Ministers van het Kabinet van Bosse—Fock; 49. — 1869 April. Bestrijdt Heemskerk's amendement op het wetsontwerp tot herziening van de kiestabel, het amendement met 39—29 st. verworpen; 57, 128. Toezeggingen van den Minister van Oorlog omtrent wettelijke regeling van het vestingstelsel en legerorganisatie, bewegen hem tot aannemen der Oorlogsbegrooting voor 1870; hij verklaart tot andere inzichten omtrent de eischen der defensie te zijn gekomen; 61. — 1870 Dec. Bestrijdt de motie Fransen v. d. Putte, in zake interpellatie Kerstens, als behelzende een voorschrift waartoe de Kamer niet is geroepen; 72.

1871. Vormt ten derde male een Ministerie, dat 4 Januari 1871 op treedt; Febr. 28, zet in de Tweede Kamer zijn programma uiteen; over defensiebelangen, herziening belastingwezen, tractaten, tienden, rechterlijke organisatie en Indisch tarief, enz.; April 25. Zie mr. S. van Houten's rede, 74, 75—79. J. P. Bredius spreekt van de dwaling bij het volk omtrent Thorbecke's bedoeling en richting; 77. Behalve van Houten, wiens aanval hem ontstemt, geven ook andere leden hunne mindere ingenomenheid te kennen, met de aanvankelijk door de Regeering gevolgde gedragslijn; evenwel worden bijna alle hoofdstukken der Staatsbegrooting voor 1872 met alg. st. aangenomen; 79. Over wettelijke regeling van onderwijs aan adelborsten en vaststelling marinematerieel, zie de Roo van Alderwerelt; 80. De sluitingsrede der zitting van 1870—1871 en de rede van zijn bestrijder Wintgens op 13 Nov. doen gevoelen, dat Thorbecke zou te kort schieten in de uitvoering zijner regeertaak; dit wordt toegeschreven, deels aan de merkbare afneming zijner krachten, deels aan zijne medeministers niet berekend om de moeilijkheden in het parlement te overwinnen; 87. Verschillen met- en verhouding tot den Minister van Oorlog Engelvaart; 87; laat in strijd met zijne theoriën omtrent ministerieele homogeniteit, dezen Minister aan het lot over; 88, 89. Zie Buitenlandsche Zaken, gezantschap bij den Paus opgeheven: 89. Dec. 21. Rede van Kappeyne v. d. Coppello, deze noemt hem, in waarheid een staatsman; 91. — 1872 Febr. 20. De zitting heropend; van zijn weinig zeggend doch veelbelovend program,

conclusie van Keuchenius, zij vertrouwt dat het besluit van den Gouv.-Gen. niet langer dan noodig zal blijven gehandhaafd; 300.

TONNENGELD OP ZEESCHEPEN.

1851. Wetsontwerp tot afschaffing van het —; I 68. 1853. Zie ook bij Accijnsen, Geslacht, voorstel de Man c. s.; 106. Wet van 14 Juli 1855, Stbl. no. 105, tot afschaffing van het tonnengeld op zeeschepen en houdende bepalingen omtrent het meten derzelve; het ontwerp aangenomen met eenparige stemmen; 129.

TOUR VAN BELLINCHAVE. Mr. M. W. BARON DU — Minister van Justitie 1883 April 23—1888 April 21; Minister van Buitenl. Zaken ad int. 1885 Aug. 10—Nov. 1. (3e Ministerie Heemskerk).

1883 April 23. Treedt op als Minister van Justitie, was vroeger Wethouder van 's-Gravenhage, II 250. 1884. Wijzigt het ontwerp Modderman tot aanwijzing der gestichten waarin gevangenisstraf of hechtenis wordt ondergaan; strijd over de bedelaarsinrichtingen, zijn stelsel aangenomen. Aangenomen ontwerpen van Wet, betreffende: Rechterlijke organisatie, bepalingen Burgerlijke wetgeving, Vicarie goederen. Maart 6. Behandeling geschorst van het ontwerp-verdeeling Markegronden; 256, zie aldaar. 1887. Discussie over toepassing van het recht van gratie; slechts weinigen bevredigt zijn betoog, de discussie daarover leidt niet tot een bepaald votum van afkeuring; 294.

TRACTATEN.

1852 Aug. 5. Niet goedgekeurd het tractaat den 27 Mei t. v. gesloten met Frankrijk, betreffende letterkundigen eigendom, zie Nadruk; I 77.

1854. Zie Interventie; 113. Over contractueele neutraliteit; 122, 123.

1858 Feb. 23. Verworpen het wetsontwerp tot goedkeuring van het tractaat van handel en scheepvaart met België; beraadslaging in comité-generaal; zie België; 172.

1859. Bekrachtigd bij de Wet van 20 Augustus 1859, Stbl. no. 97, het tractaat met Portugal, over de grensregeling op het eiland Timor, enz.; zie Timor; 194.

1862 Mei 15. De Tweede Kamer verwerpt het wetsontwerp tot goedkeuring van het tractaat over de Maasaftappingen, door Minister van Zuylen v. Nyevelt gesloten met België; 247, 250.

1863 Juni 18. De Tweede Kamer verwerpt het handelstractaat met Zwitserland, wegens uitsluiting van Israëlieten; 267. Wet van 6 Juli 1863, Stbl. no. 111, tot goedkeuring van eenige artikelen der met België gesloten overeenkomst tot regeling der wateraftappingen uit de Maas. (Zie bij Minister v. d. Maesen de Sombreff en bij Maas); 267. Wet van 6 Juli 1863, Stbl. no. 112, tot goedkeuring van verschillende bepalingen van een Nederlandsch-Belgisch verdrag tot afkoop van den Scheldetol en tot vermindering van de loodsgelden op de Westerschelde; 268. Wet van 6 Juli 1863, Stbl. no. 113, tot goedkeuring van verschillende bepalingen van een

TRACTATEN.

Nederlandsch-Belgisch handels- en scheepvaart-verdrag; 268. Kon. Besluit van 27 Oct. 1863, Stbl. no. 127, bepalende de plaatsing in het Staatsblad van het tusschen Nederland en Pruisen gesloten postverdrag; zie Postwezen; 287.

1867 Mei 11. Londensch tractaat, aangaande Luxemburg; II 31—34. Wet van 3 Juli 1867, Stbl. no. 61, houdende goedkeuring van het tusschen Nederland en Groot-Brittannie op den 5 Maart 1867 te Londen gesloten verdrag, ter regeling van de grensscheiding der wederzijdsche bezittingen aan de Kust van Guinea en ter invoering van een gelijkvormig tarief van regten; 82.

1872. Wet van 20 Jan. 1872, Stbl. no. 6, tot goedkeuring der artikelen 1 en 3 van het verdrag tusschen Nederland en Groot-Brittannie wegens den afstand der Nederlandsche bezittingen ter Kust van Guinea; 83. Wet van 20 Jan. 1872, Stbl. no. 5, tot goedkeuring van het bepaalde in art. 2 van het verdrag tusschen Nederland en Groot-Brittannie betreffende Sumatra. Dit verdrag gesloten 2 Nov. 1871; het Sumatratractaat eerst verworpen door de Tweede Kamer met 36—28 st. doch in gewijzigden vorm goedgekeurd den 15 Dec. 1871; door de Eerste Kamer goedgekeurd den 18 Jan. d. a. v.; 83, 111.

1876 Maart 6. Verworpen de Suikerconventie; zie aldaar; 150, 160, 161.

1880. Wet van 25 Mei 1880, Stbl. no. 90, houdende goedkeuring der overeenkomst tusschen Nederland en Luxemburg, den 7 Jan. 1880 te 's-Gravenhage gesloten, ter beëindiging van het geschil tusschen beide landen nopens wederzijdsche vorderingen; 217—219.

1882 Jan. 27. Verworpen met 46—32 st. het wetsontwerp tot goedkeuring van eenige artikelen van het tractaat van handel en scheepvaart met Frankrijk. Algemeen was aangedrongen op verwerping, om de geringe voordeelen voor onzen handel, wegens de protectionistische beginselen in Frankrijk gehuldigd; daartegenover gewezen op het in Nederland gehuldigde vrijhandelstelsel. Mei 8. Tweede tractaat verworpen met 43—37 st. Het Ministerie van Lynden verzoekt ontslag, dat niet wordt verleend; 238, 239.

1884. Wet van 20 Juli 1884, Stbl. no. 169, houdende goedkeuring van eenige artikelen van de handelsovereenkomst, den 19 April 1884 tusschen Nederland en Frankrijk gesloten, alsmede van twee verklaringen ter voorloopige regeling van de bescherming der fabrieks- en handelsmerken, benevens van die van den letterkundigen en kunsteigendom, alsmede van de bevoegdheid der consuls in de twee staten; 263.

1887 April 16. Geteekend eene verklaring betreffende gezamenlijke uitvoering van bepaalde werken door Nederland en Pruisen, betreffende kustverlichting op de Beneden Eems. Dec. 16. Discussie

ting; I 294. Wet van 17 Oct. 1865, Stbl. no. 121, betrekkelijk het vaststellen van buitengewone maatregelen tot afwending van besmettelijke veeziekten en tot wering harer uitbreiding en gevolgen; 294. Motie R. J. Schimmelpenninck, naar aanleiding der angstvallige eerbiediging der plaatselijke autonomie; 295. Wet van 15 Sept. 1866, Stbl. no. 150, tot onschadelijkmaking van door den veetyphus aangetast en daarvan verdacht vee; II 25. 1867. De veetyphus breidt zich meer en meer uit; 20. Plan London, afmaking van verdachte koppels, enz., vervat in voorstel Minister Heemskerk, eischt 2 millioen; tegenstand bij antirevolutionairen; 25. Wet van 16 April 1867, Stbl. no. 29, tot verhooging van het Vde Hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1866; Wet van 19 April 1867, Stb. no. 30, houdende voorzieningen omtrent den veetyphus; Wet van 28 April 1867, Stbl. no. 37, tot verhooging van het Vde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1867. Bij de Wet van 19 Dec. 1867, Stbl. no. 126, gewijzigd art. 5 der Wet van 19 April 1867, Stbl. no. 30; 25. De krachtige en beleidvolle maatregelen van den Minister Heemskerk, tot bestrijding van de sedert 1864 woedende runderpest, bekroond met volkomen onderdrukking dier ziekte; 44.

VELDWACHTERS. — Zie Rijksveldwacht.

VENING MEINESZ. Mr. S. A. (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Amsterdam. 1875 Sept. —1881 Jan. Burgemeester van Rotterdam; Lid Eerste Kamer St.-G. voor de prov. Zuid-Holland 1884 Dec.—1888 Maart en van 1888 Mei.

1875 Juni. Gekozen te Amsterdam in plaats van Mr. v. Reenen; II 146. 1879 Maart. Bedenkingen tegen voorstel tot herziening belastbare opbrengst der ongebouwde eigendommen; 195. 1889. Stemt vóór het wetsontwerp Mackay tot wijziging der Schoolwet van 1878; 368.

VERDRAGEN. — Zie Tractaten.

VEREENIGING EN VERGADERING. RECHT VAN

1848--1849. Het verlangen naar meerdere vrijheid bij de uitoefening van het — bevredigd; I 5. 1849 Mei 16. Door de Tweede Kamer verworpen het wetsontwerp Donker Curtius met 55—15 st.; tegen o. a. v. Hall, Groen v. Prinsterer, Thorbecke; de Minister verklaart van de verwerping geen portefeuillequaestie te maken, wat Thorbecke noemt ongepast en inconstitutioneel; 16. Het ontwerp scherp veroordeeld wegens reactionaire strekking en preventieve beperking van het grondwettig recht; 53, 125. 1851 Juli. Beraadslaging der Tweede Kamer over het ontwerp Nedermeyer v. Rosenthal; hoewel in de afdeelingen niet ongunstig ontvangen, van verschillende zijden heftig bestreden om overdreven gestrengheid, zie v. Dam v. Isselt, Jongstra, Groen v. Prinsterer; amendementen Poortman, voorstel van Hoevell om de amendementen te onderzoeken in de afdeelingen, geeft aanleiding tot debat over recht van amendement. Thorbecke ondersteunt den Minister

slechts weinig, debat over ministerieele homogeniteit; motie van Hoevell aangenomen 41—17 st.; het ontwerp afgevoerd van de agenda; 53, 55, 125. 1854. Wetsontwerp Donker Curtius bestreden wegens daarin aangetroffen vermenging van burgerlijke en politieke rechten, voorwaarde voor rechtspersoonlijkheid; vrees voor vermeerdering van bezit in de doode hand als gevolg van gemakkelijk op te richten vereenigingen met rechtspersoonlijkheid; het ontwerp aangenomen met geringe meerderheid; 125, 126. Wet van 22 April 1855, Stbl. no. 32, tot regeling en beperking der uitoefening van het recht van vereeniging en vergadering.

VERHEIJEN. Jhr. Mr. J. B. A. J. M. — Lid Tweede Kamer St.-G., hoofdkiesdistrict Tilburg, 1866 Nov.—1888 Nov. (Inspecteur L. O.) Lid Eerste Kamer St.-G. Noordbrabant 1883 Jan.—1888 Maart en van Mei 1888.

1872. Pleit bij Staatsbegrooting voor 1873 voor verbetering der onderwijzerstraktementen; II 106. 1883. Zie Staatscommissie, Grondwetsherziening; 306.

VERKIEZINGEN.

Het streven naar „rechtstreeksche verkiezingen" bereikt met de Grondwetsherziening van 1848, daardoor een verlangen van het hervormingsgezind deel des volks bevredigd; I 5.

1849. Bij beraadslaging over de Kempenaer's ontwerp-kieswet blijkt, dat de begrippen omtrent de strekking en beteekenis van art. 76 der Grondwet verschillen; I 34. Benoeming van Leden der Eerste Kamer door den Koning, krachtens voorloopig kiesreglement, uit de personen door de kiezers op de candidatenlijsten gebracht. 68 Leden van de Tweede Kamer rechtstreeks gekozen; 4.

1850. Bij behandeling van Thorbecke's ontwerp-kieswet, blijkt van bezwaren bij vele Kamerleden tegen onbekrompen toepassing van het beginsel „rechtstreeksche verkiezingen"; 34, 35.

1850 Aug. 27. Verkiezingen voor de Tweede Kamer der Staten-Generaal tegelijk met die der nieuwe Provinciale Staten, naar aanleiding der invoering van de nieuwe Kieswet van 4 Juli 1850; 38. Strijd over personen, vóór of tegen Thorbecke; 39.

1851. Over geringe deelneming aan de verkiezingen voor de gemeenteraden; 59, 60.

1853 Mei 17. De verkiezingsstrijd na de Aprilbeweging, wekt zelfs in het buitenland belangstelling; kerkgeloof geeft daarbij meer den doorslag dan staatkundig inzicht; 98, 99.

1854. Vrees voor vorming van eene meerderheid vijandig aan de behoudende politiek van het Ministerie van Hall—Donker Curtius; 320.

1860 April. Te Amsterdam gekozen voor de Tweede Kamer Mr. J. Heemskerk Azn., als ultra-liberaal; de verkiezing wekt buiten Amsterdam weinig belangstelling; 201.

VERKIEZINGEN.

1886 Voorzitter der Commissie van enquête van 9 leden der Tweede Kamer betreffende arbeiderstoestanden, voorstel Borgesius; II 209 noot. 1887 15 Dec. Ondersteunt het betoog van Mr. Levy, over goedkeuring van internationale overeenkomsten medebrengende geldelijke verplichtingen voor den Staat; 301, 302. 1887. Grondwetsherziening. De Kamer vereenigt zich met de door hem en van Delden voorgestelde redactie van art. 126, definitieve regeling van de Rijks Comptabiliteit overlatende aan den lateren wetgever; 335. Hij sluit zich aan bij Schaepman's bestrijding van het voorstel der regeering betreffende Hoofdstuk VI, Godsdienst, waarna schorsing der beraadslaging over dat Hoofdstuk volgt; 338.

VERPONDING. — Zie Minister Gleichman's rede, van 1879 Maart, over het karakter der grondbelasting; II 197.

VERSPYCK. Jhr. G. M. (Generaal).

1862. De Troonrede huldigt zijne aanvoering bij de krijgsverrichtingen in Bandjermassin; I 254. 1874. Na v. Swieten's aftreden, de door allen gewenschte aanvoerder; vraagt ontslag wegens persoonlijke gekrenktheid. Juni 8. Eene niet-politieke motie Fabius, om hem dank te zeggen voor vele diensten in Indië en Atjeh bewezen, wordt verworpen, omdat de oppositie daarmede een blaam op de regeering wil werpen; II 131, 132.

VERVOER.

1869. Ingediend een Ontwerp van wet op de openbare middelen van vervoer; II 61. Zie de Wet van 23 April 1880, Stb. no. 67, enz.

VESTINGEN; VESTINGSTELSEL. — Zie bij Defensie, Oorlog, de Roo. van Alderwerelt, Stieltjes enz.

1850. Donker Curtius en Storm van 's Gravesande, leden der Tweede Kamer, betoogen, dat opheffing van nuttelooze en kostbare grensvestingen noodzakelijk is, om te komen tot een geconcentreerd stelsel van defensie; I 30, 31. 1869. Minister v. Mulken verklaart zich bereid tot indiening eener wetsvoordracht tot regeling van het vestingstelsel; II 69. Wet van 18 April 1874, Stbl. no. 64, tot regeling en voltooiïng van het vestingstelsel; daardoor een eind gemaakt aan den sedert jaren gevoerden strijd tusschen voorstanders eener algemeene landsdefensie en die der geconcentreerde verdediging; 126, 127, 146. Wet van 6 April 1875, Stbl. no. 63, tot vaststelling der begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiïng van het vestingstelsel, voor de dienst van 1875. Het ontwerp bestreden; voorstel der Comm. v. Rapp. om de begrooting een tijdelijk karakter te verleenen, ingetrokken omdat zij geen kabinetscrisis wil; het voorstel overgenomen door graaf van Zuylen, verworpen met 59—10 st.; II 146. 1875. Dec. 17. Afgestemd eerst de uitgaaf van 8 ton voor zwaar geschut, daarna Enderlein's geheele vestingbegrooting; 152. 1878. Noodzakelijkheid eener geldleening, hoofdzakelijk voor fortenbouw; 185, 186. De uitgaven voor

oorlog, met inbegrip der uitvoering van de Vestingwet in de eerstvolgende 4 jaren, meent de Minister Gleichman uit de gewone middelen te kunnen vinden; 188. 1885. Mei 26. Wetsvoorstel Schepel, tot beperking van het vestingstelsel tot de stelling Amsterdam, ingetrokken na bestrijding door den Minister van Oorlog en de militaire Kamerleden; 269. De vestingwet en hare uitvoering steeds aanleiding tot moeilijkheden, 4 Ministers van Oorlog vielen na aanbieding van het eerste ontwerp; critieken de Roo v. Alderwerelt, Stieltjes; 152.

VICARIE-GOEDEREN.

Wet van 11 Juli 1884, Stbl. no. 130, houdende voorloopige maatregelen tot behoud van vicarie-goederen; het wetsontwerp zonder oppositie goedgekeurd door beide Kamers; II 256.

VICTOR EMANUEL, KONING VAN ITALIË, I 247. — Zie Italië.

VICTORIA, KONINGIN VAN ENGELAND.

1850. Aug. 12. Memorandum aan haren eersten minister, over diens verhouding jegens de Kroon, in bestuurszaken; II 427 noot.

VIRULY VERBRUGGE. W. A. (L.). — Lid Tweede Kamer St.-G., hoofdkiesdistrict Rotterdam, 1863—1888 Maart en na Mei 1888.

1870. Zie Postwezen, postspaarbanken, bestrijdt het beginsel van uitbreiding der Staatszorg; II 65. 1872. Zie Inkomstenbelasting; I 97, 98. 1874. Zie Kiesrecht, censusontwerp; II 129, 130. 1875. Bij behandeling der adressen van de Kamer van Kooph. en van den Gemeenteraad te Rotterdam, over de aansluiting van den Rhijnspoorweg en Hollandschen spoorweg aldaar, verklaart hij dat een deel der Kamer de Regeering een stoot wil geven; de ontheffing van de N. R. S. M. van eene verplichting afgekeurd; de afkeurende conclusie echter met 38—37 st. verworpen; 151. 1887 Mei. Grondwetsherziening, met 54—21 st. verworpen zijn amendement, om behalve den verplichten krijgsdienst ook de legerorganisatie te regelen bij de wet; 338. Stemt tegen het in overweging nemen der herziening van Hoofdstuk Defensie; 339. 1891 Maart 19. Stelt voor eene motie tot afkeuring van het beleid van den Minister van Marine Dyserinck, in zake de niet-bevordering van den zeeofficier-Kamerlid Land, aangenomen met 66—17 st.; 376.

VISCH.

1857 Maart 6. Aangenomen door de Tweede Kamer een Ontwerp van van wet, tot wijziging der rechten op den in- en uitvoer van visch; Juli 12, verworpen door de Eerste Kamer, na staking van stemmen; nieuw ontwerp volgt, door wijziging daarin, tegen de bedoeling der regeering, invoerrecht op vreemde visch afgeschaft. Wet van 11 Dec. 1857, Stbl. no. 122; I 162.

VISSCHERIJ. — Zie Jacht en Visscherij. Zeevisscherij. Zuiderzee.

VISSERING. Mr. S. — (Oud-journalist, Hoogleeraar aan de Leidsche Academie). Minister v. Fin. 1879 Aug. 20—1881 Juni 11. (Ministerie v. Lijnden).

1848. Over zijn optreden in verband met de Grondwetsherziening; 1866.

VOS VAN STEENWIJK, Mr. J. A. G. BARON DE — Lid Eerste Kamer provincie Overijsel 1853 April—1880 April.
1861. Bestrijdt het beginsel van Thorbecke's amendement op art. 28 van het wetsontwerp Raad van State; I 237. 1880 April. Wegens benoeming tot Commissaris des Konings in Utrecht, treedt hij af als Lid der Eerste Kamer, als zoodanig vervangen door Mr. v. Naamen van Eemnes, als Voorzitter der Eerste Kamer door Jhr. Mr. v. Eysinga; 221.

VOS VAN STEENWIJK. Mr. J. W. J. BARON DE (L.) — Lid Tweede Kamer St.-G., hoofdkiesdistrict Winschoten, 1875 Maart – 1888 Maart.
1879. April. Ontwikkelt bedenkingen tegen het wetsontwerp tot herziening der belastbare opbrengst der ongebouwde eigendommen; II 195.

VRAGEN DES TIJDS.
Tijdschrift, mede-redacteur Mr. J. D. Veegens; II 236. 1877 Oct. Artikel van Mr. S. van Houten over de parlementaire praktijk; II 71. 1879. Idem over het Ministerie v. Lynden; 213.

VREEMDELINGEN.
Wet van 13 Aug. 1849, Stbl. no. 39, regelende de toelating en de uitzetting van vreemdelingen. Het eenige wetsontwerp van staatkundige beteekenis, dat in de zitting van 1849 het Staatsblad bereikt; I 221.

VRIÈRE. DE — Belgisch Minister.
1863. Tractaten over de Maasaftappingen; I 267. Zie aldaar.

VRIES Azn. Mr. G. DE (L.) — Griffier der Staten van Noord-Holland. Lid van den Raad van State. Minister van Justitie 1872 Juli 6—1874 Aug. 27 (Ministerie de Vries—v. d. Putte). Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdistrict Amsterdam 1875 Sept.—1877 April. Lid van den Raad van State van 1877 Maart 15.
1872. Geestverwant van Thorbecke, doch vreemd aan den politieken partijstrijd, wordt hem op aanraden van v. Reenen kabinetsformatie opgedragen; Juli 6, treedt op als Minister van Justitie; II 102, 163, (zie v. Houten in Brieven 1877; 171). Men zoekt verband, in het optreden van dezen ervaren kenner van het staatsrecht en grondigen jurist, met den wensch om minder gewicht te leggen op politiek beleid dan op maatschappelijke ordening; 130. September 19. Rede in de Eerste Kamer, tot ontvouwing van het regeeringsprogramma; 107, 108. Nov. Verdedigt het voorstel tot censusverlaging in verband met de Kieswet, tegen het verwijt van Mr. Wintgens (zie Kiesrecht) II 106—128. Alle hoofdstukken der Staatsbegrooting worden aangenomen met groote meerderheid; 107. 1873 Maart 17. Opnieuw ingediend het wetsontwerp Kerkelijke Organisatie, door hem overgenomen van Minister Jolles; 110. Juni 30. Verworpen het wetsontwerp tot wijziging der Militiewet; de Minister van Oorlog en de andere Ministers verzoeken ontslag; 111. Over zijne verhouding tot Minister Fransen v. d. Putte; 158. Sept. De Koning verzoekt hen hunne taak voort te zetten; o. a. was v. Lynden v. Sandenburg's poging tot kabinetsfor-

matie mislukt; 113. Alle Ministers, behalve de Minister van Oorlog daartoe bereid; zijne verklaring daarover in de Eerste Kamer lokt 22 Sept. d. a. v. in de Tweede Kamer bespreking uit; 114. Zie Redevoeringen Wintgens, v. Houten. Het Ministerie volgt den middenweg en doet onderwerpen af van economischen of privaatrechterlijken aard in afwachting van de behandeling der censusregeling; 115. Aan zijn departement met voortvarendheid gearbeid, in zittingjaar 1873—1874 komen tot stand, wetten betreffende: beperkte handlichting; bevoegdheid van kantonrechters; aanvulling W. v. S.v.; intrekking Fransche wet op het uitroeien van rupsennesten; pandrecht; voorrecht der comsionairs en rechterlijke tucht; 130, 131. 1874 Juni 20. Den dag na de afstemming der censuswet vraagt het Ministerie ontslag; 132. 1875 Juni. Gekozen tot Kamerlid voor Amsterdam ter vervanging van Mr. v. Reenen; 148. Juli 1879. Opdracht tot kabinetsformatie met Cremers en Fransen v. d. Putte, niet aanvaard; zie v. d. Putte; II 205. 1883. Zie Staatscommissie Grondwetsherziening; II 306.

VROLIK, Dr. A. — Minister van Financiën 1854, April 30—1856 Juli 1, (Ministerie v. Hall—Donker Curtius); 1856 Juli 1—1858 Maart 18, (Ministerie v. d. Brugghen).

1854 April 30. Treedt op als Minister van Financiën, na interimaat van v. Hall van Jan. 5—April 30; conversievoorstel v. Hall ingetrokken; I 114. Geroemd als ervaren specialiteit op het gebied der muntkwestie; — zijne begrootingsrede is teleurstellend voor de verwachtingen omtrent zijne hervormingsgezindheid, 121, hoewel hij is vrij van belemmerende antecedenten; 128. 1855 Juni. Ook de oppositie brengt hem lof voor de verdediging van het wetsontwerp tot verbetering van het accijnsstelsel, dat wordt aangenomen; 128, 129. Begrootingsdiscussie, zie Muntplaatjes voor Indië; 132. 1856 Juni 24. Hoewel hij ontslag verzocht, gaat hij over in het Ministerie v. d. Brugghen; 142. Sept. Geeft financieel overzicht. Nov. 10. Aanvang der discussiën over de Staatsbegrooting voor 1857; 157. Bij Hoofdstuk XII, onvoorziene uitgaven, weigert hij over te leggen eene specificatie dier uitgaven in 1856, waarna de stemmen over dit Hoofdstuk staken; herhaalt en motiveert zijne weigering op 15 December, bij tweede stemming het Hoofdstuk vastgesteld met 34—32 stemmen; 160. 1857 Mei 9. Rede ter inleiding zijner belastingvoorstellen; hij is tegenstander van eene inkomstenbelasting, weinig warm voorstander van afschaffing der accijnsen; 167. Tariefswijziging, vrijzinnige handelsbeginselen; 190. Zijne voorstellen vinden geen gunstig onthaal; 9 leden der Tweede Kamer dienen voorstel in tot afschaffing van den accijns op het geslacht, met kennelijk oogmerk eene veroordeeling der financieele politiek van het Kabinet uit te lokken; 168. Bij de begrooting voor 1858 legt hij over de in het vorig jaar door hem geweigerde specificatie van onvoorziene uitgaven; 170. Zijn voorstel tot wijziging der Wet op de

becke, treedt hij op voor Koloniën, in het Ministerie v. Bosse—Fock; 46. Bij ontvouwen van zijn programma, verklaart hij, niet te vragen hoe eene meerderheid zich samenstelt, alleen of het koloniale vraagstuk langs den verzoenenden weg dien hij wil inslaan, is op te lossen; 384. Gevraagd naar zijne voornemens, verwijst hij naar de begrooting voor 1869, zie koloniale politiek, 48. De conservatieven zien zijne plannen met wantrouwen tegemoet; 49. Overlegt met den Minister van Financiën over regeling der finantieele betrekkingen tusschen Nederland en Indië; 52. Nov. 4—12. Begrootingsdebat Tweede Kamer, in Memorie van Toelichting zijne denkbeelden uiteengezet; 53. Zie over zijn beleid, van Rhemen in de Eerste Kamer; 385—388. 1869 Nov. 19. De meerderheid der Tweede Kamer deelt niet zijne meening over eene vaste bijdrage uit de Indische geldmiddelen; 60, 410 (zie bl. 92 van dit register). 1870. Na hevige bestrijding door de koloniale behoudspartij, nagenoeg ongewijzigd door beide Kamers vastgesteld de Agrarische Wet van 9 April 1870, Stbl. no. 71; Wettelijke regeling der Suikercultuur van 20 Juli 1870, Stbl. no. 136. Zie koloniale politiek; 61, 62, 388—395. Zie voor zijne rede over de Agrarische wet in de Eerste Kamer, 391—393, over de suikerregeling, 394, 395, 409. Ontwerpt een tractaat met Engeland over Guinea en Sumatra, zie aldaar, 82. Nov. Verzoekt om gezondheidsredenen ontslag; 69. Overijlde afkondiging in Indië van de besluiten tot wijziging van het Preangerstelsel, voordat de Eerste Kamer de noodige gelden had gevoteerd, geeft aanleiding tot een incident in de Eerste Kamer, welke den 10 November zijne begrooting met 17—16 st. verwerpt; Nov. 15 treedt hij af; 69, 70, 395, 396. Hij was een bekwaam staatsman, 82; geen groot redenaar, doch kende grondig de hem toevertrouwde belangen; 370. Zie rede Fransen v. d. Putte op 3 November 1876; 158. Volgens zijn „Overzicht van de koloniale politiek der Grondwet van 1848", gaf verschil van meening over art. 59, 4e alinea der Grondwet, aanleiding tot 6 zeer uiteenloopende programma's; 416.

WAAL. J. DE (Kapitein van den generalen Staf).
Secretaris der Staatscommissie ter voorbereiding eener Wet op den dienstplicht; II 353.

WACHTGELD.
1858. Discussie, uitgelokt door het Kamerlid van Akerlaken, over de vraag naar de bevoegdheid tot het toekennen van wachtgeld onder bepaalde voorwaarden, aan ambtenaren wien eervol ontslag is verleend, niet om redenen van vereenvoudiging of bezuiniging; Minister Boot handhaaft het door zijn voorganger ingenomen standpunt, enz.; I 187.

WAL. Mr. J. DE - II 190 noot. Zie Strafrecht.

WASSENAAR VAN CATWIJCK. O. BARON VAN (A.-R.) — Lid Tweede Kamer St.-G. hoofdkiesdrict Leiden 1866 Sept.—1887 Nov. †

1871. Zie voor verkiezingen Groen van Prinsterer; II 81. 1873. Zie Nationale Militie; is voor afschaffing der plaatsvervanging; 110, 111. 1886 Maart 17. Grondwetsherziening; spreekt zijn „non possumus" uit. De nieuwe redactie van het onderwijsartikel, ontworpen door de regeering, is onvoldoende om de medewerking der anti-revolutionairen partij voor de Grondwetsherziening te verkrijgen; met 44—40 st. aangenomen zijn voorstel, Hoofdstuk X te behandelen onmiddellijk na de algemeene beschouwingen; 317, 318.

WATERSCHAPPEN.

1850. Het bepaalde in art. 158 der Prov. Wet omtrent de zelfstandigheid der waterschappen, geeft aan 3 leden Tweede Kamer St.-G. aanleiding hunne goedkeuring aan het ontwerp te onthouden; I 37. 1861. Bij amendement gelicht uit de Staatsbegrooting voor 1862, subsidiën voor verscheidene waterschappen; 242. Grondwetsherziening; discussie over wetgevende bevoegdheid van waterschapsbesturen; II 339. Zie verder Waterstaatsbelangen.

WATERSTAAT, HANDEL EN NIJVERHEID.

Bij Kon. Besl. van 6 November 1877, Stbl. no. 194, ingesteld een 8e departement van Algemeen Bestuur, dat van Waterstaat, Handel en Nijverheid. De eerste Minister van Waterstaat Handel en Nijverheid is Mr. J. P. R. Tak van Poortvliet, Ministerie Kappeyne; 170. Blijkens voorloopig verslag over de Staaatsbegrooting voor 1878, die instelling vrij algemeen met goedkeuring begroet; II 172, 173. Wet van 19 December 1887, Stbl. no. 285, houdende voorzieningen omtrent het Ministerie van Waterstaat Handel en Nijverheid.

WATERSTAATSBELANGEN.

1850. Uitspraken van den Hoogen Raad omtrent onverbindbaarheid van Waterschapskeuren, aanleiding tot indiening van een wetsontwerp door Thorbecke; de afdoening van het ontwerp echter uitgesteld tot na behandeling ontwerp Provinciale Wet. Niettemin blijkt later dat art. 158 Prov. Wet sommigen niet overtuigt van de bestaanbaarheid der autonomie en strafwetgevende bevoegdheid van waterschapsbesturen. 1852. Vernieuwd wetsontwerp voorziet in die en andere leemten. 1853 Maart. Aangenomen door de Tweede Kamer; het ontwerp bereikt niet de Eerste Kamer. 1855. Het ontwerp met eene belangrijke wijziging opnieuw aangeboden door Minister van Reenen. Tusschen die ontwerpen principieel verschil in zake beslissing, omtrent het bestaan van wettelijke verplichtingen; volgens Thorbecke op te dragen aan het administratief gezag, volgens van Reenen aan den burgerlijken rechter. Zie Waterschappen. Wet van 12 Juli 1855, Stbl. no. 102, tot voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen; I 126. Zie art. 26 der Wet van 15 April 1886, Stbl. no. 64; II 276. 1861. De post voor het aanschaffen van een ijsbreker op de groote rivieren, gelicht uit de Staatsbegrooting voor 1862; I 242.

fende de komst tot den Troon van H. M. Koningin Wilhelmina en van de aanvaarding van het Regentschap door H. M. de Koningin-Weduwe Emma; Staatsblad no. 177; II 375. Regentschap (zie aldaar,) krachtens de Wet van 2 Augustus 1884, Stbl. no. 188; (het regentschap duurt voort tot 30 Aug. 1898); II 261. Voogdij. Wet van 14 Sept. 1888, Stbl. no. 150; Kon. Besluit van 30 Oct. 1888, Stbl. no. 157. (Zie bij Koning, Voogdij over den Troonopvolger) II 354, 355. Wet van 19 Febr. 1891, Stbl. no. 33, tot regeling van het inkomen der Koningin uit 's lands kas. Wet van 22 Juni 1891, Stbl. no. 125, betreffende wettelijk vastgestelde formulieren, ambtstitels en officieele benamingen in verband met het overgaan van de Kroon op eene Koningin. Zie ook bij Koning, Koninklijk Huis, Kroon.

WILLEM FREDERIK, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU. (van 1815—1840), geboren te 's-Gravenhage 1772 Aug. 24, overleden te Berlijn 1843 Dec. 12 als Graaf van Nassau.

1813 Nov. 13. Proclamatie van Z. K. H. Willem Frederik, Prinse van Oranje-Nassau, te kennen gevende H.D.Z. bereidwilligheid, zoo om de ingezetenen in vorige onafhankelijkheid en welvaart te helpen herstellen, als om het verledene te vergeven en te vergeten. Dec. 2. Als voren, houdende aanneming door H.D.Z. van de Souvereiniteit van Nederland; II 419. Dec. 6. Stbl. no. 4. A. v. houdende aanvaarding van de Souvereiniteit der Vereenigde Nederlanden, door Z. K. H. den Heere Prince van Oranje-Nassau.

1814 Maart 30. Stbl. no. 45. Plechtige inhuldiging van Z. K. H. den Heere Prince van Oranje-Nassau, als Souverein Vorst der Vereenigde Nederlanden, binnen Amsterdam.

1815 Maart 16. Stbl. no. 27. Proclamatie, bij gelegenheid der verheffing van Z. K. H. den Souvereinen Vorst der Vereenigde Nederlanden tot Koning der Nederlanden en Hertog van Luxemburg. Mei 12. Kennisgeving betreffende het voeren van den titel Groot-Hertog van Luxemburg door Z. M. den Koning der Nederlanden.

1840 Oct. 7. Stbl. no. 63. Proclamatie, betreffende den door Z. M. den Koning gedanen afstand van de Kroon en de overdracht daarvan op Z. K. H. den Prins van Oranje; 420. Over zijne proclamatie van 2 Dec. 1813, gewagende van eene staatsregeling welke „de vrijheid der ingezetenen tegen de volgende mogelijke misbruiken zoude verzekeren"; 419. Over het regeeringsstelsel van „Vader Willem"; I 219, II 419. Tot 1830 in naam constitutioneel, feitelijk autocratisch bestuur des Konings; II 171, 419, 420. Het vrijhandelsstelsel van oudsher hier te lande gehuldigd, onder Willem I verlaten om redenen deels van beschermenden, deels van fiscalen aard (zie scheepvaartwetten ; I 33. De onderwijsbeweging gedurende zijne regeering, gericht tegen de beperking van het bijzonder onderwijs; 144.

1814. Begiftigt bij besluit van 25 Maart, Stbl. no. 40, de Nederlandsche

Bank met een octrooi voor 25 jaren; zie Bank; I 273. Wet van 11 Juli 1814, Stbl. no. 79, houdende bepalingen op het stuk der Jacht en Visscherij; I 73.

1827 Juni 18. Concordaat, overeenkomst tusschen Willem I en den Paus aangegaan, Juli 25 bekrachtigd door den Koning, afgekondigd Oct. 2. Stbl. 41/42. Zie verder Aprilbeweging; I 84.

1838. Besluit van 21 Aug., Stbl. no. 29. Zie Bank; I 273.

1839. Vruchteloos verzet tegen de eindschikking over de Belgische verwikkelingen; II 419. Mei 26. Bekrachtigt het desbetreffend Londensch tractaat van 19 April 1839. Aanvaardt de heerschappij over Limburg, niet als Groothertog van Luxemburg; I 192—194.

1840. Besluit afstand van de regeering te doen; 420.

WILLEM II, FREDERIK GEORGE LODEWIJK, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG; (van 1840—1849), geboren te 's-Gravenhage 1792 Dec. 6, overleden te Tilburg 1849 Maart 17.

1840 Oct. 7. Stbl. no. 64. Proclamatie betreffende de aanvaarding der regeering. Zie Kroon I; 15. Laat zich beperking van het willekeurig monarchaal gezag, door de Grondwet van 1840, welgevallen; aanvaardt het beginsel der ministerieele verantwoordelijkheid; van de werking van het constitutioneele stelsel in zijn staatsbestuur nog weinig bespeurd; II 420.

1848 Maart. Vrijwillige toezegging van eene Grondwetsherziening in vrijzinnigen geest; de toezegging overal met instemming begroet; zie besluit van 17 Maart 1848, houdende benoeming van eene Commissie voor een gewijzigd ontwerp van Grondwet; enz.; I blz. 1, 2, 4, 5, 12. Was eerst tegen Grondwetsherziening gekant; 12. In 1848 het persoonlijk monarchaal gouvernement nog mogelijk; II 171. Kort na de troonsbestijging de vraag ter sprake gebracht of het concordaat van 1827 nog verbindt; zie Aprilbeweging; I 84. Volgens Storm van 's Gravesande voorstander van een geconcentreerd stelsel van defensie; 30. Gedurende zijne regeering toenemende drang naar hervormingen; 4, 5. Over oppositiepers zie Roest v. Limburg; 45; de schoolbeweging gericht tegen de beperking der vrijheid van het bijzonder onderwijs; 145.

1849 Febr. 13. Opent de zitting der Staten-Generaal, gekozen en samengesteld volgens art. 7 der in 1848 herziene Grondwet; I 1, 4. Troonrede; 2, 3. Overlijdt 17 Maart; 12, 31.

WILLEM III, FREDERIK PAUL ALEXANDER LODEWIJK, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG; (1849—1890), geboren te Brussel, 1817 Febr. 19; gehuwd 1839 Juni 18, met H. K. H. Sophia Frederika Mathilda, Prinses van Wurtemberg, (1818 Juni 17—1877 Juni †); 1849 Mei 12, beëedigd en ingehuldigd binnen Amsterdam als Koning der Nederlanden; hertrouwd 1879 Jan. 7, met H. D. H. Emma Adelheid Wilhelmina Theresia, Prinses van Waldeck en Pyrmont,

WILLEM III, ENZ.
dam aangeplakt; 199, 200; acht het spoorwegwetsontwerp Rochussen—v. Bosse in strijd met 's lands belang; 201. Dec. 31. Verleent ontslag aan Minister Rochussen, 1861 Jan., aan Graaf v. Zuylen, Febr. 23, aan v. Hall; de overige leden van het Kabinet v. Hall treden af in Maart d. a. v.; 218, 222, 226.

1861. Watersnood. Febr. 21. De Tweede Kamer vereenigt zich eenparig met van Reenen's voorstel den Koning persoonlijk te huldigen, voor de uitnemende wijze waarop Z. M. tijdens en na de overstroomingen zijne Koninklijke plichten had vervuld; 224. September. Benoemt Sloet v. d. Beele tot Gouverneur-Generaal van Ned. Oost-Indië; 234. Vereenigt zich niet met van Zuijlen's behoudende koloniale beginselen, doch met de meer liberale koloniale politiek van Loudon; 235. Wenscht na aftreden van het Kabinet v. Zuijlen—Loudon, aan Loudon Kabinetsformatie op te dragen; 243.

1863. Als Hertog van Limburg, uitgenoodigd tegenwoordig te zijn bij het Vorstencongres te Frankfort, over hervorming van den Duitschen Bond; 271. Sept. Benoeming van den Voorzitter der Eerste Kamer, niet overeenkomstig het advies van Thorbecke; 271. Over den 17 Nov. 1863; 272. Dec. Over circulaire, houdende waarschuwing aan officieren, niet te schrijven over krijgskundige onderwerpen; over de Poolsche nota; 280; over het ontwijkend antwoord op de uitnoodiging van Napoleon III aan den Koning tot deelneming aan een Europeesch vredescongres; 280.

1865. Op verzoek eervol ontslag verleend aan Minister Betz; 296. Dec. 5. Voordracht van Fransen v. d. Putte, tot invoering der Indische Wetboeken bij besluit, door Z. M. verzonden aan den Ministerraad; 288, 299.

1866. Raadpleegt den Vice-President van den Raad van State en de Voorzitters der Kamers over de Kabinetscrisis; belast Fransen v. d. Putte met Kabinetsformatie; 299. Feb. 10. Het nieuwe Ministerie benoemd; 300. Mei. Machtigt Fransen v. d. Putte tot intrekking van het ontwerp-cultuurwet; 309. Juni 1. Op 's Konings persoonlijk verlangen treedt Graaf van Zuylen op als Minister van Buitenlandsche Zaken, II 3, 30, en Mijer voor Koloniën, 4, Kabinet v. Zuylen – Heemskerk; 1. Opdracht aan den Gouverneur-Generaal tot proclamatie over regeling van grondrecht van inlanders op Java, 5, 404. (Zie koloniale politiek). Sept. Benoemt Mr. P. Mijer tot Gouverneur-Generaal; 12. (Zie motie Keuchenius). Oct. 10. Proclamatie, omtrent ontbinding der Tweede Kamer en verkiezingen, geplaatst in het Staatsblad, 17, exemplaren gezonden aan de kiezers; 18. Dit persoonlijk optreden betreurd, ondanks waardeering voor 's Konings vaderlandslievende gevoelens; 18. Nov. 19. Opent niet persoonlijk de zitting der Staten-Generaal; 19, 20. Geeft blijk van constitutioneelen zin in den strijd over het begrip over souvereiniteit en praerogatieven des Konings; 22, 425.

1866—1867. Over het aandeel van den Koning-Groot-Hertog in de ver-

1857. Onderwijswet, aangenomen zijn amendement afkeurende het stelsel v. d. Brugghen „subsidie van Rijkswege aan bijzondere scholen"; I 165, II 182. Vraagt bij behandeling der begrooting voor Justitie, of de tijd is gekomen voor afschaffing der Fransche Wet op de interesten; 170; eene week later het daartoe strekkend voorstel door den Minister van Justitie ingediend, ondersteunt diens betoog; 171. 1860 April. Uit, in krachtige termen, zijne afkeuring over de uitsluitende concessie aan de H. IJ. S. M. verleend voor de lijn Leiden—Woerden; 204. Juli. Stemt tegen het wetsontwerp van Hall, aanleg van spoorwegen voor Staatsrekening; 209. Mei 11. Met 43—21 st. aangenomen zijne motie, uitsprekende, de bestaande behoefte van wettelijke regeling voor uitgifte van cultuurcontracten in Ned.-Indië; later oordeel daarover in zijne „Politieke nabetrachting"; 210, 325, 326. Juli. Conclusie der Kamer tot handhaving dier motie; 213, 326. Nov. Bestrijdt Godefroi's wetsontwerp op de rechterlijke inrichting; 217. Stemt tegen van Hall's begrooting voor 1861; 216. 1861 Nov. Rede over de werking van het constitutioneele stelsel hier te lande na 1853, verwacht alleen heil van het eerlijk handhaven der conservatieve beginselen, ook op koloniaal gebied; 242. Dec. Stemt tegen van Heemstra's begrooting voor 1862 en voor het amendement Hugenholtz tot vermindering van Hoofdstuk XII; 243. Bestrijdt Loudon's begrooting; 328. 1862 Dec. Tegen wetsontwerp kanaal door Holland, enz., 263. 1863 Maart. Zijn amendement op art. 1 wetsontwerp M. O. verworpen; 265; zie onderwijs. 1864 Maart. Tegen ontwerp der wet van 23 April 1864, Stbl. no. 35, comptabiliteitswet; Indië; 283. Dec. 21. Na aanneming begrooting voor 1865, voorspelt hij dat de tijd der batige saldo's van Indië voorbij is; 289, 410. 1865 April 6. Interpellatie, Mei 3, motie, tot nader onderzoek van het programma voor het stichten van een paleis voor de Staten-Generaal; 293. 1866. Mei. Ondersteunt amendement Poortman op v. d. Putte's ontwerp-Cultuurwet; 309. Behoort op koloniaal-politiek gebied tot de behoudende richting; II 384; huldigt het verlaten cultuurstelsel; 410. 1867 Nov. Keurt scherp af het financieel beleid van den Minister Schimmelpenninck; II 29. — 1868 Jan. Benoemd tot Minister van Justitie, nevens Schimmelpenninck; 29, 38, 48; is voorstander der openbare school, in tegenstelling met zijn voorganger Borret; 48; ontwikkelt, in verslag over wetsvoorstel tot afschaffen van judicieele boeten, gronden voor partieele wetsherziening van ons rechtswezen; verscheidene zijner ontwerpen opnieuw ingediend door zijnen opvolger Mr. v. Lilaar en aangenomen; 55, 56. — 1871 September. Weder lid der Tweede Kamer; 81. Nov. 13. Rede over den politieken toestand en het regeerbeleid van het 3de Ministerie Thorbecke; tegenstelling met v. Houten's rede van 25 April t. v.; hij wil leerplicht en weerplicht; 84—86. 1872 Maart. Zie vrijheid van arbeid; 93. Nov. Is de eenige spreker bij de algemeene beschouwingen over de Staatsbe-

Buma „om in te stellen een nader regeeringsonderzoek naar de mogelijkheid van de droogmaking der" —, ingetrokken; II 257. 1885. Voorstel Reekers tot intrekking, voor de Zuiderzee, van de verbodsbepalingen vervat in art. 8 der Wet op de Zeevisscherijen, aangenomen door de Tweede-, verworpen door de Eerste Kamer; II 269.

VAN ZUYLEN VAN NYEVELT. Mr. J. P. P. BARON (L. C.) — Lid der Tweede Kamer St.-G., hoofdkiesdistrict Ruurlo, 1849 Febr.—1850 Aug.; voor id. Zutphen 1850—Oct.—1852; Minister van Buitenlandsche Zaken 1852 Oct. 16—1853 April 19 (1e Ministerie Thorbecke). Lid der Tweede Kamer St.-G., hoofdkiesdistrict Zwolle, 1854 Sept.—1861 Maart. Minister van Buitenlandsche Zaken 1861 Maart 14—Nov. 10 (Ministerie v. Zuylen—Loudon). Lid Tweede Kamer St.-G., hoofdkiesdistrict 's-Gravenhage, 1864 Sept.—1867 Juni. 1867 Juni Gezant te Parijs.

1849. Amendeert het wetsontwerp, houdende voorzieningen omtrent de kroondomeinen, om een twijfelachtig rechtspunt ten aanzien van het novaal tiendrecht, bij deze wet te doen uitmaken; zie Kroondomein en Tienden; I 15, 16. Scheepvaartwetten, ontwerp A; medevoorsteller der daarin opgenomen bepaling, dat in de bestaande koloniale tarieven van in- en uitvoerrechten geene verandering mag worden gemaakt, dan door eene wet; 33, 317. December. Begrootingsdebat, rede, in antwoord op die van v. Hall, over zijne politieke inzichten instemmend met die van het Ministerie Thorbecke; valt daarbij de anti-revolutionaire partij aan; 42, 43, 50. 1851 Dec. Acht van Hall's aansporing tot eensgezindheid overbodig, daar de ministerieele meerderheid geheel eensgezind is; 68.

1852 Oct. 16. Treedt op als Minister van Buitenlandsche Zaken; twijfel of hij is, de man aanvankelijk door Thorbecke voor dat ambt gewenscht; 78. 1853. Zie Aprilbeweging; over de onderhandelingen met den Pauselijken Stoel; 88, 122. April 19. Zijn verzoek om ontslag aangenomen; 93.

1854. Bij verkiezingen te Zwolle, gekozen tegenover het aftredend lid Groen van Prinsterer; 121, 320. Begrootingsdiscussiën; deels tengevolge van zijn weder optreden, de buitenlandsche staatkunde van v. Hall scherp veroordeeld; over neutraliteit, enz.; over eigen beleid vóór April 1853; 122. Incident naar aanleiding zijner rede over praerogatieven der Kroon, in zake bevelvoering in het legerkamp bij Zeist; 124. 1856. Adresdebat, wêerlegt bezwaren tegen de algemeene strekking van het adres; 151. 1857. Zie voorstel tot afschaffing accijns op het geslacht, beoogend veroordeeling der financieele politiek van het Ministerie v. d. Brugghen; 168. 1858. Oordeelt afkeurend over Vrolik's voorstel tot wijziging der Wet op de personeele belasting; 171. 1860 Juli. Betoog over politieke drijfveeren van het Ministerie van Hall, in verband met spoorwegvoorstellen, in strijd met den wil van de meerderheid der volksvertegenwoordiging; 207—209. Bestrijding der

drieërlei gronden; de post tractementen verminderd op voorstel Dumbar; 22, 23, 30. Zijn optreden met weinig ingenomenheid begroet; 22. 1867 April 5. Zijn antwoord op Thorbecke's interpellatie over de Luxemburgsche quaestie, geeft aanleiding tot nieuwe vragen; zijne houding in die quaestie gegispt; 24. Nov. 24. Zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd de conclusie der Kamer, voor kennisgeving aan te nemen het Londensch verdrag van 11 Mei 1867 over Limburg en den Duitschen Bond; Nov. 25, incident Geertsema—Heemskerk, over brieven van den oud-minister Cremers; 33, 34; zie Rothan's onthullingen in 1881; 32, 217. Nov. 26. Begrootingsdiscussie; wantrouwen in zijn beleid, ontstaan door verschil in zijne uitingen als Kamerlid-opposant en als Minister, over de Luxemburgsche quaestie; zijne uitdagende houding verhaast eene botsing met de Tweede Kamer; 29, 30. Zijne begrooting verworpen met 38—36 st.; hoewel niet bedoeld wordt het geheele Kabinet te treffen, verzoekt dit zijn ontslag; 33, 34, 37. 1868 Jan. Bij verkiezingen niet gesteld de vraag, of zijn beleid al dan niet is afgekeurd, doch vóór of tegen den Koning; 38. Na de mislukte Kamerontbinding is het niet meer de vraag, of Graaf van Zuylen van Nyevelt al dan niet is geweest de redder van den Europeeschen vrede, doch naar de beteekenis van het ontbindingsrecht; 41. Zie de rede van Fransen v. d. Putte; 41, 42. April 28. Met 37—35 stemmen zijne begrooting voor de 2de maal verworpen; '43, 432. Juni 3. Afgetreden, gold als een der leidende staatslieden in het Kabinet; zijn beleid te midden van netelige internationale verwikkelingen, beoordeeld met onvoldoende gegevens en dientengevolge op onbillijke wijze veroordeeld; 144. Raadselachtig was zijne houding in de schoolquaestie; 10, 22, 48.

1871. Bij verkiezingen niet gesteund door Groen v. Prinsterer; 81. Zie vrijheid van Arbeid; 93. 1872 Sept. Adresdebat 105. 1873 Sept. Betreurt den anti-kerkelijken zin van zijn vroegeren mede-minister Wintgens, doch is evenmin een voorstander van theologische debatten in de Kamer; 117. Zijne beschuldiging van het Ministerie de Vries—v. d. Putte, over ongeoorloofd gunstbetoon, door v. d. Putte weerlegd; 118. 1873—1874. Zie Kiesrecht; 129. 1874 Nov. 24. Rede bij begrootingsdebat, hij kan zich niet vereenigen met Kuyper's democratische richting en zegt daarom zijn bondgenootschap met de anti-revolutionaire partij op; 144. 1875 Maart. Neemt over: een ingetrokken amendement de Roo van Alderwerelt, op Minister Weitzel's vestingbegrooting voor 1875, om deze een tijdelijk karakter te geven; zijn amendement verworpen met 59—10 stemmen; door Minister Heemskerk was de Kabinetsquaestie gesteld; 146.

ZIJLKER. Mr. D. DE RUITER (L.) — Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal voor het hoofdkiesdrict Appingedam van 1868 April—1888 Maart, voor Winschoten van 1888 Mei—1891 September.

1

